

I el a j amagiZe

transnacionaluri korporაციების როლი მსოფლიო ეკონომიკის
გლობალიზაციის პროცესში

სადისერტაციონა სამომავლოდ გენერალის
ფილოსოფიის დოქტორის (**Phd**) აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად ეკონომიკაში

სპეციალურმა: მსოფლიო ეკონომიკა

მეცნიერ-ხელმძღვანელი: ეკონ. მეც. დოქტორი, ასოც. პროფ. ი. ჯორჯანაშვილი

სადისერტაციონა სამომავლოდ გენერალის ი. ჯორჯანაშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საერთაშორისო ეკონომიკის კათედრაზე

თბილისის
უნივერსიტეტის
განმაცემლობა

თბილისი 2008

Sinaarsi

Sesaval i	3
Tavi 1. msofl io ekonomikis gl obal zaciis fenomenis kvl evis Teoriul i safuZvl ebi	10
1.1. gl obal uri ekonomikis formirebis istoriul i da Teoriul i aspeqtebi.....	10
1.2. Liberal izacia rogorc ekonomikis transnacional izaciisa da gl obal izaciis safuZvel i.....	30
Tavi 2. tnk-ebi rogorc gl obal uri ekonomikis subieqtebi.....	50
2.1. tnk-ebis ganviTareba da funqcionireba gl obal uri transformaciebis konteqstSi.....	50
2.2. tnk-ebis samoqmedo garemos maxasiaTebi ebi.....	89
2.3. tnk-ebisa da saxel mwi foebis urTierTobis sakiTxi	97
Tavi 3. gl obal uri ganviTarebis tendenciebi	108
3.1. tnk-ebi msofl io vaWrobisa da investirebis procesebSi.....	108
3.2. al iansebisa da qsel ebis rol i gl obal izaciis gaRrmavebaSi	122
3.3. tnk-ebi teqno logiebis da codnis gadacemis gl obal ur procesebSi	136
Tavi 4. tnk-ebis rol i gl obal ur ekonomikasTan saqarTvel os integrirebis gaRrmavebaSi	155
4.1. gl obal ur ekonomikasTan saqarTvel os integrirebis Tanamedrove mdgomareoba	155
4.2. tnk-ebis saqmianobis zegavl ena gardamaval i ekonomikis qveynebze da saqarTvel os perspeqtivebi	162
daskvnebi da winadadebebi	178
gamoyenebul i literatura	186

Sesaval i

Temis aq̄tual oba ganpi robebul ia msofli o ekonomiki s gl obal izaciis dinamiki procesis mimdinareobiTa da misi Tanmdevi movl enebis ganviTarebiT. es procesebi vl indeba saerTaSiriso ekonomiki kavSi rebi s ganxorci el ebis gzebi s transformaci iTa da maTi intensivobis zrdiT.

msofli o ekonomiki s ganviTarebi s Tanamedrove etapze transnacional uri korporaciebi saerTaSoriso ekonomiki kavSi rebi s ZiriTadi warmmarTvel ni da gl obal izaciis mTavari subieqtebi arian. marTal ia, xSirad maT ganxil aven, rogorc gl obal izaciis procesebis Sedegs, magram saWiroa davinaxoT, rom isini, Tavisi mxriv, gl obal izaciis mamozravebel Zal ebs warmoadgenen.

DdResdReobiT tnk-ebis raodenobam 78 000-s gadaaWarba 800 000-mde Svil obili kompani iTa da filiali T, romel Ta naxevarze meti ganl agebul ia ganviTarebad qveynebi s. tnk-ebis saSual ebiT xorci el deba msofli o vaWrobis 2/3 da investiciebi s 80%. maTi ucxouri filiali ebis wili msofli o mSp-s warmoebaSi 58%-s Seadgens¹. radgan msofli o ekonomikaSi tnk-ebis roli sul ufro izrdeba, Sesabamisad, maT mier miRebul i gadawyvetil ebebi ekonomiki gl obal izaciis mniSvel ovani faqtoria. amdenad, dRes isini gl obal izaciis ukan mdgom ekonomiki Zal as warmoadgenen.

tnk-ebis aqvT kapitali s formirebi sa da funqcionirebi s mraval ricxovani wyaroebi da formebi. maTi kapitali aRwevs msofli o ekonomiki s umniSvel ovanes dargebsa da sferoebSi, xel s uwyobs qveynebi s urTierTkavSi rebsa da aRrmavebs urTierTdamokidebul ebas gl obal ur ekonomiki s sivrceSi. tnk-ebis kapitali mniSvel ovani faqtoria warmoSobis qveyni s konkurentunarianobisa da is, aseve, zemoqmedebas axdens mimRebi qveynebi s konkurentunarianobaze.

¹ Globalization and Regional Economies, Can OECD Regions Compete in Global Industries? OECD Reviews on Regional Innovation, 2007, gv. 5

tnk-ebis zemoqmedebi T msofli o ekonomikaSi mimdinare cvl il ebebis bunebisa da intensivobis gamovl ena, maTi saqmianobis tendenciebisa da kanonzomierebebis gl obal izaciis procesTan kavSiris dadgenis aucil ebl oba gansazRvravs Temis aqtual urobas.

miuxedavad gl obal izaciis winaaRmdegobrivi bunebisa, gl obal uri ekonomikis gan qveynis izol acia bevri SesaZl ebl obisa da upiratesobis xel idan gaSvebas niSnavs. aRniSnul is gaTval iswinebiT, gansakuTrebiT mniSvnel ovania tnk-ebis saqmianobis gavlenis Sefaseba, saqarTvel os, rogorc gardamaval i ekonomikis mqone qveynisTvis, romelic aqtiurad eswrafvis gl obal ur ekonomikur sivrcesi integracias.

tnk-ebis funqcionirebis sxvadasxva aspektis Teoriul i safuZvl ebi eyrdnoba iseT mecniერთა ნაშრომებს, როგორებიც არიან: პ. ბაკლი, მ. კესონი, რ. ვერნონი, ჯ. გელბრეიტი, ჯ. დანიგი, ც. კინდელბერგერი, ჯ. მარკუსენი, მ. პორტერი, ო. უილიამსონი, პ. კრუგმანი, ა. რაგმანი და სხვები. qarTvel mkvl evarTagan msofli o ekonomikis gl obal izaciis procesis sxvadasxva aspektis kvl evaSi wvl il i aqvT Setanil i T. CikvaiZes, რ. გოგოხია, I. yorRanaSvil s, ნ. WiTanavas, ა. აბრალავას, ე. მეგვაბიSvil s, ე. eTerias, ნ. papaCaSvil s, ე. sefaSvil s, გ. Sadurs და სხვებს. Tumca qarTul enaze kompl eqsuri gamokvl eva, romelic gaanal izebs gl obal ur ekonomikaSi tnk-ebis rol sa da maTi saqmianobis Sedegebs, iseTi mcire, Ria, gardamaval i ekonomikis qveynis poziciidan, როგორც saqarTvel oa, ar arsebobs. amitom warmodgenil naSromSi mocemul i kvl evis Sedegebi da daskvnebi aqtual uria როგორც Teoriul i, aseve, praqtikul i Tval sazrisiT.

sadisertacio naSromis mizania msofli o ekonomikis gl obal izaciis mraval ganzomil ebiani procesis ganviTarebaSi tnk-ebis roli Seswavl a. am miznis misaRwevad dasaxul ia Semdegi amocanebi:

- msofli o ekonomikaSi transnacional izaciisa da gl obal izaciis procesebis Teoriul i safuZvl ebis anal izi;
- tnk-ebis ganviTarebis Tanamedrove tendenciebis ganxil va gl obal uri transformaciebis konteqstSi da maTi maxasiaTebl ebis dadgena;
- gl obal izaciis procesis gaRrmavebaSi tnk-ebis operaciebisa da strategiebis roli gamovl ena;

- tnk-ebisa da saxel mwifoebis Soris urTierTobaTa probl emebis gl obal uri ekonomikis konteqstSi Seswavl a;
- gl obal ur ekonomikis konkurentunariani da perspeqtui i dargebis ganviTarebaSi tnk-ebis rol is gaanal izeba.
- gardamaval ekonomikebze tnk-ebis gavlenis ZiriTadi mimarTul ebebis gamovl ena;
- gl obal ur ekonomikasTan saqarTvel os ekonomikis integrirebis procesSi tnk-ebis rol is gamovl ena.

sadisertacio naSromis kvlevis sagania tnk-ebis saqmianoba gl obal ur ekonomikaSi.

kvlevis obieqtia tnk-ebis strategiebi da operaciebi, romlebic ayalibebs ekonomikuri gl obal izaciis process.

kvlevis Teoriuli da metodologiuri safuzvl ebia saerTasoris ekonomikur urTierTobebTan dakavSirebuli principebi da Teoriebi. gamoyenebulia qarTveli da ucxoeli mkvlevarების ნაშრომები. kvlevis empiriul bazas warmoadgens UNCTAD-ის, WTO-ს, OECD-ს, მსოფლიო ბანკის, აშშ-ს ეკონომიკური ანალიზის ბიუროს, საკარტველ ოს სტატისტიკის დეპარტამენტის მასალები, ასევე, კარტულ და უცხოურ პერიოდიკაში გამოყვეყნებულ სამეცნიერო ნაშრომები.

ნაშრომში გამოყენებულა აბსტრაქტული ოგირი, სისტემურ-სტრუქტურული ანალიზი, სტატისტიკური ანალიზი, სინთეზი, ინდუქცია და დედუქცია, ანალიზის მეთოდები.

kvlevis მეცნიერული სიახლეები.

- მოცემულია ტრანსნაციონალური კომპანიების შესახებ არსებული Teoriebis SedarebiTi ანალიზი. გვ. 54;

არნისნულია, რომ ყელა განხილული Teoria არიარებს ეფექტიანობისა და ტრანსაკციური ხარჯების შემცირების, როგორც tnk-ebis უცხოური ეკსპანსიის უმნიშვნელოვანესი მამოზრებლის როლის. ასევე, ყელა Teoria იტვლის ვინებს პირდაპირი უცხოური ინვესტირების პროცესი კონკრენციისა და საბაზრო ზალაულებების მნიშვნელოვან მაგრამ არნისნული Teoriebi სხვადსხვა ასპექტზე არიან კონკრენტირებული კონკრენტებზე გამარჯვების მიწვევის საკითხის ანალიზისას. ფირმებმა შეიძლება გაზარდონ საბაზრო ზალაულება სპეციფიკურ

upiratesobebze dayrdnobiT (s. haimeri), inovaciebisa da teqno logiebis xarjze (r. vernoni), internal izaciiT (r. bakli, d. kesoni) anda erTdroul ad specifikur upiratesobaze, internal izaciasa da adgil mdebareobidan gamomdinare upiratesobaze dayrdnobiT (j. daningi).

- SemoTavazebul ia gl obal uri kompaniis gansazRvreba gv. 63;

gl obal ur kompanias vuwodebT kompanias, romelic warmodgenilia mraval qveyanaSi, am qveynebis masStabiT misi operaciebi xasiaTdeba integrierebisa da koordinaciis maRali xarisxiT da saqmianoba warimarTeberTian strategiებსა და principebze dayrdnobiT.

- Camoyal ibebul ia kompaniebis gl obal urobis ganmsazRvrel i kriteriუმები gv. 74

ეს კრიტერიუმები აერთიანებს გეოგრაფიულ განზომილებას, კომპანიის ზომას, უცხოური ოპერაციების წილს, პერსონალის მრავალროვნობას, სტრატეგიასა და ხედვის gl obal urobas. ეს მაქსიატები ები განიცდის გარე ფაქტორების ზემოქმედებას და ყალიბდებიან მათთან ურთერთქმედებით.

- გამოვლენილია ტნკ-ებსა და სახელმწიფოებს, როგორც ურთერთსამავსებელი და არა ურთერთგამომრიცხავი სუბიექტების სორის ურთერთობის მნიშვნელობა gl obal izaciis pirobebSi gv. 106

არნისნულია, რომ gl obal izaciis procesebis გავლენით სახელმწიფოსგან გარკვეული ფუნქციების გამოწვევა მიმდინარეობს მის მიერ ახალი ფუნქციების შეზენის პარალელურად. ტნკ-ების gl obal uri ეკონომიკის რეალურ სუბიექტებთან გამოყალიბება არ ნიშნავს, რომ მათ შესწევთ უნარი, შესრულონ ყველა ის ფუნქცია, რომელიც, ტრადიციულად, სახელმწიფოებს ეკისრებოდა. ტნკ-ების მოტივაცია – მოგებზე ორიენტირებული gl obal uri საqmianoba და ის მეთოდები, რომლებიც გამოიყენება ამ მიზნის სარეალ იზაციოდ, არაა მოვდებული და ვერიყნება ამის უზრუნველყოფით. სახელმწიფოს შეუძლია მნიშვნელოვანი როლი შესრულოს ნაციონალურ, რეგიონულ და gl obal ur doneze მოქმედი ეკონომიკური სუბიექტებისა და ჯალების ინტერესთა დამალანებასი.

- გამოვლენილია ტნკ-ების მზარდი როლი gl obal izaciis procesის ცალკეული ელემენტების მიხედვით: ა) საერთაშორისო ვაშრობისა ინვესტიციების კუთხით gv. 121. სტატისტიკური მონაცემების

anal izis safuZvel ze dadgenilia, rom tnk-ebis xel Si Tavmoyrilia savaWro da sainvesticio nakadebis is moculoba, romelic gvaZl evs safuZvel s isini msolfio vaWrobisa da investirebis mTavar warmmarTvel subieqtebad mivichiot.

b) da ideebisa da teqnologiების Tavisufალი მოზრაობის kuTxiT gv; 147. aRniSnulia, rom tnk-ebis xel Si koncentrirebულია უდიდესი teqnologiური და samecniero-kvleviT i. teqnologiებისა და inovაციების saerTasorisო nakadebis intensifikაცია და mzardi დიფუზიარის j er erTi, tnk-ebis samecniero-kvleviT i saqmianობის pirdapირი Sedეგი და aseve, ganpirobებულია maTi sxvasaxis saqmianობის (importი, პუი და sxva) Tanmxl eბი efeqteბiT. amdenad, tnk-ebis aqvT umniSnel ovanesi რილი teqnologiური და codnasTan dakavSireბული ასpeqtiT qveyneბის urTierTdamokideბული ების გარRmaveბaSi.

- Seswaviლია ფირმაTasorisი TanamSromლობის რილი გლობალიზაციის procesSi gv; 130

aRniSnulia, rom transnacional izაციისა და გლობალიზაციის procesები Rrmavdeბა არა მარტო tnk-ebis ფირმისიდა kavSireბiT, არამედ მის გარეTაც სალიცენზიო, subkonტრაქტების და TanamSromლობის sxva formების გამოენებiT. ამას განსაკუტრებiT xel s uwyobs tnk-ebis მისwrafება Camoayal იბონ regionTasorisი და saerTasorisო ალიანსები, რომლებსიც erTdrouლად მრავალი ფირმა monawil ეობს.

- Catareბული ანალიზის safuZvel ze გამოვლილია tnk-ebTan urTierTობისა და TanamSromლობის მის მარTული ებები, რომელ Tაც SeuZლიაT მნიSnel oვანი რილის Sesრულება msolfio ეკონომიკასTan saqarTvel os integrირების procesის გარRmaveბaSi. ასეT მის მარTული ებებად დასaxულია:

_ tnk-ebis, როგორც erTგვარი დამაკavSireბელი არხის გამოენება მოვინავე გლობალურ ინოვაციურ qsel Tan integrირებისTვის; pirdapირი ucxourი investიციების Tanmxl eბი inovაციების აTვისება და efeqtianად გამოენება gv. 153.

_ tnk-ebTan urTierTობის განხილვა გლობალური კონკურენტუნარიანობის Wრილ Si. teqnologiასა და კაპიტალს Soris სინერგიული efeqtის მიRვევა gv.

_ im qveynebis gamocdil ebis (magal iTad, evrokavSirSi axl ad gawevrianebuli qveynebis) gaziareba, romel Tac SeZl es tnk-ebis investiciebis efeqtianad gamoyeneba gv. 176

- SemuSavebul ia rekomendaciebi tnk-ebis zemoqmedebis dadebiTi efeqtebis aTvisebisa da gamoyenebisaTvis: a) ganuwyvetel i urTierTqmedeba saerTaSoriso ekonomikur sistemasTan msopl io ekonomikis dinamikur seqtorebSi qveynis monawil eobis zrdisTvis gv. 183; b)Sefaseba imisa, real urad moqmedebis Tu ara saqarTvel oSi is dadebiTi efeqtebi, rac tnk-ebis Semosvl as unda mohyves gv. 184; g) adamianiseul i resursis ganviTarebaze zrunva da axal i codnis generirebis xel Sewyobis RonisZiebebis danergva gv. 151 da sxva.

sadisertacio naSromis praqtikul i mniSvneloba mdgomareobs gl obal ur ekonomikaSi tnk-ebis rolis da saqarTvel os ekonomikaze zemoqmedebis masStabebis SefasebaSi. kvlevis Sedegebi da daskvnebi gamoyenebul i SeiZleba iyos rogorc erovnul i firmebis ganviTarebis strategiebis SemuSavebisTvis, aseve, gl obal izaciis pirobebSi qveynis ekonomikur ganviTarebasTan dakavSirebul i calkeul i problemis gadasawvetad.

naSromSi ganxilul i sakiTxebis gamoyeneba mizanSewonlilia "msopl io ekonomikis", "saerTaSoriso ekonomikis", "saerTaSoriso biznesis" da sxva kursebis swavlebis procesSi.

naSromis publ ikacia. sadisertacio naSromis ZiriTadi debul ebebi mocemul ia avtoris mier gamoqveynebul SromebSi:

1. saerTaSoriso biznesis gl obal izaciis istoriuli da Teoriuli aspektebi, Tsu Sromebi "ekonomika", #3-4, Tb., 2004, gv. 125-132
2. firmaTaSorisi TanamSromlobis strategiebi Tanamedrove saerTaSoriso biznesSi, Tsu Sromebi "ekonomika", Tb., 2005, gv. 176-187
3. strategiuli ganviTarebis zogierTi aspekti codnis ekonomikaSi, saerTaSoriso sauniversitetTaSoriso samecniero Sromebis krebul i "saerTaSoriso biznesi", t. IV, #3-4, Tb., 2006, gv. 90-99

4. kompaniebis gl obal izaciis doneebis anal izis sakiTxisaTvis, saerTaSoriso sauniversitetTaSoriso samecniero Sromebis krebul i "saerTaSoriso biznesi", t. V, # 1-4, Tb., 2007, gv. 64-71
5. tnk-ebisa da saxel mwifoebis urTierTmimarTebis zogierTi aspekti gl obal izaciis konteqstSi, saerTaSoriso samecniero konferenciis "gl obal izacia da saqarTvel os ekonomikis mdgradi ganvitarebis perspeqtivebi" krebul i, 22 oqtomberi, Tbilisi, 2008w. gv. 224-228
6. Construction Industry in International Business, Building Entrepreneurship and Immovable Property, Proceedings of the International Scientific Conference, Varna, 2005

Tavi 1. msofli o ekonomikis gl obal izaciis fenomenis kvlevis Teoriuli safuzlebi

1.1. gl obal uri ekonomikis formirebis istoriuli da Teoriuli aspektebi

ekonomikuri kavSirebi qveynebs Soris ama Tu im formiT xorciel deba imdenive xania, ramdensac saxel mwifoebis arseboba iTvl is, Tumca ufro adrec, sxvadasxva tipis sazogadoebebs (Temebs, erTobebs) Soris arsebobda ekonomikuri urTierTobebi, romel Ta masStabebma Tanamedrove pirobebSi mTel i msofli o moicva. es Tval saCinoa aramarto msxvili saerTasorisofirmebis operaciebiT; nebismier adami ans yovel dRiurad uxdeba Sexeba saerTasorisofirmebis komerciul kul turasTan. samecniero wreebi da praqtikosebi sul ufro xSirad saubroben msofli o ekonomikis gl obal izaciis, rogorc misi ganvitarebis ZiriTadi tendenciis Sesaxeb. didi debatebi mimdinareobs mis bunebaze, rolsa da Sedegebze, magram arSaniSnavia, rom es dava ar exeba ekonomikur kavSirebs, rogorc aseTs. davas iwvevs erTi regionis an qveyanaTa jgufis xarjze meoris mier sargeblis miRebis probl emebi. gl obal izacia, aseve, ganuyofl adaa dakavSirebuli kul turuli iTvitmyofadobis SenarCunebis probl emebTan.

ara mxol od msxvili, aramed saSual o zomis kompaniebic amCneven, rom konkurencia bazris wils mopovebisatvis gl obal uri xasiaTs izens da matTvis gl obal ur ekonomikaSi monawileoba aucilebl obas warmoadgens, Tu surT ar damarcxdnen konkurenciul brZolaSi. amdenad, msofli o ekonomikaTan ufro mWidro integraciisken swrafvis ZiriTadi faqtoris imis gaazreba, rom ukve misi monawil eni varT. saqonl is umravl esobas, romel sac yovel dRiurad movixmarT aqvs garkveuli saerTasorisofirmebis komponentebi. ara aqvs mniSvneloba, romel bazars ganvixil avT Sida bazrad; danarCen msofli os SeuZlia gacilebiT farTo areal is SemoTavazeba saqonl isa da momsaxurebis gayidvisatvis an maT SesaZenad.

saerTasorisofirme ekonomikuri kavSirebi yvel aze martivi formiT gamovl indeba rogorc saeqsporto-saimporto savaWro operaciebi, romlebic msofli os masStabiT yovel dRiurad sxvadasxva zomis mqone kompaniebis

mier xorciel deba. SesaZl oa, am procesSi CarTul i iyos Suamaval i, risTvisac gayidvidan miRebul i Semosavl is garkveul nawil s iRebs. am stadiaze warmoeba mTl ianad Sida bazarzea Tavmoyril i. ucxour bazrebze saqonl isa da momsaxurebis gayidvis es martivi meTodic ki bevr kiTxvas badebs, imasTan dakavSirebiT, Tu ra warmoadgens bazarze efeqtiani funqcionirebisa da Semdgomi warmatebis real ur piobas; ra SeiZl eba miiRos an dakargos firmam da qveyanam ama Tu im bazarze saqmianobis gafarToebiT; rogor unda gani sazRvros miznebi da ekonomikuri pol itikis ra RonisZiebebia amisaTvis saWi ro; kompaniebis winaSe am kiTxvebis miRma dgas momxmarebel ze grZel vadiani orientirebis, saerTaSoriso bazrebze warmoebisa da momsaxurebis gawevis probl emebi, xol o qveynebis winaSe Tu rogor Seuwyobs xel s es procesebi maTs ekonomikur ganiTarebas da saerTaSoriso konkurentunarianobas, rac ukavSirdeba Sesabamisi pol itikisa da institutebis amoqmedebis probl emebs.

qveynebs Soris ekonomikur kavSirebs farTo mniSvnel obiT Tu ganvixil avT, igi ar gul isxmobs mxol od eqsport-importis operaciebs, aramed mis miRma dgas sxvadasxva ekonomikuri subieqtების gansazRvrul i strategiul i xedviT aRWurvil i saqmianoba, xol o erovnul i bazari ganixil eba, rogorc msofli io bazris erTi integrirebul i aspeqti.

Tanamedrove firmebi mraval bazarze erTdroul ad saqmianoben, risTvisac maT esaWi roebaT konkurenciis Sesaxeb farTo warmodgena da mis safuZvel ze konkurentul i upiratesobis mopovebis gzebis dadgena mudmivad dinamikur garemoSi. amasTanave, cal keul i korporaciul i gadawyvetil ebis misaRebad aucil ebel ia kompaniebs warmodgena hqondeT gl obal uri probl emebis Sesaxeb, aseve, gaiazron is Sida ekonomikuri da pol itikuri tendenciebi, roml ebic firmebis samoqmedo qveynebSi mimdinareobs. Tanamedrove pol itikuri, ekonomikuri, social uri movl enebi (civi omis dasrul eba, Tavisufal i bazrebis aRmavl oba, regional izmis zrda) msofli io ekonomikis ganviTarebaSi ayal ibebs srul iad axal aspeqtebsa da ganzomil ebas. es tendenciebi zemoqmedebs ara mar to kompaniebis saqmianobis mocul obaze, konkurentul strategi ebze, aramed gansazRvravs, saerTod, mocemul i saqmianobis ganxorciel ebis mizanSewonil obas.

erovnul sazRvrebs gareT ekonomikuri saqmianobis gatanas da warmatebul ganxorciel ebas moaqvs mniSvnel ovani sargebel i. maT Sorisaa:

- arsebul i bazrebis mniSvnel ovnad gafarToeba;
- axal i SesaZl ebl obebisa da al ternativebis warmocena;
- resursebis wyaroebis farTo xel mi sawvdomoba;
- Serwymebis, STanTqmebis, erTobl ivi sawarmoebisa da partniorobis sxvadasxva formis gamoyenebis Sedegad miRebul i upiratesobebi;
- axal i sasagonl o SesaZl ebl obebi axal i bazrebis moTxovnil ebebis dasakmayofil ebl ad;
- rentabel obis amaRI eba da sxva.

jer kidev a. smitis, d. rikardos, j. milis, a. hekseris, b. olinis da sxva moazrovneTa naSromebidan cans, rom ekonomikuri saqmianoba yovel Tvis amJRavnebs midrekil ebas, gafarTovdes sawyisi erovnul i ekonomikuri garemos miRma.

dRevandel garemosi moqmedi ekonomikuri subieqtების saqmianoba scdeba erTi qveynis fargl ebs da udides masStabebs aRwevs. marTalia, uamravi kompania ukve aTweul ebia Cabmul ia saerTaSoriso operaciebSi, magram es ar niSnavs, rom maTi saqmianoba yovel Tvis gl obal uri iyo. gl obal izacia araa igive, rac ubral od saerTaSoriso biznesi CarTva. gansxvaveba xarixobrivia da gul isxlobs TviT saerTaSoriso biznesis subieqtების transformacias da maTi strategiul i orientaciebis cvl il ebas.

gl obal izaciis fenomeni farTo, cval ebadi da mraval ferovania, amitom gansxvavebul i mosazrebebi arsebobs misi istoriul i bunebis, mamozravebel i Zal ebis, sazogadoebrivi cxovrebis sxvadasxva sferoze misi zemoqmedebis Sedegebis Sefasebis Tval sazrisiT.

dasavlur literaturaSi gl obal izaciis gansazRvris centralur idead miRebul ia is faqti, rom msofi ioSi swarafad izrdeba sxvadasxva qveyanaSi mcxovrebtTa Soris ganxorciel ebul i garigebebis wili.

gaertianebul i erebis organizaciis ganmartebi¹, ekonomikis globalizacia gulisxobs erovnul sazRvrebs miRma saqonlisa da momsaxurebis mzardi nakadebis moZraobisa da Sesabamisi organizaciuli structurebis formirebis process, raTa saTanadod imarTebodes saerTasoris ekonomikuri garigebebis sul ufro mzardi qseli.

S. Iuzufisa da J. Stiglits ganmartebi², globalizacia niSnavs sul ufro mWidro integracias savaWro, kapitalisa da ideebis nakadebis zrdisa da tnk-ebis sainvesticio saqmianobis gavleniT saerTasoris sawarmoo qsel ebis Camoyalibebis Sedegad².

R. Harisi³ miicvevs, rom globalizacia aris saqonlisa da momsaxurebis warmoebis, distribuciisa da marketingis mzardi internacionalizacia.

Zogierti mecnieri miicvevs, rom ekonomikuri globalizacia daiwo evropelTa mier ganxorciel ebuli armoCenebiT XV saukunis Semdegom da saerTasoris doneze moqmedi mxvili kompaniebis magalitebic pirvelad masin gamoCnda. martalia, im periodSi mogzaurTanawil smxolod samyaros Sesaxeb codnis garmaveba surda, magram maTi umetesoba komerciuli saqmianobiT iyo dainteresebuli da eZebden gasarebis axal bazrebs. im dros firmebis umetesoba lokaluri iyo, radgan mogzauroba xmel eTsa da zRvaze riskTan iyo dakavSirebuli.

XVII-XVIII saukuneebSi Camoyalibda ramdenime kompania, romlebic vaWrobdnen evropasa da ost-indoeTis Soris da mTavrobis garkveuli mxardaWeriT sargebl obdnen. maTgan umnisvnel ovanes kompaniebs Sesabamisi mTavrobegisgan gadacemuli hqondaT sigel ebi, romlebic maT aZl evda ufl ebas aeTvisebinaT teritoriebi da am teritoriebze saxel mwfosgan miniWebuli garkveuli funqciebic Seesrul ebinaT. mTavrobebs unda moqmedaT am kompaniebis meSveobiT, radgan im dros evropis saxel mwi foebis ar gaaCndaT sxva ufro mosaxerxebeli saSual eba imisaTvis, rom Taviantineba aResrul ebinaT atasobit miiT dasorebul teritoriebze. im dros

¹ World Investment Report, UNCTAD, 1997, gv. 70

² Sh. Yusuf, J. Stiglitz, Development Issues, Settled and Open, Frontiers of Development Economics, The Future in Perspective, World Bank, 2000, gv. 235

³ Harris R. G., Globalization, Trade, and Income, Canadian Journal of Economics, November 1993, gv. 755

keTil i imedis koncxs akontrol ebdnen hol andiel ebi da sakuTar interesebs avrcel ebdnen dRevandel indoneziamde, frangebma Seqmnes ost-indoeTis kompaniebi, magram ost-indoeTis sxvadasxva kompaniaTagan 200-ze meti wl is manZil ze mTavari iyo inglisis ost-indoeTis kompania. mas miniWebul i hqonda aziaSi vaWrobis monopol ia, magram real urad is saqmianobas axorciel ebda mxol od indoeTsa da ost-indoeTsi. kompanias marTvda aqcionerTagan arCeul i direktorTa sabWo da mmarTvel i. igi konkurencias uwevda hol andiis savaWro monopol ias mal ais arqipel agze, misi SeiaraRebul i savaWro gemebi ebrZodnen frangul , hol andiur da portugaliur kompaniebs, ris Sedegadac man moaxerxa da STanTqa konkurentebi. mkvl evarTa azrit, es kompania iyo gl obal uri kompaniis pirvel i magal iTi. misi istoria cxadyofs, rom komerciul i organizaciebis mier farTo sazogadoebis "marTvis" idea ar aris axal i movl ena da misi fesvebi XVII-XVIII saukuneebSia saZiebel i. marTal ia, am kompaniis savaWro saqmianoba ZiriTadad indoeTsi warimarTeboda, magram misi, rogorc komerciul i subieqtis gavl ena igrZnoboda ufro vrcel teritoriebze - aRmosavl eTIT, sadac igi yidul obda saqonel s _ ingl isamde, sadac miwodeba xorciel deboda. ost-indoeTis kompania misi aRmavl obis periodSi akontrol ebda msofli io vaWrobis 50%.¹

ost-indoeTis kompaniis monawil eoba indoeTis politikur da ekonomikur cxovrebaSi gacil ebiT farTo iyo, vidre mxol od biznesi. Tanamedrove msxvil komerciul organizaciebs, aseve, SeswevT Zal a ibatonon ama Tu im teritoriaze da gavl ena moaxdinon politikur gadawvyetil ebebze.

XX saukuneSi pirvel i gl obal uri operaciebi dakavSirebul ia aSS-sa da finansist j. morganTan.

I msofli io omis dawyebam mraval i dabrkol eba Seeqmna ekonomikis gl obal izaciis ganvitarebas da mraval kompanias CaeSal a gafarToebis gegmebi. Seicval a TviT msofli io ekonomikis buneba, rac mniSvnel ovanwil ad energetikul uzrunvel yofasTan iyo dakavSirebul i. 1918 wl amde ganmsazRvrel i roli qvanaxSirs hqonda, mas Semdeg dRemde ki navTobzea

¹ Cartwright R. I. Mastering Globalization of Business, Palgrave Macmillan, 2004 gv. 17

dafuznebuli. Tu l msofli o omamde aSS-s mTavroba eWviT ekideboda trestebisa da kartel ebis warmoqmnas, Semdgom sanavTobo sindikatebis waxal isebasac ki mimarTavda. aseve, xel s uwyobda sanavTobo kompaniebs didi britaneTi, raTa maT aeTvissebinaT ucxouri sabadoebi da gaekontrol ebinaT ara mar to navTobi, aramed samTavrobo pol itikac.

didi depresiis periodSi ganxorciel da bevri mcire kompaniis STanTqma, ramac safuzvel i Cauyara ginanturi mnk-ebis formirebas. amave dros, msofli os yvel a qveynis ekonomikaSi sagrZnobi gaxda movl enebi, roml ebic maT uSual o kontrol s aRar eqvemdebareboda. es iyo gl obal izaciis mniSvel ovani signal ebi. meore msofli o omis Semdgom ki intensiurad gafarTovda saerTaSoriso vaWroba da investiciebi da Camoyal ibda gl obal ur doneze moqmedi komerciuli da arakomerciuli organizaciebi.

msofli o bankis ekonomisti i. adel mani emxroba mosazrebas, rom gl obal izaciis procesi j er kidev 1600 w. daiwyo saerTaSoriso vaWrobis STambeWdavad gafarToebi T¹.

miuxedavad imisa, rom bevri mkvl evaris Sexedul ebiT gl obal izacia ar aris srul iad axali tendencia, maTi umravl esoba iziarebs mosazrebas, rom termini "gl obal izacia" SedarebiT axali movl enaa. j. l eqseris mixedviT, gl obal izaciis cneba warmoiSva konkretul istoriul momentSi – angl o-saqsuru biznes el itis aRmavl obisas.

niu-iorkis safondo birJis aRmasrul ebel i direktori, r. graso 1997 w. aRniSnavda, rom finansuri samyaro termins "gl obal izacia" saukunis meoTxedia iyenebs, amasTan, igi ar gamoxatavs utopias, igi real obaa².

unda aRiniSnos, rom gl obal izaciis cnebam gacil ebiT farTo gamoyeneba hpova 1983 wl idan, T. l evitis statiis "bazrebi gl obal izacia" gamoqveynebis Semdeg³.

¹ Adelman I. The Genesis of The Current Global Economic System, Handbook On the Globalization of the World Economy, Edited by Levy-Livemore, Northampton: Edward Elgar, 1997, gv. 7

² Cartwright R. I. Mastering Globalization of Business, Palgrave Macmillan, 2004 gv. 15

³ Levitt Th. The Globalization of Markets, Harvard Business Review, May-June, 1983, Reprinted by McKinsey Quarterly, Summer 1984, gv. 2-20

dRes ar arsebows nebismeri Tavmoyvare tnk-is wl iuri angariSi, sadac saubari ar iyos gl obal izaciaze, rogorc ganviTarebis ZiriTad tendenciaze.

gl obal izaciis cneba ara mxol od interdisciplinarul ia, aramed mis sxvadasxva aspekts aqvs Sors mimaval i Sedegebi erovnul da saerTaSoriso doneze. biznesis warmarTvisa da Sesabamisi politikis SemuSavebis Tval sazrisiT

Seizl eba gamoiyos gl obal izaciis orgvari gageba. erT SemTxvevaSi igi ganxil eba, rogorc urTierTdakavSirebul i procesebisgan Semdgari movlena da amasTan, yovel Tvis ibadeba kiTxva: ris gl obal izacia? _ kul turis, politikis, ekonomikis da. a. S. es ukanasknel i, Tavis mxriv kidev mraval urTierTdakavSirebul process aerTianebs: bazrebis, warmoebis, saqonlis, kompaniebis. meore SemTxvevaSi aqcenti keTdeba gl obal izaciis istoriul Sinaarsze da Seiswavl eba, aris Tu ara gl obal izacia dRes iseTive, rogorciyo, vTqvaT, asi wl is win.

r. robertsonma msofliio ekonomikis gl obal izaciis istoriul i ganviTareba ramdenime fazad dayo: Canasaxovani faza (me-15 saukunidan me-18 saukunis Sua xanebamde), sawyisi ganviTarebis faza (me-18 saukunis Sua xanebidan 1870ian wlebamde), gaZlierebis faza (1870-1920-iani wlebi), hegemoniisTvis brZolis faza (1920-iani wlebis meore naxevidan 1960-ian wlebamde) da ganusazRvrel obis faza (1960-1990-iani wlebi)¹.

p. hersti da g. tomsonic „gl obal izaciis kritikul analizSi“ swored 1870-1920 wlebis periods miCneven ekonomikuri gl obal izaciis pikad, rodesac vaWrobis, finansuri garigebebisa da samuSao Zalis nakadebis moZraobis mixedviT, msofliio ekonomikam integraciis yvelaze maRal dones miaRwia; Semdgomi periodi xasiaTdeboda ukan daxevis tendenciit. 1920-iani wlebis donesTan miaxloeba kvlav moxda 1990-ian wlebsi.

literaturaSi gl obal izacia zogjer gamoiyeneba rogorc gamaerTianebel i termini yvela im strategiisa, romlebic msofliio orientacias gulisxombs, zogjer ki gvxdება, rogorc diskretul i cvladi internacional izaciis sxvadasxva strategiis kategorizaciisaTvis.

¹ Robertson R., Mapping the Global Condition, Theory, Culture & Society, 1990, Vol. 7, No. 2, gv. 18

gl obal izacia, Cveul ebriv, sazRvrebis sakiTxTan aris dakavSirebul i. aq igul isxmeba rogorc saxel mwifos iurisdiccia, ise teritoriul i demarkacia da identurobis probl emebi. i. Sol te statiaSi "gl obal uri kapital izmi da saxel mwifo" gl obal izaciis samgvar gagebas gamoyofs. erT SemTxvevaSi urTierTkavSirebi da saqmianoba kveTs erovnul sazRvrebs, meore - roca urTierTobebi Ria sazRvrebis pirobebSi xorciel deba; mesame ganxil avs gl obal izacias rogorc urTierTobebs SeRwevadi sazRvrebis pirobebSi ("transsazRvrul " urTierTobebs).

pirvel SemTxvevaSi gl obal izacia sinonimia internacional izaciisa da gamoxatavs saqonl is, investiciebis, adamianta, ful is, ideebis mzardi nakadebis moZraobas. am xedvit gl obal uri urTierTkavSirebi sxva araferia, Tu ara gaRrmavebul i saerTasoris urTierTdamokidebul eba.

meore mniSvel obiT gl obal izacia niSnavs sazRvrebis farTomasStabur gaxsnas, barierebis moxsnas, romelic abrkol ebs saerTasoris vaWrobas, finansur transferebsa da komunikacias. e.i. igi gul isxmobs liberal izaciis gziT pl anetarul integracias.

mesame xedva sazRvrebis SeRwevadobas gul isxmobs. gl obal uri movl enebi aris is movl enebi, romlebic msoflios mraval adgil as erTdroul ad vrcel deba da dauyovnebl iv SeuZliaT gadanacvl eba dedamiwis nebismier wertil Si. manZili da teritoriul i sazRvrebi kargavs mniSvel obas. gl obal izacia, zeteritoriul i movl enebis zrdis mniSvel obiT, SeiniSneba sazogadoebrivi cxovrebis uamrav sferoSi. am sferoebis i. Sol te anal izis gamartivebis mizniT eqvs jgufad yofs¹:

1. komunikaciebi (sahaero, satel efono, kompiuterul i qsel ebi, radio, tel evizia);
2. organizaciebi (biznesis subieqtების eqspansia, samoqal aqo asociaciebi da maregul irebel i organizaciebi);
3. vaWroba (saqonl isa da momsaxurebis gacvl a qveynebs Soris da gl obal uri produqtebis warmoqmna);
4. finansebi (sxvadasxva val utiTa da finansuri instrumentebiT el eqtronul i operaciebis zrda);

¹ I. Sholte, Global Capitalism and the State, International Affairs, 1997, #3, gv. 428

5. ekol ogia (cvl il ebebi garemoSi, roml ebic teritori iTa da sazRvreb iT ar izRudeba);

6. cnobiereba (adami anebis mier, msofl ios rogorc erTi mTl ianis aRqma da sakuTari arsebobis gaazreba gl obal ur sivrcesi, nacvl ad teritori iT SemosazRvrul i sivrcisa).

aRniSnul i urTierTdakavSirebul i sferoebisTvis gl obal izacia niSandobl ivia XX saukunis II naxevidan. avtori miicnevs, rom gl obal uri urTierTkavSirebis intensifikacia, sazRvrebis transcendentul obis gagebiT, daiwyo 1950-iani wl ebidan.

aRsaniSnavia, rom dRevandel pirobebSi teritoriul i sivrcel bol omde mniSvnel obadakargul i ar aris. Cven vcxovrobt gl obal izebad da ara srul ad gl obal izebul msofl ioSi. magaliTad, gl obal ur doneze moqmedi marketingis menej erebi kvl av naTl ad grZnoben, rom saqonl is win wawevis pol itika, garkveul wil ad, unda moargon adgil obriv pirobebs.

gl obal izaciis procesebi saerTaSoriso urTierTobebSi vl indeba qveynebis urTierTzemoqmedebis zrdiT, saerTaSoriso organizaciebis rol is gaZl ierebiT msofl io mSvidobis damyarebaSi; sociol ogiaSi - sxvadasxva kul turis daaxl oebiTa da cxovrebis wesis universal izaci iT; ekonomikaSi _ finansuri gl obal izaci iT, ekonomikis regional izaci iT, ekonomikis regul irebaSi saxel mwifos rol is transformaci iT, gl obal uri ekonomikuri probl emebis aqtual izebiTa da sxv.

abas j. ali naSromSi "biznesis gl obal izacia: Teoria da praqtika" gl obal izaciis mimarT or ZiriTad midgomas gamoyofs: Ria pl ural izmi da struqturirebul i pl ural izmi¹. pirvel SemTxvevaSi gl obal izacia warmoadgens msofl io sistemis xarixobrivi Zvrebs, roml is drosac pol itikuri, ideol ogiuri, kul turul i, ekonomikuri, samxedro Zal aufl ebis avtonomiuri formebi erTmaneTTan konfl iqtSi arian da gardaqmnian msofl io sistemas ise, rom masSi aRaraa SenarCunebul i aRmatebul i mniSvnel obis mqone social uri Zal aufl ebisa araviTari forma. am xedviT, araTu arsebobs mraval i konfl iqturi Zal aufl ebis mqone

¹ Ali Abbas. J. Globalization of Business: Practice and Theory, Palgrave Macmillan, 2003, gv. 15

centri, aramed SeuZl ebel ia raime pirdapiri urTierTkavSirebis gamokveTa, raTa viwinaswarmetyvel oT gl obal izaciis momaval i procesebi.

struqturirebul i pl ural izmis mixedviT, miRebul ia, rom gl obal izaciis wamyvani meqanizmebi dafuZnebul ia kapital istur sistemaze. msofl io sistema aRiqmeba, rogorc social uri urTierTobebis mTl ianoba da ara ubral od cal keul i avtonomiuri sferoebis erTianoba, roml ebic urTierTdamokidebul ni gaxdnen. Teoriebis umetesoba am midgomis qveS xvdeba, magram yvel a ar emxroba Sexedul ebas, rom gl obal izacia aucil ebl ad eqspl oatacias gul isxmobs.

tnk-ebi warmoadgenen mTavar Zal as, romel ic pl anetis integrirebas axdens. msofl io miznebisaken swrafvis procesSi tnk-ebi axerxeben erovnul i mTavrobebis Zal aufl ebis daZl evas. tnk-ebis, maTi gl obal uri warmoebisa da al iansebis bubnebidan gamomdinare, aqvT uzarmazari Zal aufl eba, roml is daxmarebiT SeuZl iaT gaakontrol on an gverdi auaron tradiciul erovnul ekonomikur sazRvrebs, pol itikur sistemebsa da Zal aufl ebis sxva centrebs¹. I lideri korporaciebis motivebi da interesebi aris gl obal uri, magram, amavdroul ad, viwrokorporaciul i. amitom gl obal ur ekonomikur integracias, amavdroul ad, SeuZl ia biZgi misces pol itikur da social ur dezintegracias.

u. robonisoni transnacional ur kapital s gl obal izaciis central ur faqtorad miicnevs². is aviTarebs azrs, rom ukanasknel aTwl eul ebSi msofl io ekonomikaSi SeimCneva transnacional uri kapital is fenomenal uri batonoba, rac, Tavis mxriv, xel s uwyobs social uri kl asebis transnacional izacias. ganviTarebul i qveynebis el itarul i kl asebi qmni an al iansebs ganviTarebadi qveynebis el itarul kl asebTan. es ukanasknel ni, rogorc transnacional uri el itis l okal uri Semadgenel i nawil ebi, Zal isxmevis koncentrirebas axdenen transnacional uri kapital isaTvis saukeTeso adgil obrivi pirobebis Seqmnaze Sromis axal i saerTaSoriso danawil ebis fargl ebSi. Sromis axal i saerTaSoriso danawil ebis pirobebSi rogorc dominanturi, aseve, daqvemdebarebul i

¹ Ali Abbas. J. Globalization of Business: Practice and Theory, Palgrave Macmillan, 2003, gv. 16

² Robinson, W. Globalization, the World System, and "Democracy Promotion" in US Foreign Policy. Theory and Society, Vol. 25, No.5 Oct., 1996, gv. 621

kl asebi, erTvebian gl obal uri kl asis formirebaSi. transnacional uri el itis formireba asustebs eri-saxel mwifos sistemas. amdenad, msofl io wesrigis perspeqtivas aZl ierebs transnacional uri el itis miznebis da interesebis sul ufro mzradi erTianoba, rac amcirebs social uri konfl iqtebis safrTxes.

m. uotersi fiqrobs, rom gl obal izaciis Teoria koncentrirebul ia social ur organizaciasa da teritoriul obas Soris urTierTkavSirze¹. social ur urTierTobebSi xdeba sxvadasxva saxis gacvl a: material uri gacvl a (vaWroba), pol itikuri gacvl a (usafrTxoebis zedamxedvel oba, kanoniereba da morCil eba) da komunikaciis yvel a saSual ebiT simbol uri gacvl a, informaciis gadacema. igi miicnevs, rom material uri gacvl a axdens l okal izebas, pol itikuri gacvl a axdens internacional izebas da simbol uri gacvl a axdens gl obal izebas. amdenad, gl obal izaciis xarisxi damokidebul ia imaze, Tu gacvl iTi urTierTobebi ramdenad eyrdnoba simbol oebis. es niSnavs, rom gl obal izaciis xarisxi ufro maRal i unda iyos kul turul arenaze, vidre ekonomikur da pol itikur arenaze. gl obal izaciis procesSi wamyvanni arian is dargebi, romel Ta produqciac simbol oebiT gamoisaxeba – magal iTad, mas media da momsaxurebis postindustriul i dargebi. mimdinareobs kul turul i orientaciebis gl obal uri unifikacia, rac arRvevs sazRvrebs erovnul pol itikasa da adgil obriv ekonomikebs Soris da xel s uwyobs transnacional uri praqtikis damkvidrebas. gl obal ur unifikacias aadvil ebs el eqtronul i komunikacia da transportirebis SesaZl ebl oebi.

j. dani gi miicnevs², rom Tanamedrove msofl io ekonomikaSi mimdinare movl enebi da teqnol ogiuri miRwevebi aRrmavebs struqturul urTierTdamokidebul ebas qveynebs Soris da maTi konkurentul i upiratesobis rombebi urTierTdakavSirebul i xdeba. tnk-ebi mizanSewonil ad miicneven gadaitanon zogierTi sawarmoo baza sxva qveynebSi, roml ebic ukeTes pirobebs SesTavazebs maT inovaciebis danergvisa da amoqmedebisaTvis. tnk-ebis Svil obil i kompaniebi special izdebian im produqciis warmoebaze, romel Sic maT aqvT

¹ Waters. M. Globalization, London: Routledge, 1995, gv. 95

² Dunning J, The Globalization of Business, The Challenges of the 1990s, Routledge, 1993, gv. 127

konkurentul i upiratesoba da yidian produqcias regionul da erovnul bazrebze. sxvadasxva aramaterial uri aqtivis mobil uroba, firmaTaSorisl iansebtan da qsel ebTan erTad, gzas uxsnis msofli o ekonomikis integraciasa da gl obal izacias.

gl obal izacia ukavSirdeba bazrebis mier gl obal uri saxis miRebis mzarad tendencias, tnk-ebis swrafvas ganal agon saqmianoba mTel i msofli os masStabiT, moaxdinon strategiebisa da operaciebis koordinacia da integracia erovnul sazRvrebs miRma. amdenad, gl obal izaciis procesi ukavSirdeba gl obal uri anu msofli o masStabis mogebaze orientirebul saqmianobas, rac erovnul i ekonomikebis mzarad urTierTdamokidebul ebas ganapirobebs.

r. bol duinis koncepciis Tanaxmad, termini gl obal izacia gamoxatavs or Zlier tendencias: warmoebis sivrcul i daSoreba moxmarebisgan da warmoebis stadielis geografiul i dacal cal keveba¹. amis Sesazl ebl obas qmnis gl obal uri sawarmoo qsel ebi. amgvar qsel ebSi tnk-ebi asrul eben sistemis gamaerTianebl is rol s.

rogorc zemoT aRvni SneT, ekonomikuri gl obal izaciis procesi, Tavimxriv, sxva urTierTdakavSirebul procesesac aerTianebs, magram literaturas i interes i, ZiriTadad, koncentrirdeba mis or mTavar mxareze: a) bazrebis gl obal izacia da b) warmoebis gl obal izacia.

T. Leviti² naSromSi "bazrebis gl obal izacia" aRniSnavda, rom teqnologiurma cvl il ebebma, social urma, ekonomikurma da politikurma movl enebma ukanasknel aTvl eul ebSi msofli o miyvana mdgomareobamde, romel sac SeiZleba gl obal uri vuvodoT. esaa erTgvarovani, samomxmareblo gemovnebis da moTxovnil ebebis Tval sazrisiT unificirebul i bazari. T. Levitis mixedviT, ZiriTadad, bazrebis konvergenciiT sargebl oben gl obal uri organizaciebi (firmebi), romlebic gl obal uri doneze awarmoeben standartizebul saqonel sa da momsaxurebas masStabis ekonomis miRwevis mizniT, ris Sedegadac maT SeuZliaT

¹ Baldwin R. The Great Unbundlings, Helsinki, 2006, gv. 22, http://www.vnk.fi/hankkeet/talousneuvosto/tyo-kokoukset/globalisaatio selvitys-9-2006/artikkelit/Baldwin_06-09-20.pdf

² ² Levitt Th. The Globalization of Markets, Harvard Business Review, May-June, 1983, Reprinted by McKinsey Quarterly, Summer 1984, gv. 5

SeinarCunon ufro dabal i fasebi mxol od erovnul doneze orientirebul konkurentebTan SedarebiT. misi daskvniT, gl obal uri strategia unda efuZnebodes saqonl is, brendingisa da sarekl amo politikis standartizacias.

bazrebi gl obal izaciis Sedegad momxmarebl ebi msoflios yvel a kuTxeSi erTsa da imave saqonel s moixmaren. Volvo-s avtomobilis, ienSi gamoxatul i obligaciis, Samsung-is televizoris, Nestle-s sakvebi produqtebis bazari teritoriuli sivrciT ar ganisazRvreba. rogorc m. porteri aRniSnavda¹, dRes bazris segmentebi nakl ebad efuZneba qveynebs Soris gansxvavebas da metad - momxmarebel Ta Soris gansxvavebas, rac qveynebis sazRvrebs SeRwevads xdis. gayidvebis gl obal uri qsel ebis saSual ebiT korporaciebi bizness awarmoeben msoflios nebsmier wertil Si, ristvisac Tanamedrove sakomunikacio teqnologiებს iyeneben.

faqtobrivad, T. I evitma gamokveTa axali realoba biznesi _ standartizebuli produqtebis gl obal uri bazris warmoSoba da is faqti, rom mnk-ebis era dasrul da, xolo momaval i ekuTvniT gl obal ur korporaciebs. gl obal uri korporacia ar pasuxobs bizness adgil obriv garemoSi arsebul da momxmarebel Ta gemovnebis mxriv arsebul gansxvavebebs. T. I eviti, amave dros, aRniSnavda, rom am tendenciidan ar arsebobs gamonaklisi _ arcsxvadasxva samomxmareblo saqonl is bazrebi saxiT.

bazrebi gl obal izacia Semdeg Ziritad tendenciebSi hpovebs gamoxatul ebas: konvergencia, sinqronizacia da urTierTSeRweva. pirveli gul isxmobs, rom sxvadasxva qveynebisა da regionebis sawarmoo, finansuri da teqnologiuri struqturebi sul ufro erTgvarovani xdeba. momxmarebl is moTxovnil ebebi, aseve, mniSvnel ovnadaa daaxloebul i, xolo gansxvaveba tarifebis ganakveTebis, korporaciuli gadasaxadebis ganakveTebis da a. S. mcirdeba.

sinqronizacia sxvadasxva qveyanaSi bizness cikl ebis msgavsebaSi aisaxeba, rac Sedegia mTavrobaTaSorisi SeTanxmebebisა monetarul i, saval uto da fiskal uri politikis sferoebSi. aseve, erTmaneTis msagavsia

¹ Porter M. E. Competition in Global Industries, Harvard Business Press, 1993, gv. 133

mikroekonomikuri da strukturuli politikuri gadawyvetil ebebi. ekonomikuri ganvitarebisa da zrdis waxal isebisaTvis aqcenti keTdeba liberal izaciaze, privatizaciasa da deregul irebaze.

urTierTSeRweva ukavSirdeba saerTaSoriso vaWrobis, investiciebisa da teqnologiების central ur rols ekonomikebs Soris kavSirebis gaRrmavebaSi.

mniSvnel ovania xazgasma imisa, rom gl obal uri bazris cneba ukavSirdeba msofli o bazrebis xarixobrivi cvl il ebebs da ara mxol od raodenobrivi. saerTaSoriso doneze operaciebis raodenobrivi mxaris zrda internacional izaciis tendenciaze miuTitebs. gl obal izaciis SemTxvevaSi saintereso ara mxol od msofli o vaWrobis wili msofli o mSp-Si, kapital is saerTaSoriso nakadebis moculoba, qveynebis saeqsporto da saimprotkvotebi da a. S., radgan es macvnebel ebi xazs usvamen internacional izaciis procesebs, romel Ta gansxvaveba gl obal izaciis procesebisgan metad mniSvnel ovania. gl obal izacia aRniSnavs ara mxol od garigebebis zrdas, aramed maTSi CarTuli ekonomikuri subieqtების ბუნების cvl il ebas, rac TviT ekonomikebis transformaciasac ganapirobebs. amdenad, gl obal izacia saqmianobaa sazRvrebis gareSe, xolo internacional izacia gul isxobs qveynebis sazRvrebs Soris garigebebis gazrdil raodenobas, romლებიც კლავ კონტროლირდება სახელმწიფოთა მიერ. gl obal ur ekonomikaSi moqmedeben gl obal uri korporaciebi, xolo mnk-ebi batonoben internacional izebul ekonomikasi. gl obal izacia ukavSirdeba momxmarebel Ta moTxovnil ebebis daaxloebas, axal ekonomikur subieqtებს და ამ subieqtთა Soris axლებურ urTierTobებს. internacional izaciis SemTxvevaSi ki saqme gvaqvs tradiciul subieqtებთან, როგორეცაა mnk-ები და ეროვნული მთავრობები.

urTierTobების xasiaTis cvl il eba umTavresad kompanieბისა და სახელმწიფოების urTierTმიმართებაSi ვლინდება. mnk-ები დაფუძნებული არიან ერთ რომელიმე qveyanaSi, მაგრამ saqmianობას ახორციელებენ სხვა qveyნებსიც და ეყვმდებარებიან მათ კანონმდებლობას. mnk-ები არსებობენ და ფუნქციონირებენ კონკრეტული სახელმწიფოს ფარგლებში და ისინი, როგორც იურიდიული პირები, პასუხისმგებელი არიან იმ მთავრობის წინაშე, რომლის ჯალაფი ება კონკრეტული

teritoriaze vrcel deba. mnk-ebi umTavresad fl oben ekonomikur da ara pol itikuri Zal aufl ebas.

tnk-ebi da gl obal uri kompaniebi mraval bazarze erTdroul ad funqcionireben warmoebis, gasaRebisa da marTvis erTian principebze dayrdnobiT. isini, rogorc gl obal uri ekonomikis subieqtebi, Tavadac ganicdian transformacias. al iansebis, qsel ebis, integrirebul i struqturebis formireba da maTi gl obal ur doneze koordinirebul i saqmianoba biZgs aZl evs sazRvrebis SeRwevadobas da aRrmavebs urTierTdamokidebul ebis procesebs.

msofl io ekonomikis ganviTarebas xSirad garkveul safexurebad yofen. magal iTad, internacional izacia, regional izacia, gl obal izacia; internacional izacia, transnacional izacia, gl obal izacia. faqtobirvad, es safexurebi miesadageba i. Sol tes¹ gl obal izaciis koncefcias. mas Semdeg, rac gaRrmavdeba transsazRvrul i (transnacional uri) urTierTkavSirebi, SesaZl ebel ia visaubroT gl obal izaciisken svl aze.

ekonomikuri cxovrebis mzardi internacional izaciis gamo iqmneba obieqturi safuZvel i kapital isa da warmoebis transnacional izaciisTvis. warmoebisa da kapital is transnacional izaciis etapze icvl eba qveynebisa da kompaniebis monawil eobis xasiaTi Sromis saerTaSoriso danawil ebaSi, rac gamoixateba samecniero da teqnol ogiuri progresis internacional izaciaSi da warmoebis procesis imgvar xasiaTSi, roca msofl io bazari, faqtobrivad, k xarisxis standartebisa da produqciis teqnikur-ekonomikur maxasiasTebl ebis mokarnaxea. warmoebis transnacional izacia gamoixateba tnk-ebis fargl ebSi saerTaSoriso warmoebis ganviTarebiT, msofl io sawarmoo sistemis formirebiT, roml is rgol ebsac sxvadasxva qveyanaSi moqmedi deda kompaniebi, maT fil ial ebi da Svil obil i kompaniebi warmoadgenen. saerTaSoriso warmoeba xorciel deba Sidasafirmo da firmaTaSorisi saerTaSoriso kooperaciis fargl ebSi.

transnacional izaciis procesis gamoxatul ebaa tnk-ebis msofl io ekonomikis real ur subieqtebad gadaqceva. misi damaxasiaTebel i niSania kapital is gadaxl arTva sxvadasxva qveynis firmebis Serwymis, erTobl ivi

¹ I. Sholte, Global Capitalism and the State, International Affairs, 1997, #3, gv. 428

kompaniebis Seqmnis, kompaniebsa da bankebs Soris urTierTobebis gaRrmavebis Sedegad.

transnacional izaciis Semdgom ganviTarebas warmoadgens warmoebis gl obal izacia. gl obal izaciisTvis niSandoblivia msoflios nebismier adgil as saqonlisa da momsaxurebis warmoebis SesaZl ebl obebis arseboba, dedamiwis nebismieri wertilidan resursebis mopoveba da gamoyeneba, nebismier adgil as sawarmoTa ganlageba da gayidvebis ganxorciel eba. imisda mixedvit, Tu rogor Seicvl eba warmoebis xarjebi, Tavisufi adaa SesaZl ebeli adgil samyofelis Sevl a.

gl obal izacia saqmianobis imgvari konfiguraciis SesaZl ebl obas izi eba, rom aTvi sebul iqnes adgil mdebareobidan gamomdinare da msoflios sxvadasxva nawil Si resursebis, samuSao Zal is kvalifikaciis, ekonomikuri pirobebis mxriv arsebuli gansxvavebedan gamomdinare upiratesobebi. rogorc m. porteri aRniSnavda¹, saqmianobis efeqtiani konfiguraciita da gl obal uri koordinaciit SesaZl ebelia gl obal uri konkurentuli upiratesobis mopoveba.

momaragebis gl obal uri wyaroebis meSveobit kompaniebi izidaven nedleuls, komponentebs, mowyobilobebs, momsaxurebas msoflios sxvadasxva nawilidan. magalitad, aSS-s wamyvani 500 kompaniidan 100 aqtiurad iyenebs programul momsaxurebas aziasi. warmoebis transerovnuli koordinaciisTvis aucil ebeli xarjebi xSirad bevrad naklebia, vidre xarjTa Soris sxvaoba warmoebis sxvadasxva adgil ebs Soris.

transnacional uri sawarmoo qsel ebi, saqmianobis gl obal uri konfiguracia da koordinacia gzas uzsnis sxvadasxva regionebsa da qveynebis bazrebis integracias. integraciul ma daj gufebebma (EU, NAFTA) Secval es msofliobazrebi. regional izaciis yovel process aqvs Tavisil ogikuri ganviTareba, dominanturi qveynebi, oficialuri da araoficialuri politikuri da ekonomikuri kavSirebi. amitom srul iad SesaZl ebelia, rom gansazRvruli firmebisatvis regionuli strategia da ara gl obal uri an lokaluri iyos adgil obriv pirobebTan sapsuxo reagirebis gamomxatveli.

¹ Porter M. E. On Competition, Harvard Business Press, 1998, gv. 316

Ekonomikuri kuTxiT integracia ganxil eba rogorc instituciuri movl ena, roml isTvisac saWiroa, rom qveynebs ganviTarebis SedarebiT maRal i da daaxl oebiT erTnairi doneebi hqondeT. tradiciul ad miRebul ia integraciis ganxil va stadiabad, imisda mixedviT, Tu ramdenad Sors arian wasul i qveynebi urTierTSoris ekonomikuri saqmi anobis barierebis moxsnis mxriv. b. bal asas mixedviT, es stadiobia Tavisufal i vaWrobis zona, sabaJo kavSiri, saerTo bazari, ekonomikuri kavSiri da srul i ekonomikuri integracia.

i. tinbergenis mixedviT¹, ekonomikuri integracia or ZiriTad el ements moicavs: wevr qveynebs Soris ekonomikuri saqmi anobis barierebis moxсна, anu negatiuri integracia da axal i zenacional uri institutebis Seqmna, anu pozitiuri integracia.

miRebul ia, aseve, ekonomikuri integraciis dayofa formal uri da real uri integraciis cnebebad². pirvel i ukavSirdeba qveynebs Soris formal uri SeTanxmebis arsebobas barierebis moxsnisa da zenacional uri institutebis Seqmnis Sesaxeb. real ur integracias ki adgil i aqvs aseTi formal uri SeTanxmebis ararsebobis SemTxvevaSic, rodesac savaWro da sainvesticio nakadebis gazrdil i mocul obis gamo ekonomikebis urTierTdamokidebul eba Rrmavdeba. amdenad, real uri ekonomikuri integracia damokidebul ia ekonomikuri subieqtების qcevasa da maT strategiul gadawyvetil ebebze.

msofl io ekonomikis mzardi regional izaciis pirobebSi ekonomikuri gadawyvetil ebebis miRebis Zal aufl ebis nawil i gadadis qveda regionul doneebze, xol o nawil s iReben mul tierovnul i organizaciebi, rogoricaa evrokavSiri. unda iTqvas, rom dResdReobiT regional izaciis efeqtების Sefaseba, tradiciul ad miRebul i vaWrobis Seqmnisa da vaWrobis SeCerebis efeqtების mixedviT, metad mwiria. amasTan, sabaJo kavSiris tradiciul i Teoria uSvebs, rom bazrebi aris srul yofil i konkurenciis. magram

¹ Tinbergen J. International Economic Integration, Elsevier, 1965, gv. 79

² Lindström M. Globalization and Economic Integration – What Challenges the Economies in Transition, European University in St. Petersburg, 1999, gv. 14

გასათვალისწინებელია, რომ ღვეყნებს შორის ეკონომიკური გარღებების სულ უფრო დიდი ნაწილის ტრანსნაციონალური კორპორაციების ხელისუფლების კონცენტრირების გამო, მხედველობაში უნდა მივიროთ არასრული კონკურენცია. ამის ნაწილიდან გამომდინარე, რეგიონალიზაციის შედეგების შეფასებისთვის აქტუალური უნდა იყოს შემდეგი.

j. დანინგი და p. რობსონი განიხილეს ინტერნაციონალიზაციისა და გლობალიზაციის პროცესებს როგორც ღვეყნების, ასევე, კომპანიების დონეზე¹. ეს თავისთავად საინტერესოა, რადგან არც ისე ბევრი კვლევაა ცატარებული, რომელიც ერთობლივად განალიზებს ტენკების მიერ და მათ ფარგლებში განხორციელებული საკმარიების ინტეგრაციის (კორპორაციული ინტეგრაცია) და რეგიონის ფარგლებში ღვეყნების ეკონომიკური ინტეგრაციის (რეგიონული ინტეგრაცია) მიზეზებსა და შედეგებს.

საზოგადოდ, რეგიონული ინტეგრაციის მიზანია ბაზრების უფრო ეფექტიანი და მოწილი ფუნქციონირება, ხოლო კორპორაციული ინტეგრაცია მიზნად ისახავს ბაზრებს შორის არსებული განსხვავებებიდან სარგებლობის მიზნით კომპანიის ფუნქციების ჰორიზონტალური ან ვერტიკალური ინტეგრაციის გზით.

ცხრილი 1.

მოტივები, რომლებიც საფუძვლიანად უწყობს კორპორაციული და რეგიონული ინტეგრაციას

კორპორაციების ინტეგრაციის Zირიტადი მოტივები	ღვეყნების ინტეგრაციის Zირიტადი მოტივები
რენტაბელიობისა ან არაღება	რესურსების გამოყენების ეფექტიანობისა და რეგიონისა და დევი ღვეყნების ეკონომიკური და სტრატეგიული მხარეების გაზიარება
საბაზრო გარღებებთან დაკავშირებული რისკებისა და განუსაზღვრელიობის შემცირება	ბაზრის სეზრუდების შემცირება და კონკურენციის უახალი შეხება
სუალედური და საბოლოო პროდუქციის ხარისხის კონტროლი	ვალუტის, კაპიტალისა და შრომის ბაზრების არასრული კონკურენცია

¹ Dunning J. Robson P., Multinational Corporate Integration and Regional Economic Integration, Journal of Common Market Studies Volume 26, Issue 2, გვ. 107

	daZl eva
sinergiul i efeqtis miRweva damouki debel i, magram urTierTdakavSirebul i saqmi anobis saxeebis warmarTviT	regionis fargl ebSi firmebis special izaciis amaRI eba da Sual eduri produqtebiT vaWrobis zrda
transnaqciuri xarjebis Semcireba	optimal uri pol itikis ganxorciel ebis gaadvil eba da pol itikis koordinaci iT miRebul i dadebiTi efeqtebi
grZel vadiani konkurentul i poziciis gaZl iereba	bazris zomis zrda da wevri qveynebis teqno logiuri SesaZl ebl obebis amaRI eba

wyar o: Dunning J. Robson P., Multinational Corporate Integration and Regional Economic Integration, Journal of Common Market Studies Volume 26, Issue 2, gv. 103-125 mi xedvi T

cnobil ia, rom EU-sa da NAFTA-s Seqmnis Semdeg kompaniebis integraciis tendenciebi gaaqtiurda am regionebsi warmodgenil dargebsi. amis magal iTad SeiZl eba dasaxel oT Wal Mart-is mier meqsikuri sacal o movaWre firmis Cifra-s STanTqma. geografiul ma siaxl ovem da NAFTA-s arsebobam misTvis danaxarjebis Tval sazrisiT xel sayrel i gaxada meqsikaSi warmoebul i saqonel i gaeyida aSS-Si, xol o aSS-Si warmoebul i saqonel i meqsikel i momxmarebl isTvis miwodebina Cifra-s qsel is gamoyenebiT¹. Wal Mart-is mogebis gazrda ganapiroba masStabis ekonomiam, rac miRweul iqna NAFTA-s fargl ebSi.

amdenad, integraciis procesebis axal i kvleebi cxadyofs, rom sargebel i gacil ebiT didia, vidre sabajo kavSiris Teoria varaudobs. es sargebel i ukavSirdeba pirdapiri ucxouri investiciebis gazrdil nakadebs, axal i SefardebiTi upiratesobebis warmocenas, teqno logiebis da codnis gadacemas, konkurentunarianobis zrdas da a. S.

miuxedavad bazrebi gl obal izaciis zemoTaRniSnul i tendenciebisa, yvel a bazris gl obal izaciis siRme erTnairi ar aris. magal iTad,

¹ www.walmart.com

samomxmarebl o saqonl is bazari ar warmoadgens yvel aze gl obal izebul bazars, radgan aq kvl av SenarCunebul ia mniSvnel ovani gansxvavebebi momxmarebel Ta moTxovnil ebebsa da gemovnebaSi, gasaRebis arxebSi, kul turul i Rirebul ebebis sistemaSi. gl obal izaciis ufro maRal i xarisxiT gamoirCeva samrewvel o saqonl isa (mikroprocesorebi, mexsierebis Cipebi, saaviacio saqonl is) da nedl eul is (resursebis, sasofl o-sameurneo saqonl is) bazrebi, roml ebic msofl ios masStabiT universal uri moTxovnil ebebis dakmayofil ebas emsaxurebian.

p. dikenis mixedviT¹, gl obal izaciis procesebi, upirvel esad, tnk-ebisa da saxel mwifoebis kompl eqsuri da dinamikuri urTierTqmedebis Sedegia, rac gl obal uri transformaciebis mTavar wyaros warmoadgens. tnk-ebi, Taviani farTo geografiul i masStabis operaciebiT da saxel mwifoebi savaWro, sainvesticio da samrewvel o pol itikiT cvl ian da xel axl a ayal ibeben gl obal uri ekonomikis suraTs.

gamaerTianebl is rol Si gvevl inebian tnk-ebi, romel Ta ZiriTadi mamozravebel i motivi _ mogebis Zieba _ ar Semoifargl eba qveynebis pol itikuri sazRvreb iT. transnacional uri kapital i moZraobs mTel msofl ioSi da misi aqtivobis Sekaveba TiTqmis SeuZl ebel ia. udidesi Zal aufl eba koncentrirdeba tnk-ebis xel Si. Tanamedrove maRal i teqno logiebis SemuSavebisa da danergvis xarj ebi imdenad didia, rom mxol od gl obal ur bazars SeuZl ia im masStabis SemoTavazeba, romel ic axal wamowyebas komerciul ad sicocxl isunarianad aqcevs. garda amisa, ara marto maRal teqno logiur, aramed sxva seqtorebSi, korporaciul i Semosavl ebi SeiZl eba gaizardos koordinebul i msofl io marketingul i strategiebis gamoyenebiT, roml ebic Zal isxmevis koncentrirebas axdens udidesi mogebis wertil ebze. kompaniebs SeuZl iaT grZel vadiani Semosavl ebis maqsimizeba axal bazrebze miRebul i maRal i wmin da Semosavl ebidan sawyisi danaxarj ebis dafarvis gziT.

yvel a zemoT ganxil ul midgomisa da Teoriis gaTval iswinebiT, ekonomikuri gl obal izacia SeiZl eba davaxasiaToT, rogorc saqonl is, aseve, warmoebis faqtorebis gl obal uri bazrebis formirebis procesi,

¹ Dicken P., Global Shift: Transforming the World Economy, London, Paul Chapman Publishing, 1998, gv. 177

რომელიც განაპირობებს ამ პროცესში ერთ-ერთ ეკონომიკურ სუბიექტებსა და ეკონომიკურ ტრანსფორმაციას.

ეკონომიკურ გლობალიზაციის განხილვაში მისი ძირითადი ტენდენციები მდებარეობს, რასაც უწყობს საერთაშორისო და მონსაქურები თავისუფალი ვაჭრობა, კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობა, სამუსავალი გადაადგილება, კომპანიათა შორის ალიანსებისა და კვლევების ფორმების მზარდი ტენდენციები, ტექნოლოგიების, ინფორმაციის, იდეებისა და კოდის თავისუფალი გადაადგილება და კოდის საზოგადოების ფორმირება. ამის ნაშთი პროცესების განვითარება განაპირობებს ეკონომიკურ მშვიდრობის ინტეგრირებულობას და ურთერთდამოკიდებულებას.

1.2. ლიბერალიზაცია, როგორც მსოფლიო ეკონომიკურ ტრანსნაციონალიზაციისა და გლობალიზაციის საფუძველი

ეკონომიკურ გლობალიზაციის სხვადასხვა განსაზღვრების ურთერთსა და საფუძველზე იკვთება მათი საერთო მახასიათებელი: ლიბერალიზაცია. იგი, როგორც ეკონომიკურ საკმარისობის მონაწილეების თავისუფალი კვეთის სიღრმისა და საზღვარგარეთ, ეკონომიკური გლობალიზაციის განუყოფელი ნიშან-თვისებაა.

მსოფლიო ეკონომიკაში ლიბერალიზაციის აქტიური ტენდენციები 1970-იანი წლებიდან გამოიკვთა, როდესაც განვითარებულ სახელმწიფოებს მსობრივი უწყობისა და მოხმარების სისტემის ამოღება თავისი განვითარების შესაძლებლობები. ინვესტიციები, რომლებიც ზრდიდნენ სამრეწველო სექტორში მიმართებოდა, გადაერთო სპეკულაციურ სფეროში, გაიზარდა უმსხვილობისა და ინფლაციის დონეები, ხოლო კვეთის შორის კონკურენცია გამაგრდა. ამან უზღავდა ინვესტორებს ეზებნათ კაპიტალის დაბანდების უფრო მომგებიანი სფეროები. კონკურენციამ დააჯერა ტექნოლოგიური წინსვლა, რაც, თავის მხრივ, აყალიბებს გლობალურ ინფრასტრუქტურას განვითარებული მონსაქურების სფეროსა და კომუნიკაციების სისტემის სახით.

ამის ნაშთი პროცესებთან ერთად, ძირითადი ეკონომიკური პოლიტიკის ორიენტირების ცვლილების საკითხი. ამ პროცესების გამოვლინება იყო მსოფლიო მასშტაბით კაპიტალის აქტიური რეკონფიგურაცია, რაც გარეგნობის განხორციელების გზაზე სწრაფების მოხსნის სედეგად გაიზარდა შესაძლებელი.

warmoebis reorganizaciis procesebi, romel Ta damaxasiaTebel niSnebad iqcnen moqnil i warmoeba, moqnil i kompaniebi, moqnil i samuSao Zal a, warimarTa neo-liberal izmis, neo-modernizmsa da post-fordizmis ideol ogiebis CarCoebSi.

liberal uri ekonomikuri wesrigis damkvidrebis kidev erTi mniSvnel ovani stimuli iyo gaTavisuflebuli qveynebis mxridan axali msofli o ekonomikuri wesrigis Camoyal ibebis iniciativis gamoxatva, rac gul isxmabda saerTaSoriso organizaciebis mier iseTi wesebisa da maregul irebeli normebs SemuSavebas, romlebic uzrunvel yofdnen araxolod wamyvani qveynebis, aramed, aseve, msofli o ekonomikis periferiebisTvis sasargeblo gadawyvetilebaTa miRebas. ufro adre, 1944 w. breton-vudsis konferenciam gansazRvra instituciuri infrastruqtura liberal uri ekonomikuri wesrigis principebis ganxorciel ebis uzrunvel sayofad. ssf-s da msofli o banks daekisra makroekonomikuri wonasworobis safuZvlis formireba, romlis gareSe liberal uri ekonomikuri sistemis SenarCuneba ekonomikurad da politikurad SeuZlebeli iqneboda.

liberal izaciis wyal obiT gafarTovda kapitalis moqmedebis areali. axali real obidan gamomdinare, liberal uri da klasikuri Teoriebi axleburad iqna gaazrebuli, romel Ta Tanaxmad, ekonomikas Tavisi Sinagani dinamikis wyal obiT SeuZlia uzrunvel yos efeqtiani da racionaluri gadawyvetilebebi yovel gvari gare Carevis gareSe. sabazro urTierTobebis mTel msofli os maStabiT gavrcelebis da gaRrmavebis uzrunvel sayofad maTSi yvela qveyanis monawileoba aucilebeli. qveynebsi Tavisufali bazris damkvidrebis mimarTulebad daisaxa iseTi RonisZiebebi, rogorეbicaa ekonomikaSi saxel mwifos Carevis SezRudva, privatizacia, vaWrobis liberal izacia, saxel mwifo xarjebis Semcireba, finansuri sferos deregulireba.

ეს პრციები დაედო საფუZლად „ვაSingtonის კონსენსუს“, რომელსაც Semდგომ დაემთა კორპორაციული მართვის ეფექტიანი სისტემა, ანტიკორუფციული RonisZiebebi, samuSao Zal ის მოqnil i ბაზარი, social uri დაცვის სისტემის განვითარება, სიRარების winaარმდგ მიზნობრივ ბრZოლა და სხვა მოTxovნები, რადგან erTმნიSvnel ovanმა liberal izაციამ instituciური ცვლილებებისა და

konkretul i ekonomikis ganvitarebis Taviseburebebis gaTval iswinebis gareSe ver moitana sasurvel i Sedegebi..

gl obal izaciis Tanamedrove procesisTvis damaxasiaTebel ia cal keul qveynebsi ekonomikis deregulirebis tendenciebis paral el urad zesaxel mwifoebriw doneze regulirebis procesebis gaZliereba. gl obal uri ekonomikis martvis instituciur-samarTlebrivi safuZvlis formirebaSi aqtiurad monawileoben transnacional uri kompaniebi, transnacional uri bankebi, ekonomikuri profilis saerTasoris organizaciebi da ganvitarebul i qveynebi.

saerTasoris garigebebis maregulirebeli zomebis Serbil ebam da bazrebis gaxsnam msfli ioSi mTlianad Secvala dargebis struqtura. 1980-90-ian wlebsi gamoCnda biznesis modeli, dafuZnebuli warmoebis saerTasoris konsolidaciaze. mrewelobisa da momsaxurebis mraval dargSi ganxorciel da konsolidaciis procesebi, ramac warmoqmna msxvili korporaciuli gartianebebi. konsolidacia mowodebuli iyo ara mxolod imisTvis, rom firmebisTvis bazrebi farTod xel misawvdomi gamxdariyo da maT hqonodaT vaWrobis liberalizaciis upiratesobebiT sargebl obis Sesazlebebi, aramed imisTvisac, rom maT SeemcirebinaT danaxarjebi. kompaniebma ganxorciel es biznesis yvela aspektis racionalizacia, dawyebuli samecniero-kvlevis samuSaoebidan, warmoebidan, damTavrebuli finansebiT, logistika da reklamiT. Sedegad Camoyalibda raodenobrivad naklebi, magram ufro msxvili korporaciebis wre, romel Tac SeuZliaT ganxorciel on warmoeba da gayidvebi gl obal uri masStabiT.

gasuli saukunis 90_iani wlebidan msfli io socialisturi sistemis dasliss Semdeg kapitalisturma sabazro ekonomikam, faqtobrivad, sayovel Tao xasiaTi Seizina; qveynebis umravlesobam ganxorciel a (an gamoTqva survili, ganxorciel ebina) erovnuli ekonomikisa da sagareo ekonomikuri saqmianobis liberalizacia. gafarTovda ekonomikuri subieqtების Tavisuflebis sferoebi, SeizRuda ekonomikis funqcionirebaSi saxel mwifos Careva, ganxorciel da privatizebis sayovel Tao da swrafi procesebi, gaizarda bevri qveynis erovnuli ekonomikebis damokidebul eba eqsportze, gaZlierda konkurencia, erTi mxriv, TviT transnacional ur

kompaniebs Soris, xolo, meore mxriv, transnacional ur kompaniebsa da erovnul saxel mwifoebis Soris¹.

miuxedavad imisa, rom globalizacia msfliio ekonomikis ganvitarebis Ziritadi tendenciaa, sxvadasxva qveyanasa da msfliios sxvadasxva ekonomikur da geografiul regions Soris Seimcneva gansxvavebebi globalizaciis ganvitarebis siRrmis Tval sazrisiT. amitom aucil ebeli gaxda macvenebel Ta garkveuli sistemis SemuSaveba, romelic gamodgeba sxvadasxva ekonomikisa Tu ekonomikuri subieqtis globalizaciis xarisxis Sesafaseblad. am probl emebze muSaobs zogierTi saerTaSoriso organizacia.

1995 wl idan calkeuli qveynis ekonomikuri gaxsnilobis donis Sesafaseblad gamoiyeneba ekonomikuri Tavisuflebis indeqsi, romelic SemuSavebulia organizacia Heritage Foundation-ის მერ. ეს ინდექსი ატი კომპონენტისგან შედგება: სავაწრო პოლიტიკა, ფისკალური ტვირთი, მთავრობის Careva ეკონომიკაში, მონეტარული პოლიტიკა, კაპიტალის ნაკადები და უცხოური ინვესტიციები, ბანკები და ფინანსები, ხელფასებისა და ფასების კონტროლი, საკუთრების უფლებები, სამუსაო ჯალის Tavisufleba, კორუფციის დონე.

ეკონომიკის Tavisuflebis xარისხის mixedvit qveynebi dayofilia xუT j gუფად: Tavisufალი (80-100 კუალა), უმეტესილად Tavisufალი (70-79,9), ზომიერად Tavisufალი (60-69,9); უმეტესილად არაTavisufალი (50-59,9), SezRudული (0-49,9).

2008 wl ისTვის qveynebis pirveli აTeული ekonomikuri Tavisuflebis macvenel ebis mixedvit ase gamoiyureba:

cxრილი 2

qveynebis reitingi ekonomikuri Tavisuflebis indeqsis mixedvit 2008

w.

#	qveyana	Tavisuflebis xარისხი %
1	hon-kongi	90,3
2	singapური	87,4

¹ meqvabისვილი e. meqvabისვილი m. ekonomikis globalizaciis model ebi, saqarTvel os ეკონომიკა #3, 2008, <http://www.geoeconomics.ge/start.php?lp=1>

3	irlandia	82,4
4	avstralia	82,0
5	aSS	80,6
6	axal izel andia	80,2
7	kanada	80,2
8	Cile	79,8
9	Sveicaria	79,7
10	gaertianebuli samefo	79,5

wyaro: www.heritage.org

ეს ინდექსი, ფაქტობრივად, აერთიანებს მაცნებლებს, რომლებიც მეთვლეხები როგორც კვეთის SigniT ეკონომიკური საკმარისობის შემართვის პრობემებს. A Tavisufl ebaze, aseve, saerTaSoriso ეკონომიკური ურთიერთობების Liberal izაციის ხარისხზე.

ეკონომიკური Tavisufl ebის ინდექსის გარდა, ცალკეული კვეთის გლობალიზაციის დონის განსაზღვრისათვის ფართოდ გამოიყენება ორგანიზაცია Global Policy-s მის შემსახებელი გლობალიზაციის ინდექსი, რომელიც ოთხი Zირითადი სფეროს მაცნებლებს ეყრდნობა: ეკონომიკური ინტეგრაცია, რომლის განსაზღვრელია ვაჭრობა, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, პორტფელი უძირკაპიტალის ნაკადები და ინვესტიციებიდან მიღებული შემოსავალი; პირადი კონტაქტები, სადაც Sedis ტურიზმი და მოგზაურობა, სატელეფონო კონტაქტები, საზღვარგარეთული გზავნილები; ტექნოლოგიური კავშირები, რაც მოიცავს ინტერნეტ-კავშირებს და პოლიტიკური ინტეგრაცია, რომელიც გულისხმობს saerTaSoriso ორგანიზაციების უეჭრობას, saerTaSoriso ხელსეკრულებსი მონაწილეობას და სხვა.

ამ ინდექსის მიხედვით 2007 წელს პირველ ადგილზე იკავებენ სინგაპური, ჰონკონგი, ჰოლანდია, Sveicaria, irlandia, დანია, aSS, kanada, იორდანია, ესტონეთი. aRsანი Snavia, რომელიც 2007 წელს ჰონკონგი პირველ ადგილზე მოხვდა აქედან და დაიკავა უფრო მაღალი პოზიცია, ვიდრე irlandiam, aSS-მ და სხვა კვეთებმა, რომლებიც უძირკაპიტალის განმავლობაში გლობალიზაციის ინდექსის მაღალი მაცნებელი გამოირჩევიან. ჰონკონგი უარყოფს laissez-faire პრინციპზე დაფუძნებულ ეკონომიკის გლობალურ ვაჭრობის ინტეგრაციის Zალიან მაღალი დონით. იგი, ისევე, როგორც სინგაპური, დამოკიდებულია

vaWrobasa da pirdapir ucxour investiciebze, rogorc axal i codnis wyaroze. orive qveyanaSi mSp-Si sagareo vaWrobis wil i 300%-s aRemateba¹, xol o pirdapiri ucxouri investiciebis wil i saSual od 20%-s Seadgens². orive qveyanis mTavrobam ganaxorciel a investirebis aqtiuri politika samecniero kvl evebSi, teqnologi ebis ganvitarebasa da ganaTlebaSi, raTa uzrunvel eyo integrireba gl obal ur codnis ekonomikaSi. am mxriv met warmatebas singapurma miaRwia da gaxda finansuri, saganmanaTlebi o da tnk-ebis ganl agebis mniSvel ovani regionul i centri.

singapuri warmoadgens eqsportze orientirebul i pui-s mozidvisa da ekonomikuri ganvitarebis procesSi maTi efeqtianad gamoyenebis magaliTs msofil ioSi. singapuris ekonomikaSi mniSvel ovan rols asrul ebs tnk-ebis mier ganxorciel ebul i pui-s rogorc Semavali, aseve, gamavali nakadebi. mrewvel obis dargebSi dasaqmebul Ta daaxl oebiT 50% modis tnk-ebze³. aq waxal isebul ia ucxour Svil obil kompaniebsa da adgil obriv firmebs erToblivi sawarmoebis Seqmnisken mimarTuli investiciebi.

saxel mwi fo wl ebis ganmavl obaSi aqtiurad uwyobda xel s adgil obriv firmebs, rom gardaqmnil iyvnen tnk-ebad da erTgvari balansi yofil iyo daculi ucxouri tnk-ebis singapurSi warmomadgenl obasa da misi tnk-ebis sazRvargareT warmomadgenl obas Soris. swored amitom singapuris tnk-ebma sakmaod maRali reitingi moipoves ganvitarebadi qveynebis udi des tnk-ebis Soris. UNCTAD-is mixedvIT, ganvitarebadi qveynebis 100 udi des tnk-s Soris warmodgenil i tnk-ebi, romel Ta bazirebis qveyanaa singapuri, mocemul ia cxrili Si.

singapurSi tnk-ebi dominireben iseT dargebSi, rogor ebicaa qimiuri mrewvel oba, el eqtronika da samedicino saqoneli, optikuri warmoeba. qveyanam warmatebul ad ganaxorciel a rogorc ucxouri tnk-ebis integrireba adgil obriv ekonomikaSi, aseve, erovnul i kopaniebis

¹ WTO Trade Profiles, 2007, gv. 78, gv. 150

² www.singstat.gov.sg/stats da UNCTAD world Investment Report, 2008, Country Fact Sheet Hong Kong http://www.unctad.org/sections/dite_dir/docs/wir08_fs_hk_en.pdf

³ www.singstat.gov.sg/stats

ganviTareba, romel Tac aqvT potencial i, rom gadaiqnen gl obal ur kompani ebad¹.

cxrili 3

singapuris tnk-ebi ganviTarebadi qveynebis 100 udides tnk-s Soris
2005 w

tnk	ucxouri			
	aqtivebi (ml n dol)	gayidvebi (ml n dol)	dasaqmeba (aTasi kaci)	filialebis raodenoba
Singtel Ltd.	18000	5556	8832	99
Capitaland Limited	6017	1984	7639	64
Flextronics International Ltd.	5009	6707	96695	125
Asia Food & Properties	3916	1499	34767	2
Fraser & Neave Limited	2321	1601	11693	60
Keppel Corporation Limited	2319	1586	12173	49
Neptune Orient Lines Ltd	2034	5799	10863	65
City Developments Limited	1957	811	11872	33
Stats Chippac Limited	1280	1144	7031	14
Sembcorp Industries Limited	1083	2379	3029	35
Want Want Holdings Ltd.	925	648	24764	126

wyar o: World Investment Report, UNCTAD, 2007, gv. 233-234

tnk-ebi uzarmazar rols asrul eben udidesi ekonomikuri Zal aul fl ebis mqone qveynis, aSS-s, ekonomikaSi. aSS Global Policy-is gl obal izaciis indeqsis mixedviT wl ebis ganmavl obaSi pirvel aTeul Sia warmodgenili. mis ekonomikaSi didia rogorc aSS-Si bazirebuli tnk-ebis ucxouri operaciebis wlii, aseve, ucxouri tnk-ebis mier aSS-Si ganxorciel ebuli operaciebis mniSvneloba. Tumca, unda iTqvas, rom misi ekonomikis udides wils swored im tnk-ebis adgil obrivi da sazRvargareTuli saqmianoba Seadgens, romel Ta bazirebis qveyanaa aSS.

¹ Ruane F., Ugur A., Export platform FDI and dualistic development, Transnational Corporations, Vol. 15, No. 1 (April 2006), gv. 107

ekonomიკური ანალიზის ბიუროს მონაცემები¹, მათ მერ სეკმნილი დამატებული
 რიგები და რევეს 3 ტრლინ დოლარს. ამ კომპანიების მერ დასაყმებულია 23,4
 მლნ ადამიანი. მათი წილი დღია აშს-ს საკონლიტ საერთაშორისო ვაშრობაში.
 2003 წ. აშს-ს დედა კომპანიებისა და მათი ფილიალების მერ განხორციელებული
 ეკსპორტი შეადგენდა აშს-ს მტილანი ეკსპორტის 57%-ს. ხოლო იმპორტის წილი,
 რომელიც დაკავშირებული იყო ტნკ-ების ოპერაციებთან, იყო 37%.

აშს-ს ტნკ-ების უცხოური ფილიალების უდიდესი ნაწილი განლაგებულია
 მარალ სემოსავლიან ჟვეყნებში. მიმრებ ჟვეყნებში აშს-ს ტნკ-ების მერ სეკმნილი
 დამატებული რიგები და დახლოებული შეადგენს მათი მსპ-ს 1,5%-დან 5%-მდე.
 ტუმცა არის ჟვეყნები, სადაც ეს მაწვენებელი გაცილებით დღია. მაგალიტად,
 ირლანდიაში 18%, სინგაპურში 13,2%². ცხრილში მოთაწილია მონაცემები,
 რომლებიც ნატელს ხდის აშს-ს ტნკ-ების უცხოური ფილიალების მერ
 განხორციელებული ეკონომიკური საკმთანობის მნიშვნელობას.

ცხრილი 4

ტნკ-ების როლი აშს-ს ეკონომიკაში

მაწვენებელი	2003	2004	2005	ზრდა % 2003-2005	2003	2004	2005	ზრდა % 2003-2005
აშს-ში ბაზირებული ტნკ-ების უცხოური ფილიალები					საზრვარგარეტული ტნკ-ების ფილიალები აშს-ში			
აქტივები	7946240	9373484	9951716	25,2	5814489	6417874	6849777	17,8
სეკმნილი დამატებული რიგები	697778	824336	882099	26,4	475062	511474	539869	13,6
გაყიდვები	3319498	3841409	4224685	27,2	2323150	2526320	2755941	18,6
ეკსპორტი	918979	-	-		156202	166561	180782	15,7

¹ www.bea.gov/international/di1usdop.htm

² www.bea.gov/international/di1usdop.htm

importi	215300	-	-		368170	409777	467595	27,0
samecniero- kvl eviT samuSaoebze gaweul i danaxarj ebi	227930	-	-		29803.0	30083.0	31694.0	4,2
roial ti da gadasaxdel ebi	35 845	-	-		7 738	-	-	

wyar o: World Investment Report, UNCTAD, 2008 , gv. 86-93 mi xedvi T

cxril idan Cans, rom 2003-2005 wl ebSi aSS-s tnk-ebis sazRvargareTul i fil ial ebis, iseve rogorc aSS-Si warmodgenil i ucxouri tnk-ebis aqtivebi, gayidvebi, damatebul i Rirebul eba (saqmianobis is saxeebi, roml isTvisac monacemebi xel misawvdomia) amJRavnebdazrdis tendencias.

aSS-s deda kompaniebis damokidebul eba gare momwodebl ebisagan SeZenil saqonel sa da momsaxurebaze sakmaod didia: gare momwodebl ebisagan SeZenil i saqonl isa da momsaxurebis Tanafardoba maT mTI ian gayidvebTan (yvel a dargis mi xedvi T) Seadgens 68%-s¹.

amgvarad, gl obal izaciis maRal i maCvenebl is mqone qveynebis (aSS, singapuri, hon-kongi da sxva) ekonomikebSi tnk-ebis roli sakmaod mniSvnel ovania.

rogorc vxedavT, yvel a zemoT aRniSnul i indeqsi da maCvenebl Ta jgufi aerTianebs vaWrobisa da finansuri sferos liberal izaciis kriteriუმებს, rogorc qveynebis gl obal izaciis ekonomikuri ganzomil ebis Sefasebis upirvel es komponentებს.

ekonomikuri TanamSroml obisa da ganviTarebis organizaciis (OECD) mier SemuSavebul ia dokumenti, romelic adgens gl obal izaciis kriteriუმებსა და maCvenebl ebs². zogadad es maCvenebl ebi iyofa oTx jgufad, da moicavs vaWrobis, pirdapiri ucxouri investiciebis, tnk-ebis

¹ US Bureau of Economic Analysis www.bea.gov/international/di1usdop.htm

² Handbook on Economic Globalization and Indicators, Organization For Economic Cooperation and Development, 2005, gv. 23-24

ekonomikuri saqmianobisa da teqnologiების დიფუზიის მაცნებლ ებს. არსანი სნავია, რომ ეს ჯგუფები მიუძღვით დავსირებულ იერტმანეტთან. მაგალითად, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები დავსირებულ იანკ-ების ეკონომიკური საკმანობის გაფართოებასთან, განაპირობებს ცვლილებებს ღირებულების ეკსპორტში და შეაყვს წლიური ტექნოლოგიური ურთიერთდამოკიდებულების გარემოებაში. ეს დოკუმენტი არ იქნება სეფაზების კონკრეტული ღირებულების მასში მოცემული მაცნებლები შეიქმნება გამოყენებული იქნეს, როგორც სახელმძღვანელო ცალკეული ეკონომიკის გლობალიზაციის სირმის ანალიზისთვის.

არსანი სნავია, რომ OECD-ის გლობალიზაციის მაცნებლები უარყოფითად აკადამიკურ კარგ მეთოდოლოგიურ ჭარბობა არა მხოლოდ ცალკეული ღირებულების სირმის დასაბუთებად, არამედ ამ პროცესში ინკ-ების მონაწილეობის მასშტაბებისა და როლის სეფაზებისთვის. ამ მიზნით გამოყენებული უნდა იყოს დედა კომპანიებისა და სუბილი კომპანიების მიერ განხორციელებული ყველა სახის ოპერაციების მაცნებლები. ეს ოპერაციები უკავსირდება საკონსულტაციო და მომსახურებით ვაჭრობას, კაპიტალისა და ტექნოლოგიების მოზრობას. ამიტომ ინკ-ების როლის გაანალიზება ტიტოელი ამ ელემენტის მიხედვით მოგვცემს შესაძლებლობას სეფაზების მათი, როგორც ეკონომიკის გლობალიზაციის მამოზრებელი ჯალების, მნიშვნელობა. ამის გასაანალიზებლად დავყვებით ისეთ მაცნებლებს, როგორებიცაა: ინკ-ების აქტივები, მათ მიერ შეკმნილი დამატებული რიებულება, გაყიდვების მოცულობა, დასაყმება, ოპერაციების გეოგრაფიული მასშტაბი, ასევე, მათი სტრატეგიების ტავისებულებები.

საერთაშორისო ვაჭრობის ლიბერალიზაციის ტემპები და მისი უპრეცედენტო ზრდა ტვალსაჩინო გახდა 1950-73 წლებში, რომელსაც კ. ო'რურკე და ჯ. უილიამსონი¹ გლობალიზაციის ოგროს ხანა უწოდებენ. მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში ვაჭრობის ზრდის ტემპი, სასალოდ, ორჯერ აღმართებდა მსოფლიო მსპ-ს ზრდის ტემპს².

¹ O'Rourke K., Williamson J. Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth Century Atlantic Economy, MIT Press, 2001, გვ. 87

² International Trade Statistics, World Trade Organization, 2008, გვ. 173-174

cxrili 5

msofli io saqonli T vaWrobisa da warmoebis zrdi 2000-2006 (wliuri
cvlil eba %)

	2004	2005	2006	2000- 2006
saqonli msofli io eqsporti	9.5	6.5	8.0	5,5
sasofli o-sameurneo produqtebi	4	6	6	4
sawvavi da wiaRiseuli	6,0	3,5	3,0	3,0
samrewvel o saqoneli	11	7,5	10	6
saqonli msofli io warmoeba	5	3,5	3	2,5
sasofli o-sameurneo produqtebi	5	1,5	1	2
sawvavi da wiaRiseuli	4,5	1,5	1	1,5
samrewvel o saqoneli	5,5	4	3,5	3
msofli io mSp	4	3,5	3,5	3

wyaro: International Trade Statistics, WTO, 2007 www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm

anal ogiuri tendencia SenarCunebul ia 2000-ian wlebsic, razec me-5
cxrili Si motanili monacemebi metyvel ebs. saqonli msofli io eqsportis
wliuri zrdi maCvenebl ebi cal keuli dargebis mixedviT (sasofli o-
sameurneo, samrewvel o saqoneli, sawvavi) aWarbebs am saqonli msofli io
warmoebisa da mTli anad msofli io mSp-s zrdi maCvenebl ebs.

gasuli saukunis 90-iani wlebidan gansakuTrebiT daCqarda vaWrobis
liberal izacia, ekonomikuri integracia da globalizaciis procesebi.
ganvitarebad qveynebsi tarifebis saSualo ganakveti 1980-ian wlebsi iyo
34,4% da 2000-iani wlebis dasawyisTvis Semcirca 12,6%-mde, xolo
ganvitarebul qveynebsi, imave periodSi, saSualo _ 8,2%-dan daeca 4,0%-
mde¹. miRweuli iqna Setanxmebebi momsaxurebis sferos metad gaxsnisaTvis.

¹ Acharya R. Daly M. Selected Issues of Multilateral Tradeing System, World TRade Organization Discussion Paper
#7, 2004, gv. 6

msofli o eqsportisa da importis wili msofli o mSp-Si 1990-iani wl ebis 40% maCvenebi idan amaRI da 55%-mde 2004 wl istvis¹.

qvemoT motanil cxril Si naCvenebia saqonliT msofli o vaWrobis dinamika. monacemebi cxadyofs, rom 1980-2000-iani periodSi saqonliT msofli o vaWroba STambeWdavad gafarTovda.

cxrili 6

saqonliT msofli o vaWroba 1983-2006

weli	eqsporti (ml rd dol ari)	procentuli cvl il eba	importi (ml rd dol ari)	procentuli cvl il eba
1983	1838.0		1881.0	
1993	3670.0	99,6	3768.0	100,3
2003	7342.0	100,0	7623.0	102,3
2004	8907.0	21,3	9250.0	21,3
2006	11762	32,0	12113	30,9

wyar o: World Trade Developments, WTO, 2007, gv. 10-11

saqonliT msofli o vaWroba 1995-2006 wl ebis periodSi gaizarda 130%-iT, xolo vaWroba ganviTarebad qveynebsi - 190%-iT. mTlianad ganviTarebadi qveynebis wili msofli o vaWrobaSi am periodSi amaRI da 28,1%-dan 35,5%-mde². 2006 wels saqonliT msofli o vaWroba gaizarda 8%-iT, xolo msofli o mSp - 3,5%. am wels saqonliT vaWrobis zrdis aseTi maRali tempi ganpirobepuli iyo evrokavSiris saqonlis eqsportis 3-dan 7%-mde zrdiT. aSS-s saqonlis eqsporti 11 %-iT gaizarda, xolo CineTisa - 22%-iT. saSualo msofli o zrdis maCvenebel ze dabal iyo dsT-s qveynebis eqsportis zrdis tempi - 6%. yvelaze maRali tempiT gaizarda samrewvelo saqonliT vaWroba - 10%, (realur fasebsi) sasoflio sameurneo

¹ International Trade Statistics, World Trade Organization, www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm

² World Trade Developments, WTO, 2007, gv. 10-11

produqtebiT vaWroba amaRl da 6%-iT, sawvvisa da wiaRiseul is zrda iyo 3%.

mniSvnel ovani tendenciaa ganviTarebadi qveynebis monawil eobis zrda msofil io vaWrobaSi. savaWro barierebis masStaburma Semicirebam gza misca am qveynebis eqsportze orientirebul zrdas. indoeTis, CineTisa da yofil i sabWoTa respubl ikebis monawil eobis zrdam gl obal ur savaWro sistemaSi, r. frimanis gamokvl evis mixedviT, gaaormaga samuSao Zal is miwodeba da ganapiroba cvl il ebebi warmoebis faqtorTa fasebSi. ganviTarebul qveynebSi Seiqmna konkurencia iafi muSaxel is miwodebis gamo, xol o gl obal uri samuSao Zal is gaormagebis Sedegad kapital is zRvrul i mwarmoebl uroba gaizarda. Sesabamisad, Seqmnil damatebul Rirebul ebaSi kapital is wil i amaRl da, xol o samuSao Zal is wil i daeca. misi daskvniT, Seqmnil i situaciia yvel aze metad saxarbiel oa tnk-ebisTvis, radgan isini sargebl oben warmoebis faqtorTa gl obal ur fasebSi arsebul i gansxvavebebi dan gamomdinare upiratesobebiT¹.

cxril Si 7 motanilia saqonl iT vaWrobis zrdis monacemebi regionebis mixedviT 2000-2006 wl ebSi.

cxrili 7

saqonl iT vaWroba msofil ioSi da regionebis mixedviT (wl iuri cvl il eba %)

regioni	eqsporti			importi		
	2000-06	2005	2006	2000-06	2005	2006
Cr. amerika	3	6	8	5	7	8
samx. da centr. amerika	6	8	3	5	6	6
evropa	4	4	7	4	4	7
dsT	8	4	6	17	18	21

¹ Freeman, R. Labour Market Imbalances: Shortages, or Surpluses, or Fish Stories?, paper prepared for Boston Federal Reserve Economics Conference - Global Imbalance - As Giants Evolve, June 14-16, Chatham, Massachusetts. 2006, gv. 166

azia	10	11	13	9	8	9
msofl io	5	7	8	6	6	8

wyaro: International Trade Statistics, World Trade Organization, 2007,

www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm

moce mul periodSi msofl io mSp saSual od wl iurad 3%-iT izrdeboda. cxril idan cans, rom ukanasknel wl ebSi saqonl iT msofl io vaWrobis zrdis maCveneb l ebi rogorc mTl ianad msofl iosTvis, ise cal keul i regionis mixedviT, aRemateboda msofl io mSp-s zrdas.

gl obal izaciis procesma yvel aze meti gavr cel eba hpova finansur sferoSi. finansuri nakadebis l iberal izacia da maTi mocul obis zrda saerTaSoriso masStabiT ekonomikis gl obal izaciis yvel aze ufro mkveTrad gamoxatul i aspeqtia.

terminis "finansuri gl obal izacia" farTod gamoyeneba ganapiroba finansuri l iberal izaciis procesis gaRrmavebam da cvl il ebebma, roml ebic ukanasknel wl ebSi msofl io finansur sistemaSi ganxorciel da. finansuri gl obal izacia aRniSnavs process, roml is meSveobiT xdeba sxvadasxva qveynis finansuri bazrebi, rogorc erTi mTl ianis SekavSireba. finansuri l iberal izacia finansuri gl obal izaciis aucil ebel i pirobaa. aseve, mniSvnel oba aqvs saerTaSoriso safinanso institutebis rol sa da funqciebs, Tvisibriv cvl il ebebs finansur sferoSi da a. S.

l iteraturaSi erTmaneTisagan asxvaveben "finansur gl obal izacias" da "finansur integracias". finansuri gl obal izacia aris agregirebul i cneba, romel ic gamoxatavs transsazRvrul i finansuri nakadebis meSveobiT gl obal uri kavSirebis zrdas. finansuri integracia ki aRniSnavs cal keul i qveynebis kavSirs saerTaSoriso kapital is bazrebTan.¹ aqedan gamomdinare, zrdad finansur gl obal izacias win uZRvis finansuri integraciis gaRrmaveba.

1970-iani wl ebidan daiwyo finansuri sferos Siga da gare l iberal izacia, rasac safuZvl ad daedo mosazreba imis Sesaxeb, rom ekonomikuri pol itikis aRniSnul i mimarTul eba xel s Seuwyobs finansuri

¹ Arestis, Ph. Financial Globalization and Regulation, 2003, gv. 2

sektoris efektian funkcionirebas da liberalizaciis procesi cartuli qveyebis ekonomitur zrdas.

kompüterizacia, Tanamgzavruli kavSirebi izi eva sasual ebas, rom dauyonebliv gadaadgil des finansuri informacia da ganxorciel des garigeba. aman Zier Seamcira transaqciuri xarjebi da gaxda umniSvnelovani piroba msofliofinansuri bazris ganvitarebisa. sxva faqtori aris finansuri institutebis moqmedebis garemos cvlileba. kerZod, kapitalis internacionalizacias xeli Seuwyo breton-vudsis sistemis daslam, ris Sedegadac moxda winat caketilierovnulifinansuri sazrvrebis moslida gaZlierda ucxouri kapitalis eqspansia erovnul bazrebze. msofliosi ganxorciel ebuli savaluto operaciebis masStabebi 1970 w. 10-20 mlrd dol aridan gaizarda 1,1 trln dol arande 90-iani wlebis bolostvis. swrafad farTovdeba kapitalis msofliobazari da saerTasoriso finansuri sistemis aqtivebi. saerTasoriso sasesxo kapitalis bazrebze sesxebis moculobis zrdabol o 10-15 wlis ganmavlobasi 60%-it aRemateboda sagareo vaWrobis moculobas da 130%-it msofliomSp-s zrdas¹.

safinanso resursebis moZraobasi ganarCeven Semdeg formebs: pirdapiri ucxouri investireba, portfeluri investireba, mokl evadiani, sasualovadiani da grZel vadiani sesxebi, saerTasoriso savaluto fondis kreditebi da sxva. liberalizaciis saerto tendenciam Seqmna qveynidan qveyanaSi kapitalis Tavisufali gadaadgil ebis Sesazlebl obebi. mxedvel obasia misarebi, rom finansuri liberalizaciis faqtobrivi done SeiZleba gansxvavdebodes formal urad arsebul isagan. magalitad, afrikis zogierTi qveyana awesebs Zier mcire SezRudvebs kapitalis operaciebze, magram am qveynebsi kapitalis mniSvnelovani Sedineba ar arinisneba. miuxedavad amisa, saerto suraTi ganvitarebadi qveynebisaken mimatebuli kapitalis nakadebis zrdaze metyvel ebs. es ganpirobepul ia mtelirigi faqtorebit. maTsi Sedis am qveynebis mier Siga safondo bazrebis liberalizacia, masStaburi saprivatizacio programebis ganxorciel eba.

¹ International Capital Markets, Developments, Prospects and Key Policy Issues, International Monetary Fund, 2001, gv. 4

faqtortTa kidev erTi j gufi moicavs biznes-cikli s pirobebs da cvl il ebebs makroekonomikur pol itikaSi. grZel vadian periodSi moqmedebs, agreTve, iseTi faqtorebi, rogoricaa instituciuri cvl il ebebi. ssf-anal izi movmobs, rom miuxedavad droebiti krizisul i movl enebisa da biznes-cikli ebs dacemisa, ukanasknel i 20 wl is ganmavl obaSi msofli o ekonomikaSi moqmedebda is stimul ebi, roml ebic ubiZgebda kapital is nakadebis gadaadgil ebas ganvitarebadi qveynebisaken.¹

finansuri gl obal izaciis procesSi yuradRebas amaxvil eben ramdenime probl emaze. gansakuTrebit mniSvnel ovania finansuri gl obal izaciis gavlenis sakiTxi ganvitarebadi qveynebis ekonomikebze, radgan gl obal izaciis procesis gaRrmavebis miuxedavad ganvitarebis donebis disproporciebis daZl eva ar momxdara. arsebobs Teoriul i mosazrebebi, rom finansurma gl obal izaciam xel i unda Seuwyos ekonomikur zrdas sxvadasxva arxebis meSveobiT, romel Ta erTi nawil i pirdapir zemoqmedebs ekonomikuri zrdis determinantebze, rogoribicaa qveynis Siga danazogebis zrda, kapital is Rirebul ebis Semcireba da misi xel misawvdomobis gaiol eba, teqnologi ebis gadacema, erovnul i finansuri seqtoris ganvitareba. arapirdapiri gavlena aqvs iseT faqtorebs, rogoribicaa warmoebis zrdadi special izacia riskebis martvis gaumj obesebis gamo, makroekonomikuri pol itikis Ronisziebebis srul yofa, rasac xel s uwyobs gl obal izaciis gavleniT konkurenciis gaZl iereba.

meores mxriv, aRniSnul i Teoriul i SesaZl ebl obebis praqtikul i ganxorciel eba ganvitarebad qveynebsi garkveul i winaarmdegobebi T xasiaTdeba. msofli o bankis gamokvl ebebis mixedvit, im qveynebs, romel Tac finansuri liberal izaciis gza airCies, hqondaT ufro maRal i ekonomikuri zrdis tempi, vidre nakl eb Ria ekonomikis qvynebs.² Tumca, aRniSnul i droebiti movl enaa Tu myari tendencia, sabol ood dasabuTebul i ar aris.

gamokvl ebebis umravl esoba miicnevs, rom pirdapiri kavSiri finansur gl obal izaciasa da ekonomikur zrdas Soris ar arsebobs. udidesi

¹ Effects of Financial Globalization On Developing Countries: Some Empirical Evidence, International Monetary Fund, March 17, 2003, gv. 7

² Financial Globalization (www.worldbank.org/research/globalization)

mniSvnel oba aqvs iseT faqtorebs, rogoricaa ekonomikis marTvis efeqtianoba, kanonis pativiscema da sxva.

yvel a ganviTarebadi qveynis val uta arakonvertirebadia maT ki uxdebaT sagareo gadasaxdel ebis ucxouri val utiT gadaxda. aqedan gamindinare, mxol od qveynis saeqsporto seqtori pasuxobs im standartebis, romel ic saerTaSoriso angariSsworebaSi moqmedebis. es Tavistavad zRudavs ara mxol od integraciis process, aramed probl emebis warmoSobs dakreditebis sferoSic. es ukavSirdeba qveynis unars sexsis uzrunvel sayofad gamoiyenos saerTaSoriso doneze likvidurobis mqone aqtivebi. amgvani aqtivebis mopovebis wyaro Raribi qveynebisatvis umTavresad aris saeqsporto seqtori. aqedan gamomdinare, im qveynebs, roml ebic orientirebul i iqnebian saeqsporto seqtoris zrdaze, metad miuwvdebaT xel i gl obal ur finansur bazrebze.

finansuri gl obal izaciis pirobebSi izrdeba krizisebis al baToba im ubral o mizezis gamo, rom radgan qveynebs Soris finansuri kavSirebi garRmavebul ia, sazRvrebs miRma Sokebis gadacema xdeba ufro swrafad. mecniertar erTi nawili Tvl is, rom qveynebi, gansakutrebit ki isini, romel Tac ar gaaCniaT myari institutebi da makroekonomikuri sistema, frTxil ad unda moekidon finansuri integraciis garRmavebis sakiTxs.

erTmaneTisgan unda ganvasxvavoT sainvesticio kapital i da spekul aciuri kapital i. es ukanasknel i sul ufro mzard zegavl enas axdens ara marto ganviTarebadi qveynebis finansur bazrebze, aramed iseT qveynebzec, rogoricaa iaponia da evropis mTel i rigi qveynebi. spekul aciuri kapital iT ganxorciel ebul i operaciebis masStabebi 30-j er aWarbebs yovel dRiurad msofli oSi gayidul saqonel sa da momsaxurebas.

dResdReobit gamoi kveTa bankebis, sadazRvevo kompaniebis, sainvesticio fondebis gaertianebis tendencia gl obal ur finansur j gufebad, roml ebic ara marto cdil oben daipyron yvel a finansuri bazari, aramed maqsimal urad gaafarToon finansuri operaciebis sxvadasxva saxeebi da Seamciron riskebi.

unda aRvniSnoT Tanamedroveobis iseTi sayuradRebo Tavisebureba, rogoricaa finansebis sferos virtual izacia. virtual izebul ia mTli anad ful adi sistema. Tu gavitval iswinebT, rom aSS-s gareT mimoqcevaSi myofi

dol arebis raodenoba aRemateba imas, rac mimoqcevaSia qveynis SigniT, misi val utis simyares gansazRvravs ara mar to dol aris saqonl uri da momsaxurebiT uzrunvel yofa, aramed iseTi virtual uri faqtorebi, rogoricaa qveynis siZl iere, misi ganviTarebis perspeqtivebi, qveynis pol itikis efeqtianoba, ndoba mTavrobisadmi da a.S. ukanasknel i aTwl eul istvis damaxasiaTebel i gaxda farTo ful is xvedriTi wil is mkveTri zrda. fasiani qaral debs SeuZl iaT uSual od ful is rol is Sesrul eba, maTi kotireba ki didad ganisazRvreb a virtual uri faqtorebiT. radgan real urad funqcionirebs erTiani msofl io finansuri bazari, cxadia, rom cal keul i qveynebisa da mTel i msofl ios finansuri sistema didi zomiT virtual izebul ia.

tnk-ebis aqturma eqspaniam da saqonel brunvis zrdam ganapiroba finansuri resursebis msofl ios nebismier wertil Si xel misawdomobis aucil ebl oba. Sesabamisad, Camoyal ibda evroval utis erTiani bazari. evroval utis operaciebi ar eqvemdebareba erovnul i saval uto kanonmdebl obas da saxel mwifos kontrol s. finansuri bazris mier yovel Tviurad gadaadgil ebul i Tanxebis 2/3 ar kontrol irdeba saxel mwifosa da sxva finansuri institutebis mier.

sul ufro meti teritoriul -administraciul i gaerTianebebi xdebian damokidebul i saerTaSoriso finansur centrebze. maT garSemo jgufdeba firmebi, roml ebic axorciel eben mraval fero van iuridiul , auditoriul , teqnukur, ekonomikur da sxva saxis momsaxurebas, ris gamoc maTTan Tavsiyris udidesi intel eqtual uri potencial i da es maTTvis damoukidebel i pol itikis ganxorciel ebis stimuli xdeba. msofl io finansuri centrebi Sedgebian ara mxol od msxvil i bankebisa da finansuri institutebisgan, udides Zal as maT aniWebs saval uto da safondo birJebi, roml ebic unificirebul i wesebiT moqmedeben.

im riskebs Soris romel sac gl obal izacias ukavSireben umTavresia finansuri krizisebi da maTi Tavidan acil ebis probl ema. msofl io finansur bazarze situacias kerZo kapital i gansazRvravs, magram moqmedi subieqtების gaZl ierebisas, maT ar SeuZl iaT msofl io bazris stiqiuri probl emebis regul ireba, roml ebic araprognozirebadia. finansuri krizisebi, romel sac 90-ian wl ebSi hqonda adgil i, ganamtkicebs zogierTi

ekonomistis azrs, rom saerTaSoriso safinanso sistemas ufro aqtiurad unda aregul irebdes ssf, an sxva saerTaSoriso organizacia SedarebiT meti ufl ebebiT. gl obal izaciis pirobebSi intensiuri transnacional uri kapital is nakadebi aerTianeben erovnul ful ad-sakredito sistemeb da qmnan erTgvar damakavSirebel arxebs, romel Ta meSveobiT romel ime bazarze nebismieri ryeva dauyonebl iv gadaecema sxva qveynebs. saWiro xdeba gadawyvetil ebaTa miRebis axal i, gl obal uri meqanizmebis moZieba, roml ebic dakavSirebul i iqneba informaciis ufro rTul nakadebTan, aseve bazris monawil eTa axal Semadgenl obasTan. amave dros, gadawyvetil ebis miRebis procesSi ar aris uzrunvel yofil i saxel mwifosa da sxva sabazro subieqtების Tanabari monawil eoba, radgan saxel mwifoebis xSirad uxdebaT gaiTval iswinon mraval i subieqtis - tnk-ebis, tnb-is, Tu kerZo sainvesticio fondebis qceva da interesebi.

amgvarad finansuri gl obal izaciis Sedegad, erTis mxriv, kapital i aRar warmoadgens deficitur resurss da Semcirca safinanso-sakredito Suamavl obis Rirebul eba, magram meores mxriv, ZI ierdeba erovnul i finansuri bazrebis arastabil uroba; garda amisa, erT-erTi Tval saCino faqti, rac XX saukunos bol os aRiniSna, aris is, rom finansuri sistema funqcionirebs da viTardeba material uri sferosgan sakmaod maRal i avtonomiurobis pirobebSi. ful adi kapital i aWarbebs real ur kapital s, amitom erovnul i ekonomikebis mdgomareoba ufro metad aris damokidebul i maT finansur mdgomareobaze. financebis mdgomareoba ki, Tavis mxriv, damokidebul ia ararezidentebis qcevaze, sxva qveynebis finansuri bazrebis mdgomareobaze da viTarebaze msofli o finansur centrebSi. saerTaSoriso integraciul i daj gufebebis monawil e qveynebis financebze ZI ierdeba miRebul i saerTo gadawyvetil ebebis zemoqmedeba, nakl ebad ganviTarebul saxel mwifoebSi ki ZI ierdeba saerTaSoriso safinanso institutebis zegavl ena.

amdenad, kapital is moZraobis masStaburi liberal izacia da deregul ireba, aseve, bazrebis gaxsna savaWro nakadebisaTvis qmnis safuZvel s ekonomikis gl obal izaciisTvis, rac uzrunvel yofil ia sainformacio da satel ekomunikacio teqnol ogiebiT. gl obal izaciis real ur subieqtებს tnk-ebi warmoadgenen, radgan am procesis buneba da

ganviTarebis mimarTul ebebi ganisazRvrebamsofl io bazarze tnk-ebis qceviTa da strategiebiT. tnk-ebi gaerTianebul ni arian transnacional ur sawarmoo qsel ebSi, rac gamZafrebul i konkurenciiTaa nakarnaxevi. aseT qsel ebs Soris urTierTqmedeba ekonomikuri integraciisa da gl obal izaciis gaRrmavebis safuZvel ia.

Tavi 2. tnk-ebi rogorc gl obal uri ekonomiki s subieqtebi

2.1. tnk-ebis ganviTareba da funqcionireba gl obal uri transformaciebis konteqstSi

tnk-ebis wre mraVal ferovania da xasiaTdeba gafarToebis tendenci iT. 2006 wel s msofli oSi moqmedebda 78 000 tnk, daaxl oebi T 800 000 Svil obil i kompani iTa da filial iT, romel Ta TiTqmis naxevari ganviTarebad qveynebsia warmodgenil i; izrdeba tnk-ebis ucxouri ganyofil ebebis gayidvebi, maT mier Seqmnil i damatebul i Rirebul eba, aqtivebi, dasaqmeba da eqsporti.

msofli os 100 tnk, roml ebsac aqVT ucxouri aqtivebis udidesi mocul oba asrul ebs wamyvan rol s msofli o warmoebaSi. pirvel i poziciebi ukaviaT General Electric-sa da British Petroleum-s, Sesabamisad, 442 da 170 ml rd \$ ucxouri aqtivebi T.¹

tnk-ebi dominireben saqonl iTa da momsaxurebi T vaWrobaSi, aseve, finansur sferoSi. maTze modis saerTaSoriso vaWrobis 70%. wamyvani korporaciebis 60% dakavebul ia warmoebis sferoSi, 37% - momsaxurebis sferoSi, 3% _ mompovebel mrewvel obasa da sofli s meurneobaSi. maTi operaciebis ZiriTadi nawil i modis finansur momsaxurebaze (14,5%), saavtomobil o nawil ebsa da makompl eqtebl ebze (12,7%), dazRvevaze (12,4%), sabiTumo da sacal o savaWro momsaxurebaze (11,3%).² msofli os 300 umsxvl esi korporacia fl obs pirdapiri ucxouri investiciebis 70%-s.

tnk-ebze modis axal i patentebisa da l icenziebis 4/5, xorbl iT, yavi T, simindi T, xe-tyiT, TambaqoTi msofli o vaWrobis 90%, Cai T vaWrobis 80%, natural uri kauCuki Ta da daumuSavebel i navTobi T vaWrobis _ 75%. maT kontrol qveSaa msofli o mSp-is naxevari. tnk-ebis gavl eniT saqonl isa da momsaxurebis saerTaSoriso nakadebma ganicada ara mar to intensifikacia, aramed Sei cval a maTi Tvisobrivi mxarec. didi nawil i amgvari nakadebisa Sidakorporaciul i xasiaTisaa.

Tanamedrove samecniero l iteraturaSi saerTaSoriso ekonomikur saqmianobaSi CarTul i organizaciebi sxvadasxva terminol ogi iTaa

¹ World Investment Report, UNCTAD, 2008, gv. 27

² www.corpwatch.org

moxseniebul i – saerTaSoriso kompania, mraVal erovnul i kompania, transnacional uri kompania, gl obal uri kompania.

harvardis universitetis profesorebis, k. barl tetisa da s. goSal is¹ tipol ogiis mixedviT, saerTaSoriso kompania gul isxmobS organizacias, romel ic saqmianobas axorciel ebs erTze met qveyanaSi deda kompaniis gamocdil ebis gamoyenebiT.

mul tinacional uri kompania aRniSnavs organizacias, romel ic bizness axorciel ebs mraVal qveyanaSi, amasTan, misi strategia da mmarTvel obiTi gadawyvetil ebebi decentral izebul ia ucxour ganyofil ebebs Soris.

transerovnul i kompaniis cneba ukavSirdeba SemTxvevas, roca organizacia saqmianobas eweva erovnul sazRvrebs gareT strategiis koordinaciis, integraciisa da l okal uri diferenciaciis sxvadasxva xarixiT, bazrebisa da bizness ganxorciel ebis specifikuri pirobedidan gamomdinare.

gl obal uri kompania saqmianobis warmarTavs yvel a qveyanaSi erTiani strategiit, romel ic msofil ios masStabiT maRal koordinirebul i da maRal integrirebul ia. bizness subieqtების strategia ganisazRvreb central izebul ad da ganyofil ebebs mcire avtonomia aqvT miniWebul i.

tnk-ebis saqmianobis speqtri SeiZl eba ganisazRvros saerTaSoriso bazrebSi maTi CarTvis masStabebiTa da geografiul ad gabneul i operaciebis koordinaciisa da integraciis xarixiT.

1970-iani wl ebidan dawyebul ma ekonomikuri l iberალიზაციის tendenciam tnk-ebS zrdisa da farTo damouki debl obis mopovebis Sesazl ebl oba misca. dRes msofil io ekonomikis mTavar subieqtებად tnk-ebi da gl obal uri kompaniebi gvevl inebian.

tnk-ebi da gl obal uri kompaniebi Tvisobrivad gansxvavdebian mraVal erovnul i kompaniebi sagan. Tanamedrove msofil io ekonomikaSi mimdinareobs gl obal uri da transerovnul i strategiebis ganvitarebisa da gl obal uri operaciebis koordinaciis procesebi. Sesabamisad, misi subieqtების koordinaciis wesic xdeba gl obal uri Tavisi masStabiT da

¹ Bartlett Ch. Ghoshal S. Managing Across Borders: Transnational Solution, Harvard Business School Press, 2002, gv, 17

transerovnul i Tavisi bunebiT. p. dikenis mixedviT, tnk-ebi gl obal uri ekonomikis upirvel esi mamozravebel ni da Camomyal ibebel ni arian¹. igi gamoyofs gl obal ur korporaciebis maxasiaTebel sam ni Sans:

1) warmoebis j aWvis sxvadasxva stadiis koordinireba da kontrol i sxvadasxva qveynis fargl ebSi da am qveynebs Soris;

2) upiratesobis miReba warmoebis faqtorebis ganawil ebasa da saxel mwifo politikaSi arsebul i gansxvavebebidan;

3) geografiul i moqnil oba – gadaitanon resursebi da operaciebi sxvadasxva ganl agebis adgil as gl obal uri masStabiT.

m. porteris Tanaxmad², mraval erovnul ia firma, romel ic axorciel ebs saqmianobas ramdenime qveyanaSi, magram ar cdil obs am operaciebis erTmaneTTan strategiul ad dakavSirebas, maSin, roca gl obal uri firma misdevs erTian strategias, roml is mixedviTac xdeba sxvadasxva erovnul i operaciis koordinireba. roca es strategia Seuferxebel ad xorciel deba, kompania aRwevs sinergiul efeqts.

k. omaes mixedviT³, gl obal uria korporaciebi, romel Tac dakarges Tavianti erovnul i identuroba da gl obal uri masStabiT moqmedeben rogorc arsebiTad “usaxel mwifo” subieqtebi. amgvარი kompaniebis funqcionirebiTvis Seusabamoა eri-saxel mwifos (nation-state) garemo da igi warmogvidgeba, rogorc dabrkol eba mogebis maqsimizaciis gzaze. saxel mwifos maregul irebel i Zal a abrkol ebs gl obal uri firmebis Sesazl ebl obebs xarjebis Sencirebisa da momxmarebl istvis farTo arCevanis SeTavazebis Tval sazrisiT. miuxedavad amisa, am firmaTagan yvel aze Zl ierni mainc axerxeben saxel mwifos Zal aufl ebis neutral izacias da gl obal uri masStabiT maqsimal urTan miaxl oebul i sargebl is miRebas.

saerTasorisო warmoebis gl obal uri integraciis, teqnol ogiuri inovaciebisa da firmebis ZiriTadi funqciebis saerTasorisო gafantvisa da tnk-ebis mier ucxoel Ta dasaqmebisa da ucxouri gayidvebis mzarდი

¹ Dicken P., Global Shift: Transforming the World Economy, London, Paul Chapman Publishing, 1998, gv. 181

² Porter M. E. On Competition, Harvard Business Press, 1998, gv. 318

³ Ohmae K. Managing in the Borderless World, Harvard Business Review, 1989, May/June, gv. 152

tendenciis gamo k. omaem Semoitana hipoteza "usazRvrebo msofli os" Sesaxeb. marTalia, usazRvrebo msofli os formirebas ar miurwevia sabol oo stadiisTvis, radgan geografiuli faqtori araa bol omde mniSvnel obadakarguli, zogierTi avtoriki, rogorc qvemoT davinaxavT, xazs usavams vaWrobis regional izacias da ara global izacias, magram miuxedavad amisa, eWvs ar iwvevis, rom tnk-ebis zomam da masStabebma miaRwia sidides, romelic araTu utoldeba, aramed aRemateba kidec erovnuli saxel mwifoebis ekonomikur potencial s, ros gamoca. Cendleri maT uwodebs "axal l eviatanebs", romlebsac SeswevT Zal a, eWvqveS daayenon erovnuli saxel wifoebisa da regionuli struqturebis Zal aufl eba¹.

m. porteris mosazrebiT, globaluri firma inarcunebs erovnuli identurobis mniSvnel ovan el ementebs. erovnuli bazari da garemo aris ZI ierebis an sisustis wyaro firmisaTvis². iaponuri firmebis ZI ierebisa da warmatebis erT-erTi mniSvnel ovani mizezi aris is faqti, rom Tavadiaponiis ekonomikaa dinamikuri. 1980-ian wl ebSi amerikul i kompaniebis mier poziciebis daTmoba saerTasoriso bazrebze SeiZleba, aseve, aixsnas imiT, rom am periodSi Semcirda aSS-s Sida bazris cxovel myofel oba.

transnacional izaciis procesebisa da tnk-ebis mecniერuli kvl eva daiwo 1960-ian wl ebSi. igi, faqtobrivad, pirdapiri ucxouri investiciebis kvl evasTan urTierTkavSirSi warimarteoda. SemuSavebul ia rigi Teoriebisa, romlebic xsnian tnk-ebis saqmianobis mizezebs.

amerikel ma mecniერma, s. haimerma ganavitarა monopolisturi upiratesobis Teoria³. man gansazRvra pirdapiri ucxouri investiciebis ori determinanti. orive maTgani bazris arasrul yofil ebis dasvebazea damyarebul i. pirvel ia specifikuri upiratesoba, romelic aucil ebel ia firmisTvis mimRebi qveynis adgil obriv kompaniebTan SedarebiT, radgan isini sakuTar bazarze ukve fl oben garkveul upiratesobebis _ kargad icnoben garemos da bazars, aqvT kavSirebi xel isufl ebasTan, ara aqvT didi transaqciuri xarjebi. specifikuri upiratesobebi pirdapir ukavSirdeba

¹ A. Chandler, B. Mazlish, Leviathans: Multinational Corporations and the New Global History, Cambridge University Press, 2000, gv. 10

² Porter M. E. On Competition, Harvard Business Press, 1998, gv. 155

³ The Theory of Transnational Corporations: A Historical Perspective, Edited by J. Dunning, Routledge, 1993, gv. 23

bazris arasrul yofil ebas, radgan maTi gamoyeneba zrdis firmis sabazro Zal aufl ebas. meore determinantia ucxour bazrebze konfliqturi situaciebis acil eba. isini gamowveul ia imiT, rom iq ukve moqmedeben garkveul i firmebi, aseve, bevri firma cdil obs bazarze Sesvl as. konfliqtis acil eba SesaZl ebel ia an konkurentebS Soris bazris farul i gadanawil ebiT an erTi firmis mier sazRvragareTul warmoebaze mTel i kontrol is aRebiT. orive determinanti erTmaneTTan mWidrod aris dakavSirebul i. firmis survil i, rom moipovos kontrol i ucxour operaciebze aZl ierebs mis sabazro Zal aufl ebas da, aqedan gamomdinare, zrdis mogebas.

tnk-ebS marTl ac aqvT saTanado SesaZl ebl obebi (didi masStabi, original uri produqcia, uaxl esi teqno logiebi, original uri rekl ama) imisaTvis, rom monopol isturi upiratesobebi moipovon. magram s. haimeris Teoria ZiriTadad koncentrirebul ia sazRvargareT warmoebasa da mis kontrol ze da nakl ebi yuradReba aqvs daTmobili licenzierebas da sakontraqto urTierTobebS kompaniebis saerTaSoriso saqmianobaSi. es bunebrivicaa, radgan am SemTxvevaSi monopol isturi upiratesobebiT sargebl obis SesaZl ebl obebi dabal ia. amgvარი urTierTobebis SemTxvevaSi partniorebisTvis xel misawvdomi xdeba erTmaneTis specifikuri codna da teqno logiebi da, amdenad, ikargeba specifikuri upiratesoba. amitom s. haimeris Teoria ver gamodgeba firmaTaSorisi TanamSroml obis mzardi tendenciebis asaxsnel ad. mas, aseve, ver mivusadagebT Tanamedrove konkurenciis bunebas, romelic gul isxmobs ara mxol od metoqeobas, aramed, TanamSroml obas.

r. vernonma gamoikvl ia 1970-ian wl ebSi aSS-Si warmoebul i samrewvel o saqonl is sxva qveynebSi gadanacvl ebis SemTxveva da tnk-ebis warmoSoba daukavSira saqonl is sasicocxl o cikl s¹. am Teoriis Tanaxmad, saqonel i gadis oTx etapian cikl s (danergva, zrda, simwife, dacema). Sida bazarze dacemis mdgomareobidan gamosaval i aris eqsporti, rac axangrZl ivebs sasicocxl o cikl s. amastan, zrdisa da simwifis stadi ebze warmoebisa da

¹ The Theory of Transnational Corporations: A Historical Perspective, Edited by J. Dunning, Routledge, 1993, gv. 44

gasaRebis xarjebi, Cveul ebriv, mcirdeba, rac iwvevs produqciis fasis Semcirebas da eqsportis gafarToebas.

r. vernonma, aseve, xazi gausva teqno ogiebis ganviTarebas, rogorc tnk-ebis savaWro da sainvesticio saqmianobis gafarToebis determinants¹. igi Seecada, aexsna, ratom moipoves aSS-s kompaniebma upiratesoba. misi hipoteziT, aSS-Si maRal i Semosaval i erT sul ze zrdida moTxovnas iseT saqonel ze, roml is warmoebisTvisac saWiro iyo mowinave teqno ogiebi. sxva qveynebsi aSS-sTan SedarebiT moTxovna amgvar saqonel ze mcire iyo, magram iqac amaRl da Semosavl ebis zrdasTan erTad. r. vernonis hipoteza emTxveva im faqts, rom qveynebs, roml ebic udidesi pirdapiri investorebi arian, aqvT maRal i Semosavl ebi erT sul ze.

tnk-ebi warmoadgenen msxvil gaerTianebebs, roml ebsac aqvT diversificirebul i horizontal uri an vertikal uri integracia. ingl isel ma mecnierebma, r. bakl im da d. kesonma ganviTares internal izaciis Teoria². internal izacia aixsneba Sual eduri produqtebis bazris arasrul yofil ebiT. bazris arasrul yofil ebis gamo warmoiqmneba transaqciuri xarjebi, romel Ta minimizacia SesaZl ebel i xdeba urTierTdakavSirebul i saqmianobis saxeebis erT mfl obel obasa da kontrol qveS moqcevis gziT. swored amit xsnis internal izaciis Teoria mraval ganyofil ebiani firmebis arsebobas. tnk-ebis qvedanayofiebs Soris moqmedebs gansakuTrebul i Sida bazari, romel sac aregul irebs korporaciis xel mZRvanel oba. korporaciis struqturis yvel a el ementi moqmedebs, rogorc mTI iani, SeTanxmebul i meqanizmi saTavo kompaniis strategiis Sesabamisad. maTi gl obal uri saqmianobis mizani ki aris mogebis miReba sawarmoo kompl eqsis mTI iani da ara misi cal keul i rgol ebis funqcionirebidan. tnk-is Sida bazris ganviTareba ganxil eba gare faqtorebze saTanado reaqtad. tnk-is mTI iani Sida struqtura mis konkurentul upiratesobas warmoadgens da fl obs nou-haus, romel ic konkurentebisaTvis miuwdomel ia. specifikuri upiratesoba mas ubiZgebs pirdapiri ucxouri investirebisaken, sazRvargareT kontrol isa da

¹ i qve

² The Theory of Transnational Corporations: A Historical Perspective, Edited by J. Dunning, Routledge, 1993, gv. 361

sakuTrebiš ganmtkičebisaken, raTa SeZl os Tavisi upiratesobebis SenarCuneba.

ingl isel ma mecnierma, j. daningma SeimuSava ekl eqtikuri model i¹, romel Sic gaaerTiana sxva model Tagan aprobirebul i pirobebi. mis Tanaxmad, kompania saqonl isa da momsaxurebis warmoebas sazRvargareT iwyebš sxvadasxva winapirobis arsebobis SemTxvevaSi: roca kompanias aqvs monopol isturi konkurentul i upiratesobebi (gansakuTrebul i codna, teqnologi da sxva); kompania axdens am specifikuri upiratesobebis internal izacias; mimRebi qveynis garemo xel s unda uwyobdes adgil ze aRniSnul i upiratesobebis gamoyenebas.

ganxil ul Teoriebs aqVT rogorc saerTo, ise ganmasxvavebel i niSnebi. isini msgavsia kompaniebis mier internacional izaciis Sesaxeb gadawyvetil ebebis mizezebis axsnisas. yvel a Teoria aRiarebs, rom tnk-ebis ucxouri eqspaniis umniSnel ovanesi mamozravebel ia efeqtianoba – resursebis ukeTesi gamoyenebis gzebis moZieba da transaqciuri xarjebis Semcireba. aseve, yvel a Teoria iTval iswinebs pirdapiri ucxouri investirebis procesSi konkurenciisa da sabazro Zal aufl ebiš mniSnel obas. tnk-ebš sWirdebaT konkurentebTan SedarebiT Zl ieri poziciis mopoveba.

magram aRniSnul i Teoriebi sxvadasxva aspektze arian koncentrirebul i konkurentebze gamarj vebis miRwevis sakiTxis anal izisas. firmebma SeiZleba gazardon sabazro Zal aufl eba specifikur upiratesobebze dayrdnobiT (s. haimeri), inovaciebisa da teqnologi ebis xarj ze (r. vernoni), internal izaci iT (r. bakli, d. kesoni) anda erTdroulad specifikur upiratesobaze, internal izaciasa da adgil mdebareobidan gamomdinare upiratesobaze dayrdnobiT (j. daningi).

k. li da s. karteri miicneven, rom internacional izacia da global izacia Tanmimdevrul i procesebia. kompaniebi jer xdebian internacional urni, xolo Semdeg global urni.²

¹ The Theory of Transnational Corporations: A Historical Perspective, Edited by J. Dunning, Routledge, 1993, gv. 147

² K. Lee, S. Carter, Global Marketing Management, 2003 gv. 147

zemoT ganxil ul i Teoriebi aanalizeben internacional izacias ucxour bazrebze investirebis Wril Si, upiratesad tnk-ebisTvis. garda amisa, termini "internacional izacia" literaturaSi gamoyenebul ia zogadad firmis operaciebis gare zrdis daxasiaTebisTvis. magal iTad, i. iohansoni internacional izacias miicnevs evol uciur procesad, roml is meSveobiT firmis saqmianoba izrdeba saerTaSoriso doneze misi codnis zrdis paral el urad. internacional izacia gradual uri procesia: saeqsporto saqmianoba iwyeba fsiqol ogiurad da geografiul ad axl os myof qveynebTan da codnisa da gamocdil ebis zrdasTan erTad, kompaniebi emsaxurebian ufro da ufro Soreul bazrebs.

marTalia, kompaniebis umetesoba droTa ganmavl obaSi zrdis ucxour bazrebze Tavisi monawileobis xarisxs, magram es procesi mxol od erTi mimarTul ebiT ar viTardeba. kompanias SeuZlia rogorc gaaRrmavos, aseve, Seasustos swrafva internacional izaciisadmi. amitom am cnebis anal izisas aucil ebel ia gaTval iswinebul i iyos saerTaSoriso vaWrobis SidamimarTul i zrda, saerTaSoriso subkontraqtebi da aseve, deinternacional izaciis Sesazlebi oba. am konteqstSi internacional izacia ganisazRvreb, rogorc saerTaSoriso garemosTan firmis operaciebis adaptirebis procesi.

Crdil oetis skol am (i. iohansoni)¹ didi wvili Seitana internacional izaciis procesebis kvlebaSi. es skol a eZebda axsnas, ara imisas, Tu ratom gadian firmebi sazRvargareT, aramed imisas, Tu rogor xorciel deba pirdapiri investirebis procesi da ra Zal ebi udevs mas safuZvl ad. internacional izacia miicneul ia procesad, romel ic efuZneba gamocdil ebiTi codnis TandaTanobiT dagrovebas ucxour bazrebze. es Teoria aRiarebs sruli informaciis ararsebobisa da riskisa da ganusazRvrel obis miSvnel obas.

rac ufro ukeTesia codna ama Tu im bazris Sesaxeb, miT Rrmaa masSi firmis CarTvis xarixi. amasTan, dagrovili gamocdil ebiTi codna specifikuria yvel a bazrisTvis da misi ganzogadeba ar SeiZleba, swored

¹ Johanson J. The Internationalization Process of the Firms, Journal of International Business Studies, Spring/Summer, 1977, gv. 23

ამიტომ ინტერნაციონალიზაციის პროცესი აკვს საფეხურივით სიღრმეს. ამ მიდგომაში მნიშვნელოვანია 1. კოდის ნაკლებობა 2. ინტერნაციონალიზაციის შესახებ გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებული განუსაზღვრელი ფაქტორების არარსებობა. საზღვარგარეთურმა კომპანიებმა უნდა იზრდებოდნენ, მაგრამ შემდეგ, რაც შემცირდება განუსაზღვრელი ფაქტორების დროებითი კოდის მოპოვების შედეგად.

ამ თეორიის მიხედვით, რომ სათანადოდ არის გამოყენებული დროებითი კოდის როლი პირდაპირი უცხოური ინვესტიების პროცესში, მაგრამ ინტერნაციონალიზაციის არსებული მოდელი მხედველობაში არ ირჩევს ბაზრის და კომპანიებისათვის სპეციფიკურ ნიშნებს. რესურსები უზრუნველყოფს, მართლაც იქნება ფილოსოფიის და სხვა ნიშნების მიხედვით არსებული განსხვავებები გავლენას ახდენს ინტერნაციონალიზაციის სიღრმეს. ამასთან, ბევრი კომპანია მოზარდობს როგორც win, ასევე, უკუიმართლებიან. გარდა ამისა, კომპანიებმა შეიძლება გამოთვონ გარკვეული სტადიები, რათა დააყარონ ინტერნაციონალიზაციის პროცესი.

დრედირებით, ტრანსნაციონალური კორპორაციების საკმარისობის რეალიზაციის და უცხოური მასშტაბების ცვლილების პარალელურად, ასეა, რომ მხოლოდ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებზე კონცენტრირებული თეორიები ვერ იძლევა მათ განვითარების სათანადო ანგარიშს. სწორედ ამიტომ კომპანიების, სტანტუმებისა და ერთობლივი საკმარისობის გვერდით განვითარება საკმარისი ახალი ფორმები, რომლებსაც ტანკების ნაკლები კაპიტალი მონაწილეობს, მათ სურს სალიცენზიო, მართლაც იქნება და ფინანსური შეთანხმებები (outsourcing) და სხვა. ამასთანავე, ტანკების განხორციელებული ინვესტიციის სტრატეგიების დივერსიფიკაცია და საკმარისობის კონტროლი არა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებზე დაყრდნობით, არამედ კონტრაქტების საშუალებით.

დრედირების საკმარისობა აქტუალურია კომპანიების ინტერნაციონალიზაციის კვლევისათვის¹, რომლის მიხედვით, კომპანიები უცხოურ ბაზრებზე მკვიდრები არიან, ვითარდებიან და ინარჩუნებენ მყარ ურთიერთობებს ბაზრის სხვა სუბიექტებთან კვლევის საშუალებით. კვლევისათვის ურთიერთობების განვითარება შესაძლებელია შემდეგი მიმართულებებით:

¹ Johanson J. Mattson L. G. Internationalization in Industrial Systems – A Network Approach, In Hood N Vahlne J. E. ed. Strategies in Global Competition, New York, 1988, გვ. 25

1. qsel Si poziciis mopoveba, romelic axal ia firmisTvis, anu saerTaSoriso eqspansia;
2. sazRvargareT ukve arsebul qsel Si poziciis gamyareba anu SeRweva;
3. sxvadasxva saerTaSoriso qsel ebs Soris kooperireba anu saerTaSoriso integracia.

organizaciis resursebi qsel is fargl ebSi, upiratesad, ganixil eba, rogorc organizaciaTaSorisi. kompaniebis kontrol i maTs sakuTar resursebze mcirdeba, samagierod maT SeuZl iaT moipovon kontrol i qsel is sxva monawil eTa resursebze. yovel i organizacia dakavSirebul ia garemomcvel subieqtebTan da isini warmoadgenen erTgvar meqanizmebs romel Tac SeyavT kompania axal ucxour bazrebze.

j. daningis mixedviT¹, didi firmebi mWidrod urTierTdakavSirebul ni xdebian da am kavSirebis gavleniT zemoqmedeben erTmaneTis strategiebsa da struqturaze. imisaTvis rom konkurentunarianoba SeinarCunon, kompaniebi gardaiqmnebian qsel ebad damoukidebel i, magram urTierTdakavSirebul i erTeul ebiTa da ganyofil ebebiT, radgan ierarqiul i organizacia ver axdens adaptirebas gl obal ur garemosTan. qsel is fargl ebSi sinergiul i efeqtebis misaRwevad tnk-ebma uari Tqves zogierT saqmianobaze, imisaTvis, rom SeZl on Zal isxmevis koncentrireba ZiriTad, teqnologiategvad biznesze. am Tval sazrisiT, Sesazl ebel ia, rom qsel ebi da ara TviT tnk-ebi miviCnioT gl obal izaciis mamozravebel Zal ebad.

ukanasknel wl ebSi avtorTa garkveul ma nawil ma daiwyo fenomenis kvleba, romel sac ewodeba "dabadebiT gl obal uri kompania"². amgvar kompaniebs aqvT gl obal uri msofil mxedvel oba da Tavidanve iTviseben saqmianobis gl obal ur meTodebs. isini iwyeben eqsportiT, TanamSroml eben ucxour partniorebTan da Semosavl ebis did nawil siReben saerTaSoriso gayidvebidan Zal ian mokle droSi (2 wl is vadaSi). maT saqmianobas ar Seefereba internacional izaciis procesis tradiciul i logika, radgan

¹ Dunning J. Alliance Capitalism and Global Business, Routledge, 1997, gv. 130

² Knight, G. A. Cavusgil. S. T The Born Global firm: A challenge to traditional internationalization theory. Advances in International Marketing, 1996, #8, gv. 11-26

isini ar arian koncentrirebul i j er Sida bazarze, arc vaWrobas iwyeben fsiqol ogiurad axl os myof qveynebTan. maTi internacional izaciis procesi ar xasiaTdeba myari, l ogikuri, Tanmimdevrul i ganviTarebiT. dabadebiT gl obal uri firmebi, rogorc wesi, SedarebiT mcire zomis kompaniebi arian, roml ebsac ufro swrafad SeuZl iaT cval ebad pirobebTan adaptacia. isini iqmneba gl obal uri bazris mier SemoTavazebul i SesaZl ebl obebis asaTvisibl ad.

gl obal izaciis procesebi l ogikurad ukavSirdeba kompaniebis mier gl obal uri masStabiT konkurenciis gawevis unars. j. iipma Semoitana "total uri gl obal uri strategiis" gageba¹, romel ic xsnis warmodgenas mTel i msofilios, rogorc erTi potenciuri bazris Sesaxeb. firmebi mimarTaven msofilio masStabiT saqmianobis koncentraciis an gafantvis strategias adgil mdebareobidan gamomdinare upiratesobaTa mixedvit. firmebs aRar uxdebaT daeyrdnon mxol od sakuTar, Sida SesaZl ebl obebsa da resursebs, radgan iyeneben specializebul momwodebl ebsa da maT sawarmoo SesaZl ebl obebs. amis Sedegia warmoebis fragmentacia, roca kompaniebi arReven sakuTar samecniero-kvl eviT, warmoebis, marketingis arsebul sistemebs da gadaanacvl eben axal adgil as. xdeba, aseve, im funqciebis CamoSoreba, roml ebic srul deboda vertikal urad organizebul sistemaSi.

faqtobrivad, saerTaSoriso korporaciebis umravl esobas aqvs garkveul wil ad "oradi" buneba. maTi erTi waxnagi gl obal uria _ isini arian gamokveTil ad zeerovnul i subieqtebi, roml ebic arsebiTi niSanTvissebebiT gansxvavdebian erovnul i firmebisagan. isini eswrafvian erTian strategias, romel ic gavrcel deba maT yvel a saqmianobis saxesa da operaciaze. vinaidan kompaniis ganyofil ebebi met-nakl ebad unda pasuxobdnen am startegias, gansazRvrul stimul ebze maTi reaqcia gansxvavebul i iqneba amave stimul ebze maTi adgil obrivi konkurentebis reaqci isgan.

¹ Storehouse J. Campbell D. Global and Transnational Business: Strategy and Management, Palgrave Macmillan, 2003, gv. 187

saerTaSoriso kompaniebis meore waxnagia Svil obil i kompaniebis erTobl ioba, roml ebic konkretul erovnul bazrebze moqmedeben. aSS-s firmebis germanul i Svil obil i kompaniebi adgil obriv doneze SeiZl eba daxasiaTdes, rogorc germanul i kompaniebi, anda iaponuri firmis amerikul i Svil obil i kompaniebi SeiZl eba CaiTval os amerikul ad. es waxnagi real obas Seesabameba, imdenad, ramdenadac Svil obil i kompaniebi eqvemdebarebian adgil obriv kanonmdebl obas da maregul irebel organoebis. maT, aseve, Tavianti saqonel i, rekl ama adgil obriv garemos unda moargon. amdenad, Svil obil i kompaniebi SeiZl eba miviCniOT adgil obriv firmebad, romel Ta mfl obel ebi arian ucxoel ebi.

roca gl obal izaciaze vsaubrobt, mxedvel obaSi unda gvqondes sxvadasxva done, romel ebzec gl obal izaciis fenomeni SeimCneva (mag. ekonomikis, bazrebis, kompaniebis). kompaniebis gl obal izacia bazrebis gl obal izaciasTanaa dakavSirebul i, rasac Sedegad mosdevs tnk-ebis mier xarjebis Tval sazrisiT efeqtiani ganl agebis adgil ebisa da momgebiani gasaRebis bazrebis Zieba.

korporaciebis gl obal izacia SeiZl eba ganvixil oT rogorc garkveul i samewarneo qceva, romel ic ayal ibebs da warmarTavs msofli o ekonomikaSi mimdinare transformaciis procesebs da, amavdroul ad, warmoadgens sapasuxo reaqcias cval ebad garemoSi mimdinare movl enebze. firmis qcevis l aitmotivi – mogebis maqsimizacia _ ki ucvl el i rCeba.

korporaciebis gl obal izaciasTan dakavSirebiT mniSvnel ovania maTi saqmianobis koordinaciisa da integraciis sakiTxi. es gul isxmobs marTvis imgvar process, roml is meSveobiT msofli os masStabiT gabneul i saqmianobis sxvadasxva saxe urTierTdamokidebul i xdeba. saerTaSoriso strategias SeiZl eba hqondes ori Sesazl o parametri _ mul tinacional uri da gl obal uri, ris gaanalizebac mniSvnel ovania kompaniebis gl obal izaciis procesis gagebisatvis.

mul tinacional uri konfiguraciis SemTxvevaSi firmebis Svil obil i kompaniebi, roml ebic sxvadasxva qveynis bazrebze arian warmodgenil ni, akontrol eben Rirebul ebaTa j aWvSi saqmianobis sxvadasxva saxes

(warmoebas, marketings, serviss) Sesabamis bazrebze. f. l asere¹ miicnevs, rom saerTaSoriso biznesis amgvari konfiguracia damaxasiaTebel i iyo 1880-iani wl ebis Semdgomi periodidan 1970-ian wl ebamde, roca msoflios ZiriTad bazrebze konkurenciul brZol aSi Cabmul ni iyvnen mnk-ebi. magal iTad, mnk-is Svil obil i kompania did britaneTSi konkurencias uwevda didi britaneTisa da sxva qveynebis mnk-ebis Svil obil kompaniebs didi britaneTis bazris mopovebisatvis; amave mnk-is Svil obil i kompania safrangeTis bazarze konkurencias uwevda frangul da sxva qveynebis mnk-ebis Svil obil kompaniebs frangul i bazrisTvis da a. S.

1970-ian wl ebSi ekonomikuri politikis liberalizaciis tendenciebma mniSvnelovnad Seuwo xeli saqmianobis globaluri konfiguraciis gamoyenebas. SesaZlebeli gaxda erT qveyanaSi komponentebis warmoeba da meoreSi misi eqsportireba, amitom kompaniebma moaxerxes komponentebis warmoebis koncentrireba erT specializebul sawarmoSi da Seqmnes specializebuli warmoebis qseli regionebis an msoflios masStabiT, romlebic awarmoeben produqciis erT kategorias an erT komponents. Semdeg xdeba komponentebis urTierTmiwodeba saboloo saxis saqonlis misaRebad. amgvari sistemis upiratesoba didia. warmoebis koncentraciit firmebi iReben gazrdil sargebels masStabis ekonomis Sedegad. warmoebis Semicirebuli xarjebi ki xels uwyobs fasis Semicirebas da bazriswilis zrdas. menejmentis Tval sazrisiT es radikalur cvlilebbs niSnavs, radgan menejerebi mocemul qveyanaSi pasuxismgebelni arian ara Rirebul ebaTa mTel jaWvze, aramed mis mxolod nawilze, Tumca isini valdebulni arian sxva qveynebtan saqmianobis koordinireba uzrunvelyon. mocemuli fenomeni – saqmianobis koordinacia da integracia msoflios ZiriTad regionebsi – ganapirobebs globaluri kompaniebis formirebas. aRsaniSnavia, rom konkurenti firmebi izulebulni xdebian analogiuri midgoma aircion, radgan globalur firmebs meti konkurentuli upiratesobebis mopovebis potenciali aqvT. amdenad, kompaniebis globalizacia konkurentuli imperativa.

¹ Ph. Lasserre, Global Strategic Management, Palgrave Macmillan, 2002, gv. 10

periodi	Sesabamisi strategia
1950-1970	multinacionaluri eqspansia. dominanturia multinacionaluri strategiebi, ucxouri ganyofil ebebi avtonomiuria da emsaxurebian adgil obrivan regionul bazrebs. koordinaciasa da integracias ara aqvs srul yofil i saxe.
1980-iani wl ebi	gadasvla koordinirebul da integrirebul gl obal ur strategiebze. aqcenti keTdeba gl obal ur konkurentunarianobaze. gl obal uri masStabi gamoiyeneba rogorc konkurenciis instrumenti. Rrmavdeba special izacia da erovnul i urTierTdamokidebul eba
1990-iani wl ebi	kompaniebi iTviseben gl obal ur da transerovnul strategiebs, koncentrirebul ni arian araZiriTadi saqmianobis sakuTar fargl ebs gareT gatanaze. firmis fargl ebSi mimdinareobs ZiriTadi kompetenciebis ganvi Tareba. es ganapirobebs gl obal uri qsel ebisa da aliansebis ganvi Tarebas rogorc horizontal urad, aseve, vertikal urad. aqcenti keTdeba codnaze, rogorc umni Svnel ovanes aqtivze.
2000-iani wl ebi	virtualuri da qsel uri kompaniebis ganvi Tarebis era

wyaro: Storehouse G., Campbell D., Global and Transnational Business: Strategy and Management, 2003, gv. 18

masStabis ekonomia, saqonl is standartizaciasTan erTad,
ganapirobebs upiratesobis mopovebas danaxarjebis mixedviT. es
damokidebul ia bazris reagirebis unarsa da momxmarebl is mgrZnobel obaze
fasis mimarT. Tu momxmarebeli individualizebul saqonels aniWebs
upiratesobas, gl obal uri midgomis gamoyeneba nakl eb sasurvelia. nax. 1.-ze
naCvenebia saqmianobis gl obal uri konfiguracia.

amgvarad, kompaniebis gl obal izaciis procesi ukavSirdeba saqonl isa da momsaxurebis standartizaciis garkveul xarisxs da kompaniis Rirebul ebaTa j aWvSi saqmianobis koordinaciisa da integraciis maRal dones.

ori ukiduresobaa, kompania, romel ic mxol od erT qveyanaSi saqmianobs da kompania, romel ic msofilios yvel a qveyanaSi warmodgenil i. gl obal ur kompanias vuwodebT kompanias, romel ic warmodgenil ia mraval qveyanaSi, am qveynebis masStabiT aqvs operaciebis integrirebisa da koordinaciis maRali xarisxi da saqmianobas warmarTavs erTian strategiebsa da principebze dayrdnobiT.

amasTan, gasaTval iswinebel ia, rom faqtorebi, roml ebic xel s uSli is standartizacias, koordinaciisa da integracias, gl obal izaciis winaarmdog moqmedebs. maTSi Sedis:

- kul turul i faqtorebi – gemovneba, qceva da social uri normebi.

roca saqonl is an momsaxurebis moxmareba ukavSirdeba tradiciebs, erovnul an rel igiur Rirebul ebebs, gl obal izacia efeqtiani ar aris. Tumca, zogierTi Zlier gamokveTili kul turul i el ementebis mqone saqonel i SeiZl eba momxmarebel ma moiwonos mTel msofilioSi, magram

mraval i saxis saqonl is standartizacias xel s uSli is kul turul i faqtorebi.

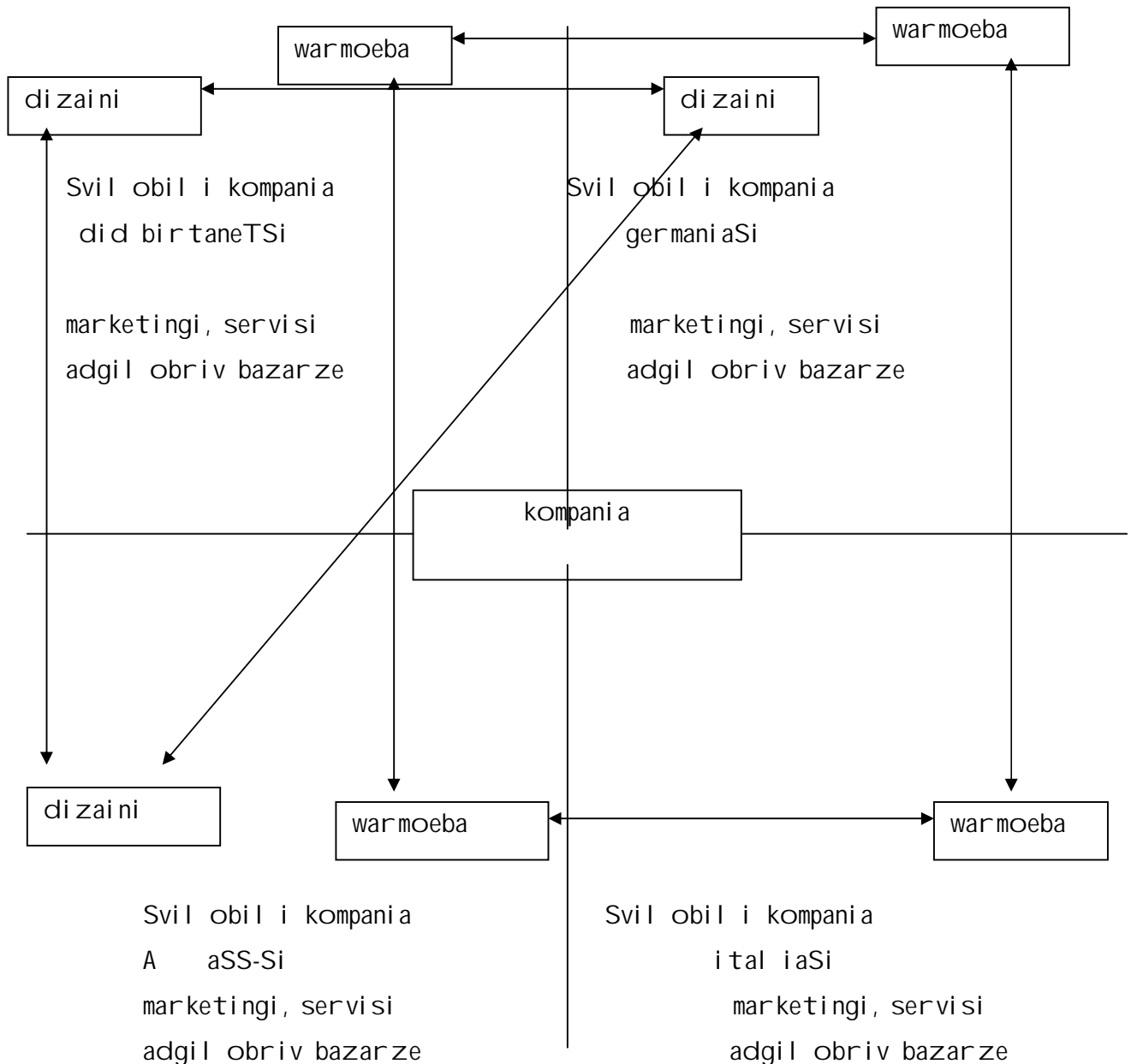
zogierT seqtorSi gasaRebis qsel ebi da praqtika qveynebis mixedviT gansxvavebul ia da, Sesabamisad, qsel is marTvis praqtika, mol aparakebebi da a. S. TiTqmis ar eqvemdebareba gl obal ur koordinacias. magal iTad, aziawynari okeanis regionSi piradi urTierTobebi met rols asrul ebs saqmian mol aparakebebSi, vidre iuridiul i kontraqtebi. Sesabamisad, iq did dros da Zal isxmevas xarj aven piradi kavSirebis damyarebaze, maSin, roca aSS-Si es drois ubral ofl angvad miacniaT.

- teqnikuri faqtorebi – standartebi, transportirebis probl emanebi.

qveynebis mixedviT gansxvavebul i teqnikuri standartebi dabrkol ebas qmnis gl obal uri kompaniebisatvis. transportireba dabrkol ebas warmoadgens maSin, roca satranspoto xarjebi gamoricxavs warmoebis

koncentraciidan miRebul sargebel s. rac Seexeba enobriv SezRudvebs, ingl isuri enis "gl obal izacia" am faqtoris zemoqmedebas amcirebs.

gl obal izaciis procesebi ukavSirdeba ara marTo misi subieqtების masStabis, saqmianobis xasiaTis cvl il ebas, aramed marTvisadmi gansxvavebul midgomas da gansxvavebul star tegiebs.

nax. 1. saqmianobis gl obal uri konfiguracia

am Tval sazrisiT kompaniebis gl obal izaciis SefasebisaTvis unda gamovyot ori mTavari maxasiaTebel i _ strategiul sakiTxebze

gadawyvetil ebaTa miRebis ufl ebamosil ebis koncentrirebis done da gamoSvebul i produqciis maxasiaTebi ebi.

pirvel SemTxvevaSi fasdeba, Tu sadaa koncentrirebul i strategiul i gadawyvetil ebebi – kompaniis Stab-binaSi, regionul ganyofil ebebsa Tu erovnul ganyofil ebebSi. meore SemTxvevaSi gvainteresebS produqcia standartizebul ia Tu ara msfli ios masStabiT, morgebul ia Tu ara igi regionul i an erovnul i bazrebis moTxovnebs, e.i. Tu gamoirCeva adaptirebis maRal i xarisxiT. praqtikaSi SeiZl eba kompaniis gadawyvetil ebaTa arsebiTi wil i marTvis umaRl esi donis xel Si, bazirebis qveyanaSi iyos koncentrirebul i. magal iTad, tnk-is ZiriTadi finansuri gadawyvetil ebebi, Cveul ebriv, bazirebis qveyanaSi miReba, magram am SemTxvevaSic kompaniebis umravl esoba SeiZl eba mimarTavdes bazarze miwodebul i saqonl is regionul an erovnul doneze adaptacias, rac niSnavs, rom es tnk-ebi ar misdeven gl obal ur strategias. garda amisa, xSirad SeiZl eba tnk-is mier warmoebul i saqonel i gl obal uri (standartizebul i msfli io produqti) iyos, xol o yvel a mniSvnel ovani gadawyvetil eba (gasaReba, rekl ama da sxva) central izebul ad ar miRebodes da del egirebul i iyos regionul da erovnul doneebze. gl obal uri strategia iZl eva im nakl ovanebebis acil ebis SesaZl ebl obas, romel ic mul tinacional ur midgomas axasiaTebS (Zal isxmevis paral el izmi da resursebis fl angva). tnk-ebis Zl ieri mxare mdgomareobs maT unarSi, daZl ion erovnul i bazris arasrul yofil eba da ganaviTaron sistemuri midgoma.

tnk-ebis ganviTarebas tradiciul ad, etapebad yofen.¹ cxril Si 7 warmodgenil ia sxvadasxva qveynis tnk-ebis Taviseburebebi ganviTarebis etapebis Sesabamisad.

pirvel i Taobis tnk-ebis saqmianoba dakavSirebul i iyo yofil i kol oniebis nedl eul is damuSavebasTan. organizaciul -samarTl ebrivi formiT isini kartel ebs, sindikatebsa da trsetebs warmoadgendnen.

meore Taobis tnk-ebi saqmianobas samxedro-teqnikuri produqciis warmoebaSi eweodnen. es ukavSirdeba omebs Soris periods, Tumca bevrma

¹ a. g. movsesiani, s.b. ognivcevi, msfli io ekonomika, saxel mZRvanel o, Tb., 2003, gv. 149

მატანმა საკმანობა მეორე ომის შემდგომ პერიოდში განაგრძო. ეს პერიდი, ასევე, ხასიათდება სერუმებისა და სტანტუმების ზღირი ტალიტა და ალიანების რადენობის ზრდით.

მესამე ტაობის ტნკ-ების გამოცნდნენ 1960-იან წლებში, რომელ ტა საკმანობა დაფუძნებულ ია მეცნიერულ-ტეკნიკური რევილუციის მიწვევებზე. ისინი ორგანიზაციული ფორმით კონკერნებსა და კონგლომერატებს უარმოდგენდნენ. მათი არხების სასუალე ბით ურცელ დებოდა მეცნიერულ-ტეკნიკური მიწვევები მსოფლიო სუადასხვა ნაწილში და საფუძველი ეყრებოდა ერთიანი საბაზრო და საინფორმაციო სერვისების პრობესი საერთაშორისო უარმობას.

1980-იანი წლებიდან ცნდება ტნკ-ების მეოტხე ტაობა – გლობალიზაციის ტნკ-ები. მათ აკვთ ბაზრების პლიანეტარული ხედვა და კონკერენციის მსოფლიო მასშტაბური სახე.¹ გლობალიზაციის კომპანიები უარმობისა და გასარების ინტეგრაციასა და კოორდინაციას უყვლი უნი საინფორმაციო ტეკნოლოგიების მეწვეობით ახორციელებენ. მათს სტრუქტურასი შემავალი უყვდანაყოფები ინტეგრირებულნი არიან ერთიან საერთაშორისო უყვლში, რომელიც, ასევე, სხვა ტნკ-ების უყვლ ებტანაა ინტეგრირებული. ტნკ-ების ამ ტაობის დამახასიათებელი ნისანია უდიდესი ეკონომიკური და პოლიტიკური ზალაუწიება, რომელიც ხსირად შეიწიება სახელმწიფო ზალაუწიებას არემატებოდეს.

ტნკ-ების მეუტე ტაობის გამოყალიბება უკავსირდება ტრანსერონული კაპიტალის, როგორც დამოუკიდებელი ეკონომიკური ორგანიზმის ფორმირებას. ეს ტნკ-ები ეროვნული სახელმწიფოებისაგან დამოუკიდებელი ეკონომიკური სუბიეკტებია. ამ პროცესს აყვს შესაბამისი ინსტიტუციური მხარდაწერა, რაც საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციების მარეგულირებელ უესებსა და უყვლების კანონმდებლობით მიწებულნი ლიბერალიზაციის ნორმებით განისაზრვრება. მეუტე ტაობის ტნკ-ების საკმანობასი უამყვანი როლი აყვს ინოვაციებს და ახალ ცოდნას. ცხრილში 9 მოცემულია ტნკ-ების განვითარების ტავისებურებები უარმოსობის უყვლების შესაბამისად.

ცხრილი 9

უყვანა	საყვისი მდგომარეობა	ტრანსფორმაციის სამარტულიება	პუი-ისა სერუმების	და	მარტვის სტრუქტურის
--------	------------------------	--------------------------------	----------------------	----	-----------------------

¹ ა. გ. მოუსესიანი, ს.ბ. ოგნივცივი, მსოფლიო ეკონომიკა, სახელმწიფო, ტბ., 2003, გვ. 150

			mi marTul eba	cvl il eba
aSS	finansuri koal ici ebi. wamyvan tnk-eb Sor is mWidro urTierTkavSiri _ umTavresad masobrivi warmoebis kuTxiT	gl obal ur korporaciebad transformacia. yal ibdeba saerTaSoriso strategiul i al iansebis Camoyal ibeba	pui investiciebi umTavresad miemarTeba momsaxurebis sferoSi, Tumca SenarCunebul ia pui-s maRal i maCvenebel i	struqturis gl obal iza cia geocentrul i saerTaSori so kol eqtivi. virtual uri kompaniebi
germania	msxvil i kompaniebi mWidrod arian dakavSirebul i bankebTan. sWarbobs kongl omeratebi. kompaniebis aqciebis didi nawil i ekuTvniT bankebs. didia saxel mwi fos rol i.	kongl omerate- bi adgil s uTmoben viwrospecial - izebul koncernebs.	pui miemarTeba ZiriTad saqmi anobaSi, upiratesad, evropasa da aSS-Si. aqtiuria Serwymebi da STanTqmebi evropis, aSS-sa da samxreT- aRmosavl eT aziis kompaniebTan	
safrange Ti	kompaniebi Tavs ikaveben ucxour kompaniebTan Serwmi sgan. (gansakuTrebiT angl o- amerikul Tan).	korporaciebis erovnul sistemaSi aRwevs ucxouri kapital i.	mi mdi nareobs evropis sxva qveynebis kompaniebTan integracia.	

	<p>didia saxel mwifos rol i.</p>			
iaponia	<p>siudanebi – 6 ginaturi j gufi, roml eTa birTvia mZime mrewvel oba. ol igopol isturi struqtura, bankebisa da savaWro kompaniebis mkacri kontrol i.</p>	<p>krizi sul periodebSi siudanebi mniSnel ovan danakargebs gancdian, magram gl obal uri kompaniebi kvl av cotaa.</p>	<p>aliansebi evropul da aSS-s kompaniebTan. aqtiurdeba pui warmoebis ufro efeqtiani sistemis formirebis mizni T.</p>	<p>struqturis regional i- zacia da marTvaSi ucxoel menejerTa daSveba.</p>
samxreTi korea	<p>oj axuri konglomeratebis – Cebol ebis sistema, roml ebic saxel mwifosTan mWidrod arian dakavSirebul ni</p>	<p>saxel mwifo atarebs garkveul RonisZiebs Cebol ebis reformirebis mizni T.</p>	<p>kompaniebi STanTqma xdeba aSS-sa da evropis tnk- ebis mier</p>	
didia britaneT i	<p>didia I da II Taobis tnk-ebis rol i. mWidro kavSirebi arsebobs aSS-s tnk-ebTan.</p>	<p>xdeba tnk-ebis modernizacia, iqmneba gl obal uri korporaciebi, SenarCunebul ia mWidro kavSiri aSS-s tnk-ebTan.</p>	<p>Serwymebi aSS-s tnk-ebTan.</p>	<p>marTvaSi ucxoel menejerTa daSvebis maRali done</p>
meqsi ka	<p>giganturi safinanso- samrewvel o</p>	<p>liberalizaci- is Sedegad wamyvani</p>	<p>aqtiurdeba monawileoba saerTaSoriso</p>	

	<p>j gufebi, roml ebsac akontrol ebs saxel mwifo</p>	<p>safinanso-samrewvel o j gufebi Zl ierdebian. warmoiqmnebian sakuTriv tnk-ebi.</p>	<p>strategiul aliansebSi. pui xorciel deba aSS-s samxreT Statebsa da l aTinuri amerikis qveynebSi.</p>	
--	--	--	--	--

wyaro:

, 2005 gv. 89, mi xedvi T

tnk-ebi da gl obal uri kompaniebi maRal integrirebul i gaerTianebebia. isini warmogvidgebian, rogorc korporaciul i mTI ianoba, dafuZnebul i saaqcio kapital Si monawil eobaze. orientacia xdeba kompaniis saerTo strategiul miznebze, gaaCniaT marTvis erTiani, vertikal uri sistema da kontrol is erTi centri holinguri kompaniis, bankis an urTierTdakavSirebul i kompaniebis j gufis saxiT. Sesabamisad, isini warmoadgenen sawarmoo, savaWro da samecniero-kvl eviTi profil is transerovnul j gufebs.

integrirebul i struqturebi wil obrivi monawil eobiT funqcionireben safinanso-samrewvel o j gufebis saxiT, romel Ta struqturaSi Sedis deda kompania da aqcionerul ad masTan dakavSirebul i Svil obil i da asocierebul i kompaniebi. integrirebul i gaerTianebebis fuqncionirebaSi sxvadasxva qveynis mi xedvi T Seimcneva garkveul i Tavi sebur ebebi.

aSS-Si funqcionireben orgvari tipis integrirebul i gaerTianebebi: 1) gaerTianeba, romel ic Camoyal ibebul ia samrewvel o kompaniis garSemo da 2) GgaerTianeba, romel ic Seqmnil ia bankis garSemo.

Tanamedrove pirobebSi aSS-s kompaniebs urTierTobebi aqvT tradiciul j gufebs gareT MMmyof kompaniebTan.

germanul i tnk-ebi Tavi sebur ebaa mWidro kavSirebi bankebsa da arafinansuri sferos kompaniebs Soris. bankebis irgl iv Seqmnil ia integrirebul i safinanso-samrewvel o gaerTianebebi, roml ebic Sedgeba

msxvil i samrewvel o-savaWro kompani ebisagan. aseve, gamokveTil i Taviseburebaa saaqcio kapital Si kompaniebis urTierTmonawil eobis garkveul i xarisxi.

frangul tnk-ebSi qal iSvil i kompaniebis da filial ebis kontrol isaTvis gamoiyeneba finansuri meTodebi. finansuri centri SeiZl eba organizebul i iyos meTauri kompaniis an hol dinguri kompaniis formiT. frangul i tnk-ebi tradiciul ad sifrTxil iT ekidebodnen sxva qveynebis tnk-ebTan TanamSroml obas da upiratesad qveynisSida integracias eswafvodnen. 1990-iani wl ebidan izrdeba frangul tnk-ebSi ucxoel i investorebis monawil eoba. isini fl oben yovel i oTxidan 3 tnk-is aqciaTa paketebs.

iaponuri safinanso-samrewvel o jgufebi araierarqiul struqturebs warmoadgenen, roml ebSic farTodaa gavrcel ebul i aqciebis jvaredini fl oba. birTvi, roml is garSemoc struqtura yal ibdeba aris erT-erTi wamyvani banki. struqturaSi, aseve, CarTulia msxvil i savaWro kompania, sadazRvevo kompania, sainvesticio kompania da erTi an ramdenime vertikal urad integrirebul i samrewvel o gaertianeba. finansuri jgufis kontrol i xorciel deba saaqcio kapital is daaxl oebiT 20%-is fl obiT. saTavo kompaniis rol s asrul ebs ara erTi firma, aramed ramdenime firmis jgufi, romelic sakuTar sferoSi moqmedebs da asrul ebs sakuTar funqciebs, xolo banki asrul ebs sistemis warmomqmnel rol s.

samxreT koreaSi tnk-ebi warmoadgenen ierarqiul piramidas, romel sac safuZvl ad udevs ojaxuri kapital i. samxreT koreis safinanso-samrewvel o jgufebi gamoircevan diversifikaciis maRali xarisxiT. maTSi warmodgenilia mrewvel obis wamyvani dargebi. maTi saqmi anobisTvis damaxasiaTebel ia internacional izaciis maRali done da Ziritadad orientirebul ni arian azia-wynari okeanis qveynebsa da aSS-ze. Tanamedrove etapze koreuli cebol ebi garkveul transformacia ganicdian, raSic aqtiuria saxel mwifos roli.

istoriul ad tnk-ebi organizebul ni iyvnen ierarqiul i formiT, rac deda kompanias aZl evda Zl ieri kontrol is SesaZl ebl obas. gl obal izaciis procesebis gavlenis gamo organizebis aseTi forma aRar aris efeqtiani, radgan saWiro xdeba meti moqnil oba. gl obal ur kompaniebs esaWiroebaT

gl obal uri integrirebis da l okal uri adaptirebis dabal anseba, rac organizaciul formebsic aisaxeba. gl obal ur korporaciebSi ganviTarebul ia organizaciaTaSorisi urTierTobebi, rac ukavSirdeba firmaTaSorisi TanamSromlobis strategiebis aqtiur gamoyenebas da, Sesabamisad, saerTaSoriso biznesis organizaciis araierarqiul i formebis gavrcel ebas. partniorobis farTod ganviTareba momwobs, rom al iansebi SemTxveviTi movl ena ar aris. igi biznesis organizaciis gansakuTrebul i saSual ebaa, rasac safuZvl ad udevs subieqtების Zl ieri urTierTdamokidebul eba da miznebis real izaciaSi urTierT daxmareba.

tnk-ebis saqmianoba Zl ier diversificirebul ia. aSS-s 500 udides tnk-s aqvs ganyofil ebebi saSual od 11 dargSi, xol o maTgan yvel aze Zl ierni moicaven 30-50 dargs. 100 wamyvani samrewvel o kompaniidan did britaneTSi mraval dargovania 96, germaniaSi _ 78, safrangeTSi _ 84, italiaSi _ 90.¹

saerTaSoriso biznesis ganviTarebis erT-erTi gamokveTil i niSan-Tvisebaa pirdapiri ucxouri investiciebis meSveobiT msofil ios masStabiT moqmedi firmebis raodenobisa da maTi saqmianobis sferos gafarToeba. yovel wl iurad iqmneba aseul obiT axal i regionul i da saerTaSoriso masStabis firma, maTi didi nawil i modis ganviTarebad qveynebze.

pirdapir ucxour investiciebs tnk-ebi afinanceben aqcionerul i kapital iT, Sidakorporaciul i sesxebiTa da Semosavl ebis reinvestirebiT. aqcionerul i kapital i maT Soris yvel aze didi komponentia. msofil io masStabiT misi wil i pirdapiri ucxouri investiciebis Semomaval nakadebSi 2007 wel s 62%-s Seadgenda, Sidakorporaciul i sesxebi _ 14%-s, xol o reinvestirebul i Semosavl ebi _ 30%-s.²

am 100 korporacias Soris ar aris gaTval iswinebul i finansuri seqtoris kompaniebi. bol o aTeul i wl ebis manZil ze ramdenime kompania momsaxurebis dargebidan moxvda am siaSi, zogi tradiciul dargebSi dasaqmebul i kompania ki kvl av inarcunebs maRal reitings. magal iTad, navTobis warmoebaSi Shell da Exxon-Mobil pirvel da meore poziciebs ikavebdnen 1992 wel s da dRes kvl av pirvel aTeul Si imyofebian. sami dargi

¹

6, 2001, gv.12

² www.unctad.org/fdistatistics

domini rebs mocemul reitingSi _ saavtomobil o, sanavTobo da el eqtronika. axal i tnk-ebis didi jgufi gamoCnda momsaxurebis seqtorSi _ tel ekomunikaciebis, el eqtroenergetikisa, wyal momaragebisa da safosto momsaxurebis sferoebSi. maTgan bevri yofil i saxel mwifo monopol iaa.

udidesi tnk-ebi geografiul ad koncentrirebul ni arian ramdenime qveyanaSi. 85 tnk bazirebul ia triadis qveynebSi. mocemul 100 kompanias Soris 21 kompania aSS-sia, 72-is bazirebis qveynebia 5 qveyana: safrangeTi, germania, iaponia, didi britaneTi da aSS.

ganviTarebul qveynebs Soris msofil ios wamyvani tnk-ebi yvel aze mimzidvel garemod miicneven did britaneTs, aSS-s da hol andias. ganviTarebadi qveynebidan 100 udidesi tnk-is 3/4-s ganyofil ebebi aqvT brazil iaSi, 72%-s meqsikaSi, 67%-s hon-kongSi da 65%-s singapurSi. afrikis regionSi am mxriv lideroben samxreT afrikis respublika, maroko da egipte. dsT-s sivrcidan _ ruseTi, ukraina, yazaxeTi, azerbaij ani.

2005-2006 wl ebSi 100 udidesi tnk-is ucxouri aqtivebi gaizarda 10,8%-iT, mTI iani aqtivebi - 6,4%-iT, xol o maTi wil obrivi cvl il eba (ucxouris wil i mTI ian aqtivebSi) Seadgenda 2,3%-s. amave periodSi ucxouri gayidvebi gaizarda 9%-iT, xol o ucxoel Ta dasaqmeba - 6,9%-iT. 2007 wel s tnk-ebis gayidvebma miaRwia 31 trln dol ars, rac wina wel Tan SedarebiT 20%-ian zrda ni Snavs.

sul ufro aqtiurdeba gardamaval i da ganviTarebadi qveynebis tnk-ebis roli msofil io ekonomikaSi. Fortune-is 500 kompanias Soris maTi raodenoba 1988 wel s iyo mxol od 26 da 2005 wel s 61-mde gaizarda. maT Soris arian rusuli Gazprom, Cinuri Mobile, koreuli Samsung. gardamaval i da ganviTarebadi qveynebis tnk-ebis mTI iani gayidvebi aRwevs 1,9 trln dol ars, xol o maT mier dasaqmebul Ta raodenoba 6 ml n TanamSromel s.

mosal odnel ia, rom ganviTarebadi qveynebidan momaval Si sul ufro meti tnk Seva 100 udidesi tnk-is nusxaSi, radgan am qveynebSi pirdapiri ucxouri investiciebi farTovdeba. unda aRiniSnos, rom ganviTarebul i da ganviTarebadi qveynebis tnk-ebis Soris didi sxvaobaa zomis mixedvit. magal iTad, ganviTarebadi qveynebis warmomadgeneli 50 udidesi kompaniis mTI iani ucxouri aqtivebi 2003 wel s iyo daaxl oebiT imdenive, ramdenic General Electric-is ucxouri aqtivebi. geografiul i gavrcelebis mixedvit maT

filialები ავთოსაოდ 6 ქვეყანაში, უმთავრესად მთავრის რეგიონის რეგიონებში.

სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპისა და დსთ-ს სივრცეში 10 უდიდეს ტან-სორის დომინირებენ ბუნებრივი რესურსებისა და სატრანსპორტო მომსახურების სექტორში მოქმედებელი. მათ სორის უმყვანი არიან რუსული კომპანიები.

უკანასკნელი ათწლეულის დამახასიათებელი ტენდენციაა. ფინანსური კონკორმირების უმყვანა. ჯერ კიდევ 1990-იანი წლების დასაწყისში Fortune-ის უმყვანი კორპორაციების რეიტინგში შემოსავლების მიხედვით არ ფიგურირებდნენ ფინანსური მომსახურების სფეროს ტან-ები. უკვე 2003 წლისთვის მასში ტრიადის 13 ფინანსური ჯგუფი მოქვდა. ტრანსნაციონალური ბანკები ახორციელებენ დაკრედიტებას საერთაშორისო მასშტაბით და ხელს უწყობენ საერთაშორისო საფინანსო, საკრედიტო, სავალუტო, სავაჭრო, სააგარი-სწორებო და სხვა ურთიერთობების განვითარებას. ტანამედროვე ეტაპზე მსოფლიოს 500 მსხვილი ტრანსნაციონალური ბანკი (ტნბ) აკონტროლებს დაახლოებით 35 ტრილიონ დოლარის აქტივებს ანუ მსოფლიოს კომერციული ბანკების აქტივების 78%-ს (45 ტრილიონ დოლარი), ხოლო 100 ტნბ – 44%-ს (20 ტრილიონ დოლარი)¹. ტნბ-ების დიდი ნაწილი, ისევე როგორც მთელი საბანკო კაპიტალი, ტანმოყვრილია განვითარებულ ქვეყნებში. ამ ქვეყნების ბანკების საერთო რაოდენობა აღმართება 25000, ხოლო მათი ფილიალების რაოდენობა ახლოა, რომელთა ზირითადი ნაწილი ფუნქციონირებს საზღვარგარეთ. ბოლო პერიოდში ტნბ-ებს არასაბანკო ფინანსური ინსტიტუტები, კერძოდ, სადაზრვევო კომპანიები, საპენსიო ფონდები, საინვესტიციო ფონდები მნიშვნელოვან კონკურენციას უწვენ.

ცხრილი 10

მსოფლიოს უდიდესი ფინანსური ტან-ების აქტივების მიხედვით,
2006

	ტან	ქვეყანა	აქტივები მლნ \$
1	UBS AG	შვეიცარია	1 961 327
2	Barclays Plc	დიდი ბრიტანეთი	1 949 167
3	BNP Paribas	საფრანგეთი	1 898 186

¹ World Investment Report, UNCTAD, 2008, გვ. 31

4	Citigroup Inc	aSS	1 884 318
5	HSBC Holdings Plc	di di britaneTi	1 857 520
6	Royal Bank Of Scotland Group Plc	di di britaneTi	1 705 044
7	Credit Agricole SA	safrangeTi	1 662 600
8	ING Groep Nv	hol andia	1 606 735
9	Mitsubishi UFJ Financial Group	i aponia	1 585 767
10	Deutsche Bank Ag	germania	1 480 984

წყარო: World Investment Report, UNCTAD, 2008, გვ. 226

ფინანსური ტენდენციების ზრდა უკავშირდება სერვისებისა და სტანდარტების ტალღის გაზიარებას. ტრანსნაციონალური ფინანსური კონკორენტების ზრდა მიმდინარეობს არა მხოლოდ განვითარებულ ქვეყნებში; უცხოელთა მონაწილეობა ლათინური ამერიკის, სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპისა და ევროკავშირის ახალი წევრ ქვეყნების ფინანსურ სექტორში მნიშვნელოვნად ამაღლიდა.

თანამედროვე ტრანსნაციონალური კომპანიები სულ უფრო აქტიურად ესწრაფვიან გამოიყენონ ბიზნის კომპლექსური, გლობალური ფილიალთა, რომელიც ეროვნული ბაზრების მსგავსებაზე დამყარებულია და არა მარტო სწრაფ განსახვებაზე. ტრანსნაციონალური ბაზრის მსგავსების გლობალური ხედვას, მაგრამ უსვებს შესაბამისი ოკალური ვარიაციებს.

არარსებობს საყოველთაოდ მიღებული მიდგომა კომპანიების გლობალიზაციის ხარისხის განსაზღვრისადმი. მასთანაღმდეგ შემდეგი კრიტერიუმების მიხედვით:

- ქვეყნების რაოდენობა, რომლებშიც კომპანია მოქმედებს (მოიცავს თუ არა ოპერაციები გლობალურ მასშტაბს);
- განსაზღვრული ზონა, რომელიც კომპანიამ მიაღწია;
- უცხოური ოპერაციების წილი ფირმის შემოსავლებში ან გაყიდვებში;
- კომპანიის პერსონალის მრავალ ეროვნული შემადგენელია;
- ყურადღება თუ არა კომპანიის საკმარისობა გლობალური ხედვას და სტრატეგიას.

პირველ შემთხვევაში მიხედვით ბაზრის უნივერსალური ოპერაციების გეოგრაფიული მასშტაბი, რომელიც შეიძლება დახასიათდეს როგორც

gl obal uri, regionul i an l okal uri. Cveul ebriv, l okal urs miakuTvneben im operaciebs, roml ebic saxel mwifos sazRvrebs ar scil deba. regionul i operaciebi scdeba erTi saxel mwifos sazRvrebs, magram rCeba erTi kontinentis fargl ebSi; Sesabamisad, gl obal uroba niSnavs, rom saqmianoba warimarTeba kontinentebS Soris.

Tanamedrove tnk-ebi j er srul ad ar pasuxoben gl obal uri kompaniis k. omaeseul gansazRvrebS. maT SenarCunebul i aqvT sakuTari erovnul i identuroba. maTi didi nawil is saqmianobaSi mkveTradaa gamoxatul i regionul i bazrebiS mniSvnel oba. Tval saCino faqtia, rom es kompaniebi bazirebul ia triadis regioneS da regionul i niSani maT saqmianobaSi Zl ier gamokveTl ia. operaciebisa da ganyofil ebebiS ganl agebiS mixedviT regionul i niSniT gamoirCeva iseTi msxvil i sacal o vaWrobis sferoTi dakavebul i tnk-ebi, rogorebi caa Wal Mart, Sears, K-Mart. Wal Mart-is maRazi ebis 10% da Semosavl ebis mxol od 6% modis NAFTA-s fargl ebs gareT qveynebze. 2001 wel s misi ucxouri gayidvebiS wil i mTl ian gayidvebiS Seadgenda 16,3%-s. mTl iani gayidvebiS 94% ki modis NAFTA-s regioneS. finansur momsaxurebaSi msofli os udidesi tnk Citigroup-is mTl iani Semosavl is 72,7% miRebul ia Crdil oeT amerikaSi ganxorciel ebul i saqmianobis Sedegad¹.

a. ragmanis gamokvl ebebSi naCvenebia, rom msofli os 20 yvel aze "gl obal izebul " tnk-s Soris 9 saqmianobas umTavresad bazirebiS regionis fargl ebSi axorciel ebs.² bevri wamyvani tnk-is gayidvebiS mTl ian mocul obaSi maRal ia regionis fargl ebSi ganxorciel ebul i gayidvebiS wil i. magal iTad, Suez _ 74%, Vodafone _ 93,1%, Stora Enso _ 69,2% gayidvebiS modis evrokavSiris qveynebze³.

gayidvebiS koncentraciis mixedviT Tu SevafasebT, es tnk-ebi gl obal uri kompaniebiS magal iTad ver CaiTvl eba.

¹ Rugman A. The Regional Multinational: MNEs and Global Strategic Management, Cambridge University Press, 2005, gv. 4

² Rugman A. and Verbeke A, Regional Transnationals and and Triad Strategy, Transnational Corporations Journal, Volume13, Number 3, December 2004, gv. 11

³ i qve

მომცემული ნიშნით გლობალურ კომპანიებს შეიძლება მივაკუთვნოთ Nokia
 შიდა რეგიონული გაყიდვების მხოლოდ 49%-ით, Philips Electronics _ 43%, LVMH _
 36%.

გასათვალისწინებელია, რომ მოთანილი მონაცემები ეხება მხოლოდ
 გაყიდვებს და სათანადო ყურადღება არ არის დათმობილი ტიპ-ეზისა და
 სხვადასხვა კვების ადგილზე კომპანიებს. სრის ერთობლივი საერთოების
 შემოსავალი და ტიპ-ების ფარგლებს გარეთ სუბკონტრაქტების განხორციელების
 მზარდი ტენდენციის მიმართ, რის გამოც ისინი ვერ გვაძლევს ტრანსნაციონალური
 კაპიტალის რეალური ღირებულების სურათს. გარდა ამისა, ავტორები არ
 განიხილენ ტიპ-ების ოპერაციების დინამიკას. გლობალიზაცია დინამური
 პროცესია. ამიტომ გაყიდვების მოცულობის შესახებ არსებული მონაცემები
 დინამიკას განიხილვის გარეშე არ გამოდგება იმის უარსაყენად, რომ
 ტანამედროვე ტიპ-ები გლობალურ კომპანიებში გარდაქმნის პროცესში იმყოფებიან.
 ამასთან, რეგიონალიზაცია და გლობალიზაცია მუდმივად
 ერთმანეთს ეხმარებიან პროცესებში. ამიტომ საფუძველს მოკლებული არ არის,
 რომ ზოგიერთი მკვლევარი რეგიონული ოპერაციების მარალ მონაცემებს
 გლობალური სტრატეგიის შემადგენელ ნაწილად მიიჩნევს. ვიდრე კომპანია
 გადართმევს განხორციელოს თუ არა, ან როგორ განხორციელოს ბიზნისი
 მოსწონის რომელიმე რეგიონის მასშტაბით, მას გამოყენებული უნდა ჰქონდეს
 ნატელი გლობალური სტრატეგია; უნდა გააჩნდეს ბიზნისის საერთო სტრატეგია,
 კონკრეტული ამოცანები და შემდეგ შეაფასოს გლობალური სტრატეგიაში
 მოცემული რეგიონის როლი.

ცხრილი 11

პროდუქტი	გადართმეული ებები		
	სტაბილური	რეგიონული განყოფილებები	ეროვნული განყოფილებები
მოსწონი პროდუქტი	გლობალური სტრატეგია		
რეგიონთან ადრტირებული პროდუქტი		რეგიონული სტრატეგია	
ეროვნული დონეზე			ეროვნული

adaptirebul i produqti			strategia
---------------------------	--	--	-----------

wyaro: Rugman A. and Verbeke A, Regional Transnationals and and Triad Strategy, Transnational Corporations Journal, Volume13, Number 3, December 2004, gv. 13 mi xedvi T

tnk-ebis saerTaSoriso operaciebis masStabze warmodgenas gvaZl evs maTi ucxouri gayidvebis wil i gayidvebis mTl ian mocul obaSi. am maCvenebl is dinamikaSi ganxil vis safuZvel ze SesaZl ebel ia vimsjel oT imaze, maRl deba Tu ara saerTaSoriso el ementis mniSvel oba maT saqmianobaSi. cxril Si 12 warmodgenil ia zogierTi wamyvani tnk-is ucxouri gayidvebis wil i 1994-2006 wl ebSi.

cxril i 12.

zogierTi wamyvani tnk-is ucxouri gayidvebis (%) dinamika

#	kompania	ucxouri gayidvebis wil i	
		1994	2006
1	General Electric	20%	45%
2	BP	60%	79%
3	Royal Dutch Shell	54%	57%
4	ExxonMobile Corporation	63%	69%
5	Ford Motor Corporation	29%	48%
6	Procter&Gamble	53%	57%
7	Sony Corporation	69%	73%
8	Hewlett Pakard	36%	64%
9	Nissan Motor	41%	75%
10	Univeler	86%	91%

wyaro: maCvenebl ebi gaangariSebul ia UNCTAD-is World Investment Report 1995 gv. 20-23 da World Investment Report 2007 gv. 229-231 monacemebze dayrdnobi T

monacemebidan irkveva, rom wamyvani tnk-ebis umravl esobam gazarda ucxouri gayidvebi 2000-ian wl ebSi 1990-ian wl ebTan SedarebiT. isini sul ufro met ucxour bazarze arian orientirebul ni.

kompaniebis doneze globalizaciis procesebis siRrmis Sefasebis umniSvnel ovanesi el ementebia gadawyvetil ebaTa miRebis ufl ebamosil ebis koncentracia da produqciis saxe.

firmisTvis sasicocxl od mniSvnel ovani gadawyvetil ebebi or parametrTanaa dakavSirebul i:

1. adgil mdebareobaTa raodenoba, sadac strategiul i gadawyvetil ebebi miReba;

2. firmisTvis specifikuri upiratesobebis gamoyeneba, romelic ar gamomdinareobs adgil mdebareobidan.

swored es upiratesobebi gansazRvra sargeblis miRebas standartizaciisa da saqmianobis integraciis Sedegad. xolo is upiratesobebi, romlebic konkretul i adgil mdebareobidan gamomdinareobs, tnk-ebis sargebel s aZl evs erovnul an regionul doneze adaptaciis SemTxvevaSi.

gaeros mier SemuSavebul i transnational izaciis indeqsi aertianebs kompaniis ucxouri aqtivebis wils aqtivebis mTli an Rirebul ebaSi, ucxour gayidvebs da dasaqmebul ucxoel ebs.

$TNI = (\text{ucxouri aqtivebi} / \text{mTliani aqtivebi} + \text{ucxouri filial ebis gayidvebi} / \text{mTliani gayidvebi} + \text{ucxoel Ta Stati} / \text{mTliani Stati}) : 3$

sxvadasxva qveynis tnk-is indeqsis mixedvit ganxil va cxadyofs, rom tnk-ebi mcire qveyebidan (Svedeti, fineTi, Sveicaria da sxva) axorciel eben operaciebis met mocul obas sazRvargareT, vidre bazirebis qveyanaSi, radgan bazirebis qveynebis SezRuduli Sesazl ebl obebi aZul ebs maTeZebon axali bazrebi da resursebis axali wyaroebi. aSS-s, iaponiis, germaniis tnk-ebis transnational izaciis indeqsis macvenebel i maTTan SedarebiT dabal ia. aRsaniSnavia, rom central uri da aRmosavl eT evropis qveynebis da ganvitarebadi qveynebis tnk-ebi transnational izaciis indeqsi zrdis tendenciit xasiaTdeba.

cxრიl Si 13 mocemul ia tnk-ebi, romlebsac aqvT am indeqsis udidesi mniSvneloba.

100 wamyvani tnk-is transnacional izaciis indeqsis dinamika cxadyofs, rom 1990-iani wl ebis Semdgom misi saSual o mniSvnel oba, rogorc wesi, 50%-s aRemateba. indeqsis cvl il ebaze gavl enas axdens saerTaSoriso Serwymebi da STanTqmebi, radgan misi aqtivizacia amaRI ebs indeqsis mniSvnel obas.

cxril i 13

transnacional izaciis indeqsis udidesi maCvenebl is mqone tnk-ebi,
2006 w.

	tnk	indeqsi (%)	qveyana
1.	Barrick Gold Corp.	94	kanada
2.	Xstrata PLC	92	di di britaneTi
3.	Linde AG	91	germania
4.	Pernod Ricard SA	87	safrangeTi
5.	WPP Group Plc	87	di di britaneTi
6.	Liberty Global Inc	85	aSS
7.	Vodafone Group Plc	85	di di britaneTi
8.	Philips Electronics	85	holandia
9.	Nestle SA	83	Sveicaria
10.	Hutchison Whampoa Limited	82	hon kongi

wyaro: World Investment Report, UNCTAD, 2008, gv. 220-222 mi xedvi T

SemuSavebul ia, aseve, qsel is gavrcel ebis indeqsi (internacional izaciis indeqsi), romel ic ganisazRvrebura rogorc ucxouri filial ebis raodenobis Sefardeba filial ebis saerTo raodenobasTan. ganviTarebul i qveynebis udidesi tnk-ebis filial ebis 70% ganl agebul ia sazRvargareT, xol o ganviTarebadi qveynebis tnk-ebis filial ebis 50% ucxouria.

cxril Si 14 mocemul ia tnk-ebi, roml ebsac aqvT am indeqsis udidesi mniSvnel oba.

cxril i 14

msofli os wamyvani tnk-ebis aTeul i internacional izaciis indeqsis
mi xedvi T, 2006 w.

	tnk	qveyana	indeqsi %
1.	Liberty Global Inc	aSS	97
2.	Eads	hol andia	97
3.	Singtel Ltd.	hol andia	95
4.	Cemex S.A.	meqsi ka	95
5.	Schlumberger Ltd	aSS	94
6.	Thomson Corporation	kanada	94
7.	Nestle SA	Sveicar ia	93
8.	Alcan Inc.	kanada	93
9.	Nokia	fineTi	93
10.	Novartis	Sveicar ia	92

wyar o: World Investment Report, UNCTAD, 2008, gv. 220-222 mi xedvi T

garda aRniSnul i ori indeqsis, 2006 wl idan SemuSavebul ia qsel is geografiul i gavr cel ebis indeqsi (GSI), romel Sic gaTval iswinebul ia ucxouri Svil obil i kompaniebis raodenoba da mimRebi qveynebis raodenoba, sadac kompanias aqvs ganyofil ebebi.

mimRebi qveynebis raodenobis mixedviT (sadac aqvT Svil obil i kompaniebi, roml ebic maT srul mfl obel obaSia) msofil ios udides tnk-ebis Soris ZiriTadad evropul i kompaniebi arian warmodgenil ni. pirvel i poziciebi ukaviaT Deutche Post-s, romel ic saqmianobas axorciel ebs 111 mimReb qveyanaSi, Royal Dutch Shell _ 98 qveyanaSi, Nestle _ 96 qveyanaSi, Siemens _ 89 qveyanaSi, BASF AG – 88 qveyanaSi.¹

amerikul i samrewvel o tnk-ebi iReben maTi Semosavl is naxevars sazRvargareTidan² da maT mier dasaqmebul Ta naxevari ucxoel ebia³. maRal teqnol ogiur dargebSi dasaqmebul Ta 40% ucxoel ia safrangeTSi⁴.

msofil iosi yovel i meaTe adamiani dasaqmebul ia tnk-ebis mier. kompaniis gl obal urobis xarixsze metyvel ebs marTvis umaRl esi donis

¹ World Investment Report, UNCTAD, 2008, gv. 28

² US Direct Investment Abroad, US Bureau of Economic Analysis, 2005, gv. 62

³ US Direct Investment Abroad, US Bureau of Economic Analysis, 2005, gv. 86

⁴ Measuring Globalization: Activities of Multinationals, OECD, 2007/2008 edition, gv. 119

მრავალეროვნული შემადგენლობა და აკვტ ტუ არა იმ კვებების warmომადგენლებს, სადაც განლაგებულია სწილობილი კომპანიები, დაწინაურების შესაძლებლობა მართვის უმარეს დონეზე. ცხრილი 15 warmოდგენილია ტნკები, რომელთაც აკვტ უცხოელთა დასაყმების უდიდესი წილი.

ცხრილი 15

მსოფლიოს წამყვანი ტნკების აწეული უცხოელთა დასაყმების წილის მიხედვით, 2006 წ.

	ტნკ	კვებანა	დასაყმებულთა რაოდენობა		
			მწილიანი	უცხოური	%
1.	Nestle SA	შვეიცარია	265 000	257 434	97,1
2.	Mitsui & Co Ltd	იაპონია	41 761	39 792	95,2
3.	Xstrata PLC	დიდი ბრიტანეთი	28 198	26 506	93,9
4.	Barrick Gold Corp.	კანადა	17 000	15000	93,5
5.	AES Corporation	აშშ	32 000	28 693	89,6
6.	WPP Group Plc	დიდი ბრიტანეთი	77 686	69 202	89,0
7.	Honda Motor Co Ltd	იაპონია	167 231	148 544	88,8
8.	Linde AG	გერმანია	58 835	51 670	87,8
9.	Inbev SA	ჰოლანდია	85 617	73 495	85,8
10.	Philips Electronics	ჰოლანდია	121 732	104 222	85,6

წყარო: World Investment Report, UNCTAD, 2008 გვ. 220-222 მიხედვით

განვითარებულ კვებებს ტნკების უცხოური წილების მერგანჯორცილებული ექსპორტი კვებების მწილიანი ექსპორტის საკმაოდ მარალ წილს შეადგენს. მაგალიტად, 2001 წ. შვედეთის ექსპორტის 31% იყო არაშვედური ტნკების წილი. ეს მაწვენებელი 1996 წელს 11%-ს შეადგენდა.

კორპორაციების გლობალიზაციის დასაბუთებისათვის მხოლოდ გეოგრაფიული წილის არასაკმარისია. აკვტის ისწინააღმდეგობრივი უნდა იყოს, აგრეთვე, კომპანიების სტრატეგია და სტრუქტურის მაქსიატები. რიებულ ებათა დაწინაურების უმარესი გლობალიზაცია ერთდროულად არ ხდება, ამიტომ კომპანიები, რომლებსაც რიებულ ებათა დაწინაურების სხვადასხვა სტრუქტურა აკვტ, გლობალიზაციის სხვადასხვა ხარისხით გამოირწევიან. აკვტის მნიშვნელოვანია როგორც მიმწოდებლის-გამყიდველის (business to customer), ასევე,

mimwodebel i-mwarmoebl is (business to business) urTierTobebi. Tu Rrmavdeba erT-erTi mxaris gl obal izacia, maSin saWiro xdeba meore mxarec akmayofil ebdes gl obal izaciis mocemul i donis moTxovnebs. aqedan gamomdinare, biznesis yovel i mxare unda avsebdes erTmaneTs, rac warmatebis aucil ebel i pirobaa.

anal izSi am aspeqtobis CarTviT ikveTeba is maCvenebl ebi, roml ebic konkretul i kompaniis gl obal izaciis xarixis SefasebisTvisaa saWiro:

- ramdenad msgavsia qveynebis mixedviT biznesis ekonomikuri da samarTI ebrivi garemo;
- ramdenad msgavsia kompaniis klientebis moTxovnil ebebi sxvadasxva qveyanaSi;
- ramdenad Seicavs kompaniis mier sxvadasxva qveyanaSi warmoebul i saqonel i da momsaxureba standartul komponentebis;
- ramdenad urTierTdamokidebul ia distributorebisa da sxva Suamavl ebis saqmianoba da ramdenad msgavsia qveynebis mixedviT gasaRebis qsel is marTvis praqtika;
- ramdenad mniSvnel ovani adgil i ukavia masStabis ekonomias saqonl is Rirebul ebis Tval sazrisiT;
- ramdenad mniSvnel ovan rols asrul ebs msofli o masStabiT axal i saqonl is Semotanis siswrafe kompaniis konkurentunarianobaSi;
- saqonl isa da momsaxurebis gayidvaze teqnikuri faqtorebi axdens met gavlenas Tukul turul i faqtorebi;
- ramdenad msgavsia momxmarebel Ta qceva;
- ramdenad SesaZl ebel ia erT-erTi Svil obil i kompaniis mier miRebul i gamocdil ebis gavrceleba da gamoyeneba sxva qveynebis Svil obil i kompaniebis mier.

rac ufro Zlieria im faqtorebis gavlena, roml ebic ar aiZul ebs kompaniebs adgil obriv pirobebTan adaptacias, miT ufro maRal i iqneba maTi gl obal izaciis xarixi.

aRniSnul i kriteriუმების safuZvel ze, magal iTisTvis, SesaZl ebel ia davaxasiaToT saerTasoris orientaciis mqone erT-erTi udidesi qarTul i

kompaniis, saqarTvel os minisa da mineral uri wyl ebis kompaniis, gl obal izaciis xarixsi. igi saqmianobas axorciel ebs 1995 wl idan da aqvs uaxl esi teqnol ogiebiT aRWurvil i sawarmoebi. wyl ebis Camosxmisa da xarixsis kontrol is monitorings axorciel eben evropel i eqspertebi. kompaniam miRo ISO sertifikati 2007 wel s. mis asortiments Seadgens borj omi kl asikuri, Likani, borj omis wyaroebi da borj omi msubuqi. es produqcis gansakuTrebiT kargadaa cnobil i dsT-s sivrceSi, amavdroul ad, TandaTan popul arul i xdeba aSS-Si, evrokavSirsa da israel Si.

kompania mineral uri wyl ebis eqsports axorciel ebs 1996 wl idan. am xnis ganmavl obaSi gamomJRavnda, rom mas unari Seswevs konkurencia gauwios msofli oSi cnobil brendebis. amJamad borj omis eqsporti Sedis 30 qveynis bazarze. gayidvebis mocul obis mixedviT udidis bazrebs warmoadgenen ukraina, bal tiispireTis qveynebi, yazaxeTi da azerbaijani. 2007 wel s mTI iani gayidvebis 65% modioda sazRvargareTis bazrebze. momaval i sami wl is ganmavl obaSi kompania gegmavs, rom ganaxorciel os 140 mln litri mineral uri wyl is eqsporti¹.

2006 wl is rusul ma embargom kompaniaze ukiduresad mZime zemoqmedeba moaxdina. man, faqtobrivad, erT dReSi dakarga esqportis daaxl oebiT 65%. amis sapauxo strategia, romel sac kompaniam mimarTa, iTval iswinebda RonisZiebebs sami mimarTul ebiT: 1. saerTaSoriso bazrebze produqciis agresiul i marketingi; 2. gayidvebis geografiul i gafarToeba 3. axal i brendebis Semotana. am strategiebis wyal obiT ukrainaSi gayidvebi 50%-iT gaiyarda. kompaniam moaxrexa sxva mniSvnel ovan axal bazrebze Sesvl a, maT Soris, yirgizeTSi, monRol eTSi, tajikeTsa da uzbekeTSi. kompania axorciel ebs RonisZiebebs dasavl eTi da aRmosavl eTi evropis iseT qveynebi Sesavl el ad, rogorbicaa CexeTi, bel gia, pol oneTi da germania. igi, aseve, gegmavs didi britaneTis bazarze SeRwevas. misTvis mimzidvel ia, agreTve, CineTisa da iaponiis bazrebi. garda amisa, borj omi amJamad imkvidrebs poziciebs l aTinuri amerikis qveynebis bazrebze.

¹ Borjomi Consolidates Its Position In Foreign Markets, Interview with Zaza Kikvadze, Director General of Georgian Glass & Mineral Waters, Georgia Today, #413 http://www.georgiatoday.ge/article_details.php?id=5258

gl obal izaciis zemoTaRniSnul i kriteriუმebis gaTval iswinebiT saqarTvel os minisa da mineral uri wyl ebis kompaniis mdgomareoba amgvaria¹:

- wl iuri brunva Seadgens 50 ml n l arze mets;
- sawarmoo simZl avreebi aqvs sam qveyanaSi;
- aqtivebis 80% imyofeba sazRvargareT;
- gayidvebis 1/3 xorciel deba sazRvargareT.

operaciebis geografiul i masStabis gafarToebasTan erTad kompania awydeba sul ufro mraVal feroVan ekonomikur da samarTl ebriv garemos. amitom mas garkveul i cvl il ebebi Seaqvs Tavis zogierT strategiaSi. erT qveyanaSi SeZenil i gamocdil ebis sxva qveynebSi gamoyenebis efeqtianoba SedarebiT dabal ia. miuxedavad, amisa, kompaniis saerto strategiaსა და xedvas misi xel mZRvanel oba axasiaTebს როგორც gl obal urs. misi produqciis – mineral uri wyl ebis - standartizaciis xarisxi maRal ia da moTxovna maTze daaxl oebiT msgavsia სხვადასხვა qveyanaSi. kompania momxmarebel Ta segmentaciis TiTqmis erTნაირ principebs iyenebs. tradiciul ad segmentireba xdeba gazianobis, gamoyenebis xasiaTis (სამკურნალო, სასმელი), და ფაზის (დამალი და მარალი) mixedviT. gasarebis yvel aze mniSvnel ovani arxia tradiciul i sasursaTo მარაზიები. kompania, aseve, iyenebs savaWro warmomadgenel Ta სადისტრიბუციო ქსელს.

amdenad, saqarTvel os minisa da mineral uri wyl ebis kompaniis zoma, sawarmoo baza da brunva ar aris im masStabis, rom tnk-ebis gaeros mier mocemul ganmartebas Seesabamebodes. transnacional izaciis zemoT ganxil ul i Teoriebis umravl esoba kompaniis zomas da warmomadgenl obas mraVal i qveynis bazarze misi gl obal urobis umniSvnel ovanes determinantad miicnevs. Tumca, Tu gavixsenebT “dabadebiT gl obal uri” firmis koncefcias, mcire zomis kompaniac Sesazl ebel ia mivakuTvnoT gl obal ur kompanias misi strategiaსა და orientaciis mixedviT. saqarTvel os minisa da mineral uri wyl ebis kompaniis strategiis maxasiaTebლ ები pasuxobs zemoT CamoTvl il kriteriუმებს, რომლებიც gl obal izaciis xarisxზე მიგვითმის. amdenad, SegვიZl ia miviCნიოT, რომ es

¹ www.businessinfo.ge და <http://www.borjomi.ge/en>

kompania qarTuli "global izebadi" kompaniis erT-erT pirvel magaliTs warmoadgens.

kompaniების global izაციის დონის განსაზრვის ზემოთ მოთანილი კრიტერიუმები შესაძლებელია გამოგვადგეს დარგების global izაციის სიღრმის განსაზრვითვისაც. მ. პორტერის მერ სემოთავაზებულ global uri დარგის განსაზრვება შეიძლება დავაკავსიოთ global uri კომპანიების განსაზრვებასთან. ფირმის კონკურენტული პოზიცია ერთ-ერთი ყვეანასი მნიშვნელოვანი იქნება დამოკიდებული მის კონკურენტული პოზიციზე მეორე ყვეანასი¹ სწორედ მაშინ, როდესაც ფირმის საკმარისობა მრავალი ყვეანის მასშტაბით კოორდინირებული და ინტეგრირებულია. რაც უფრო მეტი global uri ფირმა მოკმეებს დარგში, მით უფრო დიდი იქნება მისი global izაციის ხარისხი. მეორე მხრივ, თუ გავითვალისწინებთ მსოფლიო ეკონომიკის global izაციის ცალკეულ ელემენტებს, შეიძლება ითქვას, რომ დარგის global izაცია დამოკიდებული იქნება: მის მერ warmoebuli საკონსულტაციო და მომსახურებითი საერთაშორისო ვაშრობაზე, საერთაშორისო ინვესტიციებზე ამ დარგის საკმარისი სიმართლის დაფასება და ფასიან კარადებს.

ტრადიციულად, global uri დარგებს მიკუთვნებენ საავტომობილო, მანქანათმშენებლობის, საოფისო-სამსახურეო ტექნიკის და სხვ. დარგებს. გასათვალისწინებელია, რომ global izაციის პროცესების გარმკვეთასთან ერთად, დარგების სულ უფრო ფართო რეიზის global uri დარგისთვის დამახასიათებელი ნიშან-თვისებებს, მათ შორის, ერთი სხედვით, ისეთი ნაკლებად ინტერნაციონალიზებული დარგი, როგორც მშენებლობა. იგი ნებისმერი ეკონომიკის ხერხემალი warmoadgens და ხასიათდება საკმარისი მაშალის კომპლექსურობით, რადგან დავასიებულია აქტივების საერთაშორისო მობილიზებასთან პროექტის ადგილმდებარეობიდან გამომდინარე, ასევე, ადგილობრივი სამუშაოს ჯალის აქტიური მონაწილეობასთან პროექტების შესრულებასი. იგი მშრომობა დავასიებული სხვა დარგებთან, როგორცაა ურავი კონება, საკონსულტაციო მომსახურება და ინჟინირი. მშენებლობის დარგის განვითარებაზე დიდ პრის დამოკიდებული ინფრასტრუქტურის განვითარების დონე, რის გარეშეც global izაციის პროცესი ნებისმერი ყვეანის სრულ ფასიანი მონაწილეობა warmoadgenელია. ამიტომ სამშენებლო სექტორი და ამ დარგში მოკმედი ფირმები საკმარისი დიდ ყურადღებას იკვეთენ.

¹ Porter M. Competition in Global Industries, Harvard Business Schools Press, 1993, გვ. 20

მიუხედავად იმისა, რომ ამ დარგის პროდუქცია ნაკლებადაა ცართული საერთაშორისო ვაჭრობაში, ხოლო ცალკეულ კვებებს ამ დარგში ზირითადი უწევს ადგილი ფირმებს უწევს, მსხვილი ბიზნესის სექტორი უფრო გლობალური ხდება. სავაჭრო ნაკლებების “ნაკლებობა” ახდენს საერთაშორისო ინვესტიციები, საერთაშორისო დეველოპერული პროექტები, ერთობლივი საწარმოები. დრედრები მსხვილი ბიზნესის გლობალური დარგის გაწევის უწყისი დანახარჯები 4 ტრილიონ დოლარს არწევს.¹ ორგანიზაცია Global Insight (აკვებებს ეკონომიკურ, ფინანსურ, დარგობრივ ინფორმაციას მონაცემების მექანიზმის ანალიზის დაყრდნობით) აკვებებს დებიტ გრელ ვადიან პროგნოზს მსხვილი ბიზნესის გლობალური დარგის განვითარების შესახებ და არწევს, რომ 2012 წლისთვის ამ დარგის განხორციელება ინვესტიციების ზრდის ტემპი 5%-ს მიაწევს².

მსხვილი ბიზნესის მონაცემების მიუხედავად ცართული ფირმების წრეში მრავალფეროვანია, დაყრდნობის ადგილი ფირმებიდან, დამატარებელი მსხვილი ტრანსნაციონალური კორპორაციები. ჟურნალი Engineering News Record³ აკვებებს მსხვილი ბიზნესის სექტორში წარმოდგენილი 225 საერთაშორისო კონტრაქტორის რეიტინგს უწყობს და მიწევს მსხვილი ბიზნესის სექტორის სექტორის კომპანია, უწყობს მსხვილი ბიზნესის მარაგის მიწევს 2008 წლის მოცემულია ცხრილი 16.

ცხრილი 16

საერთაშორისო კონტრაქტორები უწყობს მსხვილი ბიზნესის მიწევს

კომპანია	კვებანა	მსხვილი ბიზნესი		
		უწყობს	მტილიანი	მიწევს %
TECHNIP	საფრანგეთი	9,843.0	10,004.0	98
SAIPEM	იტალია	11,339.0	11,757.0	96
HOCHTIEF AG	გერმანია	21,313.4	23,861.0	89
BOVIS LEND LEASE	ავსტრალია	8,011.2	9,648.7	83
STRABAG SE	ავსტრია	12,689.2	15,797.0	80

¹ Jamagidze L. Construction Industry In International Business, Building Entrepreneurship and Immovable property, Proceedings of International Conference, Varna, 2005, გვ. 153

² <http://www.globalinsight.com/Construction>

³ www.enr.com

SKANSKA AB	SvedeTi	13,982.2	18,546.9	75
BECHTE	aSS	11,742.0	17,696.0	66

WYARO: Top 225 International Contractors, 2008,
enr.construction.com/people/topLists/topIntlCont/topIntlCont_1-50.asp

reitingis monacemebis mixedviT, garda ganviTarebul i qveynebis tnk-ebisa, mSenebl obis saerTaSoriso bazarze sul ufro aqtiurdebian ganviTarebadi qveynebis tnk-ebi (CineTi, samx. korea, TurqeTi). aRsaniSnavia, rom ganviTarebadi qveynebis tnk-ebis gaaqtiureba 1970-iani wl ebis bol odan gaxda Tval saCino. isini cdil oben swrafad aiTvison organizaciul i, operaciul i da mmarTvel obiTi SesaZl ebl obebi, rac gl obal ur kompaniebs gaaCniaT. gansakuTrebiT mZl avri poziciebi regionul da gl obal ur bazrebze moipoves koreul ma samSenebl o tnk-ebma. es, garkveul wil ad, saxel mwifos mxardaWeris pol itikiTac iyo ganpirobebul i. samxreT koreis mTavrobam mSenebl oba CarTo strategiul i mniSnel obis dargebis kategoriaSi. koreul tnk-ebis konkurencias uweven Turqul i samSenebl o kompaniebi. mSenebl oba kapital tevadi dargia, amitom saxel mwifos xel Sewyoba, savaWro barierebis Sencireba, eqsportis waxal isebis programebi am dargis kompaniebis saerTaSoriso eqspansiis ganmsazRvrel i faqtoria. miuxedavad imisa, rom ganviTarebadi qveynebis samSenebl o kompaniebis mier miwodebul i momsaxurebis xarisxi bevrad CamorCeba evropul standartis, isini mniSnel ovan konkurencias uweven evropul samSenebl o kompaniebs, radgan iyeneben iaf samuSao Zal as.

mSenebl obis dargi proeqtebis Sesrul ebaze dafuZnebul ia dargia, amitom misi gl obal izacia ukavSirdeba e.w. outsourcing-isa da ofSoringis tendenciebis gaZl ierebas, roca cal keul i momsaxurebis miwodeba gadadis saerTaSoriso subkontraqtorebis pasuxismgebl obaSi. magal iTad, aSS-s samSenebl o seqtoris operaciebis didi nawil i gadadis indoeTsa da CineTSi¹. amas xel s uwyobs ara marto SedarebiT iafi muSaxel is arseboba,

¹ Sattineni A. Outsourcing and Off-shoring: options for US Construction Industry, International Business and Economic Research Journal, May, 2008, Volume 7, Number 5 gv. 59

aramed am qveynebsi sainformacio teqno logiebis ganvitarebis sakmarisi done imisaTvis, rom es operaciebi dabal i danaxarj ebiT Sesrul des.

erToblivi sawarmoebis Seqmna adgil obriv da ucxour kompaniebs Soris mSenebl obis dargSi, aseve, damaxasiaTebel i movl enaa da ukavSirdeba proeqtebis dafinansebis, teqno logiebis da nou-haus gadacemis saWiroebas, aseve, ucxouri firmebisatvis adgil obrivi kanonmdebl obisa da wesebis gacnobaSi daxmarebas. partniorobis sxva formebis gamoyenebis SemTxvevaSi momsaxurebis ganxorciel eba SeiZl eba daekisros erT partniors, romelic mTel samusaos Seasrul ebs, an ramdenime special izebul subkontraqtors, romlebic samusaobis sxvadasxva nawilze arian pasuxismgebelni. mSenebl obis dargis zogierT gl obal ur kompanias SedarebiT unificirebuli moTxovnebi aqvs da axali ucxouri operaciebis ganvitarebisatvis iyeneben ukve gamocdil da sando partniorebs. amdenad, firmaTaSorisi TanamSroml obis gaaqtiureba mniSvnel ovania mocemul i dargis gl obal izaciis procesSi.

2.2. tnk-ebis samoqmedo garemos maxasiaTebel ebi

Tanamedrove saerTaSoriso ekonomikuri urTierTobebi warmogvidgeba, rogorc saqonlis, momsaxurebisa da kapitalis yvela nakadis momcveli saqonel moZraobisa da intel eqtualuri saqmianobis Sedegebis gacvlis gl obaluri sistema.

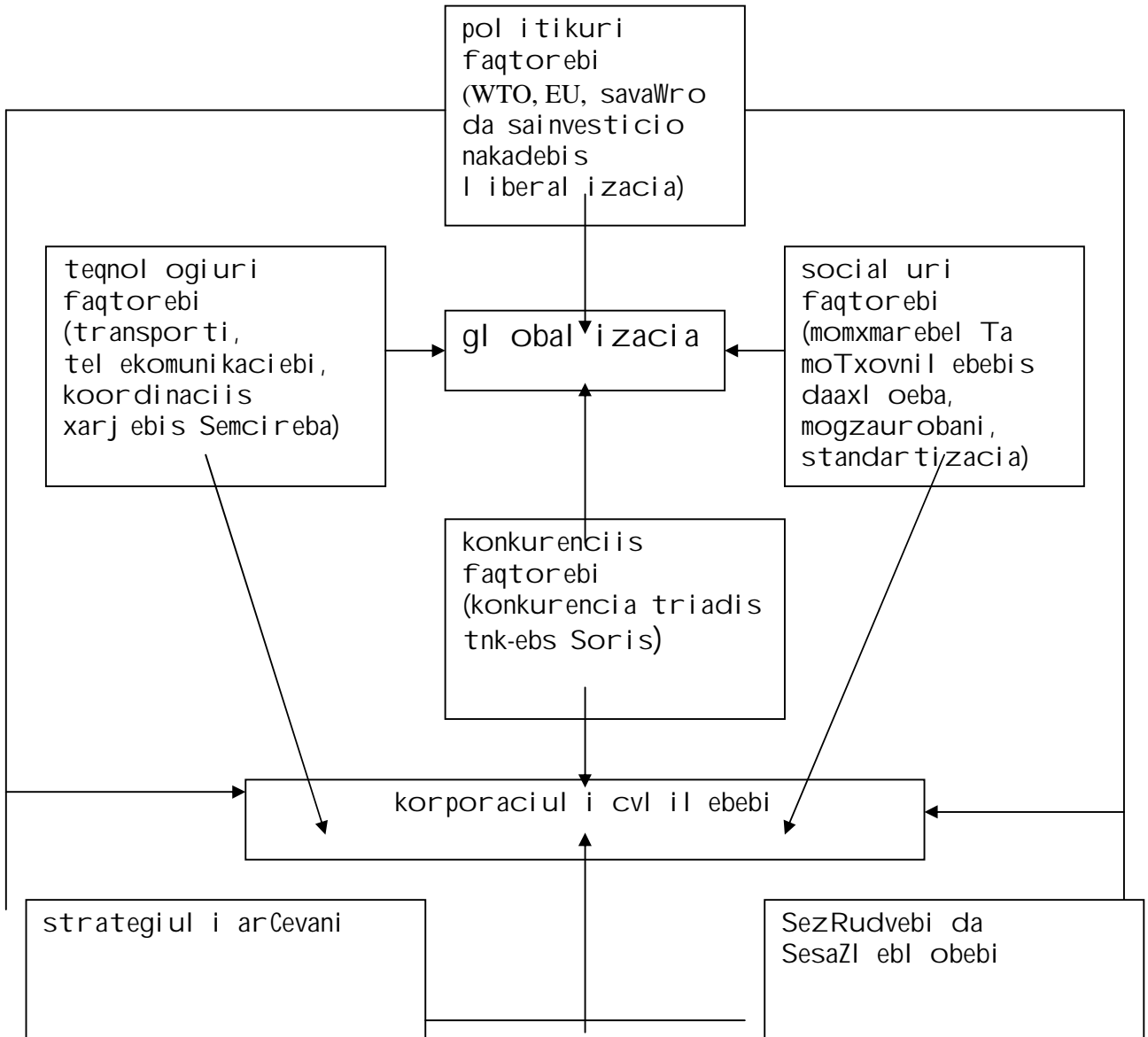
qveynebs Soris urTierTdamokidebul ebis gaRrmaveba Tanamedrove real obaa. am urTierTdamokidebul ebis bevri aspekti dadebiti Sedegebis montania, Tundac im Tval sazrisiT, rom Sesazl ebel ia mravali probl emis winaaRmdeg erToblivi Zal isxmevit brZola.

Tanamedrove korporaciebi awydebian sul ufro arastabil ur garemos, sadac mimdinareobs geopolitikuri, ekonomikuri, teqno logiuri, socialuri, kul turuli cvlilebebi. nax. 2-ze warmodgenilia faqtorebi, romlebic kompl eqsurad ayalibebs gl obal ur ekonomikur sivrces.

korporaciis gare garemowevol as axdens Sida garemowe. mas Semdeg, rac ganxorcieldeba saerTaSoriso garemos dinamikis gaanalizeba

სხვადასხვა კუთხით, შესაძლებელია შესაფასდეს სტრატეგიული განვითარება იმ კორპორაციებში, რომლებიც გლობალურ კორპორაციებად გარდაქმნის პროცესში არიან.

გლობალიზაციის პროცესების დაწყებას XX საუკუნის 90-იან წლებში დაიწყო, ხოლო მისი განვითარება, როგორც:

ნახ. 2. გლობალური კომპანიების სამომავლო განვითარების ფაქტორები

ა) ცვლილებები უწყვეტად, სატრანსპორტო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების, რაც უზრუნველყოფს მრავალფეროვანი სახის საკონსულტაციო და მომსახურების უწყვეტ და გადამადგილებას უფრო სწრაფად და იაფად;

informaciis swraf gacvl as da swraf reagirebas garemos faqtorebze. sainformacio teqno logiebis ganviTareba xel s uwyobs rogorc bazrebis, aseve, saqmianobis gl obal ur koordinacias.

b) ekonomikis liberalizaciis politika, rac uzrunvel yofs savaWro da sainvesticio saqmianobis SeuzRudaobas.

g) msofilios wamyvan qveynebsi realuri Semosavlebis zrda, ramac amaRI a moTxovna saqonel sa da momsaxurebaze;

d) gl obal uri institutebi;

msofilio savaWro sistemis liberalizacia da saerTaSoriso finansuri bazrebis swrafi zrda tnk-ebis samoqmedo garemos umTavresi ekonomikuri faqtorebia. rogorc mokl evadiani, aseve, grZel vadiani kapitalis bazrebis zrda metad mniSvnelovania kompaniebsaTvis, romel Tac yovel dRiurad sul ufro didi moculobis finansuri resursebis esaWi roebaT, amitom finansuri bazrebis zrda da kompaniebis zrda erTdroul adimdinareobs.

kompaniebis gare garemosi mravl ad moqmedeben konkurenciis faqtorebi – maRal xarixovani saqonlisa da momsaxurebis simravle, saqonel-substitutebi, momxmarebelTa gemovnebis daxvewa aiZulebs kompaniebs mudmivad koncentrirebulni iyvnen momxmarebel ebze, moizion Semosavlis axali wyaroebi SeinarCunon myari urTierTobebl momwodebel ebTan, distributorebTan da klientebTan.

regionalizaciis tendenciebis gaRrmavebasTan erTad tnk-ebic diloben ganamtkicon sakuTari poziciebi regionul bazrebez. amasTan, triadis wamyvani regionebl geografiul adaxl osaa qveynebTan, romlebic tnk-ebisTvis warmoadgenen dabalidanaxarjebis mqone warmoebl ganlagebis adgil ebs (magaliTad, latinuri amerikis qveynebi, aRmosavleTi evropal, mal aizia da vietnami). amitom, mosal odnelia, rom momaval Si amaRI deba ara Sidaregionuli vaWroblis wili, aramed regionTaSorisi vaWroblis wili da es, savaraudod, mniSvnelovan wliis Seitans ekonomikuri ganviTarebl doneblis daaxl oebaSi.

kompaniebl diloben moipovon konkurentuli pozicia, romelic uzrunvel yofs gl obal izaciis Semdgom gaRrmavebas. sainformacio

teqnoლოგიები, კაპიტალის ბაზრების მარალ ინტეგრირებულ ობა, სერვისები და სტანტუმები ამის მაკვენებელია.

გამომდინარე ეკონომიკური ფაქტორებიდან, ტექნიკის წინაშე უამრავი იმ ახალი ამოცანები უკავსირდება:

- სულ უფრო მზარდ კონკურენციას ტექნიკის სფერო;
- ცვლილებების მსოფლიოში ეკონომიკური აქტივობის გადანაწილება რეგიონული სავაჭრო ბლოკების მნიშვნელობის ზრდის გამო;
- სტრატეგიების ამოკმედების აუცილებლობა, რომლებიც უზრუნველყოფს მათთვის მაკსიმალურ უპირატესობებს ლიბერალიზებულ ვაჭრობიდან და საინვესტიციო საკმანიობიდან;

teqnoლოგიურ წინსვლას მიუყვართ გლობალურ ეკონომიკურ ზრდაში, რაც მაკვენებელია ნ. კონდრატევის Teორიაში¹. მის მიხედვით, ეკონომიკური ციკლები მეორდება 50 წლიანი სუალედიტ და დაკავსირებულა teqnoლოგიური ცვლილებების ფაზებთან. ბოლო ციკლი (დაიწყო 1980-90-იან წლებში) საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტარსარმოდგენს და მის წარმართვით ადგილებიანი ფირმატაყსელები, რომლებიც კომპიუტერული და საკომუნიკაციო teqnoლოგიებზე დაფუძნებულ წარმოებასა და კონტროლის სისტემების იყენებენ. გრძელვადიან პერიოდში teqnoლოგიური განვითარების ტენდენციები იწვევს ცვლილებების სხვადასხვა სახის საკმანიობის ადგილმდებარეობაში, კონტროლსა და მართვაში კვეთებისა და რეგიონების მიხედვით.

teqnoლოგიების გავლენა ტექნიკის ფუნქციონირების ტვალსაზრისით აისახება მათ ორგანიზაციაში მომხდარ ცვლილებებში, ინოვაციებზე წარმოებაში, გაყიდვებსა და მარკეტინგში.

საინფორმაციო teqnoლოგიების განვითარებამ, ერთი მხრივ, განაპირობა კომპიუტერული და პროგრამული უზრუნველყოფის შესაძლებლობების გაფართოება, მეორე მხრივ, შეამცირა მათი ერთეული სანაქარჯები. დარსარსებობს გლობალური საინფორმაციო ინფრასტრუქტურა ინტერნეტის სახით, რომლის გამოყენება ცვლის ბიზნესის განხორციელების პრაქტიკას. იმის გამო, რომ ვებ-საინფორმაციის განთავსებისა და ინტერნეტის სარგებლობის ხარჯები მნიშვნელოვნად შემცირდა, იგი შესაძლებელია კლიენტთა სულ უფრო მზარდ

¹ Huggill P. J. World Trade Since 1431: Geography, Technology, and Capitalism, JHU Press, 1993, გვ. 9

raodenobas. internetis gamoyeneba bevrad uwyobs xel s inovaciuri, sawarmoo, momsaxurebis procesebis gaumj obesebas.

1990-iani wl ebidan tnk-ebis winaSe mdgomi erT-erTi umTavresi mmarTvel obiTi amocanaa repozicireba el eqtronul sabazro sivrceSi, romel ic dabal i transaqciuri xarj ebiT xasiaTdeba.

organizacia Internet World Stats monacemebis Tanaxmad, dRes msofli o mosaxl eobis 21%-ze meti internetis momxmarebel ia. cxril Si 17 mocemul ia internetis momxmarebel Ta wil i zogierTi qveynis mosaxl eobaSi.

cxril i 17

internetis momxmarebl ebi sxvadasxva qveyanaSi 2008 w.

	qveyana	internetis momxmarebl ebi (% mosaxl eobaSi)
1	hol andia	90,1
2	norvegia	87,7
3	kanada	84,3
4	SvedeTi	77,4
5	iaponia	73,8
6	portugal ia	72,9
7	aSS	72,3
8	samxreT korea	70,7
9	germania	68,6
10	fineTi	68,6

wyarO: www.internetworldstats.org

amave organizaciis monacemebiT, internetis momxmarebel Ta procentul i zrda 2000-2008 wl ebSi yvel aze maRal i iyo central uri aRmosavl eTisa da afrikis regionebsi. monacemebis warmodgenil ia cxril Si 18.

cxril i 18

internetis momxmarebel Ta zrda procentul ad msofli ios sxvadasxva regionSi 2000-2008 ww.

regioni	zrda %	wil i	msofli o
---------	--------	-------	----------

		მომხმარებლები %
აფრიკა	1.031,2	5,3
აზია	406,1	39,5
ევროპა	266,0	26,3
ცენტრალური ამოსავლები	1.176,8	2,9
კრ. ამერიკა	129,6	17,0
ლათინური ამერიკა	669,3	9,5
ავსტრალია და ოკეანეთი	265,1	1,4
მსოფლიო	305,5	100

წყარო: www.internetworldstats.org

გლობალიზაციის ინფრასტრუქტურა, ზეპირტერიტორიული სივრცეების ფორმირება უსაზღვრო შესაძლებლობებს უზრუნველყოფს. კომპანიებმა, რომელთა საკმარისობა დამატებითია საინფორმაციო ტექნოლოგიებთან, ტელეკომუნიკაციებთან, ელექტრონულ მედიასა და ტრანსპორტულ ფინანსებთან 1970-იანი წლების შემდგომი სწრაფი განვითარების ტაქტიკური პოზიციები მსოფლიო ფინანსურ ბაზრებზე. ეს დარგები არა მარტო ემსახურებიან სხვა ტრადიციულ სფეროებს, არამედ, თავის მხრივ, უზრუნველყოფენ სფეროებს ურთოდენს. სიმკვრივეს ცენტრირებულ ობიექტებს უზრუნველყოფს (ფინანსები, ინფორმაცია და კომუნიკაციები) სფეროების კონცენტრირება. ტერიტორიული განვითარების მკვლელობის ბიზნესის მოგების წყარო უმთავრესად არსებობდა სოფლის მეურნეობის, მონპოველობის და გადამამუშავების მრეწველობის დარგებში. გლობალიზაციის პროცესში კი დამატებითი მოგების წყაროები არის ელექტრონული ვაჭრობის, მონაცემთა დამუშავების, საინფორმაციო მონაცემების სფეროები. 1990-იან წლებში საგარეო ვაჭრობის მხოლოდ 5% იყო უსაზღვროდ დამატებითი კვეთის სფეროს "რეალური" საკონტაქტო მოზარობასთან.¹

www-IT განხორციელებული ვაჭრობები ყოველწლიურად დიდ ტემპით იზრდება. მატი მთლიანი ობიექტი 1997 წელს 7,5 მლრდ დოლარს შეადგენდა, ხოლო უკვე 2003 წელს მხოლოდ აშშ-ში 300 მლრდ დოლარს მიაღწია.² მაგალიტად, კომპანია Dell Computers ინტერნეტის მეშვეობით ყოველწლიურად 4 მლნ დოლარს გაყიდვებს

¹ I. Sholte, Global Capitalism and the State, International; Affairs, 1997, N3, გვ. 430

² Ch Hill, International Business: Competing in the Global Marketplace, 2003, გვ.73

axorciel ebs, xolo Cisco Systems _ 20 mln dol aris Rirebul ebs garigebebs. organizacia Foreign Policy-s global izaciis indeqsSi oTxi maCvenebl idan erT-erTia sainformacio kavSirebi _ internetis moxmarebis maCvenebeli. yovel wliurad izrdeba axali momxmarebel ebs internetSi CarTvis tempi, rogorc ganvitarebul, aseve, ganvitarebad qveynebsi. ukanasknel wlebsi ganvitarebad qveynebsi internetSi CarTvis tempi samjer amaRI da¹.

aSS sainformacio teqnol ogiebze xarjavs mSp-s 8.8%². es ufro metia, vidre misi danaxarjebi samecniero kvlebeze. TiTqmis amdenives xarjavs CineTi (mSp-s 8.4%). Ria sainformacio sivrdis arseboba, miuxedavad qveynis Sidapolitikuri vitarebisa, Sedis yvela ganvitarebuli qveynis interesebsi. am sferoSi lideris pozicias inarCuneben iaponia, romlis danaxarjebi 1 sul mosaxleze 2500 aSS dol aria da Sveicaria _ 3150 dol ari³.

teqnol ogiuri miRwevebi cvlis rogorc sawarmoo procesebs, aseve, produqciis dizainsa da maxasiaTebl ebs. cifrul kontrolze dafuznebuli meTodebisa da kompiuteruli dizainis meTodebis (CAD_CAM) gamoyenebis saSual ebit moxda moqnil sawarmoo sistemebze (FMS) gadasvla. ocdameerte saukunesi teqnol ogiebis xel misawvdomoba da gamoyenebis Sesazlebi oba globaluri biznesis warmatebis umniSvnelovanesi determinantia.

teqnol ogiuri ganvitarebis done msflios sxvadasxva nawilSi, rasakvirvelia, erTnairi ar aris. gansxvavebebi asaxulia teqnol ogiur moRwevata indeqsSi, romlis mixedvit qveynebi Semdeg jgufebad arian dayofil i: 1. lideri (sul 18 qveyana); 2. potenciuri lideri (sul 19 qveyana); 3. teqnol ogiebis dinamikurad damnergavi qveynebi (sul 26 qveyana); 4. marginaluri qveynebi (sul 9 qveyana); 5. danarCeni qveynebi⁴.

Tanamedrove globaluri politikuri da socialur-ekonomikuri problemebi, iseve, rogorc geopolitikuri konfliqtebi, xel suSli is

¹ www.foreignpolicy.org

² OECD, ITS database

³ OECD, ITS database

⁴ yorRanaSvili I. Intel eqtualuri kapitali da teqnol ogiebis saerTasoris gadacema, Tb., 2004, gv. 88

qveynebis daaxl oebas da, amdenad, kompaniebs axal i bazrebis ZiebaSi. gl obal izaciis asimetriul i xasiaTi sirTul eebis qmnis firmebisaTvis, roml ebic miznad isaxaven gl obal ur bazrebze damkvidrebas.

ufskrul i ekonomikuri ganviTarebis doneebis Soris ganviTarebul da ganviTarebadi qveynebis erT j gufs Soris Zl ier didia. Sesabamisad, mosaxl eobis did nawil i gamodevnil ia gl obal uri bazridan. 1,2 ml rd adamiani cxovrobs ukidures siRaribeSi; afrikis zogierT ukiduresad CamorCenil qveyanaSi TiTqmis ar miemarTeba tnk-ebis investiciebi da maT ekonomikaSi ar SeimCneba ganviTarebis raime arsebiTi tendenciebi.

politikuri faqtorebi tnk-ebis samoqmedo garemoSi metad mniSvnel ovania da mosal odnel ia, rom maTi zemoqmedebis Sedegebs eqneba grZel vadiani xasiaTi tnk-ebis ganviTarebis tendenciebis Camoyal ibebaSi. es faqtorebia:

- nakl ebad ganviTarebul i qveynebis da yofil i social isturi sistemis qveynebis gl obal ur ekonomikaSi integrirebis aucil ebl oba;
- qveynebs Soris ekonomikuri uTanabrobis daZl evis probl emebi da SesaZl ebl obebi;
- tnk-ebis ekonomikuri potencial is zrdis Sedegad kontrol is real uri centris arsebobis probl emebi;
- saerTaSoriso da regionul i organizaciebis roli saerTaSoriso vaWrobisa da investiciebis ganxorciel ebaSi;
- garemos dacvasa da Sesabamisi politikis SemuSavebis aucil ebl obasTan dakavSirebul i sakiTxebi.

aRniSnul sakiTxebis aqvT, aseve, ekonomikuri ganzomil eba, rac kidev erTxel naTel s xdis ekonomikuri da politikuri sakiTxebis urTierTgadaj aWvul obas.

gl obal izaciis procesebs Tanamedrove etapze aqvs mniSvnel ovani instituciuri mxardaWera, ris dadasturebaca UN-is, WTO-s, OECD-is, IMF-is, msofli o bankisa da sxva saerTaSoriso organizaciebis saqmi anoba. aTaswl eul is ganviTarebis miznebSi dasaxul ia siRaribeSi mcxovrebi mosaxl eobis raodenobis orjer Semcireba 2015 wl isTvis, sayovel Tao

dawyebiTi ganaTi ebis uzrunvel yofa yvel a qveyanaSi, genderul i Tanasworobis miRweva, bavSvTa sikvdil ianobis 2/3-iT Semcireba da mdgradi ganviTarebis erovnul i koncefciebis amoqmedeba¹.

am miznebis realizacia, ra Tqma unda, social uri da moral uri imperativa, magram, amavdroul ad, ukavSirdeba mzardi urTierTdamokidebul ebis gaazrebas, radgan msofi ios ama Tu im nawil Si mimdinare procesebis Sedegebi swrafad vrcel deba mis danarCen nawil ebSi. gl obal izaciis asimetriul obis daZl eva metad mniSvnel ovania, radgan gl obal uri ekonomika real urad ver ifunqcionirebs gl obal ur bazrebSi yvel a qveynis CarTvis gareSe.

2.3. tnk-ebisa da saxel mwifoebis urTierTobis sakiTxi

Tanamedrove msofi io ekonomikaSi paral el urad Tanaarseboben tnk-ebi da gl obal uri kompaniebi. tnk-ebSi centralizebul i marTva Sexamebul ia sxva qveynebSi ganlagebul i iuridiul i pirebisa da struqturul i erTeul ebis damoukidebl obis garkveul xarisXTan. tnk-ebis saqmiანობის masStabebi sul ufro farTovdeba, icvl eba maTi strategiebi da organizacia, xdeba maTi gardaqmna gl obal ur kompaniebad. msofi io ekonomikis gl obal izaciis siRrme msofi ioSi arsebul i normebis, standartebis, maregul irebel i wesebis, politikis, teqniki faqtorebis daaxl oebis, aseve, kul turasa da gemovnebaSi arsebul i gansxvavebebis Semcirebis procesebiT, tnk-ebisa da gl obal uri kompaniebis saqmiანობის masStabebiTa da maTi Tvisobrivi transformaciebiT gani sazRvreba.

am procesebSi saxel mwifos rols gl obal izaciis sxvadasxva koncefcia sxvadasxvagvarad afasebs. gl obal izaciis procesi iwevs fundamentur cvl il ebebs saxel mwifoebisa da bazrebs Soris urTierTobebSi. SeiZl eba iTqvas, rom dRes gl obal izaciis procesis rogorc saxel mwifoebis mzardi urTierTdamokidebul ebis mimarT yuradRebas Crdil avs mZl avri gl obal uri subieqtების mimarT yuradReba, radgan am urTierTdamokidebul ebas ganapirobebs saqonl is, momsaxurebis teqnologiების nakadebis sazRvrebs miRma gadaadgil ebis mzardi tempi,

¹ United Nations Millenium Development goals <http://www.un.org/millenniumgoals/>

raSic swored gl obal uri biznes-subieqtebi (tnk-ebi) asrul eben wamyvan rols.

Tanamedrove msofilio vitardeba rogorc ertiani sistema, romlis farglebSi Tanaarseboben tnk-ebi da nacional uri ekonomikuri sivrceebi. transnacional uri sawarmoo sistema zemoqmedebs erovnuli ekonomikების ganvitarebaze. saqonlis, momsaxurebis, kapitalisa da teqnologiების firmaTasoris da Sidasafirmo nakadebi mnisvnelovan gavlenas axdens calkeuli qveynebis eqsportze da gansazRvavs qveynebis saerTasoris specializacias. tnk-ebisa da erovnuli saxelmwifoების urTierTobaSi Sesamcnevia rogorc winaarmdegobani, aseve, urTierTxel sayreli Tanamsromloba. kriteriumi, romelic am Tanamsromlobis efeqtianobazemetyvel ebs, aris korporაციების მტიანი მოგებისა და საზოგადოების კეთილდროების მაქსიმაცია.

tnk-ebisa და saxelmwifoების urTierTobaSi istoriul ad Senisneboda rogorc მტრული, aseve, harmonიული დამოკიდებულების ფაზები. მაგალითად, მეოცე საუკუნის 50-60-იან წლებში tnk-ების როლს saxelmwifoები საკმაოდ პოზიტიურად აფასებდნენ. 60-იანი წლების ბოლოს და 70-იანი წლების დასაწყისში განვითარებად ყვენებში tnk-ებს საკმაოდ ხშირად აკრიტიკებდნენ და უბოძებდნენ "monopolისტურ მონსტრებს". ამის შემდგომ დამოკიდებულება კვლავ შეიცვალა და ისინი მიწვეული იყვნენ უცხოური კაპიტალის, ტექნოლოგიებისა და ნიუ-हाუს მისვლელთა წარმოად.¹

1970-იან წლებში J. Haimmerma² მიაჩნია ყურადღება მნიშვნელოვანია გაზიარებული ზალაულებას და saxelmwifოსთან მათი urTierTობის საკითხებს. მისაწინააღმდეგეობაში ხაზგასმულია, რომ tnk-ების საკმარისობისა და ზალაულებების ზრდა ასუბსტანციურად erovnuli saxelmwifoების დამოკიდებულებას. ამ კუთხით განსაკუთრებით ტვალსაჩინოა ორი ასპექტი: სუვერენიტეტის რჩევა და ეკონომიკური პოლიტიკის ტრადიციული ინსტრუმენტების არაეფექტიანობა.

¹ Cordey P. A., Business and State Relations in Latin America, The Role of Transnational Corporations, University of Fribourg, 2005, გვ. 100

² Ietto-Gillies G. Hymer, the Nation-state and the Determinants of MNCs' Activities, South Bank University, 2001, გვ.

mixedavad amisa, aSkaraa, rom tnk-ebi garkveul i ekonomikuri sistemis fargl ebSi moqmedeben da saWiroa rogorc am ekonomikuri sistemis, ise tnk-ebis saqmianobis swori marTva.

tnk-ebisa da saxel mwifoebis sruliad gansxvavebul i miznebi amoZravebT. saxel mwifos iseTi ekonomikuri mizani, rogoricaa axal bazrebze damkvidreba emTxveva tnk-ebis interesebis, magram sxva miznebi, magal iTad, social uri struqturebisa da kul turul i Rirebul ebebis SenarCuneba, garemos dacva, ekonomikuri avtonomiurobis SenarCuneba ar dgas tnk-ebis saqmianobis dRis wesrigSi. gasaTval iswinebel ia, rom saxel mwifos avtonomia absol uturi arasdros yofil a. Ria ekonomikis pirobebSi saxel mwifos uxdeba daabal ansos al ternativebi transnacional uri ekonomikuri saqmianobidan miRebul sargebel sa da avtonomiurobas Soris. sazRvrebis gaxsnisas yovel i saxel mwifo cdil obs SeinarCunos avtonomiurobis rac SeiZl eba maRal i xarisxi. magram gl obal izaciis pirobebSi transnacional uri kompaniebis fardobiTi zemoqmedeba maRl deba. qsel uri organizaciul i struqturebis gavrcel eba, bazrebis urTierTgadaxl arTva, teqnologi ebis strategiul i mniSvnel oba aiZul ebs saxel mwifoebis CaerTon gl obal ur ekonomikur sistemaSi, Tu surT saerTaSoriso konkurentunarianobis SenarCuneba.

saxel mwifos funqciebi - kanonierebis uzrunvel yofa da stabil izacia - tnk-ebis interesebisac pasuxobs. sustma saxel mwifom SesaZl ebel ia probl emebi Seuqmnas tnk-ebis, iseve, rogorc sxva subieqtebis funqcionirebas. nebismieri bazari saWiroebs maregul irebel wesebs, romel sac umTavresad saxel mwifo ayal ibebs, amitom saxel mwifoebis kvl av aqvT aucil ebel i funqciebi transnacional uri kapital is batonobis pirobebSi. magal iTad, gl obal ur firmebs aucil ebl ad sWirdebaT sakuTrebis dacul obis saTanado garantiebi, romel ic maT saxel mwifom unda misces. SeiZl eba iTqvas, rom gl obal izaciis procesi garkveul aspeqtebSi iqneboda ufro nel i, rom ara saxel mwifos xel Semwyobi RonisZiebebi. saxel mwifos am Tu im strategiasa da pol itikas SeuZl ia Seqmnas xel sayrel i an xel isSemSl el i pirobebi gl obal izaciis procesebis ganviTarebisaTvis. amitom aqtual uria is, Tu ra transformaciebs ganicdis saxel mwifo gl obal izaciis pirobebSi da

rogor gardaqmnis Tavis SesaZl ebl obebs am procesTan adaptaciis mizniT. magal iTad, iaponuri tnk-ebis maRal i zrdis tempi da internacional izacia saavtomobil o da el eqtronikis seqtorebSi 1980-90-ian wl ebSi bevrma mkvl evarma axsna, rogorc maTi erovnul i ekonomikuri da politikuri institutebidan gamomdinare unikal uri konkurentul i upiratesobis Sedegi. didi roli hqonda, aseve, saxel mwifos aziis qveynebis firmebis internacional izaciis procesSi.

garda aRniSnul isa, saxel mwifo pirdapir monawilebs transnacionalur ekonomikur saqmianobaSi saxel mwifo sakuTrebaSi arsebuli tnk-ebis saSual ebiT. saxel mwifo tnk-ebi iqmneba raime strategiuli ekonomikuri miznebisatvis. bevri maTgani saqmi anobs sanavTobo da maRal teqnologiur dargebSi. saxel mwifos, aseve, SeuZlia Seasrul os erTgvari filtris roli im investiciebis mimarT, romlebic erovnul miznebs ar pasuxobs. magal iTad, 1979 wels, roca CineTma pirvel ad gaxsna sazRvrebi ucxouri kapital istvis, Seqmna specialuri ekonomikuri zonebi. am zonebis gareT teritoriebi ar yofila Ria ucxouri investiciebisTvis 1980-iani wlebis Sua xanebamde, vidre CineTis mTavrobam ar dainaxais realuri sargebeli, romelic ucxouri tnk-ebis investiciebs mohyva.

Tumca yovelive es ar niSnavs, rom globalizaciis pirobebSi saxel mwifos mniSvneloba cvlilebs ar ganicdis. i. Soltes mixedviT, saxel mwifoebi kargaven suverenitetis nawils. suverenitetis tradiciuli gageba globalizaciis pirobebisTvis Seusabamo. globaluri procesebi, rogoricaa magal iTad, el eqtronuli finansuri operaciebi da transnacionaluri sawarmoo sistema araa mijawvuli erT teritoriul adgil mdebareobas, romel zec SeiZleboda, rom saxel mwifos hqonoda umaRlesi suverenuli ufl ebebi. suvereniteti dRes aRar ukavSirdeba absolutur da calmxriv saxel mwifo xelisuflebas, aramed misi gavlenis gavrcelebas regulirebis konkretul sazRvrebSi.¹

yvelaze gamokveTili sfero, sadac saxel mwifom dakarga suverenitetis nisnebi aris erovnul val utaze kontrolida finansuri bazrebi. fulis globaluri mobiluroba metismetad arTulebs

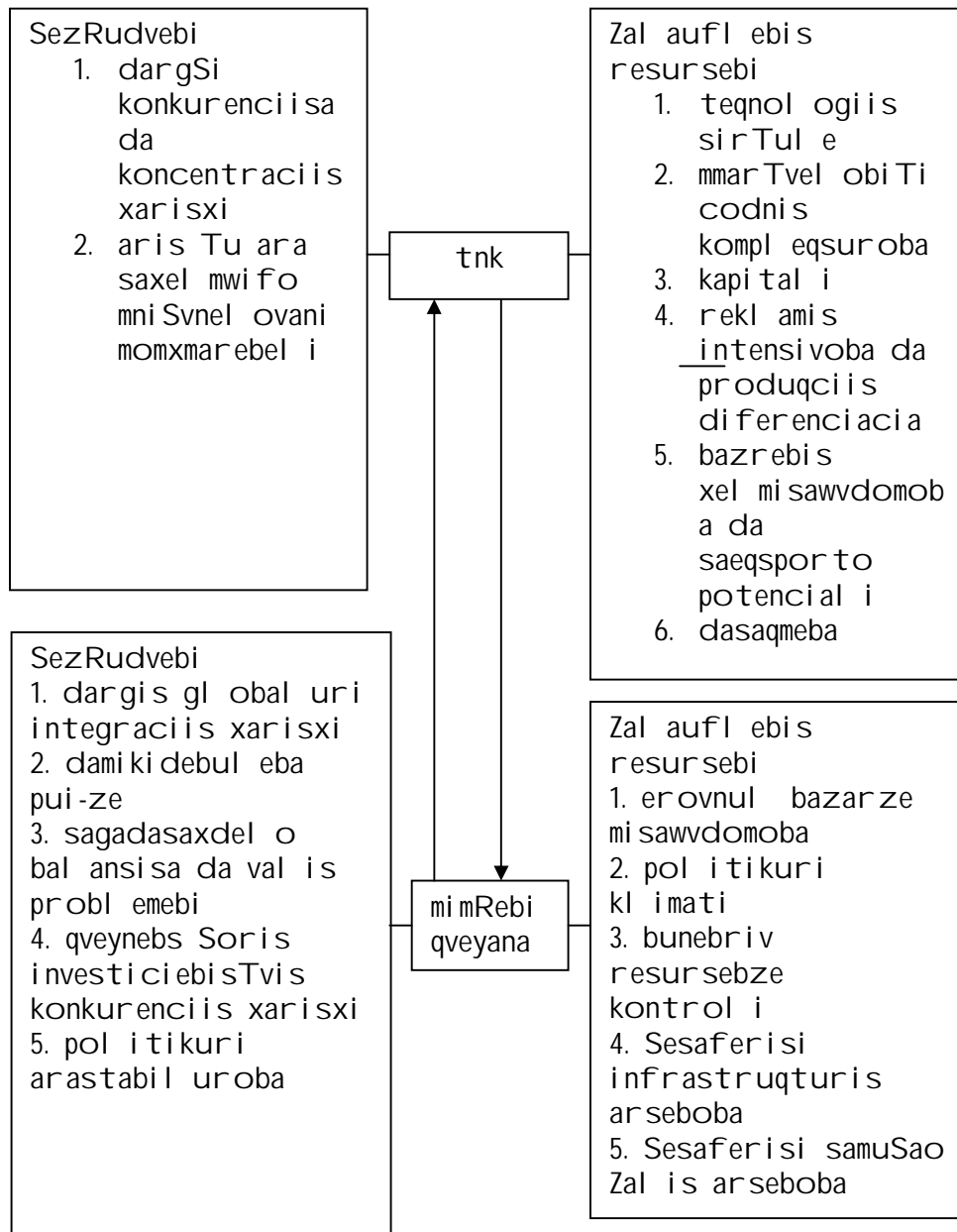
¹ Scholte I., Global Capitalism and The State, International Affaires, 1997, gv. 440

saxel mwifoebisTvis ful is miwodebis, saprocento ganakveTebisa da saval uto kursebis kontrol s. evroval uta da evroobli gaciebi saxel mwifoebis kontrol is sferos miRmaa. trilionobiT dol aris Rirebul ebis warmoebul i finansuri instrumentebiT vaWroba ar miekuTvneba arc erT teritoriul iurisdicias.

transnacional uri korporaciebi fl oben meqanizmebs, romel Ta saSual ebiT Tavs arideben saxel mwifoTa sagadasaxado kanonmdebl obas. esaa transferul i fasebi da ofSorul i zonebi. diversificirebul i struqtura tnk-ebis aZl evs gadasaxadebisgan Tavis aridebis Sesazl ebl obas. aliansebi qmnan iseT rTul arqiteqturas, rom finansuri da sagadasaxado organoebi kargaven kontrol s am gaertianebaTa finansur nakadebze. am movlenas ukavSirdeba ofSorebis mkveTri zrda. dRes mTel i rigi qveynebi Tavianti sagadasaxado politikis gamo gaxdnen mimzidvel ni, rogorc ofSorul i zonebi. ssf-s SefasebiT, sxvadasxva juja saxel mwifoTa ofSorebis safaris qveS damal ul ia 2 trln dol arze meti. faqtobrivad, finansuri sistemis globalizaciama miarwia imgvar dones, rom Zlieri qveynebis sagadasaxado organoebic ki uzl urni arian gadasaxadebze efeqtiani kontrol is ganxorciel ebaSi. tnk-ebis Tavisufli ad SeuZliaT sawarmoo simZl avreebis gadatana sxva iurisdiciis fargl ebSi, Tuki mocemul i saxel mwifos maregul irebel i wesebi maTTvis miuRebel i armoCndeba. xSirad mxol od es mizezic sakmarisia imisaTvis, rom saxel mwifom maT garkveul i daTmobebi Sestavazos.

tnk-ebis global uri sawarmoo qsel ebi xasiaTdebian gafantul obiT droSi da geografiul sivrceSi da nebismeri saxel mwifosTvis rTul ia maTi moqceva kontrol is sazRvrebSi.

marTalia, tnk-ebis erovnul i kuTvnil eba sul ufropirobiT xasiaTs izens, magram imis gamo, rom isini sxvadasxva erovnul politikur da ekonomikur sivrceSi moqmedeben, SeiZleba gaxdnen konfliktis wyaro saxel mwifoebis Soris. transferul i fasebi da dabegvris sakiTxebi amis magal iTia. Tu tnk gadaanacvl ebs Semosavl ebs A qveynidan B qveyanaSi firmisSida bazris fasebis gamoyenebiT, SeiZleba warmoiqmnas daZabul oba am qveynebs Soris.

nax. 3

ყარო: Jarblad A., The Global political Economy of Transnational Corporation, A Theory of Assymetric Interdependence, Lulea University of Technology, 2003, gv. 9

რ. ვერნონს ეკუთვნის ტნკ-ებისა და მიმრეზი სახელმწიფოების ურთერთობის მოდელი, რომელიც ეს ურთერთობა წარმოადგენს ია როგორც ტიტოული მხარის მიზნების, ზალაულები რესურსებისა და

garkveul i SezRudvebis funqcia¹. TiToeul i mxare fl obs meorisTvis sasargebl o aqtivebs da maT aqvT SesaZl ebl oba erTmaneTisgan gamoiTxovon es aqtivebi. TiToeul i mxare, aseve, garkveul wil ad SezRudul ia, rom isargebl os sakuTari Zal aufl ebiT da mxares, romel sac aqvs meti sabazro Zal aufl eba met sargebel s iRebs am urTierTqmedebidan. model i, aseve, uSvebs, rom tnk-ebisa da mimRebi saxel mwifoebis urTierToba dinamikuria da droSi evol ucias ganicdis.

vidre tnk dankvidrdeba qveyanaSi, mimRebi saxel mwifos sabazro Zal aufl eba sustia, radgan axal qveyanaSi investireba yovel Tvis garkveul riskTan aris dakavSirebul i da radgan tnk-s SeiZl eba mxedvel obaSi hqondes sxva potenciul i adgil mdebareobebi investiciebis ganTavsebisatvis, mimRebi mTavroba Seecdeba misces mas garkveul i daTmobebi. investiciis ganxorciel ebis Semdeg ki es Zal aufl eba icvl eba, radgan mcirdeba ganusazRvrel oba da riski. droTa ganmavl obaSi mcirdeba damokidebul eba tnk-ze, rogorc kapital is, teqnol ogiisa da bazrebis xel misawvdomobis wyaroze, radgan dgeba teqnol ogiis simwifis etapi da igi xel misawvdomi xdeba Ria bazarze.

tnk-ebis Zal aufl eba ukavSirdeba, j er erTi, im material ur resursebs, romel sac isini fl oben. uzarmazari mocul obis material uri resursebi tnk-ebis gadawyvetil ebaTa miRebis procesSi uqmni konkurentul upiratesobas samoqal aqo sazogadoebis sxva subieqtebTan SedarebiT. amis Sedegad, tnk-ebis mier l obirebis SesaZl ebl obebi sul ufro farTovdeba rogorc erovnul , aseve, zenacional ur doneebze.

tnk-ebis Zal aufl ebis kidev erTi wyaro, romel ic l literaturaSi struqturul i Zal aufl ebis saxel wodebiTaa cnobil i, gamomdinareobs kapital is mobil urobidan. investiciebis Tavisufl ad gadatanis SesaZl ebl obebi farul ad axdens gavlenas mTavrobebis politikaze. vinaidan qveynebs Soris konkurencia investiciebis mosazidad sul ufro Zl ierdeba, izrdeba tnk-ebis struqturul i Zal aufl ebac. mis zrds uwyobs

¹ Jarblad A., The Global political Economy of Transnational Corporation, A Theory of Assymmetric Interdependence, Lulea University of Technology, 2003, gv. 9

xel s, aseve, kapital is gl obal ur nakadebSi spekul aciuri kapital is wil is amaRI eba.

tnk-ebis mier ganxorciel ebul i investiciebis Sedegad mimRebis qveynisTvis xel misawvdomi xdeba teqniki da mmarTvel obiTi codna. amdenad, mimRebi mTavroba SeiZens fardobiT Zal aufl ebas, Tuki pui-s mohyveba erovnul i ekonomikis ganmaviTarebel i efeqti. am SemTxvevaSi tnk Seecdeba SeinarCunos saxel mwifos damokidebul eba masze, rogorc axal i teqno logiebis wyaroze da axal saeqsporto bazrebze gasvl is saSual ebaze. meore al ternativaa, rom tnk-m datovos es qveyana, an daemorCilos saxel mwifos moTxovnebs. sqemaze 3 mocemul ia is resursebi da SezRudvebi, romel sac mxareebi fl oben. rogorc sqemidan Cans, tnk-ebis naklebi SezRudvebi aqvT, vidre saxel mwifoebis, radgan maT Tavisufli ad SeuZliaT adgil samyofel is Secvl a. amasTan, saxel mwifoebi, roml ebsac SedarebiT didi bazrebi aqvT, met upiratesobas fl oben bazris Ziebaze orientirebul i tnk-ebis winaSe, vidre mcire bazris mqone saxel mwifoebi.

mimReb saxel mwifoebisa da tnk-ebis Soris konfliqti zogjer saxel mwifoebis Soris farul i dapirispirebis gamoxatul ebac aris. tnk-ebi saerTasoris ekonomikuri diplomatiis sferoSi ara ubral od instrumentebs, aramed, mTavrobasTan erTad, saerTasoris urTierTobebis aqtiur subieqtebs SeiZleba warmoadgendnen. amitom mniSvel ovania imis gaazreba, rom urTierTobebi warimarTeba saxel mwifoebis Soris, tnk-ebis Soris da tnk-ebisa da saxel mwifoebis Soris. am urTierTobaTa samive waxnagi erTmaneTTanaa dakavSirebul i. magal iTad, Tu mimReb saxel mwifosa da tnk-s Soris warmoiqmna konfliqti, am ukanasknel ma mxardaWerisTvis SeiZleba sakuTari qveynis mTavrobas mimarTos.

tnk-ebisa da saxel mwifoebis ekonomikuri potencial is SedarebisTvis SeiZleba moviyvanoT monacemebi 2006 wels sxvadasxva tnk-is gayidvebis mocul obisa da zogierTi qveynis mSp-s Sesaxeb, roml ebic naTel s xdis, rom tnk-ebi Tavisi ekonomikuri saqmianobis masStabebiT aratu utol debian saxel mwifoebis, aramed aRematebian kidec maT.

cxrili 19

zogierTi qveynis mSp da tnk-ebis gayidvebis mocul oba 2006 wels

#	qveyana	mSp ml n aSS dol ari	tnk	gayi dvebi ml n aSS dol ari
1	dania	275 237	Exxonmobil Corporation	365 467
2	saberZneTi	244 951	Wal-Mart Stores	344 992
3	argentina	214 058	Royal Dutch/Shell Group	318 845
4	CexeTi	141 801	Ford Motor Company	160 123
5	israel i	123 434	Volkswagen Group	131 571
6	bul gareTi	31 483	Suez	55 563
7	azerbaij ani	20 122	BMW AG	26 575
8	saqarTvel o	7 550	TeliaSonera AB	18 970
9	somxeTi	6 406	AES Corporation	12 299
10	yi rgi zeTi	2 695	Barrick Gold Corp.	5 636

wyar oebi : WTO Trade Profiles, 2007, gv.8,9,12,28,48, 49, 67,70, 86, 95

UNCTAD World Investment Report, 2008, gv. 220-222

tnk-ebis aqvT berketebi, romel Ta saSual ebiT zemoqmedeben ara mxol od mimRebi saxel mwifos gadawyvetil ebebze. tnk-ebis SeswevT unari, rom garkveul i cvl il ebebi Seitanon bazirebis qveynis saxel mwifos politikaSi. tnk-ebis ekonomikuri eqspansiis zrda ganapirobebs qveyndan kapital is gadinebas, rac mTlianobaSi sasargebl oa, magram uaryofiT gavlenas axdens dasaqmebisa da umuSevrobis dinamikaze, warmoebis mocul obis zrdaze, rac sabol ood mSp-Si aisaxeba. aqedan gamomdinare, garkveul SemTxvevebSi msxvil korporaciebs SeuZliaT zemoqmedeba saxel mwifoze, raTa man politika maTi interesebis Sesabamisad warmarTos.

saxel mwifo suverenitetis Semcireba mraval mxrivi SeTanxmebebis zrdis paral el urad mimdinareobs, romel Ta meSveobiT TviTneburi gadawyvetil ebebis miRebis Sesazl ebl obebi mcirdeba. regionul i savaWrobl okebi da vaWrobis msofli o organizacia ayal ibeben garemos, romel Sic gl obal uri sawarmoo sistema da bazrebi unda funqcionirebdes. OECD, gansakuTrebiT 1980-iani wl ebis Semdgom, xel s uwyobs gl obal uri bazris zrdas liberal izaciis, teqnikiuri standartebisa da sxva wesebis

mraVal mriVi harmonizaciis saSual ebiT. amdenad, gl obal izaciis pirobebSi saxel mwifoebis mxridan cal mxrivi iniciativebisa da gadawyvetil ebebis miRebis Zal aufl eba Sesustda, magram, amavdroul ad, saxel mwifoebma moipoves sxvadasxva sferoze kol eqtiuri da mraVal mxrivi zedamxedvel obis SesaZl ebl obebi. Tumca, unda aRiniSnos, rom am SesaZl ebl obebiT Zl ieri, ganviTarebul i saxel mwifoebi metad sargebl oben, vidre ganviTarebis dabal i donis mqone qveynebi.

Tanamedrove gl obal uri ekonomikis kompl eqsuroba ganapirobebs regionul i da saerTaSoriso organizaciebisa da institutebis arsebobas. isini saxel mwifoebTan erTad axorciel eben saerTaSoriso ekonomikuri saqmianobis mxardaWerasa da regul irebas. saxel mwifoebisTvis saerTaSoriso organizaciebi da institutebi aris SeTanxmebul i gadawyvetil ebebis uzrunvel myofi, raTa transnacional uri kapital is saqmianoba saxel mwifos interesebis Sesabamisad warimarTos.

amdenad, Tanamedrove msofilio ekonomika warmoadgens rTul, samdonian sistemas, romel sac ayal ibeben erovnul, regionul da saerTaSoriso doneze moqmedi Zal ebi. SeiZl eba vigulisxmOT, rom saxel mwifos funqciebi gadanawil deba am makrodoneebs Soris.

pirveli done – esaa zesaxel mwifoebriVi, anu saerTaSoriso. Tavisi funqciebis nawil s saxel mwifo gadaunawil ebs, erTis mxriv, regionul integraciul daj gufebebs da, meores mxriv, saerTaSoriso organizaciebs. saxel mwifo emorCil eba im kanonmdebl obas, normebsa da wesebs, aseve im val debul ebebs, roml ebic safuZvl ad udevT saerTaSoriso organizaciebs. es wesebi da val debul ebebi warmoadgenen wesrigis eTgvar parametrebs, rac, erTi mxriv, zRudavs saxel mwifos cal mxrivi Tavisufl ebis xarisxs, magram, meore mxriv, zrdismis SesaZl ebl obebs ufro maRal, saerTaSoriso doneze.

meore done aris regionul i. saxel mwifo asrul ebs regionul i SeTanxmebebis fargl ebSi nakisr funqciebsa da val debul ebebs.

mesame dones warmoadgens TviT saxel mwifo, rogorc aseTi. misi funqciebia xel sayrel i garemos Seqmna saqmianobis warmarTvisaTvis, social uri garantiebis uzrunvel yofa, ekologiuri da sxva procesebis Tval yuris devneba, strategiul i kvlebebis stimuli ireba mecnierebis

sferosi da sazogadoebrivi ganviTarebis prognozireba, moqal aqeta ufl ebebis dacva da mravali sxva. amgvarad, saxel mwifo aris birTvi, romel mac unda uzrunvel yos yvel a aRniSnul dones Soris harmoniuli urTierTobebis ganviTareba.

tnk-ebis ekonomikuri potenciali is zrdisa da Zal aufl ebis wyaroebis gafarToebis paral el urad sul ufro aqtual uri xdeba maTi politikuri roli Seswavi a. amasve ukavSirdeba kerZo subieqtTa mier ganxorciel ebuli martvisa da kerZo Zal aufl ebis cnebebi. tnk-ebi amuSaveben da qmian garkveul qcevis kodeqsebs, romel Ta CarCoSic aqceven Taviant saqmianobas. esaa TviTregul irebis garkveuli forma, xolo maTi TanamSromli oba sxva ekonomikur, politikur Tu samoqal aqo sazogadoebis subieqtebtan erToblivi regul irebis gamoxatul ebas warmoadgens. msolfio ekonomikis globalizaciis procesi centraluri roli aqvtara martocal keul tnk-ebis, aramed tnk-ebis qsel ebs. saxel mwifostan urTierTobis konteqstis mniSvnelovania tnk-ebis qseluri urTierTobebis ganxilvas sxva institutebtan da struqtebtan, radgan kerZo da saxel mwifo partniorobis sxvadasxva formadRes metad aqtualuri da mniSvnelovania.

globalizaciis procesebis gavleniT saxel mwifosgan garkveuli funqciebis CamoSoreba mimdinareobs mis mier axali funqciebis SeZenis paral el urad. tnk-ebis giganturi zoma, saqmianobis masStabebi da maTi globaluri ekonomikis realur subieqtebad Camoyalibebar niSnavs, rom maT Seswevt unari, Seasrulonyelais funqcia, romelic, tradiciulad, saxel mwifo ebs ekisrebodaT. tnk-ebis motivacia – mogebaze orientirebuli globaluri saqmianoba da is metodebi, romlebic gamoiyeneba am miznis sarealizaciid, araa mowodebuli da veriqneba uzrunvel myofi, magalitad, socialuri uTanabrobis problemebis gadawyvetisa erTi qveynis Signitan globaluri masStabiT. saxel mwifo ebs SeuZliaT daabal anson zemoTaRniSnul sam doneze moqmedi ekonomikuri subieqtebisა da Zal ebis interesebi.

miuxedavad amisa, tnk-ebis SeuZliaT saxel mwifo da samoqal aqo sazogadoebis sxva subieqtebtan, aseve, saerTaSoriso institutebtan TanamSromlobis gziT wvili Seitanon sxvadasxva problemis

gadawyvetaSi. amisken maT ubiZgebT sazogadoebrivi pasuxismgebl obis demonstrirebis, aseve, uryofiTi sazogadoebrivi azrisa da maTan dakavSirebul i ekonomikuri riskis acil ebis survil i. magal iTad, SeTanxmeba gaerTianebul i erebis organizaciasa da tnk-ebS Soris, Global Compact, safuZvl ad udevs maT Soris partniorobas gl obal izaciis procesis Tanmxl ebi zogierTi probl emis gadawyvetaSi, adamiანis ufl ebebis, social uri da garemoze zrunvis normebisa da antikorufციul i standartebis sayovel Tao dacvis xel SewyobiT.

Tavi 3. gl obal uri ganviTarebis tendenciebi

3.1. tnk-ebi msofli o vaWrobisa da investirebis procesebSi

sakomunikacio teqnol ogiebis ganviTarebam praqtikul real obad aqcia is procesebi, roml isTvisac safuZvel i moamzada ganviTarebul qveynebSi ekonomikuri liberal izaciis politikam da saerTaSoriso institutebma. Il msofli o omis Semdeg es faqtorebi korporaciebis zrdis mniSvnel ovani pirobac gaxda.

vaWrobis msofli o organizaciis monacemebis mixedviT, 1950 wl is Semdgom msofli o vaWroba gacil ebiT maRal i tempiT izrdeba, vidre msofli o MmSp. 1994-2006 wl ebSi vaWroba saSual od 6%-iT izrdeboda, xol o msofli o mSp _ saSual od 3%-iT.¹

cxril Si 20 warmodgenilia monacemebi sxvadasxva regionisa da qveynis mixedviT saqonl iTa da momsaxurebiT vaWrobis ganviTarebis tendenciebis Sesaxeb.

rogorc cxril idan Cans, wamyvani rol i saerTaSoriso vaWrobaSi Cr. amerikasა da evropas aqvs. axal i teqnol ogiebis fl obaze mniSvnel ovnaდაა damokidebul i qveynis pozicia saerTaSoriso vaWrobaSi. Tanamedrove etapze ganviTarebul qveynebze modis teqnol ogiebis gayidvebis 80%-ze meti. msofli o importis 28% modis amerikaze, 44% _ evropaze, afrikaze _ 2% da aziaze 26%, xol o msofli o eqsportis 21% modis amerikaze, 47%

¹ www.wto.org/resources/statistics

cxrili 20

saqonli T va Wroba msofli os sxvadasxva regionSi (ml rd dol ari da %)

regioni	eqsperti					importi				
	Rirebul eba	wliuri procentuli cvlileba				Rirebul eba	wliuri procentuli cvlileba			
		2006	2000-2006	2004	2005		2006	2006	2000-2006	2004
msofli o	11762	11	22	14	15	12080	11	22	13	14
Cr. amerika	1675	5	14	12	13	2546	7	17	14	11
centr. da samx. amerika	426	14	30	25	20	351	9	28	23	18
evropa	4957	11	20	9	13	5218	11	20	10	14
dsT-s sivrce	422	19	36	28	24	278	23	31	25	29
afrika	361	16	31	30	21	290	14	28	20	16
centraluri armosavl eTi	644	16	33	35	19	373	14	31	19	14
azia	3276	12	25	16	18	3023	12	27	17	16

wyar o: World Trade Report, World Trade Organization, 2007, gv. 45

^evropaze, afrikaze _ 2% da aziaze 30%. Cr. amerikis, aziisa da evropis Sidaregionuli va Wroba Seadgens msofli o saqonli T va Wrobis 53%-s, xolo regionTa Sorisi va Wroba - 23%.

ganviTarebul i qveynebis wili saerTaSoriso vaWrobaSi meryeobs daaxl oebiT 70_80%-is fargl ebSi¹. msoflios umxvilesi eqsportiori da importiori qveynebia aSS, germania, iaponia, CineTi, safrangeTi da gaertianebuli samefo.

gl obal izaciis masStabebis gafarToebsa saerTaSoriso vaWrobis struqturaSi mnisvnelovnad zrdis momsaxurebis seqtoris wils. momsaxurebit msofliovaWrobaSi, aseve, wamyvani adgili ukaviaT ganviTarebul qveynebs. ganviTarebuli qveynebidan momsaxurebis eqsportis moculoba ufro Cqari tempiT izrdeba saqonlis eqsportTan Sedarebit. 2006 wels msoflios momsaxurebis eqsportma Seadgina 2415,0 ml rd dol ari, xolo importma _ 2345,0 ml rd dol ari. aSS msoflios momsaxurebis umxvilesi eqsportiori (14.7%) da importiori (12%) qveyanaa. aRsaniSnavia, rom 20 ganviTarebul qveyanaze modis msoflios momsaxurebis eqsportis 74,7% (1797,6 ml rd. dol ari) da importis 72,8% (1710,8 ml rd dol ari)².

vaWrobis msoflios organizaciis monacemebis mixedvit, OECD wevr qveynebsi momsaxurebis nakadebi, romlebic dakavSirebulia tnk-ebis filialebis mier ganxorcielbul operaciebTan, daaxl oebiT 1,5-jer aRemateba momsaxurebit tradiciuli formiT vaWrobas. momsaxurebis miwodebis zrda msofliosi komerciuli warmomadgenlobis meSveobit tnk-ebis rolis aqtivizaciaze metyvel ebs.

transnacionaluri korporaciebis filialebis gayidvebi zrdis tendenciit xasiaTdeba, rogorc saqonlit, aseve, momsaxurebit vaWrobis sferosi. aqedan gamomdinare, mzardia mati roli msofliovaWrobaSi.

cxrili 21

zogierTi qveynis tnk-is momsaxurebis seqtoris sazRvargareTuli filialebis gayidvebi (ml rd dol ari da %)

qveyana	Rirebul eba	wiluri cvlileba %
---------	-------------	-------------------

¹ futkaraZe saerTaSoriso vaWrobis ganviTarebis mimarTulebebi gl obal izaciis pirobebsi, J. saqarTvelos ekonomika, 2007, #5, <http://www.geoeconomics.ge/start.php?lp=1>

² World Trade Report, World Trade Organization, 2007, gv. 52

	2003	2004	2005	2003-04	2004-05
avstria	9,1	9,4	13,9	4	48
bel gia	31,7	41,8	47,8	32	14
kanada	70,6	77,3	85,3	10	14
germania	220,3	264,4	383,4	20	45
portugalia	5,6	7,1	9,9	27	40
aSS	521,8	571,8	653,3	10	12

wyaro: International Trade Statistics, WTO, 2008, gv. 34

ucxouri filialebis gayidvebis wili svadasxva qveynis gayidvebis mTlian moculobaSi ase gamoiyureba: singapuri – 19%, CineTi – 28%, aSS- 18%. mrewelobaSi maTmier Seqmnilidamatebuli Rirebul eba irli andiaSi Seadgens 40%-s, ungreTSi – 24%-s, CineTSi- 5%-s¹.

cxrili 22

ucxouri tnk-ebis momsaxurebis seqtoris filialebis gayidvebi zogierTi qveynis mixedviT (mlrd dolari da %)

qveyana	Rirebul eba			wiliuri cvlileba %	
	2003	2004	2005	2003-04	2004-05
belgia	25,0	28,2	28,9	12	3
Cexeti	18,6	23,0	28,5	23	24
safrangeTi	102,6	128,8	148,0	26	15
germania	124,0	139,1	183,9	12	32
ungreTi	9,5	16,7	-	75	-
espaneTi	40,6	49,7	52,5	22	0,5
SvedeTi	36,4	43,5	46,0	19	6
didi britaneTi	174,8	222,1	253,3	27	14
aSS	416,0	427,1	456,3	3	7

wyaro: International Trade Statistics, WTO, 2008, gv. 35

¹ World Investment Directory Online, UNCTAD, <http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=3198&lang=1>

tnk-ebis ucxouri filial ebis mTl iani aqtivebi 2006 wel s gaizarda 20%-iT. xol o gayidvebi, mTl iani gamoSveba da eqsporti, Sesabamisad, 18, 16 da 12%-iT.¹ es filial ebi awarmoeben msofli o mSp-s 10%-s. 2005 wel s es maCvenebel i 9% iyo. 2007 wel s maT mier Seqmnil ma damatebul ma Rirebul ebam Seadgina msofli o mSp-s 11%.

cxril Si 23 mocemulia zogierTi maCvenebel i, romelic metyvel ebs gl obal ur ekonomikaSi tnk-ebis mzard rol ze.

cxrili 23

msofli o pui-sa da saerTaSoriso warmoebis maCvenebel ebi

maCvenebel i	Rirebul eba mimdinare fasebiT (ml rd dol ari)				wl iuri cvl il eba %				
	1990	2005	2006	2007	1996- 2000	2004	2005	2006	
pui-s Sedinaba	202	946	1306	1 833	40,0	31,6	27,4	38,1	
pui-s gadinaba	230	837	1216	1 997	36,4	56,6	-4,6	45,2	
saerTaSoriso Serwymbi da STanTqmebi	151	716	880	1 637	51,5	28,2	88,2	22,9	
ucxouri filial ebis gayidvebi	6126	21394	25177	31 197	8,4	15,0	3,0	17,7	
ucxouri filial ebis mTl iani gamoSveba	1501	4184	4862	6 029	7,3	15,9	6,3	16,2	
ucxouri	6036	42637	51187	68 716	19,3	-1,0	9,3	20,1	

¹ World Investment Report, 2008, UNCTAD, gv. 27

filialebis mTliani aqtivebi									
ucxouri filialebis eqsporti	1523	4197	4707	5 714	3,3	16,1	20,5	10,7	12,2
ucxour filialebSi dasaqmebul Ta raodenoba (aTasi kaci)	25103	63770	72627	81 615	11,5	5,7	3,7	16,3	13,9

ყარო: World Investment Report, UNCTAD, 2007, გვ. 9

როგორც ზემოთ არწინებ, 2006 წელს ტექნიკური ფილიალების დასაყმების იყო 73 მლნ ადამიანი. ეს სამჯერ აღემატება 1990-იანი წლების მაკვნიებს. 2007 წელს კი ტექნიკური დასაყმების ადამიანების რაოდენობამ 82 მლნ-ს მიაწვია. მონაცემებიდან ჩანს, რომ საერთაშორისო დასაყმების მაკვნიების ზრდის ტემპი, ზოგადად, უწოდებელია, ვიდრე ტექნიკური საზრვარგარეთული აქტივებისა და გამოწვების ზრდის ტემპი, რაკ იმითაა განპირობებული, რომ ტექნიკური უწოდებელია მეტად კაპიტალ ტევადი და ტექნოლოგი ტევადი საკონი სარმოები ტარიან დაკავებული.

გლობალიზაციის პროცესში ტექნიკური როლის შესახებ წარმოდგენას გვიყმნის მათი წვლილი სხვადასხვა კვეყნის ეკონომიკურ აქტივობაში. კერძოდ, უცხოური ფილიალებისა და სვლილები კომპანიების წილი დასაყმების რაოდენობაშია და კვეყნების მტილიან გაყიდვებში. ეს მაკვნიები 10%-ს აღემატება საწრანგეშში, გაერთიანებულ შტატებში. ტექნიკური უცხოური ფილიალების მერ სეკმნილი პროდუქციის წილი ეკსპორტში ზალიან მარალია ირლანდიაში (90%), უნგრეშში (80%), პოლონეშში (56%), ჩინეშში (50%), ცეხეშში (47%), სვედესა (39%) და მექიკაში (31%)¹.

დრედრები ტრავალი სახელმწიფო მნიწვნელოვან დარის დამოკიდებული ტრანსნაციონალურ კაპიტალზე. ტექნიკური სასუალები ტისინი ირებენ მნიწვნელოვან სემოსავეებს, ახალ ტექნოლოგიებს, სამხედრო არწვრვილობას და

¹ Navaretti G. B. Venable A. J. Multinational Firms in the World Economy, Princeton University Press, 2004, გვ. 5

სხვა. ცნობილია, რომ განვითარებული ქვეყნები ყოველ მხრივ ხელს უწყობენ საკუთარი ტექნიკის განვითარებას. საბაზრო სტიმულირების პროგრამის ფარგლებში 1990-იან წლებში აშშ-ში მრავალმა ტექნიკურმა კომპანიამ მიიღო პირდაპირი სუბსიდიები მთელი მსოფლიოს მათი პროდუქციის გასაღების სტიმულირების მიზნით. მიმდებარე ქვეყნები კი ანიჭებენ ტექნიკურ გარკვეულ სერვისებს იმდენად, რომ შემცირდება უმსუბუქების დონე და სახელმწიფო მიერ შესრულებული სამუშაოების ხარჯი.

სავაჭრო და საინვესტიციო ნაკადების გაფართოება გადამწყვეტია ბაზრებისა და ურთიერთობების გლობალიზაციასთან. გლობალიზაციის სავაჭრო სპეციალიზაციის დაკავრებასთან ერთად ეკსპორტირებული საკონტაინერო სერვისების იმპორტირებული სუბსტიტუტების უფრო მაღალი ხარჯი.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მონაცემებით, მსოფლიო სავაჭრობის 67% ხორციელდება ტექნიკის სასაქონლოებით. აგრეთვე, 34% არის ტექნიკის სიდასაწარმო სავაჭრობა, ხოლო 33% ტექნიკის სავაჭრობა სხვა მხარეებთან¹.

გლობალიზაციის გარემოებაში უდიდესი როლი აკვს ტექნიკის მიერ საკონტაინერო და მომსახურების ურთიერთობების ოფორმირება. ეს გულისხმობს რეზერვების გაწევრიანებას საკონტაინერო, რომელიც შეიძლება განხორციელონ როგორც ტექნიკის სწავლობილი კომპანიები, ასევე, სხვა კომპანიებმა.

სამრეწველო ურთიერთობების ოფორმირებას ფართოდაა გავრცელებული მსოფლიოს მთელი სუბსტიტუტების 1/5-ის შესაბამისი განვითარებული ქვეყნების ხარჯი საკონტაინერო. მცირე ქვეყნების კომპანიები, (ავსტრია, ბელგია და ჰოლანდია) მთავარიან დამოკიდებულებას უცხოელ მიმწოდებლებზე. (სუბსტიტუტების დასაბრუნებელი 35-45% შესაბამისი ხარჯი საკონტაინერო მრეწველობის დარგში).

ეკონომიკის გლობალიზაციის ტემპზე, გარდა საერთაშორისო სავაჭრო ნაკადებისა, მსჯელობა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების (პირდაპირი) ნაკადების მიხედვით. მათი მოცულობა განსაკუთრებით გაიზარდა 1980-იანი წლების ბოლოდან. მართალია, ამ პერიოდში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდა განვითარებული ქვეყნების ხარჯზე, 1990-იანი წლებიდან ინვესტიციები უმრავლესობა, ასევე, განვითარებული და ახალი ინდუსტრიული ქვეყნებისაკენ. საერთოდ, 1970-იანი

¹ Globalization and Transnational Corporations, UNCTAD Training Course on International Investment Agreements, 2003, გვ. 3

wl ebis Semdgom pui mudmivad zrdis tendenci iT xasiaTdeboda. kl eba iyo 2001-2003 wl ebSi, rac msofl io ekonomikis zrdis tempebis saerTo dacemas ukavSirdeba.

pui SeiZl eba ganvixil oT makro da mikro doneze. makrogagebiT, esaa kapital is nakadebi, romel ic kveTs erovnul sazRvrebs da izomeba sagadasaxdel o bal ansis Canawerebis mixedviT. es mimReb qveynebSi ayal ibebs aqcionerul kapital s, romel Sic bazirebis qveynis korporaciebs aqvT kontrol is SesaZl ebl oba.

mikrogagebiT yuradReba eqceva investoris motivacias, aseve, tnk-is operaciebisa da am investiciebiT Seqmnil i fil ial ebis saqmianobis Sedegebs warmoSobisa da mimRebi qveynebisaTvis. es Sedegebi aisaxeba vaWrobaSi, dasaqmebaSi, warmoebaSi, intel eqtual ur kapital Si, rac sagadasaxdel o bal ansiT ver aisaxeba. es Sedegebi dakavSirebul ia tnk-is mier deda kompaniisa da fil ial ebis saqmianobis koordinaciisa da kontrol is SesaZl ebl obasTan.

tnk-ebis sazRvargareTul i saqmianobis universal uri sazomi dRes- dReobiT aris pui-s nakadebis erTobl ioba.¹ kerZod, igi aris maCvenebl i tnk-is deda kompaniis finansuri wil is mocul obisa ucxouri fil ial ebSi. radgan tnk-ebis saqmianoba mraval qveyanas moicavs, pui-s nakadebi SeiZl eba gamoviyeoT tnk-is saqmianobis zegavl enis SefasebiTvis vaWrobaze, bazirebisa da mimReb qveynebze, dasaqmebasa da gamoSvebis mocul obaze.

j er kidev XVII saukuneSi ost-indoeTis kompanias hqonda sazRvargareTul i ganyofil ebebi². frangul i, ingl isuri da hol andiuri vaWarTa oj axebi gzavnidnen Taviant naTesavebs amerikaSi, roml ebic maTi firmebis warmomadgenl ebis rols asrul ebdnen. aseve, amerikel kol onistebsac mizanSewonil ad miaCndaT hyol odaT agentebi da hqonodaT ganyofil ebebi mniSvnel ovan savaWro centrebSi, raTa gaeyidaT amerikul i saeqsporto saqonel i. amgvari warmomadgenl obebis Seqmna SeiZl eba miviCni oT pui-s pirvel magal iTebad.

¹ R. E. Lipsey, Foreign Direct Investments and The Operations of Multinational Firms: Concepts, History and Data, NBER Working Paper Series, 2001, gv. 16

² Cartwright R. I. Mastering Globalization of Business, Palgrave Macmillan, 2004, gv. 16

dResdReobiT msopl io investiciuri bazris gafarTovebisa da ganmtkicebis ZiriTadi Zal as transnacional uri bankebi da maTi ucxouri fil ial ebi warmoadgenen¹.

saerTaSoriso saval uto fondis gamokvl evebis mixedviT, 1970-iani wl ebidan dawyebul i, kapital is saerTaSoriso nakadebSi pirdapiri investiciebis roli sul ufro izrdeba. 1980-iani wl ebis dasawyisisTvis maTi wili Seadgenda 15%-s, 1990-iani wl ebis damdegs _ 30%-s². 1980-ian wl ebSi pui-s nakadebis udidesi nawil i moemarTeboda evropidan da aSS-dan, 1990-ian wl ebSi iaponia gaxda pui-s, aseve, mniSvel ovani wyaro, roca misma investiciebma SeaRwia aziis ganviTarebad qveynebSi.

ganviTarebul qveynebSi pirdapiri ucxouri investiciebis Semaval i nakadebis dinamika naCvenebia cxril Si 24.

cxril i 24

pui-s Sedineba ganviTarebul qveynebSi 1980-2006w.

weli	pui mimdinare fasebiT (ml rd dol ari)
1980	46,6
1985	42,5
1990	172,1
1995	218,7
2001	635,0
2004	464,0
2005	746,6
2006	910,2

wyaro: www.unctad.org/fdistatistics

monacemebidan Cans, rom 1980-ian wl ebTan SedarebiT 2006 wl istvis ganviTarebul i qveynebsken mimarTul i pui-s nakadebi gazar da 19,5-j er.

2006 w. pui-s gl obal urma nakadebma Seadgina 1 306 ml rd dol ari. ganviTarebul qveynebSi Sesul i pui gazar da 45%-iT. evrokavSiri udidesi

¹ qoqiauri I. saerTaSoriso investirebis tendenciebi da saqarTvel o, "gl obal izacia da saqarTvel os ekonomikis mdgradi ganviTarebis perspeqtivebi", saerTaSoriso samecniero konferenciis krebul i, Tb., 2008, gv. 168

² Foreign Direct Investment Trends and Statistics, International Monetary Fund Statistics Department, 2003, gv. 6

recipienti regionia, sadac pui-s 41% ganxorciel da. ganviTarebad da gardamaval i ekonomikis qveynebsi pui gaizarda, Sesabamisad, 21 da 68%-iT¹. ganviTarebad qveynebs Soris udidesi recipienti qveynebi arian CineTi, hongkongi, brazilia, meqsika da singapuri, roml ebzec mTel i nakadebis 60% modis.

2006 wel s ganviTarebul qveynebsi gaizarda pui-s rogorc Sedineba, aseve, gadineba. gamaval i nakadebi gaizarda 29%-iT da Seadgina 1 120 ml rd dol ari, xolo Semaval i nakadebi _ 22%-iT da Seadgina 910 ml rd dol ari.

2006 wel s iaponiis pui-ebi gaizarda 10%-iT, romelic tradiciul ad kapitalis winda eqsportioria da miarwia 50 ml rd dol ars. aSS da CineTi arian misi investiciebis ZiriTadi mimRebni. 2005-2006 wl ebSi didi iaponuri investiciebi Sevida, aseve, hol andiasa da gaertianebul samefoSi. 2006 wel s pui-s Sedineba iaponiasu uaryofiti iyo, rac ukavSirdeba erTi evropuli da erTi Crdil oamerikul i kompaniis divesticiur gadawyvetil ebebs².

qveynebi aqtiurad eswrafvian aamarlon sakuTari sainvesticio mimzidveloba. saerTasoriso investiciuri bazris liberalizacia, investiciuri TanamSromlobis universaluri normebis SemuSaveba aris nacionaluri mTavrobebisa da saerTasoriso organizaciebis mერთგატარებულის პოლიტიკის ZiriTadi tendenciebi, romel sac wlii Seaqvs msofliო investiciuri bazris ganviTarebasi³.

1991-2006 wl ebSi msoflios 100-ze metma qveyanam Seitana 600-mde Sesworeba investiciebis maregulirebel wesebsi, romel bic aiol ebdnen ucxouri kompaniebis Serwevas maT bazrebze. 2004-2005 wl ebSi gaformda 34 axali regionuli da regionTasorisi sainvesticio Setanxmeba, muSaobamimdinareobs kidev mრავალ Setanxmebaze.

sxvadasxva gamokvl evebit, singapurs da aSS-s msofliosi yvelaze Tavisufali rejimi aqvT pirdapiri ucxouri investiciebisTvis. zogadad,

¹ World Investment Report, UNCTAD, 2007, gv. 3

² World Investment Report, UNCTAD, 2007, gv. 4

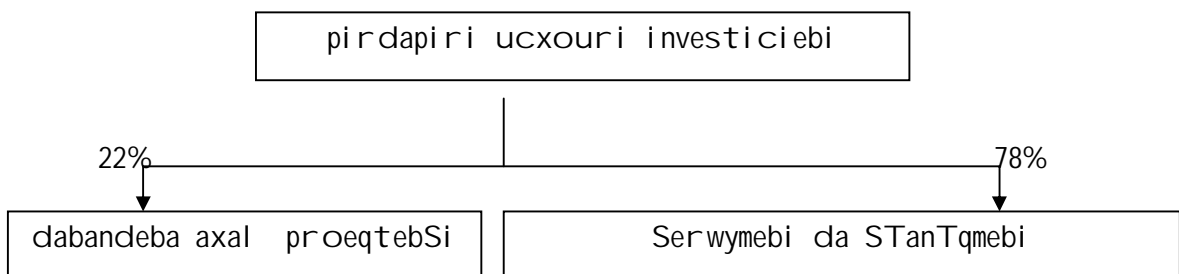
³ qoqiauri I. saerTasoriso investirebis tendenciebi da saqarTvelo, "gl obal izacia da saqarTvelos ekonomikis mdgradi ganviTarebis perspeqtivebi saerTasoriso samecniero konferenciis krebuli, Tb., 2008, gv. 168

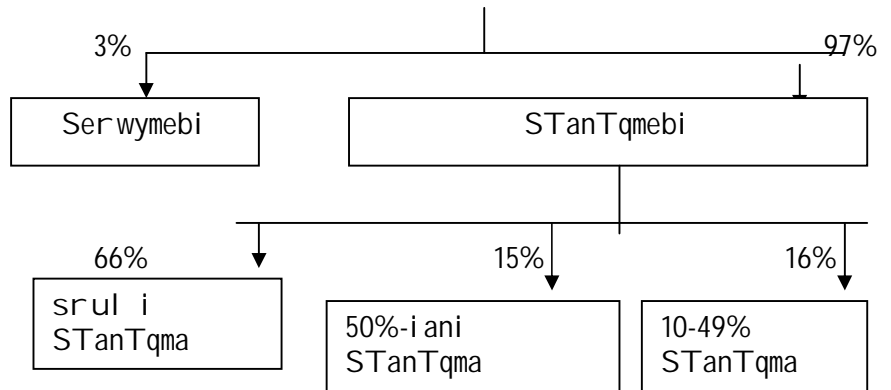
პირდაპირი ინვესტიციების განხორციელება უნდა გახდეს უმნიშვნელო ტენდენციად:

- 1) დოლარის პოზიციების შესახებ გამო, ინვესტორები, ვისი ინვესტიციებიც დოლარს ეფუძნება შედარებით არასახარბილო პირობებში არმოქმედნენ;
- 2) განვითარებად ქვეყნებს დაფუძნებული ტექნიკის პოზიციების გაზიარება;
- 3) სადაზრვეო კომპანიებისა და კერძო აკციონერული კაპიტალი შექმნილი კომპანიების გლობალური ინვესტიციების სტრატეგიების გაზიარება.

გლობალიზაციის პირობებში კომპანიებისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ოპტიმალური ბაზრის შიდა მოძიება. ამიტომ უმნიშვნელოვანესია პირდაპირი ინვესტიციების, როგორც სერვისებისა და სტანდარტების – ორივე კომპანიის აქტივებისა და ვალდებულებების კომბინაცია ერთი ბიზნეს-სუბიექტის შემთხვევაში. სტანდარტი პირდაპირი ინვესტიციების განხორციელების მიერ შედარებით მცირე ზომის კომპანიის შემთხვევაში, ასევე, გარეგანი, რომელსაც აქვს მრავალი შესაძლებლობა. სერვისების განხორციელების მიერ სუბიექტის კომბინაციის ან მეგობრული შესაძლებლობების გარეგანი. ნახტომი შემთხვევითი პირდაპირი ინვესტიციების სხვადასხვა სახეების განხორციელება. როგორც ჩანს, აქალაქის პროექტების განხორციელების ინვესტიციები შეადგენს პირდაპირი ინვესტიციების მხოლოდ 22%-ს, ხოლო დანარჩენი სერვისებისა და სტანდარტების მოდის. სერვისებისა და სტანდარტების რაოდენობა მხოლოდ 3%-ს შეადგენს სტანდარტების, ხოლო, თავის მხრივ, სტანდარტების რაოდენობა შეადგენს მათი (65%) მხოლოდ სტანდარტების უმრავლესობას.

ნახ. 4 პირდაპირი ინვესტიციების სხვადასხვა სახე

wyarO: Brakman S, Garresten H, Marrevijk C. V. Cross Border Mergers and Acquisitions: The Facts as a Guide For International Economics, CESifo Working Paper #1823, 2006, gv. 2

Serwymebsa da STanTqmebs maTi ganviTarebis istoriis manZil ze tal Riseburi xasiaTi hqonda. morigi tal Ra daiwyo 1990-ian wl ebSi da grZel deba dResac. gl obal izaciis fonze gamokveTil i tendenciaa sxvadasxva qveynebis kompaniebis da tnk-ebis gaerTianeba.

kompaniebs didi masStabisa da bazris gazrdil i wil is mopovebisatvis SeuZl iaT gamoiyenon organul i zrdisa da zrdis gare strategiebi. organul i zrdis strategias yvel a kompania iyenebs ganviTarebis ama Tu im etapze. miuxedavad garkveul i upiratesobebisa, igi biznesis diversifikaciisa da saqmianobis axal i saxeebis aTvisebisatvis SezRudul Sesazl ebl obebs iZl eva. amastan, Tanamedrove kompaniebma miaRwies im masStabs, roml is drosac organul i zrdis strategiis Sesazl ebl obebi TiTqmis srul ad gamoyenebul ia. dRes metad mniSvnel ovania, rom sasurvel i miznis miRweva moxdes rac SeiZl eba mcire droSi, nasac organul i zrda ver uzrunvel yofs.

Serwymbisa da STanTqmebis rogorc biznesis ganviTarebis strategiis upiratesobebia:

- miznebis swrafad miRwevis Sesazl ebl oba;
- strategiul ad mniSvnel ovani aqtivebis, maT Soris aramaterial uris swrafad mopoveba;
- masStabis ekonomia da sinergiul i efeqtis miRweva;
- bazris gazrdil i wil is mopoveba.

integraciis procesis xasiaTidan gamomdinare, Serwymevisa da STanTqmebis garigebebi SeiZl eba iyos horizontal uri, vertikal uri an kongl omeratul i tipis. Rirebul ebis mixedviT saerTaSoriso Serwymevisa da STanTqmebis 70% ukanasknel pirodSi iyo horizontal uri tipis. saerTaSoriso Serwymevisa da STanTqmebis gaZl ierebas mniSvnel ovnad ganapirobebs privatizacia da deregul ireba.

mowinave dargebSi teqno logiuri cvl il ebebi da inovaciebi Cndeba Zal ian swrafad da firmebi amas agresivul i STanTqmebiT pasuxoben. Cisco da Microsoft, magal iTad, STanTqmebs iyeneben imis uzrunvel sayofad, rom konkurent firmebSi inovaciebma da teqno logiurma cvl il ebebma Ziri ar gamouTxaros maT Zl ier konkurentul pozicias.

geopol itikuri cvl il ebebi, rogorebicaa magal iTad, CineTis bazris gaxsna, axl o aRmosvl eTis konfli qtebi da sxva, mniSvnel ovan gavlenas axdens gl obal uri kompaniebis operaciebze. zog SemTxvevaSi aseTi cvl il ebebi maTTvis warmoaCens axal SesaZl ebl obebs, zogjer ki divesticiuri gadawyvetil ebebis mizezi xdeba. magal iTad, 2005 wels IBM-ma personal uri kompiuterebis ganyofil eba Cinur firma Lonova-So gadaitana, rac nakarnaxevi iyo CineTis Sida bazris mzardi potencial iTa da samTavrobo intervenciebis Serbil ebiT.

Serwymevisa da STanTqmebi yvel aze aqtiurad mimdinareobs kompiuterul i da programul i uzrunvel yofis, farmacevtul , saavtomobil o, el eqtronikis, finansuri da sabanko momsaxurebis, tel ekomunikaciebis, sabrokero, sainvesticio da mmarTvel obiTi konsal tingis, kvebis mrewel obis sferoebSi.

erovnul i ekonomikebis mzardi urTierTdamokidebul eba tnk-ebis meSveobiT kidev ufro Zl ierdeba Serwymevisa da STanTqmebis tal Ris Sedegad. magal iTad, farmacevtul dargSi 1980-iani wl ebidan ganxorciel da saerTaSoriso Serwymebis didi tal Ra, ris Sedegadac Camoyal ibdnen uzarmazari mul ti-qveyniani kongl omeratebi. pirveli tal Ris Sedegad Camoyal ibda Bristol-Myers Squibb da Smith Kline Beecham¹. meore tal Ra daiwyo

¹ New York Times, October 4, 1989,

<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=950DEED9113FF937A35753C1A96F948260>

1994 wela, roca moxda American Home Product-is Serwya Ayersa da Wyeth-Tan, erTi wla is Semdeg Sei qmna Galcxo Wellcome, Pharmacia da UPjohn, xola o 1996 wela – Novartis, Ciba-Geigy-sa da Sandoz-is Serwymis Sedegad. 2000 wela s Pfizer Seerwya Warner Lambert-s da Semdeg STanTqa OPharmacia 2002 wela s¹.

msgavsi uzarmazari konglomeraatebi Camoyal ibda saavtomobil o dargSi, rogorebi caa Daymler-Chrysler, Reneau-Nissan da sxva.

Thompson Financial Securities Data-s² (organizacia agrovebs da aqveynebs uaxles informacias finansur, samecniero, samarTlebriv sferoebSi mimdinare tendenciebis Sesaxeb) mier mopovebuli monacemebis analiza aCvena, rom 1990-iani wlebidan moyolebuli saerTasoris Serwymebi da STanTqmebi maTi mTliani moculobis 20%-s Seadgenda.

cxrili Si 25 warmodgenilia 2006 wela s ganxorciel ebuli garigebebi, romel Tamoculoba aRemateba 1 ml rd dol ars.

cxrili 25

myidveli kompania	SeZenili kompania	moculoba (ml rd \$)
Mittal Steel Co NV	Arcelor SA	32,2
Telefónica SA	O2 PLC	31,7
Airport Development	BAA PLC	21,8
Xstrata PLC	Falconbridge Ltd	17,4
Cia Vale do Rio Doce SA	Inco Ltd.	17,2
Linde AG	BOC Group PLC	14,1
Alcatel SA	Lucent Technologies Inc	13,6
Nordic Telephone Co ApS.	TDC A/S	10,6
AXA SA.	Winterthur Schweizerische	10,0
Valcon Acquisition BV	VNU NV	9,6

wyaro: UNCTAD Cross-border Mergers and Acquisitions Database

www.unctad.org/fdistatistics

¹<http://www.pfizer.ca/english/newsroom/press%20releases/default.asp?s=1&year=2000&releaseID=29>

² www.thomsonreuters.com

Serwymbisa da STanTqmebis didi nawili ganvitarebuli qveynebis kompaniebs Soris garigebze modioda, radgan ganvitarebadi qveynebisTvis, rogorc wesi, amgvari garigebebi nakl eb damaxasiaTebl ia. iq pirdapir ucxour investiciebSi sWarbobs dabandebani axal mSenebl obaze. gl obal ur bazrebe gadarCenisTvis brZol a aris is faqtori, romel ic ganapirobebs Serwymbisa da STanTqmebis tal Ris gaZl ierebas.

amgvarad, msofi io savaWro (roml is 2/3-s tnk-ebi warmarTaven) da sainvesticio nakadebis (3/4-s tnk-ebi axorciel eben) anal izi gviCvenebs, rom isini 1990-2000-ian wl ebSi ganuwyvetl iv izrdeboda. zrdis tendenciebs avl enen tnk-ebis ucxouri filial ebis mTl iani gamoSveba, maT mier ganxorciel ebuli eqsporti, momsaxurebis seqtorSi tnk-ebis ucxouri filial ebis gayidvebi gacil ebiT maRal i tempiT izrdeba, vidre momsaxurebiT vaWrobis tradiciuli nakadebi (miwodebis l forma). mzardia tnk-ebis roli sxvadasxva qveynis ekonomikur aqtivobaSi (dasaqmeba, gamoSveba, eqsporti). pirdapiri ucxouri investiciebis iseTi formebs gaaqtiurebis Sedegad, rogoricaa Serwymbi da STanTqmebi warmoiqmneba gl obal uri bazris sakmaod mniSvnel ovani nawili _ kompaniebis bazari, romel ic saqonl isa da momsaxurebis bazrebis msgavsad, swrafad gl obal izebadia. amdenad, tnk-ebis arxebis meSveobiT saqonl is, momsaxurebisa da investiciebis saerTasoriso moZraoba qveynebis ekonomikuri urTierTdamokidebul ebis gaRrmavebis uniSvnel ovanesi faqtorია.

2.2. al iansebisa da qsel ebis roli gl obal izaciis gaRrmavebaSi

kompaniebis gadawyvetil ebebSi ama Tu im qveyanaSi pirdapiri investiciebis Sesaxeb did rols asrul ebs sxva kompaniebTan da organizaciebTan TanamSroml obisa da qsel ebis Seqmnis SesaZl ebl obebi. aseve, yuradReba eqceva e.w. kerZo da saj aro partniorobas. es gul isxmobs iseTi funqcional uri garemos arsebobas, romel ic kompaniebs pirobebs uqmnis sawarmoo da operaciuli saqmianobis ganxorciel ebisTvis.

gl obal izaciis faqtorebis zemoqmedebis pirobebSi msofi io ekonomikis wamyvani subieqtები Sesabamisad gansazRvraven sakuTar

strategiebs. aqtual uri xdeba saqmianobis iseTi formebs gamoyeneba, romel ic maT gauadvil ebs gl obal ur garemoSi moqmedebas. swored amitom Tanamedrove tnk-ebis strategiebsi Serwymebs da STanTqmebi, al iansebi udides rol s asrul ebs.

Tanamedrove tnk-ebis winaSe dgas mTel i rigi kompl eqsuri sakiTxebi:

- geografiul ad gabneul i operaciebs gl obal uri koordinacia da integracia;
- gl obal uri strategiebs aTvisebs mizniT kompaniis marTvis gl obal uri fil osofiisa da xedvis arseboba;
- cvl il ebebi warmoebaSi, samecniero-kvl eviT samuSaoebSi, adamianseul i resursebs marTvaSi da a. S;

msofli io ekonomikis gl obal izaciis pirobebSi aqtual uri xdeba Semdegi strategiul i miznebi:

- pozicireba msofli ios udides bazrebze.

es mniSvnel ovania ara mxol od im kompaniebsaTvis, romel Ta bazirebs qveyana SedarebiT mcire bazrita da resursul i potencial iT gamoirCeva. biznesSi investiciebs ZiriTadi nakadi modis maRal i Semosavl ebis mqone qveynebidan (aSS, iaponia, kanada). nebsmieri qveynis kompaniebi ganxil aven operaciebs warmarTvis SesaZl ebl obas udides bazrebze. aSS, rogorc udidesi bazari msofli ioSi pirvel adgil s ikavebs investiciebs mozidvis Tval sazrisiT.

- xel misawvdomoba saerTaSoriso kapital isa da iafi kreditis wyaroebTan.

amisTvis kompaniebi xsnian filial ebs kargad ganvitarebul i finansuri bazrebis mqone qveynebsi, aseve, special ur finansur filial ebs saerTaSoriso finansur centrebsi. ukanasknel periodSi gaaqtiurdnen ganvitarebadi qveynebs kompaniebic, roml ebic ganaTavseben aqciebs wamyvan safondo birJebze, raTa xel i miuwwdebodeT kapital Tan da ganavitaron gl obal uri operaciebi.

- warmoebs aucil ebel i mocul obis miRweva.

udidesi kompaniebi eswrafvian masStabis ekonomias warmoebsa da msxvil i finansuri dabandebebis sferoSi.

- specifikuri strategiul i moTxovnebis Sesrul eba sakuTar sawarmoo seqtorSi.

kompaniebs sWirdebaT gl obal uri biznes-gegemebi, romel ic upasuxebis maTi sawarmoo seqtoris SigniT arsebul specifikur moTxovnebs. isini SeiZl eba damokidebul i iyos sasaqonl o bazarze, saqmianobis sawarmoo an finansur aspektebze. aseT SemTxvevebSi kompaniebi mimarTaven Serwymebs an STanTqmebs, strategiul i al iansebis Seqmnas.

1980-ian wl ebSi gabatonebul i mdgomareoba hqonda m. porteris xuTi faqtorisa da Rirebul ebaTa jaWvis Teorias, romel ic eyrdnoba konkurentul i garemos anal izs xuTi faqtoris mixedviT. igi emsaxureba strategiis dadgenas, romel ic kompanias moutans konkurentul upiratesobas. am midgomaSi ZiriTadi aqcenti keTdeba gare garemoSi arsebul Zal ebze da ara kompaniis Sida resursebze. m. porteris Teoriis nakl ad SeiZl eba CaiTval os is, rom igi aqcents akeTebis konkurenciaze da yuradRebis miRma tovebs TanamSroml obis Sesazl ebl obebis, aseve, ganxil avs garemos da araa gaTval iswinebul i Sida kompetenciebi.

1990-ian wl ebSi aqtual uri gaxda Teoriul i midgomebi, roml ebic yuradRebas aqcevs ara kompaniis pozicias dargSi, aramed imas, Tu rogor marTavs igi sakuTar resursebs da ramdenad uwyobs xel s ZiriTadi kompetenciebisa da gamokveTil i Sesazl ebl obebis ganviTarebas. am midgomis avtorebi arian g. hamel i, a. hini, r. sanCesi, j. stopfordi. porteris Teoriisgan gansxvavebiT, isini amtkiceben, rom konkurentul i upiratesoba damokidebul ia TviT kompaniis qcevaze da ara imdenad konkurentul garemoze. kompania unda cdil obdes sakuTari ZiriTadi kompetenciebis dadgenas da gamoyenebas. ZiriTadi kompetenciebi aris is kol eqturi codna, romel ic organizacias gaaCnia, imis Sesaxeb, Tu rogor unda ganxorciel des mraval ferovani sawarmoo funqciebis koordinacia da teqnol ogiebis mraval ricxovani nakadebis integrireba.¹ kompanias am kompetenciebis gamoyeneba SeuZl ia sxvadasxva bazarze. aRniSnul i midgoma gansakuTrebul mniSvnel obas aniWebs organizaciul swavl ebas da codnas,

¹ Storehouse J. Campbell D. Global and Transnational Business: Strategy and Management, Palgrave Macmillan, 2003 gv. 24

rogorc konkurentul i upiratesobis wyaros. Sesabamisad, aqtual uria TanamSroml oba im kompaniebs Soris, romel Ta kompetenciebi aris urTierTsemavsebel i. magal iTad, didi britaneTis sacal o vaWrobis sferos kompania Marks&Spencer-is tradiciul i ZiriTadi kompetencia dakavSirebul i iyo sacal o vaWrobasTan, im saqonl is warmoeba, romel ic Marks&Spencer-is maRaziebSi iyideba gatanil ia mis fargl ebs gareT da mindobil ia sxva mwarmoebel ebs. isini awarmoeben avej s, tansacmel s, sakveb produqtebs, romel ic Marks&Spencer-is maRaziebSi iyideba. kompania TanamSroml obs maTTan rogorc qveynis SigniT, ise sazRvargareT. Sesabamisad, kompanias SeuZl ia yuradRebis koncentrireba marketingze, sacal o savaWro saqmianobaze. am TanamSroml obiT mwarmoebel ebis mier miRebul i upiratesobaa xel misawvdomoba didi raodenobiT sacal o gasaRebis arxebze, maT aqvT miwodebis grZel vadiani SeTanxmebebi. ase, rom orive mxare koncentrirebul ia ZiriTadi kompetenciebis maT Sesabamis sferoze. amasTan, TanamSroml obiT Zl ierdeba maTi konkurentul i SesaZl ebl obebi.

sainformacio da sakomunikacio teqnologi ebis wyal obiT TanamSroml oba xel s uwyobs e.w. virtual uri korporaciebis warmoqmnas. aseT pirobebSi mizanSewonil ia ganixil ebodes ara cal keul i organizaciebis strategiebi, aramed urTierTdakavSirebul i organizaciebis dinamika da maTi strategiebi.

nebis mier SemTxvevaSi kompaniebis mamozravebel i Zal a bazaria da igi momxmarebl is moTxovnil ebeps unda pasuxobdes. amdenad, gare konkurentul i faqtorebis ignorireba ar SeiZl eba. kompaniebi gansazRvaven da aanalizeben, Tu romel bazrebzea SesaZl ebel i maTi ZiriTadi kompetenciebis gamoyeneba. gl obal izaciis pirobebSi kompaniebis strategia dafuznebul ia rogorc maT resursebsa da kompetenciebze, aseve, dargebisa da bazrebis gl obal izaciis xarixxe.

Tanamedrove firmis model i gansxvavdeba industriul i tipis organizaciisgan; tradiciul i, masobrivi warmoeba sul ufro SeuTavsebel ia axal i pirobebisaTvis. gl obal izacia firmebs meti moqnil obisken ubiZgebs. gl obal uri konkurentunarianobis misaRwevad maT mowinave teqnologi ebis unda gamoiyenon, daeyrdhon bazarze droul ad Sesvl is meTodebs, aiTvison warmoebisa da miwodebis just-in-time xerxebi.

saerTaSoriso biznesis cval ebadi tendenciabisTvis Tavis garTmevis mizniT kompaniebs uxdebaT iseTi strategiebis aTviseba, roml ebic uzrunvel yofs momxmarebel Ta mraval ferovani moTxovnil ebebis srul ad dakmayofil ebas, mimwodebl ebTan, gamsaRebl ebTan, TanamSroml ebTan da menej erebTan urTierTkavSirebis sistemebis swrafad gardaqmnas, vinaidan gl obal ur konkurenciaSi Cabmul firmebs uxdebaT ara mxol od Sida operaciebis marTva, aramed Rirebul ebaTa mTel i jaWvis koordineba. yovel ive aRniSnul is ganxorciel eba SeuZl ebel ia mxol od sakuTar resursebze dayrdnobiT. TviT umsvil esi kompaniebisTvis I liderobis SenarCuneba rTul deba bazris im seqtorebzecki, roml ebSic isini tradiciul ad domini rebden.

am fonze erT-erTi gamokveTili tendenciaa firmaTaSorisi TanamSroml obis gaaqtiureba. strategiul i aliansebis da firmaTaSorisi TanamSroml obis sxva formebs raodenoba yovel wl iurad 25%-iT izrdeba.

aliansebis mimarT yuradReba 1980-ian wl ebSi gaizarda. SedarebiT adre samecniero I literaturaSi firmaTaSorisi TanamSroml obis ganxil va Semoifargl eboda al ternativiT srul integrirebas da araintegrirebul obas Soris. yuradRebis centrSi iyo firmis mimarTeba bazarTan, xol o firmisSida da firmaTaSorisi urTierTkavSirebiT daintereseba mcire iyo.

1990-ian wl ebSi, roca firmis Teoria damoukidebel dargad Camoyal ibda, yuradRebis centrSi moeqca firmis arsebobisa da funcioni rebis, sazRvrebis, Sida organizaciis probl emebi, amavdroul ad, firmaTaSorisi TanamSroml obis sxvadasxva forma. dRes popul arul ia firmis model i, romel ic resursebzea orientirebul i. am Teoriis mixedviT firmis resursebi misi konkurentul i upiratesobis ganmsazRvrel i ZiriTadi wyaroa. firmas SeuZl ia moipovos da ganaviTaros konkurentul i upiratesoba mxol od im resursebze dayrdnobiT, roml is imitireba konkurentebis ar SeuZl iaT. firmis mier konkurentul i upiratesobis mopovebis unarze miuTitebs resursebis oTxi indikator: Rirebul eba, iSviaToba, ganumeorebl oba, Seucvl el oba. Tanamedrove firmis sazRvrebi dgindeba fizikuri, adami aniseul i da organizaciul i resursebis kombinaci isa da maTze kontrol idan gamomdinare.

gl obal uri konkurenciisa da teqno logiuri cvl il ebebis sapsuxod firmebi qmnian moqnil organizaciul struqturebs, romel ic eyrdnoba horizontal ur kavSirebs, aviTareben sxva firmebTan al iansebis qsel uri struqturas sainformacio teqno logiebis meSveobiT. am saxis organizaciul i konfiguracia, sadac Tavisuflebis meti xarisxia, xel sayrel pirobebs qmnis inovaciebis, codnisa da informaciis damuSavebisaTvis. amdenad, firmaTaSorisi TanamSroml oba aris saSual eba im damatebiTi resursebis, codnisa da unaris SesaZenad, romel sac firmebi arasakmarisi mocul obiT fl oben.

firmaTaSorisi TanamSroml obis gaaqtiureba XXI saukunis dasawyisSi ukavSirdeba iseT movl enebis, rogo rebicaa samecniero-kvl eviT samuSaoebisa da inovaciebis komercial izaciisTvis gaweuli danaxarjebis zrda; upiratesobis miniWebaimgvari proeqtebisTvis, romel ebsac saerTaSoriso masStabiT ganxorciel ebisas moaqvT mogeba. axal teqno logiebze moTxovnis zrda ubiZgebs tnk-ebs ganxorciel on deda kompaniasa da Svil obil kompaniebs Soris firmisSida kavSirebis optimizacia, rac amaRl ebs transnacional izebul i sawarmoo sistemis SigniT kavSirebis moqnil obas. magram transnacional izaciis procesebi Rrmavdeba ara marto tnk-is firmisSida TanamSroml obiT, aramed mis gareTac salicenzio, subkontraqtebis da TanamSroml obis sxva formebis gamoyenebiT.

firmaTaSorisi TanamSroml obis sxvadasxva formis gamoyeneba ara marto warmoebis masStabis ekonomiiis miRwevisa da xarjebis minimizaciis gzaa, aramed biurokratiis moqnil da efeqtian sistemad transformaciis SesaZlebl obasac izle va.

firmaTa gaerTianebis organizaciul ma formebsma istoriuli ganvitarebis garkveuli gza gaiareb. al iansebi firmaTa integraciis Tanamedrove da moqnil i formaa, Tumca maT integraciis adrindel i tipebi ar ganudevniaT. al iansebis formireba gl obal uri strategiis realizaciis swrafi da SedarebiT iafi gzaa, amitom maTi Seqmna aqtiurad mimdinareobs. warmatebul i al iansebis magal iTebia Motorola-sa da Toshiba-s, Philipsi-sa da Sony-s, Cisco-sa da Sun Microsystem-is, Nissan-isa da Renault-s al iansebi.

2001 w. Coca Cola-m da P&G-m ganxorciel es 4,2 ml rd \$-is Rirebul ebis garigeber Toblivi sawarmos Seqmnis Sesaxeb, romel ic gamoiyenebda Coca

Cola-s gasaRebis uzarmazar qsel s P&G-is produqtebis bazarze SeRwevis drois Sencirebis mizniT¹; Hewlett-Pakard-მა და NTT DoCoMo-მ დაამყარეს პარტნიორობა მეოთხე ტაობის მობილური ტელეფონების ტექნოლოგიებზე ერთობლივი კვლევითი პროექტების მიზნით HP-ის კვლევითი ინფრასტრუქტურისა და DoCoMo-ს ფიზიკური ტექნოლოგიების გამოყენებით. Nasdaq-მა ევროპისა და იაპონიის ბაზრებზე SeRwevis მიზნით გამოაქვეყნა ერთობლივი საერთო SSI Technology-სთან დაკავშირებული ინტერნეტ-სისტემის განვითარების მიზნით.

აღნიშნული იკმნება გრძელ ვადიანი ხელშეკრულებების გაფორმების შესაძლებლობით, ამასთან, შესაძლებელია გამოყენების ან არ გამოყენების ახალი სუბიექტი. არსებობს აღნიშნული ფორმები, რომლებიც პარტნიორის მიერ მონაწილეობის საფუძველზე იქმნება. ერთი კომპანია ყიდულობს მეორის მიწას, რომლის მიხედვითაც საკმარისია საკმარისი ერთობლივი განხორციელებისათვის, მაგრამ არა მათემატიკური საკონტროლო პაკეტი მოცულობის პარტნიორები, ცხელ მხრივ, აფორმებენ რამდენიმე ფუნქციონალურ შეთანხმებას. აქციების გაცემა პარტნიორისათვის განმტკიცებს ამ შეთანხმებების უზრუნველყოფის განხორციელების შესაძლებლობას. აქციების შესყიდვა, შეზღუდვა, ასევე, გამოყენების, როგორც დამკავი სასაუბრო პარტნიორის მიერ მოქმედების თავიდან აცილების მიზნით. შეთანხმებებს მიეკუთვნება ერთობლივი საერთოები.

თანამედროვე ბიზნესი გავრცელებულია ფირმათა შორის. თანამშრომლობის ფორმები უზრუნველყოფს იაქტიურ სი.

ცხრილი 26

თანამშრომლობის ფორმა	ხანგრძლივი ვადა	უპირატესობა	ნაკლავანება
სუბკონტრაქტები	მოკლევადიანი	ხარჯებისა და რისკის შეზღუდვა	მოზიების ხარჯები, ხარისხის უზრუნველყოფის პრობლემა
ლიცენზირება	ფიქსირებული ვა- დანი	ტექნოლოგიის მოპოვება	საკონტრაქტო ხარჯები

¹ <http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/1181850.stm>

konsorci umebi	saSual ovadiani	standar tebis codnis, dafinansebis urTierTgaziar eba	informaciis gaJonvis safrTxe
strategiul i aliansebi	moqnil i	bazris xel misawvdomo ba	informaciis gaJonvis safrTxe
erToblivi sawarmoebi	grZel vadiani	damatebiTi nou-hau	strategiul i da kul turul i SeuTavsebl oba
qsel ebi	grZel vadiani	swavl is potencial i	Sinagani arastabil uroba

alianსის ან კსელის ცენტრსი, ცველებრივ, დგას ე.წ. ფლაგმანი ფირმა, რომელსაც მის ფუნქციონირებასი თავისი, უნიკალური ვალუაბილი სეკვის. ეს იტვალისწინებს მტიანიად კსელის მართვის კომპეტენციას, ურტიერთობის უარმართვას მთავრობასთან და ა. ს.

უკანასკნელ ვლებსი ფირმათასორისი ტანამსრომლობის ტენდენციების უპრეცედენტო გაზლიერების მიზეზია იმის გააზრება, რომ ალიანსების ფარგლებსი სესაზლებელია ფირმის კომპლექსური საკმეანობის კოორდინაცია და, ამავდროულად, იმ დისფუნქციური მომენტების აცილებება, რაც იერარქიას უკავსირდება.

ალიანსები კომპანიებს სუსტი მხარეების კომპენსირების სესაზლებლობას აზლებს სტრატეგიული მიზნების რეალიზაციის გზაზე. სხვადასხვა სეფაზებით, სტრატეგიული ალიანსების მსოფლიო ბრუნვა 40 ტრილიონ \$-ს აწეწებს¹. Fortune-ის 500 უამყვანი კომპანიის შემოსავლების 26% ალიანსების უვალობითაა მიწებული. მათი რაოდენობა იზრდება არამხოლოდ საერთაშორისო მასშტაბით, არამედ კალკულირებულია ყველების ფარგლებსიც.

¹ Gonzalez M. Startegic Alliances. The Right Way to Compete in the 21 st Century, Ivey Business Journal, Sept/Oct, 2001, გვ. 48

amerikeli mecnierebi j. hendersoni da s. parisi axasiaTeben partniorobis or aspekts: garemotan gamomdinares da funqcionirebidan gamomdinares¹. pirvel s gansazRvravs sami determinanti:

- ormxrivi sargebeli (finansuri Semosavl ebi, inovaciuri produqcia, riskis ganawil eba, dadebiTi samuSao garemo da sxva);
- pasuxismgebloba (urTierTgaziarebuli miznebi, stimuli ebis sistema, kontraqtebi da sxva);
- winaswari ganwyoba (ndoba, Sexedul ebebi).

meore aspekti gul isxmobs partniorTa unars gavl ena moaxdinon im politikasa da gadawyvetil ebebze, romelic zemoqmedebs firmaTaSoris TanamSroml obaze. igi moicavs:

- codnis gadacemas;
- gansazRvrul resursebze partniorTa urTierTdamokidebul ebas;
- organizaciul kavSirebs (maT Soris pirad kontraqtebs).

firmaTaSoris TanamSroml obas sxvadasxva motivi udevs safuZvl ad, rogoricaa teqnologi ebis SemuSavebasa da bazarze SeRwevasTan dakavSirebuli xarjebisa da drois Semcireba; masStabis ekonomii miRweva; axali produqtebis SemuSavebasa da komercial izaciaze daxarjuli drois Semcireba. aRniSnul motivebs Tanamedrove pirobebSi emateba axali codnis gadacema da organizaciuli swavleba.

aliansebi horizontaluri urTierTdamokidebul ebiT (j varedini licenzireba, konsorciumebi) miznad isaxavs damatebiTi teqnologiis an nou-haus mopovebas, xolo vertikaluri aliansebis umTavresi mizania danaxarjebis Semcireba. aliansebi SeiZleba Sefasdes maTi strategiuli mniSvnelobisa da xangrZlivobis mixedvit. zogi aliansi grZel deba mxolod imden xans, ramdenic esaWiroeba partnors axal bazarze SesvlisTvis, mravali aliansi ki sruli Serwymis wina safexurs warmoadgens. kontraqtebi da licenzireba SeiZleba marTvis taqtikur gzmiviCniot, xolo erToblivi sawarmoebi da inovaciuri qsel ebi _

¹ Henderson J. Parise, S. Knowledge Resource Exchange in Strategic Alliances, IBM Corporation Journal, Vol. 40, #40, 2001, gv. 909

strategiul mimarTul ebad, romel Ta amocanaa organizaciul i swavl ebisa da codnis gadacemis procesebis xel Sewyoba.

al iansebi umTavresad iqmneba maRal teqnol ogiur dargebSi, sadac firmebi cvl il ebebis swrafi tempiT xasiaTdebian rogorc struqturis, ise konkurentul i poziciis mxriv.

sul ufro meti tnk upiratesobas aniWebs strategias, romel ic regionTaSorisi al iansebis Camoyal ibebas gul isxlobs ori an meti Zl ieri saerTaSoriso kompaniis monawil eobiT. mZime energetikul i mowyobil obebisa da aviaciis dargebSi TanamSroml oba upiratesad triadis regionebs _ evropis, iaponiisa da Cr. amerikis fargl ebSi xorciel deba; qimiuri mrewel obis seqtorSi am regionTaSorisi TanamSroml oba ufro Rmaa. erTi qveynis fargl ebSi firmaTaSorisi TanamSroml obis motivi umTavresad teqnol ogiis mopovebaa, xol o saerTaSoriso al iansis SemTxvevaSi ufro mniSvnel ovania bazarze SeRweva.

ukanasknel wl ebSi aSS-s firmebis mier Camoyal ibebul i al iansebis 41% saerTaSoriso iyo. evropul i firmebis wili saerTaSoriso strategiul i al iansebSi ufro maRal ia, vidre aSS-sa da iaponuri firmebis. mTI ianobaSi triadis al iansebis 65% saerTaSorisoa¹. al iansis saerTaSoriso orientaciaze zemoqmedebs iseTi faqtorebi, rogorbicaa qveynis zoma, firmis strategia da kul tura. rogorc wesi, mcire qveynebis firmebs meti midrekil eba aqvT saerTaSoriso al iansebis formirebisaken.

amdenad, transnacional izaciisa da gl obal izaciis procesebi Rrmavdeba ara marto tnk-is firmisSida TanamSroml obiT, aramed mis gareTac sal icenzio, subkontraqtebis da TanamSroml obis sxva formebs gamoyenebiT. amas gansakuTrebiT xel s uwyobs tnk-ebis miswrafeba Camoayal ibon regionTaSorisi da saerTaSoriso al iansebi, roml ebSic erTdroul ad mraval i firma monawil eobs.

sayuradReboa, rom firmaTaSorisi TanamSroml oba aRar Semoifargl eba or kompanias Soris al iansebiT. dRes momravl da kompaniaTa j gufebi, roml ebis erTiandebian saerTo mizniT. Sesabamisad, mkvidrdeba konkurenciis axal i forma _ j gufi upirispirdoba j gufs. es qsel ebi,

¹ Gonzalez M. Startegic Alliances. The Right Way to Compete in the 21 st Century, Ivey Business Journal, Sept/Oct, 2001, gv. 46

kl asterebi, virtual uri korporaciebi Sedgedian kompaniebi sagan, roml ebic Tavis mxriv, TanamSroml obis sxvadasxva formiT arian dakavSirebul ni. garda amisa, qsel ebis formireba sul ufro metad xdeba resursebiT Raribi mcire firmebis mizani, rogorc ganviTarebul, aseve ganviTarebad qveynebSi.

firmebs qsel ur strategiaze orientaciisken ubiZgebs:

- konkurenciis gamkacreba;
- saqonlisa da momsaxurebis miwodebis operaciebis maRal i kompl eqsuroba;
- deregul ireba;
- tel ekomunikaciebisa da kompiuterul i teqnologiების მიწვეები.

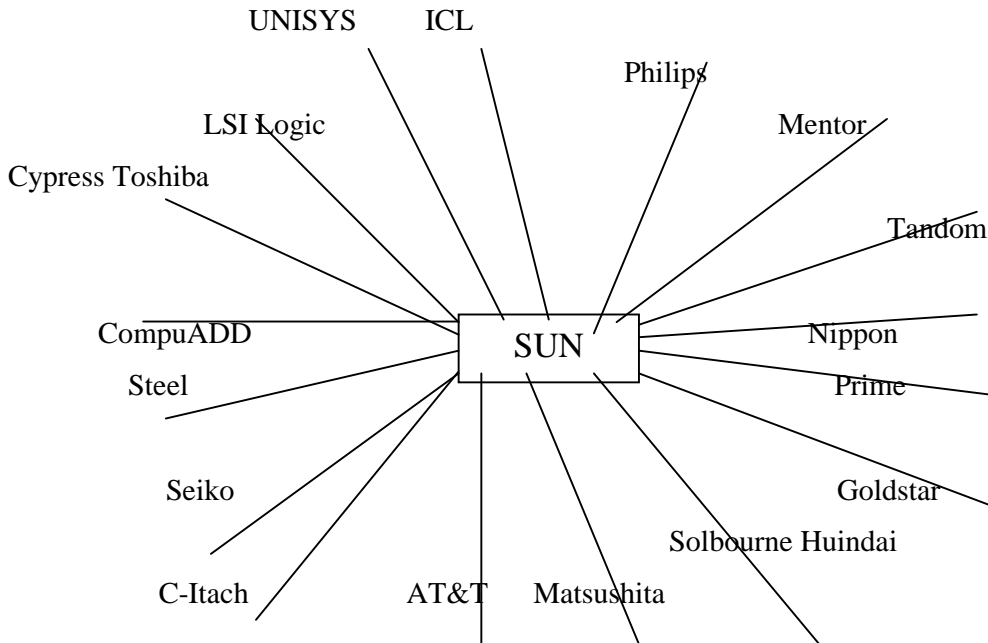
konkurencia firmebs aiZulebs minimumamde daiyvanon operaciebis raodenoba da daxarjuli resursebi. es niSnavs, rom maT erTdroul ad unda uzrunvel yon moqniloba, xarjebis Semcireba da xarisxi. amis misaRwevad saqmianoba, romelic ar miekuTvneba firmis ZiriTad kompetenciebs, gatanilia firmis gareT (outsourcing). am saxis special izacia TanamSroml obis gaRrmavebis aucilebl obas gul isxmobs im firmebs Soris, roml ebic mWidrod dakavSirebul da urTierTdamatebiT operaciebs asrul eben. es strategia ayalibebs firmis sazRvrebis axlebur konfiguracias.

ალიანების qsel ebi Cveulebrivi მოვლენა მრეწველების მაღალ ტექნოლოგიურ დარგებში: საავიაციო მსახურეობა, კომპიუტერი და პროგრამული უზრუნველყოფა, ტელეკომუნიკაციები, ფარმაცევტიკა. მაგალითად, საერთაშორისო ალიანები qsel ebi, რომლებიც შეჰყნილია კომპიუტერი ტექნოლოგიების დამუშავების სფეროში, აერთიანებს აSS-ს, იაპონიის, სამხრეთ კორეის და სხვა qveynebis მრავალ firmas.

nax. 5-ze ნაცვენებია Tanamedrove საერთაშორისო ალიანების qsel ის მაგალიტი.

ZiriTadi kompetenciebis ganviTareba firmis fargლებში dakavSirebulია სპეციფური ამოცანებისა და ცოდნის Zიერ ინტეგრაციასთან ორგანიზაციის საერთო საqmianობაში. ამ strategies სამი მთავარი თავისებურება _ horizontal uri კოორდინაცია, ნდობის მაღალი ხარისხი, ადამიანისეული

resursebis strategiul i marTva _ xel s uwyobs TanamSroml obasa da konkurencias Soris wonasworobis damyarebas.

max. 5. Sun-s qsel is struqtura¹

araZiriTadi kompetenciebis eqsternal izacia eyrdnoba gansazRvrul i samuSao amocanebis geografiul i adgil mdebareobis Sevl as, droebiT momuSaveTa, qvekontraqtorta gamoyenebas.

firmaTaSorisi TanamSroml obis Tanamedrove strategია kooperaciisa da konkurenciis Sexamebas gul isxmobs. misi mizania ara konkurentis upiratesobaTa ganadgureba, aramed maTi aTviSeba da gamoyeneba. tradiciul i konkurenciis pirobebSi verc erTi metoqe mxare ver axerxebda sakuTari miznebis srul ad real izacias, radgan isini paral el urad moqmed ebdnen da upirispirdebodnen erTmaneTs. dRes ki firmebi aliansis fargl ebSi cdil oben interesebisa da SesaZl ebl obebis konvergencias, rac maT maRal efeqtianobas uzrunvel yofs.

cxril i 27

gansxvaveba tradiciul da Tanamedrove konkurencias Soris

¹ , . . . , 2001, gv. 133 mi xedvi T

	tradiciul i konkurencia	kol eqtiuri konkurencia
subieqtebi	firmebi	firmaTa j gufebi, al iansebi, kl asterebi
dargis struqtura	firmebis ol igopol ia	j gufebis ol igopol ia
konkurentul i diferenciebis faqtori	firmis upiratesoba	j gufis upiratesoba
resursebi	kontrol deba firmis mier	kontrol deba j gufis mier
marTva	xorciel deba korporaciul i marTvis struqturiT	xorciel deba al iansis struqturiT

konkurentul i upiratesoba damokidebul ia firmis mier codnis, rogorc strategiul i resursis, Seqmnis, gadacemis, gamoyenebisa da dacvis unarze. es Seexeba rogorc uxil av codnas (momuSaveTa gamocdil eba), aseve, xil ul s _ komponentebi, produqtebi. am procesebSi gadamwyvet rol s inovaciuri qsel ebi da samecniero-kvl eviTi konsorciumebi asrul ebs. uxil avi codnis gardaqmna xil ul codnad aris is meqanizmi, romel ic safuZvl ad udevs organizaciul swavl ebas. dial ogis, diskusiis, gamocdil ebis gaziarebisa da dakvirvebis procesSi individual uri codna Rrmavdeba organizaciul donemde. es damatebiTi urTierTqmedebis winapirobas qmnis. yal ibdeba "codnis qsel i", romel ic Semdgom kveTs Sida organizaciul da organizaciaTaSoris sazRvrebs. amdenad, qsel ebi iZl eva gare wyaroebidan codnis dagrovebis SesaZl ebl obas, roml is gaziareba da Senaxva SeiZl eba samomavl o miznebisatvis.

yovel firmas hyavs partniorTa j gufi, romel Tanac regul arul i saqmiani urTierTobebis akavSirebs. esenia momwodebl ebi, distributorebi, kl ientebi da konkurentebi, universitetebi. droTa ganmavl obaSi xdeba codnis urTierTgadacema, maRl deba ndoba da mcirdeba transaqciuri xarj ebi.

organizaciul qsel ebs aqvT ori Tavisebureba: saqmiani cikl ebi da arastabil uroba, rac niSnavs, rom qsel ebi droTa ganmavl obaSi viTardebian. magal iTad iaponiaSi tradiciul i biznes j gufebi iyo oj axuri Zaibatsu da SedarebiT nakl eb mWidrod integrirebul i keiretsu. yvel aze cnobil i j gufebia sami yofil i oj axuri Zaibatsu _ Mitsui, Mitsubishi, Sumitomo da komerciul i bankebis garSemo organizebul i Fuji, Sanwa da Dai Ichi Kangyo. arsebobs keiretsu-s ori tipi: vertikal uri, romel Sic momwodebl ebi da gasaRebis arxebi ierarqiul ad organizebul i arian dargis ZI ieri mwarmoebl is garSemo, mag: Toyota Motor. Tavis mxriv, es mwarmoebel i aris sxva keiretsu-s wevri, romel ic Sedgeba msxvil i bankis, sadazRvevo kompaniis, savaWro kompaniis da yvel a ZiriTadi samrewvel o j gufis warmomadgenl ebisagan. amgvvari dargTaSorisi keiretsu qmnis sakmaod mniSvnel ovan Sida bazars Sual eduri produqtebisatvis. aRsaniSnavia, rom ukanasknel wl ebSi mcirdeba keiretsu-s efeqtianoba, radgan iaponiaSi Cndebian kompaniaTa nakl ebad formal uri kl asterebi, roml ebic mwarmoebl urobisa da zrdis ufro maRal maCvenebel s aRweven.

Tanamedrove pirobebSi metad popul arul ia samecniero-kvl eviTi konsorciumebi, roml ebic aerTianebs ramdenime organizacias raime naTI ad gansazRvrul proeqtze muSaobis mizniT. konsorciumebs SeiZl eba hqondes ZI ier central izebul i forma, sadac erTi firma TavS uyris mTel investiciebs kvl ebebze da nakl eb central izebul i, roca xedeba sxvadasxva firmaSi gabneul i kvl eviTi saqmianobis koordinacia.

Cveul ebriv, evropul i firmebi central izebul formas aniWeben upiratesobas, aSS-s firmebisagan gansxvavebiT. aSS-s kompaniebi arCeven damoukidebel i kvl ebebis ganxorciel ebas da kvl evas universitetebSi. iaponuri konsorciumebi ZiriTadad orientirebul i arian gamoyenebiTi xasiaTis kvl ebebze _ produqtis ganvitareba da pil oturi warmoeba. xol o aSS-s konsorciumebi koncentrirebul i arian ideebis generaciassa da proeqtis ganxorciel ebis teqnukur mxareebze. firmaTaSorisi TanamSroml obis es forma gansakuTrebiT mimzidvel ia, Tu misi mxardaWeriT mTavrobacaa dainteresebul i. evrokavSirSi amgvvari mxardaWera xorciel deba evropul i kvl ebebisa da teqnol ogiuri ganvitarebis CarCo-

programis fargl ebSi. (Framework Programme for European Research and Technological Development).

farTo xasiaTi aqvs firmaTa TanamSroml obas universitetbTan. es gamoixateba doqtorantebisa da sxvadasxva samecniero-kvl eviT i proeqtebis mxardaWer iT, aseve, oficial uri kontraqtebiT konkretul samecniero-kvl eviT proeqtebze. es firmebs exmareba mudmivad iyvnen siaxl eTa centrSi mecnierebisa da teqno logiebis mowinave da swrafad ganviTarebad sferoebSi.

al iansis strategiul i Rirebul eba ganisazRvreba mis mier axal i codnis gavrcel ebisa da organizaciul i swavl ebis xel SewyobiT. kul turul i Taviseburebebi ganapirobebs am unaris mixedviT gansxvavebas. magal iTad, cnobil ia rom britanul i da amerikul i firmebi met yuradRebas uTmoben al iansis samarTi ebriv da finansur mxareebs, vidre misi meSveobiT codnis SeZenad, xol o frangul i, germanul i da iaponuri firmebi ufro swavl isken arian midrekil ni. saerTod, evropul i da amerikul i firmebi SedarebiT nakl ebi warmatebiT axerxeben al iansebis gamoyenebas strategiul i swavl ebis mizniT, vidre iaponuri firmebi., radgan isini met yuradRebas uTmoben finansuri kontrol isa da mokl evadiani finansuri sargebl is sakiTxebis, vidre grZel vadian saswavl o potencial s..

amgvarad, firmaTaSorisi TanamSroml obis gaZl iereba gl obal uri strategiis real izaciis erT-erTi mimarTul ebaa da ukavSirdeba biznesis gl obal izaciis gaRrmavebas. SedarebiT susti poziciebis mqone qveynebis firmebs SeuZl iaT misi gamoyeneba axal i teqno logiebis, kapital isa da mmarTvel obiTi nou-haus Sesazenad da sakuTari konkurentul i upiratesobis gansamtkicebl ad.

2.3. tnk-ebi teqno logiebis da codnis gadacemis gl obal ur procesebSi

msofli io ekonomikis gl obal izaciis erT-erT umniSvnel ovanes aspekts warmoadgens gl obal uri inovaciuri da samecniero-teqno logiuri sivrcis formireba.

ekonomi kuri urTierTdamokidebul ebis zrdaSi savaWro da investiciebis nakadebTan erTad umniSvnel ovanesi roli aqvs ideebis, codnis, teqno logiebis Tavisufal gadaadgil ebas, rac didwil ad tnk-ebis arxebis saSual ebiT xorciel deba. gl obal uri samecniero-kvl eviTi samuSaoebis udidesi nawil i tnk-ebis mier srul deba. amasTan, Tanamedrove gl obal ur garemoSi, romelic teqno logiuri cvl il ebebis swrafi tempiTa da saqonl is mokle sasicocxlo cikl iT xasiaTdeba, tnk-ebis, samecniero-kvl eviTi samuSaoebis sul ufro didi nawil i gaaqvT msoflios sxvadasxva nawil Si pirdapiri ucxouri investiciebisa da teqno logiuri aliansebis saSual ebiT.

samecniero kvl eviTi saqmianobis ganTavsebis Tanamedrove modeli gansxvavdeba 1950-60-iani wl ebis praqtikisgan, roca tnk-ebi konkurentul upiratesobas, gansakutrebit ki teqno logiur codnas, iRebden maTi bazirebis qveynis gamorCeuli garemodan da am upiratesobas realizacias axdendnen sazRvargareT eqsportita da pirdapiri investiciebis gataniT. dRes ukve inovaciebi da teqno logiuri siaxleebi SeiZleba damusavdes bazirebis qveynis gareTac, amasTan, es funqciebi aRaraa aucilebi ad StabbinaSi koncentrirebuli.

erovnuli qveynis gareT tnk-ebis mier samecniero samuSaoebis gatana Tavistavad ar aris axali movlena, magram dRes misi masStabebi izrdeba da arwevs ganvitarebad qveynebsac. aRsaniSnavia, rom es movlena warmoadgens momsaxurebis ofSoringis Sedarebit axali tendenciis nawils. cxril Si motanili monacemebi miuTitebs, rom qveynebis mixedvit mrewelobis sferoSi tnk-ebis ucxouri filialebis mier samecniero-kvl eviT samuSaoebze gaweuli danaxarjebis wili sakmaod mniSvnelovania.

cxrili 28

ucxouri filialebis wili samecniero-kvl eviT samuSaoebze gaweuli danaxarjebSi Omrewelobis seqtorSi, 2005

qveyana	maCvenebeli procentul ad
italia	37,3%
kanada	37,9%

di di britaneTi	40,1%
SvedeTi	41,2%
sl ovakeTi	41,5%
espaneTi	42,6%
avstral ia	45,4%
portugal ia	48,8%
CexeTi	59%
irl andia	74,2%
ungreTi	77,1%

wyarO: Pilat D. The Measurement of International Collaboration, OECD, October, 2008, gv. 10

samecni ero-kvl eviTi samuSaoebis gl obal izacias SeuZl ia xel i Seuwyos qveynebis ganviTarebis axal i SesaZl ebl obebis warmocenas, amitom ganviTarebadi qveynebi cdil oben tnk-ebis Seuqmnan xel sayrel i garemo inovaci uri saqmianobis atvis.

UNCTAD-is gamokiTxviT, 2005-2009 wl ebSi samecni ero-kvl eviTi saqmianobis ganl agebis atvis tnk-ebis umravl esoba upiratesobas aniwebs CineTs. tnk-ebis mier dasaxel ebul i qveynebi mimzidvel obis xarisxis mixedviT warmodgenil ni arian cxril Si 29.

cxril i 29

yvel aze perspeqtiul i qveynebi samecni ero-kvl eviTi saqmianobis ganl agebis Tval sazrisiT 2005-2009 ww. (gamokiTxul Ta %)

#	qveyana	gamokiTxul i tnk-ebi %
1	CineTi	61,8
2	aSS	41,2
3	indoeTi	29,4
4	iaponia	14,7
5	gaerTianebul i samefo	13,2
6	ruseTi	10,3
7	germania	9,5
8	safrangeTi	8,8
9	holandia	4,4

10	kanada	4,4
11	singapuri	4,4
12	hon-kongi	4,4

wyaro: World Investment Report, Transnational Corporations and Internationalization of R&D, UNCTAD 2005, gv. 153

CineTis, rogor erT-erTi yvel aze mimzdvel i qveynis roli samecniero-kvl eviTi samuSaoebis ganl agebisaTvis 2004 wl idan ikveTeba. Tavdapirvel ad igi am niSnit aSS-sa da didi britaneTis Semdeg mesame adgil ze iyo. amJamad ki, rogorc cxril idan Cans, pirvel adgil zea. sazogadod, aziis regionis mimzidvel oba izrdeba, rac ukavSirdeba maRal kval ificiuri muSakebis daqiravebis SedarebiT dabal danaxarj ebs da farTo bazrebs, roml ebic sul ufro daxvewil i xdeba.

dResdReobiT tnk-ebze modis mTli anad msofi ioSi samecniero-kvl eviT samuSaoebze gaweul i danaxarjebis daaxl oebiT 46%. isini am sferoze xarj aven gacil ebiT mets, vidre zogierTi qveyana.

samecniero-kvl eviTi saqmianobis ofSoringi ganviTarebad qveynebSi tnk-ebis mier bol o xans gaxda aqtiuri da masSi CarTul ni arian iseTi tnk-ebi, rogor ebi caa Ericsson, GE, IBM, Intel, Microsoft, Motorola da sxvebi.

tnk-ebis mier ganviTarebad qveynebSi samecniero-kvl eviTi samuSaoebis dafinansebis zrdis tendencia 1990-iani wl ebidan gamoikveTa. magal iTad, 1989-99 wl ebSi aSS-s tnk-ebis mier ganxorciel ebul i samecniero-kvl eviTi saqmianobis mocul oba ganviTarebad qveynebSi 9-j er gaizarda da miarwia 2,4 ml rd dol ars, xol o mTal ianad msofi ioSi _ samj er da Seadgina 18 ml rd dol ari. imave periodSi iaponuri tnk-ebis filial ebis mier gaweul i samecniero-kvl eviTi danaxarj ebi gaizarda rvaj er, xol o ganviTarebad qveynebSi 10-j er. samecniero-kvl eviT samuSaoebze gaweul i danaxarjebis seqtorul i anal izis Tanaxmad, seqtorebis msofi ioSi samecniero-kvl eviTi saqmianobis 97 % mrewvel obaze modis, xol o misi 90% xorciel deba aSS-sa da evropasi.

dRes samecniero-kvl eviTi samuSaoebis sul ufro meti mocul oba srul deba ganviTarebad qveynebSi, rac samecniero-kvl eviTi samuSaoebis gl obal izaciis tendenciis umniSvel ovanesi gamoxatul ebaa. magal iTad, pui-s yovel i 1000 proeqtidan 2002-2004 wl ebSi 739 xorciel deboda

ganviTarebad an gardamaval i ekonomikis qveynebSi. aziisa da wynari okeanis regionze modioda TiTqmis amgvani proeqtebis naxevari, ZiriTadad CineTisa da indoeTis xarj ze.

pirdapiri ucxouri investiciebis mozidva samecniero-kvl eviTis saqmianobis sferoSi qveynebs ufarToebis inovaciuri potencial is amaRl ebis, ufro kompl eqsuri produqtebis warmoebisa da teqnologiuri winsvl is Sesazl ebl obebis, magram iqnebian Tu ara isini tnk-ebis interesis sagani da daukavSirdebian Tu ara globalur inovaciur qsel s, damokidebul ia maTi adamianuri resursebis ganviTarebis xarisxze, Sesabamisi institutebis ganviTarebasa da adgil obrivi firmebis potencial ze.

saerTasoris samecniero-kvl eviTis samuSaoebis ganxorciel ebisTvis tnk-ebi, pirdapiri investiciebis garda, iyeneben teqnologiur aliansebs, samecniero-kvl eviT konsorciუმებს, universitetებთან TanamSromlobas. partniorobis es formebi SeiZleba iTval iswinebdes wil obriv an arawil obriv monawileobas. teqnologiების SemuSavebis zogierT operacias tnk-ebi msoflios sxvadasxva nawil Si, maT Soris ganviTarebad qveynebSi, gadascemen firmebsa da samecniero kvl eviT institutebs, romლებთანაც აყალიბებენ ალიანსებს.

მარალ teqnologiური დარგები, რომლებიც განviTarebul qveynebSi დიდინის მანჯილზე ზღერ გამოკვეტილი რეგიონული ინისნიT xასიაTdebodnen, dResul ufro ინტერნაციონალიზებულნი xდებian. მაგალიTად, AაSS-s ბიოტეკნოლოგიური კომპიების TiTqmis მეოTხედი განლებულ ia or მTავარკალიფორნიულ კლასტერSi – სანდiegosa და ლოს-ანჯელესSi. მაგრამ ეს არისნავს, რომ ისინი სიდარეგიონული ორიენტაციის არიან. ამ დარგSi ალიანსების კვლევამ აCვენა, რომ აSS-s კომპიები მეთიმეტად ატიური არიან სიდაბაზარზე, მაგრამ, ასევე, ატიურად ესურაფვიან ალიანსების Seqმნას კონტინეტური ევროპის, დიდი ბრიტანეთის, კანადის ფირმებთან. ბიოტეკნოლოგიების სფეროSi აSS teqნოლოგია და სიაქლეთა დამუSavebis მნიSვნელოვანი უაროა სხვა qveyნებისTვისაც. მაგალიTად, ბოლო წლებSi 791 ალიანსი შეიკმნა, რომელთა ფარგლებSi “კლიენტი” დიდი ბრიტანეთის (186), ევროპის სხვა qveyნების (462) და იაპონიის (143) ფირმები იTვიებენ აქალ teqნოლოგიებს აSS-s teqნოლოგიების “დამმუSaveლები სგან”.

rogorc aRvniSneT, gl obal uri korporaciebi axorciel eben inovaciuri saqmianobis ofSorings sxvadasxva regionSi ganl agebul filial ebSi. es ayal ibebs FfirmisSida gl obal ur inovaciur qsel ebs. gl obal uri firmebi, aseve, axdenen inovaciur saqmianobis zogierTi stadiis gadacemas special izebul mwarmoebel ebze (outsourcing), rac qmnis firmaTaSor is kompl eqsur qsel ebs.

samecniero-kvl eviT i saqmianobis ofSorings procesi vrcel deba aziis, aR. evropisa da sxva OECD-is arawevr qveynebze. gl obal uri korporaciebi axorciel eben investiciebs samecniero-kvl eviT i samuSaoebsa da axl i produqtebis damuSavebaSi, imisaTvis, rom daexmaron am bazrebs ganviTarebaSi da, aseve, imitom, rom isini warmoadgenen adgil s dabal i danaxarjebiT, sadac SeiZl eba ganviTarebul i qveynebis bazrebisTvis gankuTvnil i saqonl is warmoeba. bevri sainformacio teqno logiebis kompania xsnis programul i uzrunvel yofis centrebs axl adaRmocenebad bazrebze kl ientebTan axl os magal iTad, aR. evropaSi, rom moemsaxuros dasavl eT evropas, l aTinur amerikaSi, rom moemsaxuros aSS-s.

garda amisa, koreul i, taivanis, CineTis, indoeTis da singapuris firmebi iwyeben sakuTari gl obal uri inovaciuri qsel ebis Seqmnas, raTa miswvden ganviTarebul i qveynebis inovaciur centrebs. isini j er kidev ganviTarebis adreul stadiaze imyofebian, magram TandaTanobiT ikreben Zal as. magal iTad Huawei-s¹ samecniero-kvl eviT i sistemis gafarToeba aSS-sa da SvedeTSi am tendenciis kargi magal iTia.

cxril i 30

Huawei-s gl obal uri inovaciuri qsel i

adgil mdebareoba	ZiriTadi saqmianoba
stokhol mi, SvedeTi	bazebis struqturisa da sistemis dizaini
moskovi, ruseTi	al goriTmebi
dal asi, aSS	mobil uri monacemebis servisi P

¹ www.huawei.com

wyarO: Globalization and regional Economies, Can OECD Regions Compete in Global Industries?
 OECD Reviews on regional Innovation, 2007

evropis qveynebs Soris germanul i tnk-ebis mier mTal iand msofli oSi ganxorciel ebul i danaxarj ebi samecniero kvl evezbe orjer aRemateba frangul i da britanul i tnk-ebis danaxarj ebs. OECD-s gamokvl ebebSi naCvenebia, rom msofli os udidesi 1250 tnk-is samecniero-kvl eviT i operaciebis 85% TavmoYrilia eqvs qveyanaSi: aSS, iaponia, germania, safrangeTi, didi britaneTi da Sveicaria.

cxril Si 27 motanilia monacemebi sxvadasxva qveynis mier samecniero-kvl eviT samuSaoebze gaweul i danaxarj ebis wil is Sesaxe maT mSp-Si. es maCvenebel i, wl ebis ganmavl obaSi yvel aze maRal i aqvT SvedeTsa da fineTs. evrokavSiris masStabiT mxol od am or qveyanaSi Seesamabeba samecniero-kvl eviT i danaxarj ebis wil i mSp-Si i lisabonis strategi iT dadgenil maCvenebel s (3%).

cxril i 31

zogierTi ganv iTarebul i qveynis R&D danaxarj ebis wil i mSp-Si procentul ad 2004-2006 ww.

qveyana	2004	2005	2006
SvedeTi	3,71	3,89	3,82
fineTi	3,45	3,48	3,45
iaponia	3,17	3,33	3,30
korea	2,85	2,98	2,99
aSS	2,59	2,62	2,62
germania	2,49	2,48	2,45
dania	2,50	2,45	2,43
safrangeTi	2,25	2,13	2,12
kanada	2,01	1,98	1,97
belgia	1,87	1,86	1,85

wyarO: Main Science and Technology Indicators, #2, DSTT, OECD, 2007, gv. 18
 mixedvi T

msofli oSi samecniero-kvl eviT samuSaoebis 55%-s afinansebs biznes-seqtori. qveynebis mixedviT ki misi wili mTlian R&D danaxarjebSi sxvadasxvavaria: IuqsemburgSi 80%, iaponiaSi _ 75%, SveicariaSi _ 70%, fineTSi _ 69%, aSS-Si _ 68%, CineTSi _ 66%.¹

danaxarjebis moculobis mixedviT dominirebs Ziritadad sami seqtori: saavtomobilo warmoeba, farmacevtuli da bioteqnologiების და საინფორმაციო ტექნოლოგიების სფეროები. saavtomobilo warmoeba dakavSirebulia garemosa da mdgradi ganvitarebis problemebTan, amitom am seqtorSi samecniero-kvl eviT samuSaoebis metad aqtualuria. garda Ford-ის, Diamler-Chrysler-ისა და General Motors-ისა, yvela sxvam sferoSi moRvawetnkების danaxarjebis samecniero-kvl eviT samuSaoebze izrdeba. magalitad, Toyota-m gazarდა Tavisi biujeti 7,6%-iT, Nissan-მა 12,4% -iT, Renault-m 6%-iT.

2006 wels საინფორმაციო ტექნოლოგიების დარგის 113 tnk-m ganaxorciel a 32 ml rd dolaris investicia kompiuterul kvl evebsa da ganvitarebaSi. wamyvani poziciebi aSS-s tnk-ებს ukaviaT. pirveli 20-dan 16 tnk aSS-ისა. telekomunikაციების სფეროSi udidესი investiciebi ganaxorciel a Nokia-m (7 ml rd dolari). bioteqnologiების სფეროSi pirveli poziciebi aSS-s tnk-ებს ukaviaT. Pfizer lideria am mxriv, rogorc cxril is monacemebidan Cans.

qvemoT motanil cxrilSi mocemulia msoflios wamyvani tnk-ების aTeuli R&D-ze gaweuli danaxarjebis mixedviT.

cxrili 32

samecniero-kvl eviT samuSaoebze gaweuli udidესი danaxarjebis mqone tnk-ები 2005-2006 ww

¹http://epp.eurostat.ec.europa.eu/pls/portal/docs/PAGE/PGP_PRD_CAT_PREREL/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2007/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2007_MONTH_01/9-12012007-EN-AP2.PDF

kompania	dargi	warmsobis qveyana	investiciebi ml n dol ari	zrdis tempi	R&D sixSire (R&D danaxarjebis Sefardeba br unvasTan)
Pfizer	farmacevtul i	aSS	10603	2.1	14.5
Ford Motor	saavtomobil o	aSS	10046	-10.0	4.5
Johnson & Johnson	farmacevtul i	aSS	9942	12.9	13.4
Microsoft	programul i uzrunvel yofa	aSS	9936	8.2	13.9
DaimlerChrysler	saavtomobil o	germania	9630	-7.3	3.4
Toyota Motor	saavtomobil o	iaponia	9516	7.6	3.9
GlaxoSmithKline	farmacevtul i	di di britaneTi	9441	10.2	14.9
Siemens	el eqtronul i mowyobil obebi	germania	9209	-1.5	3.2
General Motors	saavtomobil o	aSS	9244	-2.5	5.8
Samsung Electronics	el eqtronul i mowyobil obebi	korea	8574	3.9	6.7

wyaro: Recent Trends in Internationalization of R&D in the Enterprise Sector, OECD, 2007, gv. 47

Organizaciul i Tval sazrisiT tnk-ebis samecniero-kvl eviTi saqmianobis garkveul i nawil i kvl av central izebul ia deda kompaniebSi (gansakuTrebiT iaponur tnk-ebSi), magram ikveTeba misi internacional izaciis sul ufro mzardi tendencia. magal iTad, Toyota-s R&D operaciebis 90% srul deba deda kompaniis mier iaponiaSi. magram Toyota-m tail andSi gaxsna samecniero-kvl eviTi centrebi. saerTaSoriso dasaqmebis yvel aze maRal i maCvenebel i am sferoSi aqvs Motorola-s. mas 19 qveyanaSi aqvs centrebi. man pirvel i centri aSS-s gareT 1950 wel s gaxsna

kanadaSi, xolo 1960-iani wl ebidan gaafarTova saqmianoba evropasa da iaponiaSi. 1990-iani wl ebis dasawyisSi Motorola-s centrebi gaxsna aseve, CineTsa da indeoTsi, sadac meti adamiania dasaqmebuli, vidre mTal ianad evropis centrebSi. CineTsi mas aqvs, aseve, TanamSroml obis SeTanxmebebi universitetebTan.

IBM msofli o sxvadasxva nawil Si ganlagebul 8 laboratoriaSi 3 000 adamians asaqmebs. uZvel esia niu-iorkis laboratoria, romelic 1961 wels gaxsna. iq ganvitarda sxvadasxva sferoebi naxevargamtarebis, maTematikis, kompiuteruli mecnerebisa da fizikis dargebidan.

IBM-is samecniero-kvleviTi samuSaoebis sistema zomierad centralizebulia. yvelaze mniSvelovani gadawyvetilebebi miReba StabinaSi. igi, Ziritadad, koncentrirebulia fundamentur kvlevebze. IBM-is mkvlevarebma miRes nobelis premiebi sxvadasxva sferoebSi, xolo 2005 wels naxevargamtarebis teqnologiebSi Semotanili inovaciebisTvis – aSS-s mTavrobis “erovnuliteqnologiyurimedali”.

ukanasknel wlebsi gaizarda ganvitrebadi qveynebis wili ucxour patentebze ganacxadebSi aSS-s patentebisa da savaWro markebis ganyofil ebaSi. 2003 wels ganvitarebuli qveynebis wili kvlav 83% iyo mTalian ucxour patentebze ganacxadebSi. gansakutrebit swrafad amaRi da aR. evropisa qveynebisada dsT-s qveynebis wili. 2001-dan 2003 w-mde is gaizarda 7%-dan 17 %-mde. saSualowliuri raodenoba patentebze wardgenili ganacxadebisa am qveynebidan gaizarda daaxloebiT 5000-dan 26 000-mde am periodSi.

samecniero-kvleviTi saqmianobis sferoSi ganxorciel ebuli investiciebi aqtiuria aSS-sa da evrokavSirs Soris. magalitad, 2002 wels amerikul matnk-ebma Tavisi investiciebis 61% (12,9 mlrd dolari) ganataveses evrokavSirSi, xolo 7% iaponiaSi. evrokavSiris tnk-ebma aSS-Si ganaxorciel es 17,5 mlrd dolaris investiciebi, xolo iaponiaSi – 2,2 mlrd dolari.

cxrili 33

patentebze ganacxadebi ganvitrebadi, sax. aR. evropisa da dsT-s qveynebidan aSS-Si, gamomgoneblis sacxovrebeli adgili smixedvit

regi oni /qveyana	saSual owl . raod. 1991-1993	ucxouris wili %	saS. wl . raod. 2001- 2003	ucxouris wili %	cvl il e ba %
ganvi Tarebadi qveynebi	5 121	6,63	25 322	16,78	394,5
ganvi Tarebul i qveynebi	71 805	92,94	124 905	82,77	73,9
qveyni sSi da ganaxcadebi	93 445		183 566		96,4

wyar o: World Investment Report, UNCTAD, 2005, gv. 135

marTal ia, ganvi Tarebad qveynebsi tnk-ebis mier ganxorciel ebul i samecniero-kvl eviTi saqmianoba Tavmoyrilia sul ramdenime qveyanaSi, rogor ebicaa brazil ia, CineTi, indoeTi, meqsika, singapuri, sxva qveynebis mniSvel oba TandaTan izrdeba. magal iTad, 2003 wel s Toyota Motor Corporation- ma gaafarTova Tavisi R&D saqmianoba tail andSi, Monetary Design System- ma airCia somxeTi, rogorc R&D axal i centri da sxva. R&D-ze udi desi danaxarjebis mqone yovel i 10 tnk-dan 8 xsnis samecniero kvl eebze orientirebul Svil obil kompaniebs CineTSi.

axal i, mecnierul kvl eebze dafuZnebul i teqno logiebis gamoCenis gamo (el eqtronika, bioteqno logiebi, axal i masal ebi) zemoqmedebas ganicdis tnk-ebis mier ekonomikuri saqmianobis, maT Soris samecniero-kvl eviTi saqmianobis ganxorciel ebis gzebi. informaciul i teqno logiebis wyal obiT Sesazl ebel ia amocanebis ganl ageba gl obal uri masStabiT. Tavis mxriv, samecniero-kvl eviTi saqmianoba SeiZl eba daiyos sxvadasxva amocanebad, ZiriTad da araZiriTad saqmianobad. es ukanasknel i SeiZl eba Sesrul des dabal i danaxarjebis mqone qveynebsi, anda kontraqtis safyZvel ze firmis gareT.

samecniero-kvl eviTi saqmianobis internacional izaciis mamozravel ia jer erTi, is, rom saqonl isa da momsaxurebis teqno logiatevadoba izrdeba, ris gamoc teqno logia konkurentunarianobis

ZiriTadi faqtorია. მეორეც, გლობალიზაცია იზრდება ახალი, დიფერენცირების საფასურისა და მომსახურების გამოწვასთან ერთად, რაც ინოვაციების სწრაფ დაწვავს აიზილებს ფირმებს. მესამეც, რადგან საფასურის სასიცოცხლო ციკლი მოკლეა, სამეცნიერო-კვლევითი საკმარისების საფასურის დაწვავები სულ უფრო მარალიდება. ეს დაწვავები რომ ანაზრადეს. საფასურის საფასურის მარკეტინგი რაც შეიძლება ფართო ბაზრებზე. ეს ფაქტორები გვას უხვს გლობალიზაციის პროდუქტებსა და სამეცნიერო-კვლევითი საკმარისების გლობალიზაციის დონეზე.

მთლიანობაში, განვითარების და განვითარებად ვეყნებში სამეცნიერო-კვლევითი საკმარისების განლაგებისთვის მიმზიდველ ფაქტორებად ვეყნიება:

- ტექნოლოგიური კლასტრებისა და კვლევითი ინსტიტუტების არსებობა;
- კვალიფიკირების სამუშაოზე;
- ბაზრები და მომხმარებლები;
- სამუშაოზე დაბალი რიცხვები;
- სიახლოვე სავაჭრო სივლით ავრებთან;
- ზოგადი ხელსაყრელი ბიზნეს-გარემო.

სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების გლობალიზაციის ტენდენცია ახალი ამოცანებს აყენებს კომპანიებისა და ვეყნების შინაშე. არნისული პროცესები აფართოებს კოდის რესურსს და ზრდის ხელმისაწვდომობას ახალი კვალიფიკაციისა და ტექნოლოგიებზე. ამ ყოველივეს მართვა საფასურის განხვავების მიდგომებს ორგანიზაციული სტრუქტურებისადმი, პროექტების გლობალიზაციის ინტეგრირებას და კოორდინირებას. ამ ამოცანებისთვის თავის გართმევის ერთ-ერთი მეთოდი სწორედ აღნიშნებისა და კვლევების ფორმირებაა, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი კი არის თანამშრომლობა უნივერსიტეტებთან და კვლევითი დაწესებულებებთან.

სამეცნიერო-კვლევითი საკმარისების გლობალიზაციის ხელსაყრელი მიზეზები ვეყნების ხელსაყრელი გარემო. ეს იტვლის შინაშე სამეცნიერო და კვლევითი ბაზრების განვითარებას. საგანმანათლებლო და ინოვაციური ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას, რაც გადააყვეს ვეყნას სამეცნიერო-კვლევითი ინვესტიციების პოტენციურ მიმდებარე. განვითარებადი ვეყნების აკადემიური დაწესებულებები შეუძლიათ კავსირი დაამყარონ განვითარების ვეყნების შესაბამის

dawesebul ebebTan erTobl ivi proeqtebis saSual ebiT da amiT gaaZl ieron Tavianti codnis baza. amastan, vaWrobisa da investiciuri rejimebis liberalizacia, aseve, xel s uwyobs samecniero-kvl eviTi samuSaoebis globalizacias.

codnis Seqmnasa da difuzias mowinave qveynebidan ganvitarebad qveynebsi aqvs sxvadasxva formebi. jer erTi, teqnologi farul adasaxulia importirebul saqonel sa da momsaxurebaSi, rogorc sabol oo, aseve Sual edur produqtebsi. es exmareba adgil obriv firmebs aiTvison is teqnologi, romelic Sida bazarze ar arsebobs. esaa teqnologi gadacemis vaWrobasTan dakavSirebuli aspekti, romelic metad mniSvel ovania saeqsporto bazrebze Sida firmebis konkurentunarianobis gaZl ierebisaTvis im qveynebsi, sadac R&D saqmianoba mcire masStabisaa. Tumca, gasaTval iswinebel ia, rom aris SemTxvevebi, rodesac qveyana amJRavnebs ucxouri teqnologiis atvisebis maRal unars da aqvs dabal i adgil obrivi inovaciuri Sesazl ebl obebi.

tnk-ebis saqmianobas mimRebs qveynebsi axl avs trainingebi, swavl ebis sxvadasxva formebs organizeba. maTi investiciebi, gansakuTrebis teqnologiategvad da codnategvad dargebSi aris mowinave teqnologi gadacemis mniSvel ovani arxi.

amastan, konkurencia ucxouri firmebis mxridan aizul ebs adgil obriv firmebs awarmoon sakuTari samecniero kvl evebi da sxva saxis inovaciuri saqmianoba. amdenad, tnk-ebis arseboba gavlenas axdens saqonlisa da Sromis bazris struqturaze da adgil obriv dargebSi astimul irebs inovaciebs amgvari konkurenciuli efeqtiT. probl ema, romelic SeiZleba maT aq warmoeqmnaT, aris adamaniseuli da finansuri resursebis naklebob.

tnk-ebis xel Si koncentrirebul ia udidesi teqnologiuri da samecniero-kvl eviTi potenciali. teqnologiება da inovaciebis saerTasoris nakadebis intensifikacia da mzardi difuzia aris jer erTi, tnk-ebis samecniero-kvl eviTi saqmianobis pirdapiri Sedegi da aseve, ganpirobepul ia maTi sxva saxis saqmianobis (importi, pui da sxva) Tanmxlebi efeqtebiT. amdenad, tnk-ebis aqvT umniSvel ovanesi roli

teqnoლოგიური და ცოდნათან დაკავსებულის ასპექტით ღვეუბის ურთიერთდამოკიდებულებას გარჩევაში.

მომრებ ღვეუბზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს არა მარტო სამეცნიერო-კვლევითი საკმარისობის მოცულობა, არამედ მისი ბუნება. გარდამავალი ღვეუნისათვის ამ შემთხვევაში საინტერესოა ის, თუ რამდენად დადებითად ახდენს ცოდნის შექმნის, დაგროვებისა და გადამამუშავების პროცესში, რაც აქლავს სამეცნიერო-კვლევითი საკმარისობაზე ორიენტირებულ უმცირეს და რა სედეგებს მოუტანს ადგილობრივ ტეკნოლოგიურ შესაძლებლობებს სამეცნიერო-კვლევითი საკმარისობის გლობალიზაცია. პოლიტიკის ტვალსაზრისით ღვეუბმა უნდა გადაწყვიტოს რა რონისზიებები გაატაროს იმისათვის, რომ მათი ინოვაციური სისტემების ინტეგრირება მოხდეს მოწინავე გლობალურ სამეცნიერო-კვლევით უსელთან.

ცოდნის ეკონომიკა ურდნობა უხილავ აქტიუებს. ტნკ-ების გადაწყვეტილებები საკმარისობის განლაგების შესახებ უკავსირდება მომრებ ღვეუბს ამგვარი აქტიუების ზრდისა და არა მხოლოდ არსებულის აქტიუების ათვისებისა და გამოყენების ტრადიციულ მოტიუაციას. ამიტომ მათთვის მიმზიდველია ის ღვეუბები და რეგიონები, რომლებსაც აკვტ ცოდნაინტენსიური დარგების განვითარების შესაძლებლობები და ცოდნაინტენსიური კლასტრები.

იმისათვის, რომ საკარტველო აქტიურად დაერთოს ცოდნისა და ტეკნოლოგიების გადამამუშავების გლობალურ პროცესში აუცილებელია გარკვეული წინაპირობები, რომელიც ხელს შეუწყობს ცოდნის სტიმულირებას, ზრდასა და უახალირებას.

1. ეკონომიკური და ინსტიუციური რეჟიმი, რომელიც უზრუნველყოფს არსებულის და ახალი ცოდნის ეფექტიან გამოყენებას;
2. განათლებული და კვალიფიციური მოსახლეობა, რომელსაც შეუძლია ცოდნის შექმნა, გავრცელება და გამოყენება;
3. დინამიკური ინფორმაციული ინფრასტრუქტურა, რაც აუცილებელია ინფორმაციის დამუშავებისა და გადამამუშავებისთვის;
4. ფირმების, კვლევითი დაუესებულებების, უნიუერსიტეტებისა და სხვა ორგანიზაციების ეფექტიანი ინოვაციური სისტემა, რათა აითვისოს გლობალური ცოდნა, მოახდინოს მისი ადაპტირება ადგილობრივ პირობებთან და შექმნას ახალი ტეკნოლოგიები.

qveმოT warmodgenil cxრიl Si motანილია monაცემები, რომლებიც გვიყმნის warmodgenას CamოTვილი პუნქტების mixedვიT საყარTველი oSi არსებულის mdგომარეობის Sesახებ.

cxრილი 34

#	ველი	მაცვენებელი	მნიშვნელობა
1	2005	მოსახლეობა (მლნ კაცი)	4,3
2	2005	ადამიანისუფლებების ინდექსი	0,754
3	2005	სიცოცხლის ხანგრძლივობის ინდექსი	0,761
4	2005	განათლების ინდექსი	0,914
5	2005	ზრდასრულთა განათლების დონე (%)	100
6	2005	სახელმწიფო ხარჯები განათლებაზე (მსპ %)	2,9
7	2005	სახელმწიფო ხარჯები განათლებაზე (მთლიანის %)	13,1
8	2005	სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობაზე გაწეული ხარჯები (მსპ %)	0,29
9	2005	რეზიდენტზე გაცემული პატენტები (1 მლნ კაცზე)	42
10	2005	ინტერნეტის მომხმარებელი (1000 კაცზე)	39
11	2005	ფიქსირებული ხაზიანი ტელეფონის მომხმარებელი (1000 კაცზე)	151
12	2004	სახელმწიფო ხარჯების ანაწილი (მსპ %)	1,4
13	2004	კერძო ხარჯების ანაწილი (მსპ %)	3,8

წყარო: www.worldbank.org

2006 წელს ადამიანისუფლებების ინდექსის მაცვენების mixedვიT (0,763) საყარTველი სასუალი დონის ღირებულების რიცხვს იყენებდა. იგი 93-ე ადგილს იკავებს 179 ღირებულების სორის¹. მასზე მარალი ინდექსი აკვთრებულია ფედერაციას, ყაზახეთს, უკრაინას, სომხეთს, ტურქეთს.

მოსახლეობის განათლების მაცვენებელი (15 წ. ასაკის შემდეგ) ღირებულების შესახებ მარალია, მაგრამ სამუშაო ადგილის უზრუნველყოფის გამო განათლებას არ

¹ Human Development Report, UNDP, 2008,

http://hdrstats.undp.org/2008/countries/country_fact_sheets/cty_fs_GEO.html

იქვეა სპეციალური სესამის დასაყმების გარანტიის საკრებლოს სტატისტიკის დეპარტამენტის მონაცემებით, უმუშევართა შორის უმარტესი განაღების მკონე მოსაღებების უღი საკმაოდ დიდია და, სესამისად, არის 2004 წ. 36,7%, 2005 წ. 39,2%, 2006 წ. 39,9%¹. ამასთან, რტულია სეფაბამისა, რამდენად პასუხობს სამუშაო ჯალის კვაღიფიკაცია აღალ გარემოს. საღიროა საგანმანაღი ბლო დავესებულ ებებისა და დამსაყმებლების ტანამსრომლობა, რატამი რეულ იკნეს სვორი ინფორმაციის გაცვლა, იმისათვის რომ სეტავაზებული განაღი ბა სეესაბამებოდეს ბაზრის მოტხოვნებს.

განაღების საბიუჯეტო დაფინანსება ყოველ უღიურად იზრდება, ტუმცა განაღი ბაზე გავეული საბიუჯეტო ხარჯების უღი ჯრდის ტენდენციით არ ხასიატდება, რაც ცხრილში მოტანილი მონაცემებიდან ცანს.

ცხრილი 35

განაღი ბაზე გავეული დანახარჯების მაკვენებლები საკრებლოსი 2003-2006

წწ.

#	მაკვენებელი	2003		2004		2005		2006	
		მლნ	%	მლნ	%	მლნ	%	მლნ	%
1	მმსპ (მლნ ლარი) და %	8564,1	100%	9824,3	100%	11621,0	100%	13783,9	100%
2	განაღი ბა მლნ ლარი და მსპ %	278,0	3,25%	344,1	3,50%	382,0	3,29%	492,7	3,58%
3	სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯები განაღი ბაზე (მლნ ლარი და მტილის %)	176,9	11,6	289,1	12,0	288,7	8,8	414,2	9,3

წყარო: www.statistics.ge

განაღების რეფორმის კუტიტარსანი სნავია, რომ ყურადრების ცენტრსი ეკევა კომპეტენციები და მათი განვითარება. მნი სვნელოვანია არამხოლოდ მი რეული სედეგების გაუმობეება, არამედ სვალის, სვალებისა და

¹ www.statistics.ge

kvalifikaciis amari ebis xarisxisa da Sinaarsis cvl il eba codnis ekonomikis moTxovnebis Sesabamisad.

metad mniSvel ovania axali codnis generireba, rac usual od samecniero-kvl eviT muSaobasTan aris dakavSirebuli. ganxorciel ebuli reformis Sedegad Seicvala samecniero-kvl eviT saqmianobis arsebuli sistema da dafinansebis wesi. rogorc zemoT motanili monacemebi gviCvenebs, saqarTvel osi samecniero-kvl eviT muSaobaze gaweuli xarjebi (mSp-s 0,29%) metad dabalia. am sferosi aucil ebelia saxsrebis mozdvis wyaroebis gamraval feroVneba da TanamSromloba biznes-subieqtebTan, radgansi axli eTa bazarze realuri danergvamaTi sausual ebit xdeba.

sadReiso saxel mwi foebrivi amocana, romelic siRaribis daZl evas isaxavs miznad ver ganxorciel deba adamiანისეული კაპიტალის განვითარებაზე ზრუნვის გარეშე. ამიტომ ეკონომიკური განვითარებისა და სირარების დაზღვევის პროგრამის ერთ-ერთი პუნქტია ადამიანისეული რესურსის განვითარება ჯანდაცვის სექტორის ეფექტიანობის ამარიებისა და განათლების ხარისხის ზრდის მეშვეობით.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანაა, რომ კომპანიებმა შექმნან codnis martvis sistemebi. codnis martvis ეფექტიანი სისტემის Sedegad SesaZl ebelia სხვადასხვა ადგილას myof, codnis რესურსის მკვლე ადამიანებს Soris კომუნიკაციის გარემოება და ხელმისაწვდომი xdeba informacia axali gamocდილები, იდეები, პროექტების Sesaxeb. codnis formireba დამისი martvis სისტემის განვითარება პირდაპირ უკავსირდება საინფორმაციო ტექნოლოგიებს. საინფორმაციო ინფრასტრუქტურაზე დამოკიდებული, ასევე, ესეური ურთიერთკავსირების განვითარება.

საინფორმაციო და საკომუნიკაციო პროგრამებისა და პროდუქტების გამოყენება მნიშვნელოვანად უწყობს ხელს დასაყმებას, ეკონომიკური ზრდას, კონკურენტუნარიანობას. saqarTvel os, rogorc gardamaval qveyanas, ara aqvs es sfero saTanadod განვითარებულ ი.

საუროა axali საინფორმაციო ტექნოლოგიების ინსტრუმენტებისა და ინოვაციური პროდუქტების გამოყენების waxaliseba. კონკურენტი საყმანი გარემოს პირობების უკიდურესად მნიშვნელოვანი axali პრაქტიკისა და muSaobის მეტოქეების გამოყენება, საყმანიობის ასპარეზის გაფართოების, მსოფლიო ბაზარზე სერვისის, codna-gamocდილები გაუმჯობესების მიზნით.

ელ ეკონომიკის ვაჭრობის და მუშაობის შესახებ გამოყენებით მუშაობის, მენეჯერების, ორგანიზაციების შეუქმნა ან მათთვის მუშაობის ახალი მეთოდები, რომლებიც დამყარებული იქნება ახალი სამუშაო ადგილები. ამასთან, ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიები სემინარების მოწოდებას შესაბამისი კოდის და სპეციფიკურ ნიშნულზე. ინტერნეტის მუშაობა უნდა უზრუნველყოს ცხოვრების, სწავლის, მუშაობის, ბიზნესის უზრუნველყოფის, ტანამშრომლების ახალი გზები. 2008 წლისთვის საკრებულის ოქტომბრის მონაცემებით ტარდობა გაიზარდა 1 238 711 მონაცემამდე¹. დრედიტის კომპანია გადამამუშავებს ინტერნეტის მონაცემების პრაქტიკის გამოყენებით მომავალში შესაძლებელი იქნება გრძელვადიანი კონტრაქტების დაფუძნების შესახებ.

პრაქტიკის გაცვლის, რომლებიც, რომლებიც ვერ ახერხებენ გლობალურ კოდის ეკონომიკის მონაწილეობას, ვერც კონომიკურ კამონების, ხოლო მათ, რომლებიც აქტიურად მუშაობენ გლობალურ ეკონომიკის, დინამიკურად ვითარდებიან (მაგალითად, ჩინეთი, ტაილანდი და სხვა).

აზიის მონაცემების გამოცდის გათვალისწინება გარკვეულწილად სასარგებლო უნდა იყოს საკრებულისთვის. აზიის მონაცემები განუყოფელია ურთიერთკავშირის საერთაშორისო ეკონომიკურ სისტემასთან ახალი ტექნოლოგიებისა და პრაქტიკის მართვის მიზნით. მათ, ფაქტობრივად, მოახერხებს სხვაგან დამუშავებული ტექნოლოგიების სწავლა და, ამავდროულად, განაგრძობს გარკვეული ინსტიტუციური რეგულირების ადგილობრივი კომპანიების საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის ამარტივების უცხოურ ტექნოლოგიებზე დამოკიდებულების ტანამშრომლის შემცირების პარალელურად. ეს პროცესი ეკონომიკურ ლიტერატურის ცნობილია როგორც ტექნოლოგიური იმპორტის ეფექტი, რამაც სასარგებლოა მისი აზიის მონაცემების ეროვნული ინოვაციური სისტემების განვითარებაში იმ კომპანიების კონკურენტული უპირატესობები, რომლებიც მოცემულ კონკრეტულ სფეროში ახორციელებენ საკმარისად. ამავდროულად, უწყვეტად მუშაობის შესახებ არსებითად აზიის მონაცემების ინოვაციური შესაძლებლობები და აქტიურად განიხილავს იკონომიკური ცენტრების განვითარების შესახებ.

ზემოტის განხილვის მიზნების დასაქმების მიზნების, მონაცემების, რომელიც გათვალისწინებულია აუცილებელია

¹ www.top.ge

saqarTvel oSi codnaze dafuZnebul efeqtiani ekonomikaze gadasvl is strategieb is Camoyal ibebisas. Tu ganvixil avT saqarTvel os pozicias gl obal ur codnis ekonomikaSi da mis Sesazl ebl obas, Tu rogorc gaarTmevs Tav s axal ekonomikur real obas, naTel ia, rom miuxedavad probl emebisa, qveyanas aqvs garkveul i upiratesobebi:

- mosaxl eobis raodenobasTan SedarebiT aris Zl ieri codnis baza;
- qveyanas aqvs mTel i rigi konkurentul i dargebi, magal iTad, momsaxurebis seqtors i;
- ukve ganxorciel da garkveul i reformebi rogorc dargobr iv struqturaSi, aseve ekonomikur institutebSi.
- arsebobs axal i teqnol ogiebis swrafi aTvis ebis garkveul i gamocdi l eba;
- Sesazl ebel ia online ekonomikis ganviTareba.

codnaze dafuZnebul i ekonomikis formireba ms ofl io ekonomikis gl obal izaci is umniSvnel ovanesi aspeqtia. mniSvnel ovania, rom saqarTvel om j er erTi, SeZl os ucxouri investiciebis Tanmdevi siaxl eebis aTvis eba da efeqtianad gamoyeneba da, meore mxriv, xel i Seuwyos iseTi garemos Camoyal ibebas, romel ic dainteressebs mowinave tnk-eb s ganal agon Taviant i inovaciuri da samecniero-kvl eviTi centrebi saqarTvel oSi.

Tavi 4. tnk-ebis rol i gl obal ur ekonomikasTan saqarTvel os integrirebis gaRrmavebaSi

4.1. gl obal ur ekonomikaSi saqarTvel os integrirebis Tanamedrove mdgomareoba

gl obal uri ekonomikis Tavisebureba isaa, rom arcerT saxel mwifos, miuxedavad warmoebis faqtorebiT uzrunvel yofis maRal i donisa, ar SeuZlia ekonomikuri efeqtianobis miRweva da ganvitareba avtarkiis pirobebSi. amdenad, sazRvrebi ufro gamWirvale xdeba ara imdenad politikosTa survilis gamo, ramdenadac Tanamedrove kvl awarmoebis procesis logikis Zal iT.

saqarTvel oSi gl obal izaciisken gadadgmuli pirveli nabiji iyo saqonlisa da momsaxurebis saSinao bazris gaxsna, ucxouri kapitalis SemosvlisaTvis xel sayrel i pirobebis Seqmna, sxvadasxva saerTasorisso organizaciebSi, integraciul gaerTianebebSi gawevrianeba da saerTasorisso proeqtebSi monawileoba.

amJamad, saqarTvel o daaxl oebiT 105 saerTasorisso organizaciis wevria. saerTasorisso organizaciebis mier gaweulma finansurma da teqnikurma daxmarebam, aseve, sxvadasxva miznobrivi programebis ganxorciel ebam mniSvnelovani wvili Seitana gardamavali periodis mwave socialuri problemebis gadawyvetaSi. gansakuTrebiT didi moculobis finansuri mxardaWera ganxorciel da msofliobankis programebis farglebsi.

saerTasorisso savaluto fondis SefasebiT, saqarTvel os ekonomikis ganvitarebasa da biznesis garemos gaumj obesebis kuTxiT STmbeWdavi winsvla SeimCneva. ekonomikuri zrdissasualo tempi 10%-ia. pirdapiri ucxouri investiciebis wvili mSp-Si 9%-s arwevs.

Heritage Foundation-is ekonomikuri Tavisuflebis indeqsis mixedviT, romelic qveynebis mdgomareobas afasebs 0-100 baliani skal iT, sadac 100 Seesabameba Tavisuflebis yvelaze maRal dones, saqarTvel os Tavisuflebis xarisxi Sefasebulia 69,2%-iT da qveyana 32-e adgils ikavebs msofliosi,

xol o evropis regionis 41 qveyanas Soris saqarTvel os me-18 adgil i ukavia¹. saqarTvel os Tavisuflebis xarixi biznesis, fiskal ur, sainvesticio da Sromis bazris sferoebSi sakmaod maRali maCvenebl ebiTaa Sefasebul i. biznesis dawyebis, aseve, misi daxurvis procedurebi sagrZnobl adaa gamartivebul i; saSual o Sewonil i tarifebis ganakveTi utol deba 9,5%-s, rac sakmaod liberal ur savaWro reJimze miuTitebs, Tumca garkveul i probl emebia dakavSirebul i aRuricxav savaWro nakadebTan. ekonomikaSi saxel mwifos Carevis masStabze saxel mwifos xarjebis mocul obis mixedviT Tu vimsjel ebT, igi zomierad SeiZl eba Sefasdes. organizaciis monacemebiT, ukanasknel wl ebSi saxel mwifo xarjebi mSp-s 25%-s Seadgenda, magram privatizaciis procesebis gavleniT es maCvenebl i SeiCval a. sainvesticio sferos liberal izacia 70%-iTaa Sefasebul i. ucxoeli da adgil obrivi investorebze erTnairi reJimi vrcel deba, ucxour firmebs Tavisufli ad SeuZli iT monawil eoba privatizaciis procesSi.

investorebisTvis ZiriTad dabrkol ebas saqarTvel oSi Siga ekonomikuri garemo wadmoadgens. erTmaneTTan mWidrodaa dakavSirebul i eqsportis diversifikacia da pirdapiri ucxouri investiciebis moZidva, radgan investorisatvis yvel aze ufro mimzidvel i aris saeqsporto seqtori, romelic orientirebul ia met ucxour bazarze. finansuri operaciebi araa SezRuduli, magram arsebobs maTi registraciis moTxovna. Tavisuflebis dabal i maCvenebl i aqvs qveyanas sakuTrebis ufl ebebis da korufciis donis mxriv, romlis mixedviTac CamorCeba saSual o msofli o maCvenebl s.

calkeuli komponentebis mixedviT saqarTvel os ekonomikuri Tavisuflebis indeqsi 2008 wel s amgvaria:

cxrili 36

saqarTvel os ekonomikuri Tavisuflebis maCvenebl ebi 2008 w.

	indeqsis komponentebi	maCvenebl i
1	bi znesis Tavisufli eba	85.01
2	vaWrobis Tavisufli eba	71.0
3	fiskal uri Tavisufli eba	90.7

¹ www.heritage.org/index

4	mTavrobis Careva ekonomikaSi	81.25
5	monetaruli Tavisufleba	71.37
6	sainvesticio Tavisufleba	70
7	finansuri Tavisufleba	60
8	sakutrebis ufl ebebi	35
9	korufcia	28
10	Sromis bazris Tavisufleba	99.9
	indeqsis saerto macvenebeli	69.23
	adgili reitingSi	32

wyaro: www.heritage.org

organizacia Global Policy-s globalizaciis indeqsis reitingSi mocemul 62 qveyanas Soris samxreT kavkasiis qveynebi da, maT Soris, saqarTvelo ar figurireben, rac migvansებს, რომ globalურ ეკონომიკასთან ამ qveynebis integrirebulobis xarisxs არ მიუღვია იმ სიდიდისთვის, რომ ანარსგასაწევს წარმოადგენდეს, მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკის რეალობის ხარისხი საკმაოდ მაღალია: მსოფლიო ბანკის, ვაშრობის მსოფლიო ორგანიზაციის მონაცემების თანახმად, საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების ტვალსაზრისით საკარტველოს ეკონომიკა ლიბერალიზაციის საკმაოდ მაღალი დონით გამოირჩევა. ზღირ ლიბერალია qveynis საგარეო სავაშრო რეჟიმი, ასევე ხელსაყრელი პირობებია სეკონილი (საკანონმდებლო ვესიტი) უცხოური ინვესტიციების qveyanასი სემოსვლისთვის.

Sromis საერთაშორისო დანაშლიებასი qveynis Tavisufალი მონაშლიეობისკენ გადადგმული უმნიშვნელოვანესი ნაბიჯია ვაშრობის ლიბერალიზაცია. ვაშრობის ლიბერალიზაციის პოლიტიკა ძრეს არ არის გამოცალკეებული ეკონომიკური პოლიტიკის სხვა ამოცანებისგან, რომლებიც დაკავსირებულაი ფინანსურ, მონეტარულ, გარემოს დაცვის და სხვა რონისზეებთან. ვაშრობის ლიბერალიზაციის სტრატეგია წარმტებულად შეიშლიება ცაიწვალოს, ტუ ის უზრუნველყოფს qveynis, როგორც მსოფლიო ბაზარზე საკონლისა და მომსახურების მიწოდების შესაშლიებლობების გაწარმოებას, მისი საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის ზრდასა და ბაზრებზე სერვეის გაადვილებას.

konkurentunarianobis amaRI ebaSi umniSvnel ovanesi rol is Sesrul eba SeuZl ia diversifikaciis RonisZiebebs, rac gul isxmobs miznobrivi saeqsporto bazrebis diversifikacias, ucxouri bazrebis xel misawvdomobis uzrunvel yofas, orientacias teqnoI ogiatevadi eqsportis ganxorciel ebaze da sxva.

saqarTvel os sagareo pol itikuri kursi sagareo savaWro kavSiRebis diversifikaciazea orientirebul i. vaWrobis sferoSi misi ganxorciel ebis Tval sazrisiT mniSvnel ovania qveynis wevroba vmo-Si, romel ic warmoadgens mZl avr instituts da qmnis urTierTSeTanxmebisa da urTierTsargebl obis principebze dafuZnebul savaWro sistemas. mis fargl ebSi msofi io vaWrobis 95% warimarTeba. faqtobrivad, vmo-s SeTanxmeba qmnis CarCos, roml iTac ganisazRvreba erovnul i savaWro pol itikis xasiaTi.

saerTod, qveynis savaWro pol itikis ganxorciel eba cal mxriv (uil ateral ur) da mraval mxriv (mul til ateral ur) safuZvel zea Sesazl ebel i. saqarTvel o mraval mxrivi savaWro sistemis aqtur monawil es warmoadgens, rasac, cxadia, meti upiratesoba aqvs, radgan am SemTxvevaSi vaWrobis l iberal izacia eyrdnoba urTierTdaTmobebs.

qveynis savaWro pol itika miznad isaxavs xel sayrel i poziciebis mopovebas gl obal ur bazarze da, amave dros, iseTi ekonomikuri miznebis ganxorciel ebas, rogorebi caa:

- 1) gareSe Zal is diskriminaciul i zemoqmedebis acil eba;
 - 2) konkurentunarianobis mopoveba da SenarCuneba;
 - 3) ZiriTadi saqsporto bazrebis xel misawvdomoba;
- investiciebis mozi dva da sxva.

saqarTvel os statistikis saxel mwifo departamentis monacemebiT, qveynis ZiriTadi ekonomikuri maCvenebl ebis dinamika amgvaria:

cxril i 37

saqarTvel os zogierTi ekonomikuri maCvenebl is dinamika 2004-2007

wl ebSi

maCvenebl i	2004	2005	2006	2007
mSp (ml n dol)	5.166	6.415	7.849	10 175

mSp-s zrdis tempi %	5.9	9.6	9.4	12.4
mSp 1 sul mosaxl eze	1197	1484	1783	2315
sagareo savaWro brunva (ml n dol)	2492.5	3355.4	4670.4	6456.9
eqsporti (ml n dol)	646.9	865.5	992.6	1240.2
importi (ml n dol)	1845.6	2490.0	3677.8	5216.7
eqsportis zrda %	39.4	34.0	14	32.5
importis zrda %	61.9	34.8	47.8	41.8
sagareo savaWro kvota %	48,2	54,6	59,5	63,4
saeqporto kvota	12,5	13,4	12,6	12,1
saimporto kvota	35,7	38,8	46,8	51,2

wyarO. www.statistics.ge

2007 wel s saqarTvel os sagareo savaWro brunva 6456,9 ml n. aSS dol ars Seadgenda, rac wina wl is anal ogiur maCvenebel ze 39,9 %-iT metia; aqedan eqsporti 1240,2 ml n. aSS dol aria (Sesabamisad 32,5%-iT meti), xol o importi – 5216,7 ml n. aSS dol ari (41,8 %-iT meti). uaryofiTi savaWro bal ansi 3976,5 ml n. aSS dol aria. saqarTvel os uaryofiTi savaWro bal ansi aqvs 100 partnior qveyanasTan, roml ebTanac savaWro deficiti 4122,3 ml n aSS dol ars Seadgens, xol o dadebiTi savaWro bal ansi aqvs 23 qveyanasTan (145,8 ml n aSS dol ari). savaWro deficitis 34,8 % modis dsT-is qveynebze am qveynebTan sagareo savaWro brunva 2323,4 ml n aSS dol ars Seadgens (2006 wel Tan SedarebiT 29,6 %-iT meti). dsT-is qveynebis wil ad modis saqarTvel os sagareo savaWro brunvis 36,0%, maT Soris eqsportis 37,9 % da importis 35,5%.¹

2007 wel s saqarTvel os sagareo savaWro brunva evrokavSiris 27 qveyanasTan 1807,4 ml n. aSS dol ari iyo, rac wina wl is Sesabamis maCvenebel ze, imave qveynebis mixedviT, 36,0%-iT metia; aTi msxvil esi savaWro partnioris wil i saqarTvel os mTel sagareo savaWro brunvaSi 67,9 %-s Seadgens. umsxvil es savaWro partnioresbs Soris aris dsT-is 4 qveyana da maTze modis mTel i sagareo savaWro brunvis 30,9%. 2007 wel s sagareo

¹ saqarTvel os sagareo vaWroba, statistikis saxel mwifo departamenti, 2007
<http://www.statistics.ge/press.php?plang=2&pform=-513>

savawro brunvis mixedviT Turqeti saqartvel os umxvili esi savawro partniori qveyanaa. TurqetSi eqsporti 171,8 ml n. aSS dol ars Seadgens da warmodgenilia iseti sasqonlo jgufebis saxiT rogorebicaa: Savi l iTonebis jarTi, al uminis jarTi, el eqtroenergia da minis tevadobebi. ukrainam saqartvel os umxvili es savawro partniorTa aTeul Si mesame adgil idan meoreze gadainacvla. am qveyanaSi eqsporti gazrdilia 65,7 procentiT, rac gamoiwvia ZiriTadad spirtiani sasmel ebis, mineral uri wyl ebis, rkinigzis lokomotivebis da natural uri yurZnis Rvinis sasqonlo jgufebis eqsportis gazrdam. importi ukrainidan 574,9 ml n. aSS dol ars Seadgens. sasqonlo jgufebidan saeqsporto aTeul Si pirvel adgil ze feroSenadnobebia – mis wil ad 2007 wels eqsportis 12,9 % modis. Savi l iTonebis jarTis eqsporti Seadgens 96,9 ml n. aSS dol ars, rac eqsportis 7,8%-ia. umxvili esi saimporto sasqonlo jgufi navTobi da navTobproduqtebia da misi importi 556,3 ml n. aSS dol ars Seadgens. mniSvnel ovania msubuqi avtomobil ebis jgufis importi misi wil i qveynis importSi 7,1 %-ia.¹

evrokavSiris qveynebidan bol owl ebSi qarTuli produqcia yvel aze meti raodenobiT gatanil iqna bul gareTSi, germaniaSi, gaerTianebul samefoSi da a.S. ase, magal iTad, 2007 wl is monacemebiT bul gareTze modioda eqsportis mTel i mocul obis 22.1%, germaniaze 20.9%, gaerTianebul samefoze 8,6, italiaze 6.6%, espaneTze 5.4%.

rac Seexeba danarCen qveynebs, saqartvel os eqsportis mocul oba SedarebiT maRal i iyo aSS-Si, kanadaSi, TurqetSi, arabTa gaerTianebul emiratebSi. 2007 wels saqartvel odan eqsportirebul i produqciis mTel i mocul obis 12.1% modioda aSS-ze, 5.7% kanadaze, 1.5% arabTa gaerTianebul emiratebze, 1.4% Turqetze, 0.7% CineTze, 0.2% egvipteze.

rogorc 37-ecxrili is monacemebidan Cans, eqsportis zrdis tempi CamorCeba importis zrdis temps. qveynis saeqsporto kvota mocemul periodSi ar gazrdilia da umniSvnel okl ebis tendencia aRiniSna, xolo saimporto kvota mniSvnel ovnad gaizarda. mTli anobaSi, sagareo savawro

¹ saqartvel os sagareo vaWroba, saqartvel os statistikis departamenti, 2007
<http://www.statistics.ge/press.php?plang=2&pform=-513>

kvota zrdis tendenciit xasiaTdeba, rac niSnavs, rom vaWrobis meSveobiT saqarTvel o TandaTanobiT aRrmavebs kavSi rebs msofli o ekonomikasTan.

gl obal ur ekonomikasTan qveynis integrir ebis mniSvel ovani maCvenebel ia pirdapiri investiciebis maragi da maTi Tanafardoba mSp-sTan. rogorc cxril Si motanili monacemebi cxadyofs, pui saqarTvel oSi yovel wl iurad izrdeboda.

cxril i 38

pirdapiri ucxouri investiciebis dinamika saqarTvel oSi 2002-2007 wl ebSi

wl ebi	aTasi aSS dol ari	zrda wina wel Tan Sedar ebi T %-ebSi
2002	167362	152.4
2003	340070	203.2
2004	499107	146.8
2005	449785	90.1
2006	1190375	264.7
2007	2014842	169.3

wyaro: saqarTvel os statistikis saxel mwifo departamenti, <http://www.statistics.ge/main.php?pform=92&plang=2>

saqarTvel os Sesazl ebl obebi Seasrul os satranzito qveynis roli saerTaSoriso Tanamegobrobis yuradRebas izidavs da misi geopolitikuri da geoeconomikuri pozicia saerTaSoriso interesis sagans warmoadgens. saqarTvel os gl obalizaciis procesSi monawil eobisTvis qveynis satranzito roli, rasakvirvel ia, mniSvel ovania. tvirTebis, investiciebis da sainformacio nakadebis zrdasTan erTad, Sesabamisad, gai zrdeba saqarTvel os msofli o ekonomikasTan integraciis xarisxi. iseTi mcire ekonomikis mqone qveynisTvis, rogorc saqarTvel oa, saerTaSoriso funqciis mopoveba saxel mwifos mSenebl obis rTul procesSi aucil ebel ia, ara mxol od ekonomikuri, aramed politikuri Tval sazrisiTac. grZel vadian periodSi, satransporto koridoris gafarToebasTan erTad, meti ucxouri investicia iqneba moziduli. satransporto koridoris srul fasovani

funქციონირება საწარმოებს სხვა დარგების განვითარებას – ტელეკომუნიკაციები, ენერჯეტიკა, სასაწყობო, სამრეწველო და სასოფლო-სამეურნეო წარმოება და მომსახურების დარგები.

მაგრამ, რატომ, უნდა, სატრანსპორტო ფუნქცია არ არის საკმარისი პრობლემა გლობალურ ეკონომიკაში სრულფასოვანი მონაწილეობისათვის. მნიშვნელოვანია, რომ გაიზარდოს ღირებულების მონაწილეობა მსოფლიო წარმოების დინამიკურ სექტორებში. UNCTAD-ის მონაცემებით, დინამიკურ სექტორებს მიეკუთვნება ის სექტორები, რომლებიც 1995 წლის შემდგომ 5-ჯერ მაინც გაიზარდა. ეს სექტორები ხასიათდება მოწოდების მძვინვარებით და ტექნოლოგიური და კვალიფიკაციის მრავალი განვითარებით. მათში შედის სასმელები, საპროდუქტო, ენერჯეტიკული პროდუქტები (მაგალიტად, ბიოსაწვავი), სამრეწველო საკონსტრუქციო ელექტრონიკა, საავტომობილო ნაწილები, საფეიქრო და ტანსაცმლის წარმოება, მომსახურება (საინფორმაციო ტექნოლოგიების, სამსახური, სატრანსპორტო, მოგზაურობის, ტელეკომუნიკაციები, ფინანსური და პროფესიული, კომერციული). განსაკუთრებით არსებითია შემოქმედებითი დარგები, რომლებიც 2000 წლის შემდგომ სასაწყობო წილი 7%-ით იზრდება და მისი მსოფლიო ბაზრის მოცულობა 1,3 ტრილიონ დოლარს აღწევს.

3.2. ტენდენციების საკმარისი პირობების შექმნისათვის ეკონომიკის განვითარების დასაწყისის პერსპექტივები

მომხრები ღირებულების ტენდენციების განვითარების პრობლემებისა და განვითარების პროცესში მათი როლის შესახებ მრავალი მნიშვნელოვანი კვლევა მიმდინარეობს. ზოგადისინი შედეგები დაივსო ოპტიმისტურ, პესიმისტურ და სკეპტიკურ შედეგებს.

ოპტიმისტური მოსაზრებები უკავშირდება მდგრადი განვითარების თეორიას. ტენდენციები არიან მიმდინარეობის, რომელთა შორისაა კაპიტალის ნაკლებობის შეწყობა, რაც განვითარების ერთ-ერთი პირობაა. მაგრამ, რაც უფრო მეტი ინფორმაცია გვაქვს, ეკონომიკის მდგრადი განვითარების ხელშეწყობისათვის სტიმულები უნდა მოვიძებნოთ და ეფექტიანობის ანგარიშს. მდგრადი განვითარების პროცესში შედეგები ახლად უნდა განვიხილოთ, მაგრამ ეს გამოწვეულია არა მხოლოდ ტენდენციების საკმარისობით, არამედ არსებული განვითარების პროცესის ტანხლებით.

pesimisturi Sexedul eba aqcents akeTebS tnk-ebisa da mimRebi qveynebis interesTa sxvadasxvaobaze. tnk-ebi mogebis Ziebis procesSi eswrafvian kapital is akumul irebas, xol o mimRebi qveynebi cdil oben ar CamorCnen ganviTarebis process. tnk-ebi ara marto biznesiT arian dakavebul ni, aramed erTvebian mimRebi qveynebis ekonomikur pol itikaSi da zewol as axdenen mTavrobebze, raTa uzrunvel yon sakuTari biznes-interesebisatvis maqsimal urad sasargebl o gadawyvetil ebebis miReba. am Sexedul ebis momxreTa mixedvit tnk-ebS am mxriv meti Zal aufl eba aqvT ganviTarebad qveynebsi, ristvisac am qveynebis ucxour kapital ze damokidebul ebas da sakuTar ekonomikur dominantobas iyeneben.

am Sexedul ebis gaziareba nawil obriv im gardamaval i qveynebis SemTxvevisTvis SeiZl eba, roml ebic kapital is mwvave ukmarisobis winaSe armoCndnen da iyeneben maqsimal urad liberal ur rejims ucxouri kapital is mosazidad.

skeptikuri Sexedul eba xazs usvams erovnul i institutebisa da erovnul i ekonomikuri interesebis mniSvel obas. Tu qveyana SeiZl ebs saTanadod warmoaCinos da daicvas sakuTari interesi da efeqtianad ganxorciel os Tavisi ekonomikuri pol itika, maSin SesaZl ebel ia tnk-ebis saqmianobiT gamowveul i uTanabrobebis daZl eva.

gardamaval i ekonomikis qveynebi tnk-ebisTvis sul ufro mimzidvel ni xdebian. ganviTarebadi da gardamaval i ekonomikis qveynebis mier axal i sawarmoebis mSenebl obaSi mozidul i investiciebis mocul oba yovel wl iurad izrdeba. magal iTad, CineTi da indoeTi iReben axal proeqtebsi ganxorciel ebul i investiciebis udides raodenobas, rac ganviTarebadi qveynebis mTl iani maCvenebl is TiTqmis naxevars Seadgens. amas xel s uwyobs indoeTSi mimdinare ekonomikuri liberal izaciis pol itika, aseve, is faqti, rom CineTi vaWrobis msofli o organizaciis wevri gaxda.

gamokitxul i tnk-ebis mier gl obal uri biznesis warmoebisatvis yvel aze mimzidvel garemos 2005-2006 wl ebSi warmoadgendnen Semdegi qveynebi: CineTi (tnk-ebis 87%-is mier), indoeTi (51%), aSS (51%), ruseTis

federacia (33%), brazilia (20%), meqsika (16%), germania (13%), didi britaneTi (13%), tail andi (11%), kanada (10%)¹.

tnk-ebi aqtiurad ganxil aven im potenciur SesaZl ebl obebs, roml ebic samxreT-aRmosavl eT evropisa da dsT-s qveynebSi biznesis gafarToebas ukavSirdeba. isini iTval iswineben im ekonomikur real obas, romel ic gardamaval i qveynebisTvisaa damaxasiaTebel i:

- SedarebiT dabal i politikuri stabil uroba, swrafi cvl il ebebi da, Sesabamisad, maRal i riski;
- araTanmimdevrul i ekonomikuri politika;
- ekonomikuri da social uri daZabul obis garkveul i done;
- saSual o kl asis ganuviTarebl oba;
- nakl ebad ganviTarebul i fizikuri da instituciuri infrasrtuqtura;
- samuSao Zal is ganaTl ebis donis Sefasebis sirTul e;
- kontraqtebis Sesrul ebis sirTul e;

miuxedavad aRniSnul isa, am qveynebSi tnk-ebis izidavT momgebiani vaWrobisa da investirebis mzardi SesaZl ebl obebi. mTavari mizani mimRebi qveynebis bazrebze Zl ieri poziciebis damkvidrebaa. es niSnavs ara mar to tnk-is bazrebis geografiul gafarToebas, aramed Svil obil i kompaniebis da filial ebis dafuznebas ise, rom moxdes mocemul qveyanaSi arsebul i konkurentunarianobis wyarobis gamoyeneba.

meore mizani gardamaval i ekonomikis qveynebSi bazris Ziebis ukavSirdeba axal regionul bazrebze damkvidrebas. mas Semdeg, rac kompania ganimtkicebs poziciebs mocemul i qveynis bazarze, SeiZl eba ganxil os regionis masStabiT saqmianobis warmarTvis sakiTxi.

bazrebis geografiul i gafarToebis Semdeg tnk-ebi miznad isaxaven gaaZl ieron ukve arsebul i pozicia im saqonl is konkurentunarianobis amaRl ebiT, romel Ta warmoebasac efuzneboda mocemul qveyanasa da regionSi saqmianoba. am SemTxvevaSi kompaniebi iyeneben standartizebul teqnologiებსა და ხერხებს, რომელთა მეშვეობით ხდება არსებულ საწარმოო პროცესების დანერგვა განსაზღვრულ ახალ ადგილას დაბალი დანახარჯებით. gardamaval qveynebSi tnk-ebis strategiul i pozicireba xdeba simwifis

¹ www.unctad.org/fdiprospects

stadiaze myofi, standartizebul i teqno logiebis gamoyenebiT da adgil obrivi mimRebi bazrisTvis ukve warmatebul i saqonl is miwodebiT. amavrdoul ad, tnk-ebi cdil oben, rom Seiswavl on ucnob i da riskiani axal i garemo, misi potencial i, ristvisac ukve aprobirebul xerxeb s iyeneben.

mimRebi qveynebi cdil oben gamoiyenon imgvარი pol itika, romel ic tnk-ebis Svil obil kompaniebsa da ganyofil ebebs CarTavs ekonomikuri ganviTarebis procesSi. rasakvirvel ia, gardamaval i qveynebi eswrafvian gl obal ur bazrebTan integracias myari konkurentul i pozici iT. amas SeiZl eba xel i Seuwyos Svil obil i kompaniebis eqsportze orientaciam. faqtebi adasturebs, rom gardamaval qveynebsi moqmedi Svil obil i kompaniebi axorciel eben eqsports regionis sxva nawil ebSi, aseve, tnk-is tradiciul bazrebze.

erovnul i ekonomikebi da qveynebi erTmaneTs konkurencias uweven, rom warmocndnen, rogorc mimzidvel i ganl agebis adgil i. maTi sabol oo mizani ki aris saerTaSoriso doneze konkurentunariani kompaniebis mozidva.

pol itikis tipi, romel sac qveynebi am mizniT iyeneben, damokidebul ia qveynis an regionis ganviTarebis fazaze. m. porteri¹ konkurentunarianobis anal izSi gamoyofs ganviTarebis oTx fazas:

1. faqtorebze dafuZnebul s;
2. investiciebze dafuZnebul s;
3. inovaciurs;
4. keTil dReobis fazas.

es fazebi warmoadgenen qveynis kompaniebis konkurentul i upiratesobebis wyaros saerTaSoriso konkurenciaSi da gansazRvraven saerTaSoriso doneze warmatebul i dargebis xasiaTsa da masStabebs.

ganviTarebis faqtorul fazaSi saerTaSoriso doneze warmatebul i TiTqmis yvel a dargis konkurentul upiratesobas gansazRvravs warmoebis faqtorebi, radgan teqno logiebiTa da samecniero kvl evebiT uzrunvel yofis done metad dabal ia. arsebobs mcire raodenoba kompaniebsa, roml ebic WeSmaritad saerTaSorisoni arian. ekonomika metad mgrZnobi area makroekonomikuri ryvebisa da saval uto kursebis cval ebadobis mimarT. saerTaSoriso kompaniebs didi rol is Sesrul eba

¹ Porter M. The Competitive Advantage of Nations, Free Press, 1990, gv. 548-549

SeuZl iaT sagareo bazrebTan dakavSirebis mxriv da mimReb qveyanaSi SemoaqvT teqno logiebi, axal i codna da mmarTvel obiTi gamocdil eba.

investiciebis fazaSi mzardi mocul oba investiciebisa miemarTeba teqno logiebsa da Tanamedrove sawarmoo infrastruqturaSi. ekonomikuri pol itika orientirebul ia grZel vadian miznebe.

inovaciur fazaSi izrdeba im kompaniebis raodenoba, roml ebic saerTasoriso doneze maRal konkurentunarianobas arweven. isini qmnan axal teqno logiebsa da warmoebis axal meTodebs. izrdeba Semosavl ebi, xolo Sida moTxovna ufro ixveweba. maRl deba ganaTlebis done. vitardebian monatesave da xel Semwyobi dargebi da Cndeba kl asterebi. sagareo Sokebis mimarT ekonomika nakl ebad mgrZnobiarea. ekonomikuri pol itikis mizania kompaniebisaTvis xel sayrel i funqional uri garemos uzrunvel yofa. es gul isxmobs ganvitarebis maRali donis mqone faqtorebis, saqonl isa da momsaxurebis da finansuri bazrebis arsebobs.

keTil dReobis faza Semobrunebisa da dacemis fazaa. ekonomika eyrdnoba dagrovil simdidres da arar SeuZl ia axal i simdidris warmoeba. firmebi nakl eb riskiani da nakl eb inovaciurni xdebian. dasaqmebul ni kargaven motivacias. Sedegad Cndeba saTavo kompaniebis sxva qveynebsi gadatanis tendencia. am fazaSi ekonomikuri pol itikis mizania gazardos ekonomikis dinami zmi da inovaciuroba.

saerTasoriso ekonomikis mkvl evarTa garkveul i nawil i miicnevs, rom codnisa da kapital is dagroveba cvl is ekonomikis struqturas da, aseve, mis konkrentul pozicias¹. investiciebis Semaval i da gamaval i nakadebi icvl eba ekonomikaSi mimdinare struqturuli transformaciebis paral el urad. investiciebis Sedineba maRl ia ganvitarebis faqturul fazaSi, radgan investorebi eZeben iaf nedl eul sa da iaf samuSao Zal as bazi rebis qveyanasTan Sedarebi T.

investiciur fazaze gadasvl as axl avs investiciebis gadineba im ekonomikebsi, sadac Sromaintensur dargebsi dabal ia xel fasis ganakveti da arseboben nel deul ze koncentrirebil i dargebi. am SemTxvevaSi qveyana

¹ Lindstorm M. Globalization and Economic Integration, What Challenges the Economies in Transitions? Finnish-Russian Graduate Student Conference, May, 1999, gv. 21

moizidavs investiciebs qimiuri mrewel obis, mSenebl obis dargebSi da infrastruqturis proeqtebis ganviTarebaSi.

gardamaval i da ganviTarebadi qveynebis umravl esoba imyofeba ganviTarebis pirvel fazaSi, xol o nawil i gadadis meore fazaze, sadac investiciebi kapital tevad dargebSi did rol s asrul ebs. am qveynebma, imisaTvis, rom aamaRI on sakuTari cxovrebis done, unda gaxsnan ekonomika, raTa isargebl on im SesaZl ebl obebiT, rac axl avs mowinave qveynebTan savaWro urTierTobebsa da codnis gadacemas. transnacional uri korporaciebis saqmianobasa da maT pirdapiri ucxouri investiciebs SeuZl ia arsebiTi rol is Sesrul eba mimRebi qveynebis ekonomikis transformaciaSi.

gardamaval i etapis dasawyisSi yvel a qveyana, ase Tu ise CamorCeboda saerTaSoriso teqnol ogiur standart, magram bevri ganviTarebadi qveynisgan gansxvavebiT, maT ar mouxdaT nul idan dawyeba. amdenad, am qveynebis nawil ma (magal iTad, evrokavSirSi axl ad gawevrianebul ma qveynebma) SeZl es, warmatebiT gamoeyenebinaT ucxouri kompaniebis investiciebis potenciuri sargebel i, xol o qveynebis nawil s kvl av aqvs es SesaZl ebl oba.

gasaTval iswinebel ia, rom bevr gardamaval qveyanaSi sabazro institutebi da infrastruqtura arasaxarbiel oa, magram isini mdi darni arian adamiandiseul i kapital iT. sxvadasxva organizaciebis gamokvl evebiT, tnk-ebisTvis yvel aze ufro mniSvnel ovani aris mimRebi qveynis instituciuri infrastruqtura da adamiandiseul i da ekonomikuri resursebiT (mag: bazris zoma, fiskal uri stimul ebi, kval ifikacia) uzrunvel yofis done.

umniSvnel ovanesi dadebiTi efeqti, romelic unda mohyves tnk-ebis saqmianobas gardamaval qveynebSi, aris maTi wvl il i ekonomikuri zrdis amaRI ebaSi. tnk-ebis ekonomikur zrdaze zemoqmedebis sakiTxebis mraval i kvl eva mieZRvna (mag:, j. finstra, p. bakl i). pui ramdenime gziT axdens ekonomikuri zrdis stimul irebas. pirvel ia kapital is akumul ireba. tnk-ebis investiciebi ekonomikur zrdas waaxal isebs imiT, rom CarTavs met axal faqtors warmoebaSi. gamoSvebis damatebiTi zrda SesaZl ebel i xdeba Sual eduri produqtebis gafarToebiT, rac Sedegad mosdevs pui-s. metad

mniSvnel ovania, rom am SemTxvevaSi iqmneba srul iad axal i dargebisa da saqmianobis axal i saxeebis ganviTarebis Sesazl ebl oba, roml ebic Caanacvl eben daqveiTebis stadiaze myof dargebs. amasTan, Sesazl ebel ia, rom amaRI des bevri dargis eqsportze orientacia.

kidev erTi mniSvnel ovani efeqti tnk-ebis saqmianobisa aris resursebis gamoyenebis ufro maRal i efeqtianoba. rogorc mimRebi, aseve, investitori qveynis garemo (ekonomikuri, social uri, politikuri) gansazRvavs imas, Tu ramdenad iSviaT resurss CarTavs ucxoel i investitori Tavis operaciebSi. adgil obrivi da ucxouri resursebis inovaciuri kombinaci iT Sesazl ebel ia mwarmoebl urobis amaRI eba. amasTan, rogorc j. danningis gamokvl evebi cxadyofs, resursebis gamoyenebis meTodebi da gzebi sxvadasxvaa transnacional ur sawarmoo sistemaSi monawil eobis Sedegad. praqtikul ma magal iTebma acvena, rom ucxouri Svil obil i kompaniebi met efeqtianobas avl enen funcioni rebis procesSi, vidre mxol od erTi qveynis garemoSi moqmedi adgil obrivi firmebi.

garda amisa, pui miCneul ia teqnol ogiuri cvl il ebebisa da adamaniseul i kapital is zrdis mniSvnel ovan wyarod. pui ganapirobebs teqnol ogiebis gavrcel ebas ideebisa da axal i teqnol ogiebis, nou-hausa da codnis gadacemiT. teqnol ogiuri cvl il ebebi mimdinareobs ara mar to investiciis mimReb firmaSi, aramed mTI ianad ekonomikaSi. bevrma kvl evam armoacina, rom erovnul i firmebi xSirad erTmaneTs konkurencias uweven dabal SromiT danaxarjebze orientaci iT, radgan maTi mwarmoebl urobis done arc ise maRal ia, xol o imave seqtorSi moqmedi ucxouri kompaniebi daiqiraveben SedarebiT Zvir samuSao Zal as da met sargebel s iReben maRal i mwarmoebl urobis Sedegad. mniSvnel ovania, aseve, dargTaSorisi efeqtebi. roca dargidan dargSi gadaadgil deba samuSao Zal a da xdeba codnis gadacema, adgil i aqvs teqnol ogiebis difuzias. amasTan, maRal mwarmoebl uri ucxouri firmebi stimuls aZl even konkurencias adgil obriv bazarze. adgil obrivi firmebi iZul ebul ni arian ar CamorCnen maRal xarixovan warmoebas da Sedegad maRI deba warmoebis standarti. ekonomikuri saqmianobis gaaqtiureba pirdapir an arapirdapir aZl ierebs ekonomikur zrdas.

ucxouri kompaniis Semosvl a cvl is ekonomikis dargobriv da konkurenciis struqturas. sxva Tanabar pirobebSi, axal sawarmoebSi ganxorciel ebul i pui met zemoqmedebas axdens dargobriv struqturasa da konkurenciaze, vidre Serwymebi.

gardamaval qveynebSi ucxouri investiciebis Sedegad mosal odnel i bevri upiratesoba daikarga, sadac privatizaciis Sedegad ucxouri monopol iit saxel mwifo monopol iis ubral od Secvl a moxda da ar ganxorciel da dargobriv i struqturis transformacia.

erT-erTi faqtori qveynis mimzidvel obisa ucxouri kapital isaTvis aris bazris masStabi. saqarTvel os bazris mocul oba Zal ian mcirea da moTxovna ZiriTadad kmayofil deba importis xarj ze. amdenad, bazris zomaze orientirebul i investorebisaTvis saqarTvel os mimzidvel obis xarisxi arc ise maRal ia. miuxedavad amisa, izrdeba ucxouri kompaniebis daintereseba saqarTvel oTi, radgan Tavisi adgil mdebareobiT qveyana aris erTgvari xidi, romel ic akavSirebs msofli os umniSvnel ovanes regionebs. esenia evropaa (mosaxl eoba 495 mil ioni), Savi zRvis auzis qveynebi (mosaxl eoba 243 mil ioni), Turqeti (mosaxl eoba 73 mil ioni), kavkasiis regioni (16 mil ioni). ucxour kompaniebs saqarTvel oSi investirebiT SeuZl iaT moemsaxuron regionis bazrebs da ganimtkicon poziciebi.

2004 wl idan saqarTvel os bazarze aqtiurad Semovida bevri saerTaSoriso kompania. didi britaneTis kompaniebma SeiZines manganumis sabadoebi da baTumis porti. Cexurma kompaniebma investiciebi ganxorciel es el eqtrogamanawil ebel qsel sa da hidoel eqtorsadgurebSi; yazaxuri investiciebi ganxorciel da satel ekomunikacio proeqtebSi; arabul i investiciebia uzravi qonebis msxvil proeqtebSi; udid es sazRvargareTul sabanko kompaniebs filial ebi aqvT saqarTvel oSi da gegmaven qsel is kidev ufro gafarToebas; induri investiciebi xorciel deba energetikis sferoSi.

saqarTvel oSi oficial uri warmomadgenl obebi aqvT iseT tnk-ebis rogor ebicaa Microsoft, frangul i satel ekomunikacio kompania Alcatel. Microsoft saqarTvel oSi partniorul i qsel is ganviTarebas, SemkveTebTan muSaobas, aseve, Tavisi gadawyvetil ebebisa da licenzirebul i programul i uzrunvel yofis popul arizacias axorciel ebs. kompaniebi Sun Microsystem da

Sony saqarTvel oSi partniorul i qsel is gafarToebas apireben. kompania SunMicrosystems saqmianoba ruseTsa da dsT-s regionSi 2006 wl is ganmavl obaSi 40%-iT gazar da. igi saqarTvel oSi im kompaniebis mxardaWeras gegmavs, roml ebic misi biznesiT iqnebian dainteresebul ni. saqarTvel oSi warmomadgenl oba aqvs, aseve, kompania Sumsung-s.

sakmaod maRal ia saerTaSoriso safinanso institutebisa da ucxouri kompaniebis aqtivoba saqarTvel os sabanko seqtors. 18 komerciul i bankidan ucxouri kapital i warmodgenil ia 11 bankSi.

2007 wl isTvis ucxouri kompaniebis mier saqarTvel os komerciul i bankebis sawesdebo kapital Si ganxorciel ebul ma pirdapirma investiciebma 291,2 ml n l ari Seadgina, rac 68,7%-iT aRemateba wina wl is maCvenebel s. saqarTvel os komerciul i bankebis sawesdebo kapital Si investiciebi da sakredito xazebi ganxorciel ebul i aqvT evropis rekonstruqciisa da ganviTarebis banks, saerTaSoriso safinanso korporacias, germaniis investiciebisa da ganviTarebis kompanias, Savi zRvis vaWrobisa da ganviTarebis banks, ss "prokredit hol dings", germanul "komercbanks", rusul "vneStorgbanks", avstriul bank "avstria kreditanstal s", britanul "London International Bank"-s, frangul i "Societe Generale" bank respublikis aqciaTa 60%-s fl obs, azerbaijanis saerTaSoriso bankma Svil obil is banki "azerbaijanis saerTaSoriso banki _ saqarTvel o" daafuZna, ukrainul ma "Private Bank"-ma "taobankis" aqciebis 75% SeiZina, xol o 25% Sveicariul firma Zurifin AG-s ekuTvnis¹.

ase, rom saqarTvel os bazrit msofli oSi cnobil i kompaniebis daintereseba sul ufrozrdeba. miuxedavad amisa, srul yofil i monacemebi saqarTvel oSi warmodgenil i tnk-ebis filial ebisa da Svil obil i kompaniebis Sesaxeb ar arsebobs. UNCTAD-is yovel wl iur msofli o sainvesticio angariSSi warmodgenil ia monacemebi msofli os sxvadasxva qveyanaSi moqmedi ucxouri tnk-ebis filial ebisa da Svil obil i kompaniebis Sesaxeb. saqarTvel osTvis monacemebi arsebobs mxol od 2005 wl is

¹ axali amebis-saqarTvel o, informaciis saerTaSoriso saagento
<http://www.newsgeorgia.ge/economy/20070703/42008927.html>

mdgomareobiT da aRniSnul ia, rom qveyanaSi moqmedebs ucxouri tnk-is 190 ganyofil eba.

saqarTvel oSi tnk-ebis Semosvl isa da saqmi anobis model i damokidebul ia iseT faqtorebze. roqorebi caa:

- TviT tnk-ebis ekonomikuri interesebi;
- ucxouri kapital is dabandebis sfero da produqciis saxe;
- pui-s mozidvis strategiul i miznebi.

tnk-ebis rol i gl obal ur ekonomikaSi saqarTvel os monawil eobis gazrdis Tval sazrisiT, upirvel esad, saerTaSoriso konkurentunarianobis probl emis Wril Si unda iqnes ganxil ul i. saerTaSoriso konkurentunarianobis erT-erTi gansazRvrebis Tanaxmad, igi damokidebul ia qveynebis gayidvis, mozidvisa da Seguebis unarze¹.

gayidvis unari saeqsporto SesaZl ebl obebs ukavSirdeba. ZiriTad saeqsporto bazrebze qveynis wili da misi cvl il ebis dinamika saerTaSoriso konkurentunarianobis sayuradRebo maCvenebel ia.

2004-2007 wl ebSi eqsportis mocul oba saqarTvel oSi araTanabarzomierad icvl eboda, magram mTl ianobaSi aRiniSna mniSvnel ovani zrda. 2007 wels 2004 wel Tan SedarebiT registrirebul i eqsportis mocul oba 191,7%-iT, e.i. daaxl oebiT 2-j er gairda. miuxedavad amisa, eqsportis mcire mocul obidan, misi sasaqonl o struqturidan, didi savaWro deficitdan gamomdinare, saqarTvel os msofli o vaWrobaSi monawil eobasTan dakavSirebiT arasaxarbiel o daskvna unda gakeTdes: qveynis pozicia gl obal ur vaWrobaSi j er kidev sustia da ver uzrunvel yofs mis konkurentunarianobas.

msofli o vaWrobaSi saqarTvel os wili metismetad dabal ia. vaWrobis msofli o organizaciis monacemebis Tanaxmad, saqarTvel os wili saqonl is msofli o eqsportSi Seadgens 0,01%-s, xol o importSi 0,03%-s da ikavebs, Sesabamisad, 140-e da 110-e poziciebs, xol o momsaxurebis msofli o

¹ G. Hunya, Uneven Competitiveness of Industries in the wake of Foreign Penetration of Advanced Economies in Transition, Transnational Corporations Journal, 2001, V. 10, N. 2, gv. 37

eqsportsa da importSi 0,03%-s da ikavebs, Sesabamisad, 106-e da 125-e poziciebs¹.

mozidvis unari ucxouri investiciebis moqidvis potencial s gul isxmobs. masze, upirvel esad, yovel wl iurad qveyanaSi Semosul i investiciebis mocul oba da dagrovil i maragi metyvel ebs.

Seguebis unari struqturul i gardaqmnebis tempiT gamoixateba. gardaqmnebis Sedegad qveyana cvl is eqsporto special izacias, ramac Semosavl ebis zrda unda uzrunvel yos. Semosavl ebis zrdaze migviTitebs mSp-s zrdis tempi da erT sul mosaxl eze misi mocul obis cvl il eba. gazrdil Semosavl ebs gl obal izaciis pirobebSi maRal teqnol ogiur dargebze orientacia ganapirobebs. am mizniT aqtiurad SeiZl eba tnk-ebis meSveobiT teqnol ogiebis gadacemis efeqtebis gamoyeneba.

rac Seexeba qveynis SesaZl ebl obebs pui-s moqidvis sferoSi, unda iTqvas, rom gardamaval i periodis ganmavl obaSi Semosul i ucxouri investiciebis mocul oba mniSvnel ovania, magram. probl emas warmoadgens maTi araefeqtiani struqtura.² pui-s didi nawil i warimarTa energetikis, tel ekomunikaciebis, navTobisa da gadsadenebis mSenebl obis sferoebSi. 2005 wel s sainvesticio nakadebis 75% konsorciუმების wil ad modioda. 2006 da 2007 wl ebSi, Sesabamisad, iyo 60% da 50%. pui-s didi nawil i ukavSirdeba uZrav qonebaSi, mZime mrewvel obaSi da nedl eul is mopovebis sferoebSi ganxorciel ebul privatizaciis process. es is dargebia, romel Tac SedarebiT SezRudul i SesaZl ebl obebi aqvT kapital dabandebebis Semdgomi zrdisa da damatebiTi samuSao adgil ebis Seqmni saTvis. amdenad, ekonomikuri zrdis efeqti, romelic zemoTaa ganxil ul i, am dargebSi investirebis Sedegad SedarebiT nakl ebia. amitom mniSvnel ovania, rom investiciebi gaizardos iseT dargebSi, romel Tac eqnebaT eqsportze orientaciis didi SesaZl ebl obebi.

Tu romel i qveynebis kompaniebi aqtiuroben saqarTvel oSi investiciebis ganxorciel ebis Tval sazrisiT, gviCvenebs 39-e cxril Si

¹ WTO Statistics Database,

<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=GE>

² n. papaCaSvil i, pirdapiri ucxouri investiciebi saqarTvel oSi investiciebis gl obal uri nakadebis fonze, saerTaSoriso biznesi, V tomi, #1-4, Tb., 2007, gv. 47

warmodgenil i monacemebi saqarTvel oSi ganxorciel ebul ucxour investiciebSi ZiriTadi qveynebis wil is Sesaxeb 2007 wel s.

cxrili 39

saqarTvel os ekonomikaSi ZiriTadi investitori qveynebi 2007 wel s

qveyana	mocul oba (aTasi dol ari)	wil i %
niderl andebi	299 277,2	14,8
CexeTi	227 926,4	11,3
virj iniis kunZul ebi	187 815,5	9,3
dania	158 126,2	7,8
kviprosi	148 643,6	7,3
gaerTianebul i samefo	145 474,8	7,2
arabeTis gaerTianebul i emiratebi	130 858,7	6,4
TurqeTi	93 871,1	4,6
ruseTi	88 996,5	4,4
yazaxeTi	88 486,2	4,3
aSS	84 412,2	4,1
sul	2 014 842	100

wyaro: www.statistics.ge

1999-2003 wl ebSi saqarTvel oSi pirdapiri ucxouri investiciebis udidesi nawil i ukavSi rdeboda baqo-Tbil isi-j eihanis navTobsadenisa da baqo-Tbil isi-erzrumis gazsadenis mSenebl obas. 2003 wl is Semdgom ganxorciel da garkveul i reformebi sagadasaxado, sabaJo, finansur sferoebSi da bazarze Semosvl is barierebis moxsnis mimarTul ebiT. gaaqtiurda saxel mwifo sakuTrebaSi arsebul i sawarmoebis privatizaciis procesi. Sedegad msofli o bankisa da saerTaSoriso safinanso korporaciis "Doing Business 2008" angariSi Tanaxmad, saqarTvel os ukavia me-18 adgil i 175 qveyanas Soris biznesis warmoebiTvis xel sayrel i pirobebis maCvenebl is mixedviT. aseve, saqarTvel om daikava meore adgil i 12 yvel aze

swrafad reformirebad qveyanas Soris gaumj obesebul i biznes-garemos Tval sazrisiT.

saerTaSoriso warmoeba SesaZl ebel ia ganixil ebodes konkurentunarianobis faqtorad¹. ganviTarebis maRal i donis mqone qveynebi tnk-ebis bazirebis qveynebs warmoadgenen. maT konkurentunarianoba ganisazRvreba Stab-binis funqcionirebiT, xol o, Tavis mxriv, es qveynebi kapital is eqsportiorebi arian. sazRvargareT dafuZnebul ganyofil ebebsa da Svil obil kompaniebs mniSvnel ovani wili SeaqvT mimRebi qveynebis konkurentunarianobaSi.

cal keul i ekonomikebis konkurentunarianobis reitingis gansazRvrisaTvis farTodaa cnobil i msofli o ekonomikuri forumis mier SemuSavebul i gl obal uri konkurentunarianobis indeqsi. es indeqsi ganisazRvreba teqnol ogiebis ganviTarebis doniT, sazogadoebrivi institutebiTa da makroekonomikuri kl imatiT. cal ke ganisazRvreba biznesis konkurentunarianobis indeqsi, roml is komponentebia kompaniebis operaciebi da strategiebi da erovnul i biznes garemos xarisxi. 2007-2008 wl ebisTvis qveynebis pirveli aTeul i gl obal uri konkurentunarianobis indeqsis mixedviT mocemul ia cxril Si 40.

cxril i 40

qveynebis reitingi gl obal uri konkurentunarianobis indeqsis mixedviT 2007

	qveyana	qul a
1	aSS	5,67
2	Sveicaria	5,62
3	dania	5,55
4	SvedeTi	5,54
5	germania	5,51
6	fineTi	5,49
7	singapuri	5,45
8	iaponia	5,43

¹ Lindstorm M. Globalization and Economic Integration, What Challenges the Economies in Transitions? Finnish-Russian Graduate Student Conference, May, 1999, gv. 10

9	didi britaneTi	5,41
10	hol andia	5,40

wyarO: www.gcr.weforum.org

cnobil ia, aseve, menej mentis ganviTarebis saerTaSoriso institutis msofli o konkurentunarianobis reitingi, romelic msofli o konkurentunarianobis wel iwdeul Si qveyndeba. masSi Sefasebul ia msofli os 55 qveynis konkurentunarianobis mdgomareoba 331 maCvenebl is mixedviT¹. es maCvenebl ebi gaerTianebl ia oTx jgufSi: 1. ekonomikuri saqmianoba; 2. saxel mwifos roli ekonomikaSi; 3. biznesis efeqtianoba; 4. infrastruqturis ganviTareba; 2008 wl is monacemebis mixedviT reitingSi pirvel adgil sikavebs aSS, meores singapuri, xolo mesames _ hon-kongi. sayuradReoba, rom swored es qveynebi arian warmodgenili mowinave poziciebze gl obal izaciis maCvenebl ebis mixedviT. amdenad, qveynis Zlieri konkurentuli pozicia umniSnel ovanesia gl obal izaciis procesSi misi srul fasovani monawil eobisaTvis.

qveynebis gl obal ur konkurentunarianobaSi umTavres rols maTi teqnol oghiuri da inovaciuri ganviTarebis done asrul ebs. qveynebi, romlebic ver axerxeben am sferoSi warmatebis miRwevas, CamorCebian konkurentunarianobis Tval sazrisiT. gl obal izaciis pirobebSi samecniero-kvl eviTi sferos internacional izacias eniWebi udi desi mniSnel oba qveynis konkurentunarianobis gansazRvraSi, anu imas, ramdenad monawil eobs qveyana am sferoSi saerTaSoriso TanamSroml obaSi.

saqarTvel os gl obal uri konkurentunarianobis indeqsi misi cal keuli komponentebis mixedviT 2007-2008 wl ebisTvis ase gamoiyureba:

cxrili 41

saqarTvel os reitingi 131 qveyanas Soris gl obal uri konkurentunarianobis indeqsis mixedviT

gl obal uri konkurentunarianobis indeqsi	90
Ziritadi moTxovnebi	87

¹ www.imd.ch

sazogadoebrivi institutebi	86
infrastruqtura	83
makroekonomikuri stabil uroba	93
umaRI esi da dawyebiTi ganaTI eba	82
efeqtianobis xel Semwyobi faqtorebi	90
umaRI esi ganaTI eba da profesiul i ganviTareba	86
saqonel Ta bazrebis efeqtianoba	83
samuSao Zal is bazris efeqtianoba	28
finansuri bazrebis modernizacia	84
teqnol ogiuri ganviTareba	103
bazris zoma	108
inovaciebisa da modernizaciis faqtorebi	119
bi znesis mraval fero vneba	123
inovaciebi	110
bi znesis konkurentunarianobis indeqsi	100
kompaniebis operaciebisa da strategi ebis daxvewil oba	123
erovnul i biznes garemos xarisxi	110

wyar o: www.gcr.weforum.org

es monacemebi cxdayofs, rom saqarTvel os konkurentunarianobis done arc Tu ise saxarbiel oa, rogorc teqnol ogiuri ganviTarebis, aseve, erovnul i biznes-garemos xarisxis mixedviT. samuSao Zal is SedarebiT dabal i Rirebul ebis Sexameba maRal teqnol ogiur da codnasTan dakavSirebul upiratesobebTan mniSvnel ovani determinantia konkurentunarianobisa. gl obal ur bazari saWiroebs gl obal uri produqtebiT momsaxurebas. gl obal uri ekonomikis pirobebSi is qveynebi aRweven warmatebas, roml ebic axerxeben teqnol ogiasa da kapital s Soris sinergiul i efeqtis miRwevas. saqarTvel om unda gazardos monawil eoba gl obal ur sawarmoo da gasarebis qsel ebSi. maRal teqnol ogiur da special izebul dargebSi mizansewonil i iqneboda gl obal ur kompaniebTan al iansebis Seqmna.

tnk-ebis saqmianobis Sedegad gardamaval i ekonomikis qveynebsi
mniSvel ovani dadebiti efeqtebis miRebis Sesazlebi arsebobs.
swored amitomaa, rom am qveynebs Soris mowinave tnk-ebis mozdvis mizniT
erTgvari konkurenciaa, ristvisac maT kargad SemuSavebuli strategia da
politika swirdebat. saqartvelom aqcenti unda gaakeTos amgvar
strategiaze da, amave dros, gamoiyenos im qveynebis gamocdileba
(magalitad, evrokavსისი axlad gawevrianebuli qveynebis), romel Tac
SeZles tnk-ebis investiciebis efeqtianad gamoyeneba.

daskvnebi da winadadebebi

1. msofli o ekonomikis gl obal izacia warmoadgens saqonl is, momsaxurebisa da warmoebis faqtorebis gl obal uri bazrebis formirebis process, romel sac Tan axl avs am procesSi CarTul i ekonomikebisa da ekonomikuri subieqtების Tvisobrivi transformacia. mas ganvixil avT, rogorc urTierTdakavSirebul i procesebisgan Semdgar movl enas. am SemTxvevaSi pasuxs vcemT kiTxvas: ris gl obal izacia? _ saqonl is, warmoebis, bazrebis, dargebis, kompaniebis, qveynebis.

2. msofli o ekonomikis gl obal izaciis procesis sxvadasxva ganzomil ebas warmoadgens saqonl iTa da momsaxurebiT Tavisufal i vaWroba, kapital is saerTaSoriso moZraoba, samuSao Zal is saerTaSoriso gadaadgil eba, kompaniaTaSorisi aliansebisa da qsel ebis formirebis mzardi tendenciebi, teqnologiების, informaciis, ideebisa da codnis Tavisufal i moZraoba da codnis sazogadoebis formireba. es niSnavs, rom saerTaSoriso ekonomikuri urTierTobebis TiToeul i es forma iRebs gl obal ur saxes, anu moicavs mTel s msofli os da maTi erTobl ivi moqmedeba aRrmavebs qveynebis ekonomikebis integrirebulo bas, urTierTzemoqmedebas da urTierTdamokidebul ebas.

3. msofli o ekonomikis mTavari subieqtebi tnk-ebi arian. kompaniebis ekonomikuri saqmianoba yovel Tvis amJRavnebd a da amJRavnebs midreki l ebas, rom gafarTovdes sawyisi erovnul i ekonomikuri garemos miRma. amas safuZvl ad udevs im sargebl is gaazreba, romel ic qveynis gareT ekonomikur eqspansias modevs. amavdroul ad, kompaniebis mTavari mamozravebel i motivi - maqsimal uri mogebis miReba - ucvl el ia. mogebis zrdis wyaroebis ganuwyvetel i Ziebis procesSi kompaniebi miznad isaxaven uzrunvel yon warmoebis didi masStabi, moipovon bazris gazrdil i wil i da optimal uri zoma, aseve, mimarTaven diversifikaciis RonisZiebebs, radgan erTdroul ad mraVal dargSi saqmianobis warmarTva uzrunvel yofs maRal ekonomikur efeqtianobas. masStabis ekonomia, saqonl is standartizaci asTan erTad, ganapirobebs upiratesobis mopovebas danaxarj ebis mixedviT, xol o konkurenciul brZol aSi gadarCenisTvis mizanSewonil i xdeba warmoebisa da kapital is koncentracia gl obal uri masStabiT. amis uzrunvel sayofad

isini avitaren gl obal ur strategieb da zrdian saqmianobis koordinaciisa da integraciis xarisxs. am miznebsken swrafvis procesSi Sesabamisi strategiebis amoqmedebiT izrdeba kompaniebis saerTaSoriso warmomadgenl oba, Zal aufl eba, gavlenis sferoebi da isini gl obal ur ekonomikis aqtiur subieqtebad da angariSgasawev Zal ebad warmogvidgebian.

4. gl obal izacia araa igive, rac saerTaSoriso ekonomikur saqmianobaSi CarTva. gansxvaveba xarixobrivia da ukavSirdeba ara mxol od operaciebis raodenobriv mxares, aramed am operaciebis ganxorciel ebisTvis gl obal uri strategiebis aTvisebas. msofl io ekonomikis gl obal izacia dinamikuri procesia, amastan, xasiaTdeba safexurobrivi ganvitarebiT. qveynebs Soris ekonomikuri garigebepis mzardi mocul oba, maTi raodenobriv mxaris zrda internacional izaciis tendenciaze miuTitebs, romlis Semdgom gaRrmavebasa da ganvitarebas warmoadgens transnacional izaciisa da gl obal izaciis procesebi. transnacional izacia gamoixateba tnk-ebis fargl ebSi saerTaSoriso warmoebis ganvitarebiT, maRal doneze integrirebuli sawarmoo sistemis formirebiT, romlis rgol ebsac sxvadasxva qveyanaSi moqmedi deda kompaniebi, maT filial ebi da Svil obili kompaniebi warmoadgenen.

5. Tval saCino, rom tnk-ebis ekonomikuri eqspansiis Sedegad saxel mwifoebi sul ufro damokidebul ni xdebian transnacional ur kapital ze. isini cdil oben moizidon konkurentunariani korporaciebi da Seqmnan maTi funqcionirebisTvis xel sayrel i garemo. es, upirvel esad, gul isxmobs orientacias liberal ur ekonomikur politikaze.

6. liberal izaciam, rogorc ekonomikuri saqmianobis warmarTvis Tavisufl ebam calkeuli qveynis SigniT da saerTaSoriso masStabiT, gaafarTova kapitalis moqmedebis areali. liberal izaciis Sedegad konsolidaciis procesebi ganxorciel da msofl io ekonomikis mraval dargSi, ramac warmoqmna msxvili korporaciuli gaertianebebi. ekonomikis liberal izaciis politikis gavleniT Rrmavdeba sazRvrebis Serwevadoba, bazrebis urTierTgadaxl arTva, qveynebis urTierTdamokidebul eba – transnacional izaciisa da gl obal izaciis procesebi.

7. Tanamedrove msofl io ekonomikaSi Tanaarseboben mnk-ebi, tnk-ebi da gl obal uri kompaniebi. maT Soris gansxvaveba dakavSirebulia strategiul

orientaciasTan, saqmianobis koordinaciisa da integraciis xarixTan, aseve, Zal aufl ebis sferoebTan. swrafad izrdeba tnk-ebis raodenoba, ekonomikuri potencial i da sxvadasxva sferoze maTi zemoqmedebis unari. tnk-ebi mniSvnel ovan rol s asrul eben im qveynebis ekonomikebSi, roml ebic gl obal izaciis maCvenebl ebis mixedviT wamyvan poziciebs ikaveben (singapuri, aSS, hon-kongi).

8. ori ukiduresobaa, kompania, romel ic mxol od erT qveyanaSi saqmianobs da kompania, romel ic msfli ios yvel a qveyanaSia warmodgenil i. gl obal ur kompanias vuwodebT kompanias, romel ic warmodgenil ia mraval qveyanaSi, am qveynebis masStabiT aqvs operaciebis integrirebisa da koordinaciis maRali xarixi da saqmianobas warmarTavs erTian strategiebsa da principebze dayrdnobiT.

9. sxvadasxva organizaciis mier dadgenil i midgomebisa da kriteriუმebis urTierTSej erebis safuZvel ze SeiZl eba Camovayal iboT kompaniis gl obal urobis gansazRvris kriteriუმები, roml ebic moicavs rogorc operaciebis xasiaTs, ise strategiebis maxasiaTebლ ebs. Tanamedrove tnk-ebis operaciebis geografiული masStabi, ucxouri operaciebis wili operaciebis mTlian mocul obaSi, ucxouri aqtivebi, kompaniis zoma, dasaqmebul ucxoel Ta wili, saqmianobis konfiguraciis saxე, kompaniis grZel vadiani orientacia, korporatiული, saqmiani da funqციური strategiebis analizi cxadyofs, rom tnk-ebi zrdian gl obal ur ekonomikaSi monawileobis masStabebs da sakuTar Zal aufl ebas. radgan gl obal izacia dinamikuri procesia, am maxasiaTebლ ebis dinamikaSi ganxil vis safuZvel ze vaskvniT, rom Tanamedrove tnk-ebi gl obal izebad kompaniebs warmoadgenen, anu imyofebian gl obal ur kompaniebad gardaqmnis procesSi.

10. tnk-ebis samoqmedo garemoSi mravl adaa faqtorebi, roml ebic xel s uSli is an xel s uwyobs kompaniebis gl obal ur orientacias. yvel a is faqtori, romel ic ar aiZul ebs maT warmoebis, gasaRebisa da marTvis midgomebi moargon mimRebi qveynebis pirobebs, gl obal izaciis xel Semwyob faqtorad gvevl ineba.

11. Tanamedrove msfli io ekonomikis, rogorc erTiani sistemis, fargl ebSi Tanaarseboben tnk-ebi da nacional uri ekonomikuri sivrceebi.

amitom bunebrivad arsebobs maT Soris rogorc interesTa erTianoba, aseve, winaaRmdegobani. tnk-ebi Tavisi ekonomikuri saqmianobis masStabebiT araTu utol debian saxel mwifoebis, aramed aRematebian kidec maT. gl obal izaciis pirobebSi transnacional uri kompaniebis fardobiTi zemoqmedeba maRI deba. qsel uri organizaciul i struqturebis gavrcel eba, bazrebis urTierTgadaxl arTva amis dasturia. tnk-ebis aqvT berketebi, romel Ta saSual ebiT zemoqmedeben ara mxol od mimRebi saxel mwifos gadawyvetil ebebze, aramed garkveul i cvl il ebebi SeaqvT bazirebis qveynis saxel mwifos pol itikaSi. (2

12. gl obal izaciis Tanamedrove process aqvs mniSvnel ovani instituciuri mxardaWera, ris dasturicaa regionul i da saerTasoriso organizaciebisa da institutebis arseboba. isini saxel mwifoebTan erTad axorciel eben saerTasoriso ekonomikuri saqmianobis mxardaWerasa da regul irebas. gl obal izaciis procesebis gavleniT saxel mwifosgan garkveul i funqciebis CamoSoreba mimdinareobs mis mier axal i funqciebis SeZenis paral el urad. erTi mxriv, SezRudulia maT mier cal mxrivi gadawyvetil ebebis miRebis Sesazl ebl oba, xol o, meore mxriv, maT moipoves sxvadasxva sferoze kol eqtiuri zemoqmedebis unari. saxel mwifoebis swirdebaT imis gaazreba, rom tnk-ebTan TanamSroml oba ormxrivi sargebl is princips unda emyarebodes. susti saxel mwifo ver uzrunvel yofs tnk-ebisTvis xel sayrel i garemos Seqmnas. meore mxriv, tnk-ebis giganturi zoma, saqmianobis masStabebi da maTi gl obal uri ekonomikis real ur subieqtebad Camoyal ibeba ar niSnavs, rom maT SeswevT unari, Seasrul on yvel a is funqcia, romel ic, tradiciul ad, saxel mwifoebis ekisrebodaT. tnk-ebis motivacia - mogebaze orientirebul i gl obal uri saqmianoba da is meTodebi, roml ebic gamoiyeneba am miznis sareal izaci od, araa mowodebul i da ver iqneba amis uzrunvel myofi. amdenad, saxel mwifo da tnk-ebi urTierTsemavsebel da ara urTierTgamomricxav Zal ebs warmoadgenen.

tnk-ebis SeuZliaT saxel mwifo da samoqal aqo sazogadoebis sxva subieqtebTan, aseve, saerTasoriso institutebTan TanamSroml obis gziT wvl il i Seitanon sxvadasxva probl emis gadawyvetaSi. amisken maT ubiZgebt sazogadoebrivi pasuxismgebl obis demonstrirebis, aseve, uryofiTi

sazogadoebrivi azrisa da masTan dakavSirebul i ekonomikuri riskis acil ebis survil i.

msofl io ekonomikis gl obal izaciis procesSi tnk-ebis roli fasdeba misi calkeuli elementebis (vaWroba, investiciebi, teqnologiების gadacema). mixedviT. transnacionaluri korporaciebis filialebis gayidvebi zrdis tendenciit xasiaTdeba, rogorc saqonlit, aseve, momsaxurebit vaWrobis sferoSi. aqedan gamomdinare, mzardia maTi roli msofl io vaWrobaSi. momsaxurebis seqtorSi tnk-ebis ucxouri filialebis gayidvebi gacil ebiT maRal i tempiT izrdeba, vidre momsaxurebit vaWrobis tradiciuli nakadebi. msofl io vaWrobis 2/3 xorciel deba tnk-ebis saSual ebiT. yovel wliurad izrdeba tnk-ebis mTliani gamoSveba, gayidvebi, eqsporti, aseve, maTi wili msofl io mTliani Sida produqtSi.

15. ekonomikis gl obal izaciis tempze, garda saerTasoris savaWro nakadebisa, vmsjel obT pirdapiri ucxouri investiciebis (pui) nakadebis mixedviT. kapitalis saerTasoris nakadebSi tnk-ebis arxebis meSveobit ganxorciel ebuli pirdapiri investiciebis roli sul ufro izrdeba.

16. tnk-ebis swrafva mogebis zrdiskენ მნიშვნელოვან განსაზრვება მასტაბის ეფექტით. მათ სწირდება ოპტიმალური ზომისა და საბაზრო ვილის მოპოვება, ამიტომ ისინი აკტიურად მმართვენი უნდა იყოს, როგორც სერვისები და სტანტყმები. სედეგად უნდა იზრდებოდეს მრავალეროვნული კონკორპორაციები და იკმნება გლობალური ბაზრების მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი – კომპანიების ბაზარი.

17. transnacional izaciisa da gl obal izaciis procesebis gaRrmavebis kidev erTi mimarTul ebaa firmaTaSorisi TanamSromlobis gaaqtireba, rac uzrunvel yofs transnacional izebuli sawarmoo sistemis SigniT kavSirebis moqnil obas. transnacional izaciis procesebi Rrmavdeba aramarto tnk-is firmisSida TanamSromlobiT, aramed mis gareTაც სალიცენზიო, subkontraqtების და TanamSromlobის სხვა formების გამოყენებით. ikveTeba tnk-ebis mzardi miswrafება გამოყენების რეგიონთაSorisi და saerTasorisო ალიანსები, რომლებსც ერთდროულად მრავალი ფირმა მონაწილეობს.

18. firmaTaSorisi TanamSromlobის გაზლიერება კომპანიების გლობალური სტრატეგიის რეალიზაციის ერთ-ერთი მიმართული ებაა. Sedarebit სუსტი პოზიციების მქონე კვებების ფირმებს შეუზლიათ ალიანსების გამოყენება

axal i teqnoI ogiebis, kapital isa da mmarTvel obiTi nou-haus SesaZenad da sakuTari konkurentul i upiratesobis gansamtkicebl ad.

19. teqnoI ogiebis, ideebis, codnis nakadebis saerTaSoriso gadacema qveynebis integrirebis umniSvnel ovanesi saSual ebaa. dResdReobiT tnk-ebze modis mTI ianad msofli ioSi samecniero-kvl eviT samuSaoebze gaweul i danaxarjebis daaxl oebiT 46%. isini am sferoze xarjaven gacil ebiT mets, vidre zogierTi qveyana.

20. samecniero-kvl eviT saqmianobaze orientirebul pirdapir ucxour investiciebs axl avs codnis Seqmnis, dagrovebisa da gadacemis procesi. gardamaval i qveynis poziciidan am SemTxvevaSi saintereso am procesebSi misi CarTvisa da monawil eobis masStabi da Sedegebi, romel sac samecniero-kvl eviTi saqmianobis gl obal izacia moutans adgil obriv teqnoI ogiur da inovaciur SesaZl ebl obebs. Sesabamisad, qveynebi axal i moTxovnebis winaSe dgebian gasatarebel i pol itikis Tval sazrisiT. saqarTvel om sworad unda Camoayal ibos is RonisZiebebi, roml ebic gazrdis qveynis mimzidvel obas tnk-ebis Tval Si.

21. tnk-ebis samecniero-kvl eviTi investiciebis mosazidad da qveynis inovaciuri sistemebis mowinave gl obal ur samecniero-kvl eviT da inovaciur qsel Tan integrirebis uzrunvel sayofad saWiro RonisZiebebi, upirvel es yovl isa, iTval iswinebs axal i codnis generirebis xel Sewyobas, rac uSual od samecniero-kvl eviT muSaobasTan aris dakavSirebul i. am sferoSi aucil ebel ia saxsrebis mozidvis wyaroebis gamraval ferozneba da TanamSroml oba biznes-subieqtebTan, radgan siaxl eTa bazarze real uri danergva maTi saSual ebiT xdeba. aucil ebel ia, aseve, adamiandiseul i resursis ganvitareba j andacvis seqtoris efeqtianobis amaRI ebisa da ganaTlebis xarisxis zrdis meSveobiT. aRniSnul i gamoyenebul i inda iqnes imisaTvis, rom gaizardos qveynis monawil eoba msofli io ekonomikis dinamikur seqtorebSi, roml ebic xasiaTdeba moTxovnis mdgradi zrdiTa da kval ifikasi mxrivi ganvitarebiT. kidev erTi mniSvnel ovani RonisZiebaa kompaniebis mier codnis marTvis sistemebis Seqmna, rac uzrunvel yofs codnis resursis mqone adamiানেbs Soris komunikaciis gaRrmavebas. es, Tavis mxriv, moiTxovs sainformacio infrastruqturis gaumj obesebas,

radgan axal i codnis formireba da misi marTvis sistemis ganviTareba pirdapir ukavSirdeba sainformacio teqnol ogiebs.

22. saWiroa ganuwvyvetel i urTierTqmedeba saerTaSoriso ekonomikur sistemasTan axal i teqnol ogiebisa da praqtikis aTvisebis mizniT, raTamo xdes ucxoETSi damuSavebul i teqnol ogiebis Sewova da, amave dros, ganaxorciel des RonisZiebebi adgil obrivi kompaniebis saerTaSoriso konkurentunarianobis amaRI ebisTvis ucxour teqnol ogiebbe damokidebul ebis TandaTanobiTi Semcirebis paral el urad.

23. qveynebis gl obal ur konkurentunarianobaSi umTavres rols maTi teqnol ogiuri da inovaciuri ganviTarebis done asrul ebs. gl obal izaciis pirobebSi samecniero-kvl eviTi sferos internacional izacias eniWeba udidesi mniSvnel oba qveynis konkurentunarianobis gansazRvraSi, anu imas, ramdenad monawil eobs qveyana am sferoSi saerTaSoriso TanamSroml obaSi. am kuTxiT tnk-ebis SeuZl iaT mniSvnel ovani roli Sesrul eba, radgan axal i teqnol ogiebis, codnisa da ideebis gadacemis umTavres arxs maTi Svil obil i kompaniebi, filial ebi, aliansebi da qsel ebi qmnian.

24. teqnol ogiuri da inovaciuri ganviTarebis Tval sazrisiTYtnk-ebis investiciebs SeuZl iaT Seasrulon mniSvnel ovani roli Semdegi mimarTul ebebiT:

- arsebul i inovaciuri infrastruqturisa da Sesazl ebl obebis ganviTareba;
- tnk-ebis arxebis meSveobiT Semosul i teqnol ogiebis aTviseba;
- saqarTvel oSi tnk-ebis samecniero-kvl eviTi centrebis ganlageba.

25. saqarTvel oTi ucxouri kompaniebis daintereseba izrdeba, radgan Tavisi adgil mdebareobiT qveyana aris erTgvari xidi, romelic akavSirebs msoflios umniSvnel ovanes regionebs. esenia evropi (mosaxl eoba 495 milioni), Savi zRvis auzis qveynebi (mosaxl eoba 243 milioni), Turqeti (mosaxl eoba 73 milioni), kavkasiis regioni (16 milioni). ucxour kompaniebs saqarTvel oSi investirebiT SeuZl iaT moemsaxuron regionis bazrebs da iq ganimtkicon poziciebi.

26. tnk-ebisTvis metad mniSvnel ovania mimRebi qveynis instituciuri infrastruqtura da adamianiseuli da ekonomikuri resursebiT

uzrunvel yofis done. marTal ia, saqarTvel oSi sabazro institutebi da infrastruqtura j er kidev araa saTanadod ganviTarebul i, magram qveyana mdidaria adamianiseul i kapital iT (mosaxl eobis raodenobasTan SedarebiT aris ZI ieri codnis baza, arsebobs axal i teqnol ogiebis swrafi aTvisebis garkveul i gamocdil eba), rac tnk-ebisTvis qveynis mimzidvel obas amaRI ebs.

27. aucil ebel ia Sefasdes saqarTvel oSi real urad moqmedebs Tu ara is dadebiTi efeqtebi, romelic pirdapiri ucxouri investiciebis Semodinebas unda mohyves: kerZod, ekonomikuri zrdis waxal iseba, resursebis gamoyenebis efeqtianobis amaRI eba, teqnol ogiuri miRwevebis danergva da adamianiseul i kapital is zrda.

28. gl obal ur bazari saWiroebs gl obal uri produqtebiT momsaxurebas. gl obal uri ekonomikis pirobebSi is qveynebi aRweven warmatebas, romlebic axerxeben teqnol ogiasa da kapital s Soris sinergiul i efeqtis miRwevas. saqarTvel om unda gazardos monawil eoba gl obal ur sawarmoo da gasaRebis qsel ebSi. maRal teqnol ogiur da special izebul dargebSi mizanSewonilia gl obal ur kompaniebTan al iansebis Seqmna.

gamoyenebul i literatura

1. abralava a. transnacionaluri korporaciebis roli gl obal izaciis procesSi, J. "ekonomika", 2004, #4
2. babunasvil i g. mrebrivsil i b. SublazeE g., menedjmenti, Tb., 1998
3. gogoxia r. gl obal izaciis zogierTi problema, ekonomistTa IV respublikuri konferenciis krebuli, Tb., 2001
4. gl obal izacia da saqarTvel os ekonomikuri ganvitareba: gamowvebi da Sesazlebl obebi, Sromebis krebuli, Tb., 2008
5. gl obal izacia da axali msolfio wesrigi, gaz. "ganatleba, mecniereba, biznesi", 2003, #1, gv. 2-7
6. eTeria e. msolfio ekonomikis gl obal izaciis arsi, ekonomistTa IV respublikuri konferenciis krebuli, Tb., 2001
7. korZia o., ekonomikis gl obal izaciis zogierTi aspekti, J. "socialuri ekonomika", 2005, #3
8. meqvabivsil i e. meqvabivsil i m. ekonomikis gl obal izaciis modelebi, saqarTvel os ekonomika #3, 2008
9. movsesiani a.g. ognivcevi s.b. msolfio ekonomika, Tb., 2003
10. mrebrivsil i b., biznesis makrogaremo saqarTvel oSi, saqarTvel os ekonomika, seqtemberi, 2005
11. msolfio ekonomika g. Todusa da S. vesapizis redaqqiit, Tb., 2001
12. papaCavil i n. ekonomikis gl obal izacia da masTan dakavSirebuli problemebi, ekonomistTa IV respublikuri konferenciis krebuli, Tb., 2001
13. papaCavil i n. pirdapiri ucxouri investiciebi saqarTvel oSi investiciebis gl obaluri nakadebis fonze, saerTasoriso sauniversitetTasoriso samecniero Sromebis krebuli "saerTasoriso biznesi", Tb., 2007, V tomi, #1-4
14. saqarTvel os sagareo vaWroba, saqarTvel os statistikis departamenti, 2007
15. sefaSvil i e. axali teqnologiebi, rogorc warmoebis efeqtianobis amaRlebis umniSvnel ovanesi faqtori gl obal izaciis pirobebSi, Tsu Sromebi "ekonomika", 363, Tb., 2005

16. sefaSvil i e. msopl io ekonomikis ganviTarebis obieqturi tendenciebi, J. makro mikro ekonomika, Tb., 2001, #3
17. futkaraZe r. saerTaSoriso vaWrobis ganviTarebis mimarTul ebebi gl obal izaciis pirobebSi, J. saqarTvel os ekonomika, 2007, #5
18. qoqiauri I . saerTaSoriso investirebis tendenciebi da saqarTvel o, "gl obal izacia da saqarTvel os ekonomikis mdgradi ganviTarebis perspeqtivebi saerTaSoriso samecniero konferenciis krebul i, Tb., 2008
19. yorRanaSvil i I . saerTaSoriso biznesi, Tb., 1998
20. yorRanaSvil i I . intel eqtual uri kapital i da teqnl ogiebis saerTaSoriso gadacema, Tb., 2004
21. yorRanaSvil i I . saqarTvel osa da evrokavSiris ekonomikuri TanamSroml oba: Tanamedrove mdgomareoba da perspeqtivebi, saerTaSoriso sauniversitetTaSoriso samecniero Sromebis krebul i "saerTaSoriso biznesi", Tb., 2007, V tomi, #1-4
22. Cagel iSvil i I . saerTaSoriso biznesi, Tb., 2003
23. Znel aZe d., Znel aZeE I ., biznesi t. I, II Tb., 1999
24. WiTanava n. gardamaval i periodis social ur-ekonomikuri probl emebi, III naw. Tb., 2001
25. j amagiZe I . gl obal izaciis ekonomikuri arsis gagebisaTvis, ekonomikis aqtual uri sakiTxebi, XVII, Tb., 2001
26. j amagiZe I . strategiul i ganviTarebis zogierTi aspeqti codnis ekonomikaSi, saerTaSoriso sauniversitetTaSoriso samecniero Sromebis krebul i "saerTaSoriso biznesi", Tb., 2006, IV tomi, #3-4
27. j ol ia d. sagareo ekonomikuri urTierTobebi, Tb., 1998
28. hersti p., tompsoni g., gl obal izacia, kritikul i anal izi, Tb., 2004
29. . . . , 2001, 5
30. . . . , 2004
31. . . . , 6, 2001

32. . , , 2001, 6
33. . , , ,
2000, 2
34. . , , 1998, 2
35. . , , 2000, 6
36. . . ,
, 2004
37. , . . , , 2001
38. , . . . , . 1998
39. , . . . , . 1999
40. . ,, . ,, . ,,
. . 2001
41. . , , 2000, 5
42. . : , - - , 2002
43. . ,, , . 1997
44. . . , - , 2002,
8
45. Acharya R. Daly M. Selected Issues of Multilateral Tradeing System, World TRade Organization Discussion Paper #7, 2004
46. Adelman I. The Genesis of The Current Global Economic System, Handbook On the Globalization of the World Economy, Edited by Levy-Livemore, Northampton: Edward Elgar, 1997
47. Alliance Capitalism and Corporate Management, Enterpreneurial Cooperation in Knowledge Based Economies, Edited by John H. Dunning, Gavin Boyd, Edward Elgar Publishing, 2003
48. Ali Abbas. J. Globalization of Business: Practice and Theory, Palgrave Macmillan, 2003;
<http://books.google.com/books?id=6HPy4IlsqTsC&pg=PA220&dq=Abbas+J.+Ali+Globalization#PPA7,M1>
49. A Storm Over Globalization, The Economist, 27th November, 1999
50. Baldwin R. Globalization: The Great Unbundling. Helsinki 2006
http://www.vnk.fi/hankkeet/talousneuvosto/tyo-kokoukset/globalisaatioselvitys-9-2006/artikkelit/Baldwin_06-09-20.pdf

51. Barnet R. and Cavanagh J., *Global Dreams: Imperial Corporations and the New World Order* New York, Simon & Schuster, 1994
52. Bartlett Ch. Ghoshal S. *Managing Across Borders: Transnational Solution*, Harvard Business Scgool Press, 2002
53. Brakman S, Garresten H, Marrevijk C. V. *Cross Border Mergers and Acquisitions: The Facts as a Guide For International Economics*, CESifo Working Paper #1823, 2006
http://publishing.eur.nl/ir/repub/asset/12983/CrossBorderMergers_2007.pdf
54. Cartwright R. I. *Mastering Globalization of Business*, Palgrave Macmillan, 2004
56. Chandler A., Mazlish B., *Leviathans: Multinational Corporations and the New Global History*, Cambridge University Press, 2000
57. Cordey, P. A. *Business and State Relations in Latin America, The Role of Transnational Corporations*, University of Fribourg, 2005
58. Daniels J.p. Vanhooose D. D. *Global Economic Issues and Policies*, Thomson South Western, 2006
59. Dicken P., *Global Shift: Transforming the World Economy*, London, Paul Chapman Publishing, 1998
60. Dirlik A. *Globalization as the End and the Beginning of History: The Contradictory Implications of a New Paradigm*, Duke University, 2003
61. Dunning J., *The Globalization of Business, The Challenges of the 1990s*, Routledge, 1993
62. Dunning J. Robson P., *Multinational Corporate Integration and Regional Economic Integration*, *Journal of Common Market Studies* Volume 26, Issue 2, published online 28 June 2008, p.103 – 125
<http://www3.interscience.wiley.com/user/accessdenied?ID=119848658&Act=2138&Code=4719&Page=/cgi-bin/fulltext/119848658>
63. *Effects of Financial Globalization On Developing Countries: Some Empirical Evidence*, International Monetary Fund, March 17, 2003
64. *Financial Globalization, (An Overview)*, Publications of IMF, 2002
65. Freeman, R. *Labour Market Imbalances: Shortages, or Surpluses, or Fish Stories?*, paper prepared for Boston Federal Reserve Economics Conference - Global Imbalance - As Giants Evolve, June 14-16, Chatham, Massachusetts 2006
66. *Georgian Economic Trends*, GEPLAC Publications, October, 2007
67. Geppert M. Matten D. *Challenges For European Management in a Global Context*, Palgrave Macmillan, 2002

68. Globalization and Regional Economies, Can OECD Regions Compete in Global Industries? OECD Reviews on Regional Innovation, 2007
69. Graham E. M. Global Corporations and National Governments, Palgrave Macmillan, 1996
70. Hamilton B. A., Innovation: Is Global the Way Forward? INSEAD, 2005Hill Ch. International Business: Competing in the Global Marketplace, 2000
71. Handbook on Economic Globalization and Indicators, Organization For Economic Cooperation and Development, 2005
72. Hugill P. J. World Trade Since 1431: Geography, Technology, and Capitalism, JHU Press, 1993
73. Hunya G., Uneven Competitiveness of Industries in the wake of Foreign Penetration of Advanced Economies in Transition, Transnational Corporations Journal, 2001, V. 10, N. 2
74. Ietto-Gillies G. Hymer, the Nation-state and the Determinants of MNCs' Activities, South Bank University, 2001
75. International Capital Markets, Developments, Prospects and Key Policy Issues, International Monetary Fund, 2001
76. International Investment Perspective: Freedom of Investment in a Changing World, OECD, 2007
77. International Trade Statistics, World Trade Organization, 2008
78. Jamagidze L. Construction Industry In International Business, Building Entrepreneurship and Immovable property, Proceedings of International Conference, Varna, 2005
79. Jarblad A., The Global political Economy of Transnational Corporation, A Theory of Assymetric Interdependence, Lulea University of Technology, 2003
80. Lasserre Ph. Global Strategic Management, Palgrave Macmillan, 2002
81. Korbin S. J., Globalization, Transnational Corporations and The Future of Global Governance, Chapter 12 in Andreas Geog Scherer and Guido Palazzo (Eds.): Handbook of Research on Global Corporate Citizenship. Cheltenham, UK, and Northampton, MA: Edward Elgar. 2008
82. Landes D. The Wealth and Poverty of Nations, Abacus, London, 1999
83. Levitt Th. The Globalization of Markets, Harvard Business Review, May-June, 1983, Reprinted by McKynsey Quarterly
84. Lindstorm M. Globalization and Economic Integration, What Challenges the Economies in Transitions? Finnish-Russian Graduate Student Conference, May, 1999

85. Lipsey R. E., Foreign Direct Investments and The Operations of Multinational Firms: Concepts, History and Data, NBER Working Paper Series, 2001
86. Measuring Globalization: Activities of Multinationals, OECD, 2007/2008
87. Multinational Corporations in Least Developed Countries, Un Committee on Trade and Development, 2003
88. Navaretti G. B. Venable A. J. Multinational Firms in the World Economy, Princenton University Press, 2004
89. Ohmae K. Managing in the Borderless World, Harvard Business Review, May/June, 1989, gv. 152-161
90. O'Rourke K., Williamson J. Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth Century Atlantic Economy, MIT Press, 2001
91. Pilat D. The Measurement of International Collaboration, OECD, October, 2008
92. Porter M. E. On Competition, Harvard Business Press, 1998
93. Porter M. The Competitive Advantage of Nations, Free Press, 1990
94. Poverty in An Age of Globalization, The World Bank, 2000
95. Robinson, W. Globalization, the World System, and "Democracy Promotion" in US Foreign Policy. Theory and Society, Vol. 25, No.5 Oct., 1996, 615-665
96. Robertson R., Mapping the Global Condition, Theory, Culture & Society, 1990, Vol. 7, No. 2
97. Ruane F., Ugur A., Export Platform FDI and Dualistic Development, Transnational Corporations, April 2006, Vol. 15, No. 1
98. Sholte J. Global Capitalizm and the State, International Affaires, July, 1997, V. 73 n. 3
99. Stopford, J. Strange S. Rival States, Rival Firms: Competition for World Market Shares. Cambridge University Press, UK, 1991
100. Storehouse J. Campbell D. Global and Transnational Business: Strategy and Management, Palgrave Macmillan, 2003
101. Stutz F. P. Warf B. World Economy, Resources, Location, Trade and Development, Fifth Edition, Pearson Prentice Hall, 2007
102. The Theory of Transnational Corporations: A Historical Perspective, Edited by J. Dunning, Routledge, 1993
103. Tinbergen J. International Economic Integration, Elsevier, 1965
104. Rugman A. and Verbeke, Regional Transnationals and Triad Strategy, A. Transnational Corporations Journal, V. 13, n. 13, 2004

105. Rugman A. The Regional Multinational: MNEs and Global Strategic Management, Cambridge University Press, 2005
106. Sattineni A. Outsourcing and Off-shoring: options for US Construction Industry, International Business and Economic Research Journal, May, 2008, V.7, N 5
107. World Investment Report, Transnational Corporations and Internationalization of R&D, UNCTAD 2005
108. World Investment Report, Transnational Corporations, Extractive Industries and Development, UNCTAD 2007
109. World Investment Report, Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge, UNCTAD, 2008
110. Woods M. International Business, Palgrave Macmillan, 2001
111. Waters M., Globalization, New York: Routledge, 1995
112. Yusuf Sh., Stiglitz J., Development Issues, Settled and Open, Frontiers of Development Economics, The Future in Perspective, World Bank, 2000
113. www.unctad.org/fdistatistics
114. www.unctad.org/fdiprospects
115. www.corpwatch.org
116. www.wto.org/statistics
117. www.eclac.cl/publications/globalization_Ch.2.pdf
118. www.iveybusinessjournal.com
119. www.iie.com
120. <http://rru.worldbank.org/paperslink>
121. www.networkideas.org/edu/edu.htm
122. www.statistics.ge
123. <http://www.bea.gov/scb/pdf/2004/03March/0304MNC.pdf>
124. www.singastat.gov.sg
125. www.internetworldstats.com
126. www.top.ge
127. www.gcr.weforum.org
128. www.imd.ch
129. http://www.georgiatoday.ge/article_details.php?id=5258
130. www.businessinfo.ge
131. <http://www.borjomi.ge/en>
132. ww.enr.com